

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Драган В. Траиловић

**УТИЦАЈИ МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА
НА ЕТНИЧКЕ СУКОБЕ У НАРОДНОЈ
РЕПУБЛИЦИ КИНИ**

докторска дисертација

Београд, 2019.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Dragan V. Trailovic

**THE INFLUENCES OF INTERNATIONAL
FACTORS ON ETHNIC CONFLICTS IN
THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2019

Ментор:

др Драгана Митровић, редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Чланови комисије:

др Драган Симић, редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

др Жељко Иваниш, редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Датум одбране:

УТИЦАЈИ МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА НА ЕТНИЧКЕ СУКОБЕ У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ КИНИ

Сажетак

Етнички сукоби, посебно последњих тридесет година, и када се одвијају унутар једне државе, постају једна од најозбиљнијих претњи по мир и стабилност самог међународног система. С обзиром на то да неретко поред двеју страна у сукобу они укључују и чиниоце из међународног окружења, који у многим случајевима нису само пуки посматрачи, постоје аутори који у својим студијама настоје да објасне разлоге интервенисања спољних актера у етничке сукобе у појединим земљама, те утицаје такве спољне подршке странама у сукобу на сам сукоб.

Народна Република Кина, као мултиетничка држава са педесет и шест званично признатих етничких група, суочава се са бројним етничким немирима на својој територији, како пре, тако и након оснивања Народне Републике, 1949. године. НР Кина, такође, није изузетак и од дејства међународних чинилаца на етничке сукобе у њој. Полазећи од тога, предмет ове студије су етнички сукоби у пет званичних административних аутономних регија у Кини настањених етничким мањинама (Ујгури, Тибетанци, Монголи, Хуи, Џуан) који су титулари те аутономије. Ослањајући се на основне поставке теорија о дифузији етничких сукоба и интервенцији спољних актера у унутардржавне сукобе, циљ студије је да укаже на облике и начине утицаја међународних чинилаца на етничке сукобе у Кини, а посредно и на узроке различитих резултата покушаја националне интеграције у аутономним регијама у Кини у којима живе мањинске етничке групе. Основно истраживачко питање које се поставља је како то да у истом унутрашњем структурном (институционалном, политичком и економском) контексту манифестни насилни и ненасилни етнички сукоби постоје само у два аутономна регијама (Тибет, Синђанг), док су у осталима слабијег интензитета или готово да их и нема (Унутрашња Монголија, Нингсја Хуи), или пак потпуно изостају (Гуангси Џуан).

У раду се аргументује да је поред утицаја унутрашњих чинилаца, за објашњење постојања и непостојања етничких сукоба у аутономним регијама у Кини важан и уплив спољних чинилаца са регионалног и међународног нивоа. Овај утицај се огледа у пружању материјалне, политичке, моралне, идеолошке, а у појединим случајевима војне, али и других врста помоћи и подршке етничким мањинама у Кини. Чиниоци, чије смо дејство изабрали да пратим и поредимо у ових пет аутономних регија су, пре свега, међународни државни и недржавни актери, попут великих и регионалних сила, суседних држава, владиних и невладиних међународних организација, али и верских, криминалних и терористичких група. Посебно је издвојен утицај организација кинеских етничких мањина у дијаспори, као и утицај политички активних сличних група другде, те близине етничком сукобу у суседним државама (*demonstration effect*).

Главни закључак студије указује на то да што је међународна подршка већа, већи је и степен сукоба етничке мањинске групе са централним властима (Тибет, Синђанг), односно што је међународна помоћ мањег обима или је нема, интензитет сукоба је мањи (Унутрашња Монголија, Нингсја Хуи) или он не постоји (Гуангси Цуан).

Кључне речи: етнички сукоб, Кина, етничка група, међународни актери, међународна подршка, дифузија етничког сукоба, интернационализација етничког сукоба

Научна област: Политичке науке

Ужа научна област: Међународна политичка економија

УДК: 339.92:327:323.1(510)(043.3)

THE INFLUENCES OF INTERNATIONAL FACTORS ON ETHNIC CONFLICTS IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Abstract

Despite being mostly intra-state disputes, over the last thirty years ethnic conflicts have become one of the most serious threats to peace and stability of the international system itself. Not uncommonly, apart from the two sides in the conflict, ethnic conflicts include external actors which in many cases are not just mere observers. Starting from this, there are authors who are trying to explain the reasons for the third-party intervention in ethnic conflicts in other countries, as well as the outcomes of the impact of such an external intervention that is often reflected in the support to one of the parties in dispute.

As a multi-ethnic state with fifty six officially recognized ethnic groups, China faces numerous ethnic disputes within its territory, both before and after the founding of the People's Republic in 1949. People's Republic of China, arguably, is not an exception when it comes to the influence of international factors upon its internal ethnic conflicts. Bearing this in mind, the subject of this study is existence/nonexistence of ethnic conflicts in five official administrative autonomous regions of China inhabited by ethnic minorities (Uyghurs, Tibetans, Mongols, Hui, and Zhuang). Relying on the basic settings of the theory of ethnic conflicts diffusion and on the explanations of external actor intervention in internal conflicts, the aim of the study is to indicate the forms and ways of international factors' impact on ethnic conflicts in China, as well as to indirectly point out the causes of the different results of national integration attempts in autonomous regions in China inhabited by minority ethnic groups. The main research question of this study is: Why, within the same internal structural (institutional, political and economic) context, openly violent and nonviolent ethnic conflicts have largely existed only in the two autonomous regions (Tibet, Xinjiang), while in others they are much milder or almost nonexistent (Inner Mongolia, Ningxia Hui) or completely absent (Guangxi Zhuang)?

The study argues that in addition to the influence of internal factors, in order to explain the existence and non-existence of ethnic conflicts in autonomous regions of China,

the influence of external (international) factors is also important. This impact is reflected in supply of material, political, moral, ideological, and in some cases military support, but also in other forms of assistance to ethnic minorities in China. The actors, whose impact we chose to follow and compare in these five autonomous regions, are primarily international state and non-state actors, such as great and regional powers, neighboring states, governmental and non-governmental international organizations, as well as religious, criminal and terrorist groups. In particular, we highlighted the influence of the organizations of Chinese ethnic minorities in the diasporas, as well as the influence of politically active similar groups elsewhere, and the proximity to ethnic conflict in neighboring countries (demonstration effect).

The main conclusion of the study suggests that when international support and influence is greater, the degree of ethnic conflict between minority group and central authorities (Tibet, Xinjiang) is higher, while when the volume of international assistance is smaller or there is no external support, the intensity of the conflict is lower (Inner Mongolia, Ningxia Hui) or it does not exist (Guangxi Zhuang).

Key words: ethnic conflict, China, ethnic group, international actors, international support, ethnic conflict diffusion, internationalization of ethnic conflict.

Scientific area: Political Science

Scientific subfield: International Political Economy

UDC: 339.92:327:323.1(510)(043.3)

САДРЖАЈ

I УВОД.....	1
1.1. Предмет, истраживачко питање и циљ.....	6
1.2. Хипотетички оквир.....	8
1.3. Методолошки оквир.....	12
1.4. Преглед литературе.....	15
1.5. Структура дисертације.....	19
II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР.....	21
2.1. Теорије етницитета (етничке припадности) и етничких сукоба.....	24
2.2. Етнички сукоби у основним теоријама међународних односа.....	28
2.3. Теорије дифузије и интернационализације етничких сукоба.....	34
2.4. Одређење основних и сродних појмова.....	40
III ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КОНТЕКСТ ЕТНИЧКИХ ОДНОСА У НР КИНИ.....	46
3.1. Статус етничких аутономних регија као нивоа вертикалне организације власти.....	47
3.2. Положај и учешће етничких аутономних регија у економији НР Кине.....	58
3.3. Промене у демографској структури етничких аутономних регија.....	64
3.4. Правно-политички оквир регулисања религијских активности у етничким аутономним регијама.....	70
IV ЕТНИЧКИ ОДНОСИ У НР КИНИ.....	78
4.1. Етнички односи у Кини пре оснивања Народне Републике.....	78
4.2. Оснивање Народне Републике Кине - главни проблеми у решавању питања етничких односа.....	83
4.3. Успон етно-национализма у аутономним регијама у НР Кини.....	87

4.4. Етнички сукоби као изазови друштвеној стабилности и политикама „хармоничног друштва” и „кинеског сна“.....	92
V ЕТНИЧКИ СУКОБИ У НР КИНИ: ДЕЈСТВО МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА.....	96
5.1. Преглед већих етничких немира у етничким аутономним регијама у НР Кини (1949-2017.).....	97
5.2. Подршка спољних чинилаца мањинским етничким групама у аутономним регијама НР Кине.....	105
5.3. Уплив међународних државних и недржавних актера у етничке сукобе у аутономним регијама у НР Кини.....	111
5.3.1. Уплив међународних државних актера.....	113
5.3.2. Уплив међународних недржавних актера.....	155
5.4. Подршка дијаспоре покрету за национално самоопредељење мањинских етничких група НР Кине.....	165
5.4.1. Тибетанска дијаспора и интернационализација „тибетанског питања“.....	167
5.4.2. Ујгурска дијаспора и њене транснационалне организације.....	176
5.4.3. Дијаспора Монгола и покрет за независност Унутрашње Монголије.....	195
5.4.4. Хуи дијаспора и глобалне муслиманске мреже.....	200
5.4.5. Цуан дијаспора.....	203
5.5. Међународно окружење, ширење етничких сукоба у другим регионима света и етнички сукоби у НР Кини.....	204
VI ЗАКЉУЧАК.....	217
ЛИТЕРАТУРА.....	231

I

УВОД

Народна Република Кина се последњих неколико деценија суочава са захтевима ујгурских и тибетанских покрета за национално самоопредељење за већим правима, суштинском аутономијом у оквирима кинеске државе, али и са сепаратистичким захтевима појединих група које, неретко, као крајњи циљ постављају отцепљење од НР Кине и стварање независних држава. Насилни етнички немири који су се догодили на Тибету 2008. године као и они у Аутономној регији Синђанг 2009. и 2014. године су само неки од примера који показују да политике интеграције етничких мањина у кинеско друштво и државу које спроводе централне кинеске власти у ове две регије нису имале жељене исходе, док у осталим мањинама насељеним административним јединицама, у мањој или већој мери, јесу.¹ Формирањем Народне Републике Кине биле су утврђене њене тада међународно признате границе и као што је то случај и са многим другим државама, оне су укључивале и велики број етничких група различитих верских, језичких, културних, те цивилизацијских карактеристика, а који су до тада углавном живеле дуж периферије кинеског царства. Полазећи од тога, административном поделом Кине и даљом изградњом државне административне структуре предвиђено је да поред провинција постоје и аутономне регије, а у оквиру њих аутономне префектуре и аутономни окрузи, као и нижи административни нивои вертикалне организације власти.² Аутономне регије су овај статус добиле на основу тога што у њима живи одређена етничка мањина која има најбројнију популацију у односу на друге етничке мањине на тој територији и која је стога титулар те аутономије. У Народној Републици Кини постоји пет таквих регија и то су Аутономна

¹ Детаљније видети: Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, Oxford University Press, 2013.

² Детаљније видети: Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, у Митровић, Д., (ред.), *Политички системи азијских земаља*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009.

регија Синђанг Ујгур, Унутрашња Монголија, Тибет аутономна регија, Нингсја Хуи и Гунагси Џуан.³ У основи аутономне регије су у Кини формиране са циљем да се заштите политичка, економска, социјална, културна, језичка, верска и друга права етничких мањина које званично признаје кинеска држава.⁴ Међутим, од оснивања НР Кине, али и пре тога, у појединим регијама у Кини постоје организације и покрети за национално самоопредељење појединих етничких мањина попут Ујгура, Тибетанаца, Монгола и других, који истичу да степен аутономије који гарантује кинеска држава није довољан, као ни да у пракси он није функционалан у мери у којој би ове етничке групе могле да очувају своју етничку, језичку, верску и културолошку посебност коју сматрају битно различитом од ханске и која је по њима изложена јаким асимилационим процесима.⁵ Поједини припадници мањинских народа често истичу своје незадовољство насталим социо-економским неједнакостима између њих и већинске Хан нације, које су, по њима, проузроковане регионалним развојним политикама централних власти и које представљају претњу традиционалним облицима привређивања, њиховој култури и животној средини.⁶ Са друге стране, економска и социјална либерализација и побољшање животног стандарда олакшали су даљу националну идентификацију мањина кроз њихово јаче економско, политичко, културно и верско повезивање са различитим међународним чиниоцима из ужег и ширег регионалног и глобалног окружења под чијим утицајима они почињу да

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, Palgrave Macmillan, 2010; Jake Ningjian Lin, *Moving Beyond Identity: The Tibet Question Revisited*, A thesis Submitted to the Victoria University of Wellington, Victoria University of Wellington, 2012; Uyghur Human Rights Project, *End of the Road: One Belt, One Road and the Cumulative Economic Marginalization of the Uyghurs*, 2016, Available at: <http://uhrp.org/docs/End-of-the-Road.pdf> [accessed on March 24, 2018]; World Uyghur Congress, *2016 Human Rights Situation in East Turkestan*, 2017, available at: http://www.uyghurcongress.org/en/wp-content/uploads/dlm_uploads/2017/05/WUC-Human-Rights-in-East-Turkestan-2017.pdf [accessed on March 24, 2018]; Southern Mongolian Human Rights Information Center (SMHRIC), *Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the consideration of the review of the People's Republic of China during the 96th Session*, 2018, available at: <https://mail.zoho.com/zm/#mail/folder/inbox/p/1532578103727100001> [accessed on July 26, 2018]

⁶ Uyghur Human Rights Project, *End of the Road: One Belt, One Road and the Cumulative Economic Marginalization of the Uyghurs*, 2016, op.cit; World Uyghur Congress, *2016 Human Rights Situation in East Turkestan*, 2017, op.cit; Southern Mongolian Human Rights Information Center (SMHRIC), *Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the consideration of the review of the People's Republic of China during the 96th Session*, 2018, op.cit.

потврђују или наглашавају свој етнички идентитет тражећи формално и суштинско поштовање њихових права. Све ово омогућило им је и да уоче постојање другачијих могућности и начина уређења друштвених односа у односу на оно како то чини кинеска држава. Број, утицај, циљеви, активности и средства остварења постављених циљева ових покрета су се од оснивања НР Кине до данас мењали. Међутим, уопштено посматрано, покрет за национално самоопредељење код Ујгура, Тибетанаца и донекле Монгола, од оснивања НР Кине до данас има континуитет и успео је да опстане, док то углавном није био случај са политичким организацијама и покретима за национално самоопредељење других етничких мањина. Од оснивања НР Кине, политичке и верске организације, покрети за национално самоопредељење, како на Тибету и Синђангу, тако и у другим деловима Кине, супротстављају се кинеским властима путем организованих демонстрација, побуна, устанака, грађанске непослушности, чак и путем аката тероризма, који су често имали и велики број цивилних жртава.⁷ Поједини ујгурски активисти за независност, посебно током деведесетих година прошлог века, прибегавају употреби различитих метода непосредног насиља, као што су, на пример, саботаже и атентати.⁸ Посебно од тада када долази до промена у ширем међународном окружењу, али и у региону Синђанга и Тибета (распад Совјетског Савеза, етнички сукоби на простору Централне Азије), сукоби покрета за национално самоопредељење у овим регионима са кинеским властима постају екстремнији, а када је реч о Синђангу све више насилни.⁹ С краја осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века било је етничких немира и у Унутрашњој Монголији, као и у областима настањеним Хуи муслиманима, а од 2011. године сукоби се у Унутрашњој Монголији, не у мери како је то у Синђангу, јављају поново.

⁷ На пример видети: Liew Leong, Wang Shaoguang, *Nationalism, Democracy and National Integration in China*, Routledge, London, 2004; James Millward, *Eurasian Crossroads: A history of Xinjiang*, Columbia University Press, New York, 2007.

⁸ Joanne Smith Finley, "Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghurs", *Journal of Contemporary China*, 16:53, Routledge, 2007, p. 627.

⁹ На пример за различите приступе решењу ујгурског питања унутар ујгурског покрета за независност видети: Gardner Bovington, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*, Columbia University Press, New York, 2011, pp. 151-153.

Политичке организације и покрети за национално самоопредељење Ујгура и Тибетанаца, али и других етничких мањина попут Монгола, како међу собом, тако и унутар истих група, често немају исто дефинисане циљеве и предлоге за решавање сукоба са кинеском државом.¹⁰ Они се крећу од захтева за широм и суштинском аутономијом унутар кинеске државе до захтева за независношћу уз разлику и у средствима за остваривање постављених циљева од ненасилних до насилних. Оно што је заједничко јесте да су поједине од ових организација и покрета током времена добијали подршку из различитих међународних извора, а нарочито од великих сила, и из различитих разлога - идеолошких, геополитичких - како за њихово формирање, тако и за њихово деловање и опстанак у сучељавању са кинеском државом.

Етничке политике кинеске државе су се током времена мењале и кретале се од оних које су биле толерантне према етничким мањинама до оних асимилационих. У појединим историјским периодима политике кинеске државе према етничким мањинама су биле изражено асимилационе и репресивне јер се сматрало да поједине етничке групе нису лојалне кинеској држави између осталог и због својих веза са спољним факторима. На пример, шездесетих година прошлог века то су биле САД и Индија када је реч о Тибетанцима или Совјетски Савез када је реч о Ујгурима. Такође, захтеви ујгурских и тибетанских покрета за национално самоопредељење су постајали већи (од аутономије до независности) и сукоби су добијали екстремније форме управо у периодима када су имали материјалну и политичку подршку споља, што је даље производило сукоб са кинеском државом.¹¹ Покрети за национално самоопредељење у Синђангу и на Тибету су у периоду четрдесетих и педесетих година 20. века имали директну подршку у наоружању и војној обуци од Совјетског Савеза и САД. Уз подршку СССР-а формирана је ујгурска држава Република Источни Туркестан 1944. године¹², што и данас представља основу на којој ујгурски покрети заснивају своје захтеве за поновним успостављањем државности.

¹⁰ June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", *Asian Affairs*, Vol. 32, No. 2, Taylor & Francis, Ltd, 2005, p. 81.

¹¹ Michael Dillon, *Xinjiang – China's Muslim far North West*, Routledge, London, 2004; James Millward, *Eurasian Crossroads: A history of Xinjiang*, op.cit.

¹² Connor Walker, *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, Princeton University Press, 1984, p. 99.

У деценијама које следе мењали су се и међународни извори материјалне и нематеријалне подршке овим покретима од регионалних сила попут Индије и Турске, затим њихове дијаспоре, али и великих сила поново, до међународних невладиних организација, лоби и група за притисак, те транснационалних криминалних и терористичких мрежа. Олакшавајуће околности за бољу комуникацију и повезивање које је са собом донела глобализација омогућиле су, посебно тибетанској и ујгурској дијаспори, да се боље мобилише у настојању да створи већу међународну подршку за своје захтеве, уклапајући их у доминантни постхладноратовски дискурс промовисања и заштите људских права.¹³ Повезивање ујгурских, тибетанских, али и организација Монгола из Унутрашње Монголије у дијаспори са међународним државним и недржавним актерима и остваривање транснационалне сарадње са њима омогућило им је да интернационализују своје политичке захтеве, али и да сам сукоб са кинеском државом подигну и на међународни ниво. За разлику од тога, када је реч о осталим етничким групама, иако су постојали, а у неким видовима постоје и данас утицаји међународних чинилаца, они нису имали континуитет и нису били, нити су данас, интензитета и капацитета какав је то случај са Синђангом и Тибетом, како би њихови покрети за национално самоопредељење могли да се одрже и поред утицаја унутрашњих фактора.¹⁴ На пример, у Унутрашњој Монголији је у првој половини 20. века постојао јак покрет за национално самоопредељење јер је уживао подршку империјалног Јапана, да би од краја Другог светског рата утицај међународних фактора слабио, а тиме и утицај покрета за самоопредељење, што је касније делом резултирало и већим степеном интеграције Монгола у кинеско друштво.¹⁵ Покрет за самоопредељење Монгола у Унутрашњој Монголији уживао је и подршку Совјетског Савеза, Хуи муслимани (салафи), имали су, а и данас имају у ограниченој мери, подршку Саудијске Арабије, а у време формирања НР Кине код њих је постојао и јак панисламски сентимент, док међународна подршка народу Џуан изостаје. Унутрашње

¹³ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53:1, Sage Publications, 2017, p. 20.

¹⁴ Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, op.cit.

¹⁵ Enze Han, "From domestic to international: the politics of ethnic identity in Xinjiang and Inner Mongolia", op.cit, pp. 954-955.

структурне промене у Кини последњих година које показују тенденцију јачања асимилационих процеса, као и све већи број протеста у периоду од 2011. до 2018. године, посебно у Унутрашњој Монголији, али и у регијама где живе Хуи, активирало је интересовање и међународних актера, те се о дешавањима и у овим регијама може чути и у Конгресу САД, Европском парламенту, као и у извештајима међународних невладиних организација.

1.1. Предмет, истраживачко питање и циљ

Како су етнички сукоби једна од најозбиљнијих претњи по мир и стабилност сваке државе, па и претња за међународни мир и безбедност, бављење природом и узроцима етничких сукоба веома је битно са становишта њихове превенције и решавања. У складу са тим, предмет истраживања докторске дисертације је област етничких односа посматрана на конкретном примеру етничких насилних и ненасилних сукоба између централних кинеских власти (већинске ханске популације) и мањинских етничких/националних група у НР Кини. Полазећи од тога, основа предмета истраживања биће постојање, односно одсуство насилних и ненасилних етничких сукоба између етничких група у пет етничких аутономних регија у Кини, односно предмет ове докторске дисертације је истраживање утицаја међународних чинилаца на етничке сукобе у Народној Републици Кини, која се као мултиетничка држава суочава са бројним етничким немирима, посебно на простору њених етничких аутономних регија Тибет и Синђаг, још од оснивања 1949. године до данас. Основни истраживачки проблем (централно истраживачко питање) који разматрамо је: зашто у истом институционалном аранжману, у сличном друштвеном, политичком и економском контексту и истим изазовима и притисцима на етнички идентитет Ујгура, Тибетанаца, Хуиа, Монгола и припадника народа Џуан унутар НР Кине, манифестни насилни и ненасилни етнички сукоби постоје у великој мери само у два аутономним регијама (Тибет, Синђанг), а у осталим у мањој мери (Унутрашња Монголија, Нингсја

Хуи) или их нема¹⁶ (Гуангси Џуан)? Како то да је понашање појединаца и група код Ујгура и Тибетанаца у великој мери различито у односу на понашање осталих етничких мањина у сличном унутрашњем структурном контексту од оснивања НР Кине до данас? Друго, да ли под одређеним околностима, а с обзиром на сличне трендове у осталим регијама, те јачањем међународне друштвене пажње и подршке, посебно за случајеве Унутрашње Монголије и Хуи муслимана, постоји могућност за ширењем етничких сукоба, односно да ли се може очекивати њихова ескалација и у овим регијама?

Циљ докторске дисертације је да се покаже да су чиниоци из међународног окружења ти који су, поред унутрашњих чије утицаје не истражујемо, утицали на различито понашање појединаца и група унутар пет етничких регија у Кини и тиме допринели постојању или одсуству етничких сукоба у овим аутономним регијама. Циљ је и да се покаже да уколико би утицај ових фактора у остале три регије био у мери (интензитету и капацитету) као и у Синђангу и на Тибету да би и у њима постојали етнички сукоби какве налазимо у две поменуте аутономне регије. Промене у ширем међународном окружењу, нове геополитичке околности, географска близина са регијама у којима су избили етнички сукоби, подршка у ресурсима од међународних фактора (дијаспоре, великих и регионалних сила и других држава, међународних владиних и невладиних организација, те криминалних и терористичких мрежа) је оно што је у одређеној мери допринело да постоје различити исходи етничких односа у ових пет аутономних регија. Такође, циљ овог научног истраживања је да се на примеру етничких сукоба у НР Кини тестирају тезе оних теорија које у анализи етничких сукоба полазе од аргументације да међународни чиниоци, поред унутрашњих, имају значајан утицај на настанак, трајање и решавање етничких сукоба у једној држави и тиме пружи допринос овој научној литератури.

¹⁶ Етничких сукоба је било и у Гуангси аутономној регији. Међутим, то нису били сукоби између припадника народа Џуан и Хана, већ је било сукоба између племена и кланова (углавном око ресурса) који су чинили Џуан етничку групу, а у неким елементима идентитета били различити од ње пре него су је кинеске власти формирале 1953. године. Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment Of Ethnic Conflict In China*, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, 2008, pp. 12-13.

Друштвени циљ дисертације огледа се у доприносу бављења темом етничких сукоба у НР Кини која је у малој мери разматрана у оквиру друштвених наука у Србији, а то је од значаја због тога што би већи етнички немири у НР Кини потенцијално могли да произведу кризу и на међународном нивоу. Такође, ово истраживање може бити од великог значаја с обзиром на постојање историје етничких сукоба у региону Балкана, као и постојања могућности новог нарушавања етничких односа у Републици Србији и ширем региону као мултиетничкој средини, а кроз указивање на могуће узроке етничких сукоба, па тиме и на успешне начине њиховог решавања. Ово је посебно важно уколико су у обзир узме све већи глобални утицај НР Кине и њен значај у међународним односима, а који се пројектује и на регионе попут Балкана. Понашање НР Кине на међународном плану, а у односу на „косовско питање“, у многоме је одређено унутрашњим проблемима у етничким односима, где је међународна подршка појединим етничким групама, како на Балкану, тако и у Кини, значајан чинилац.

1.2. Хипотетички оквир

Полазећи од предходно дефинисаног предмета, истраживачког питања и циљева докторске дисертације, одређене су и генерална (општа), посебне и појединачне хипотезе од којих се у истраживању полази и чијим доказивањем се настоји да се потврди главни аргумент рада.

Генерална хипотеза

Етнички сукоби између мањинских етничких група и централних власти у било којој држави најчешће нису изоловани насилни или ненасилни сукоби изазвани само домаћим (унутрашњим) околностима, већ међународни чиниоци могу на бројне начине да утичу како на настанак етничког сукоба, тако и на његово ширење, али и на његово решавање. Ови спољни утицаји могу потицати из различитих извора и имати различите форме и садржаје. У складу са тим ми ћемо у овом истраживању поћи од тога да унутрашњи чиниоци сами, а што је најчешћи аргумент у литератури која се бави овим проблемом у Кини, нису довољни за објашњење зашто имамо етничке

сукобе и активне покрете за национално самоопредељење у регији Синђанга и Тибета, а не у толикој мери као и у другим регионима где живе етничке мањине (Унутрашња Монголија, Нингсја Хуи, Гуангси Џуан).

Генерална хипотеза од које полазимо је да су међународни (спољни) чиниоци ти који су - поред унутрашњих фактора, чије утицаје апстрахујемо - утицали на то да у НР Кини у две етничке аутономне регије Тибет и Синђанг, постоје појединци, групе и покрети који се залажу за национално самоопредељење етничких мањина Ујгура и Тибетанаца, и сходно томе, предузимају одређене облике политичког активизма који доводе до насилних и ненасилних етничких сукоба, док то у одређеној мери није случај у осталим двома аутономним областима (Унутрашња Монголија, Нингсја Хуи), а посебно не у аутономној регији Гуангси Џуан због изостанка утицаја ових чинилаца у мери у којој је то случај у Синђангу и Тибету. Промене у правцу јачања међународне материјалне или нематеријалне подршке и утицаја довеле би до јачања етничких сукоба и у регијама у којима то сада није случај.

Чиниоци из међународног окружења употпуњују објашњење различитог понашања припадника мањинских етничких група у овим регионима јер би се могло поћи од претпоставке да уколико су само унутрашњи структурни фактори ти који утичу на одређено понашање етничких група у овим регионима, а тврдимо да су ти фактори, мање или више, у свим регионима исти, онда би они требало да у великој мери свуда произведу и исте исходе. Не тврдимо да уколико не би било утицаја међународних фактора не би било ни етничких сукоба у НР Кини, већ да су ови чиниоци у неким случајевима у спрези са утицајима других (домаћих) фактора додатно мотивисали и омогућили етничке сукобе и њихово трајање, као и то да би могли да их мотивишу и омогуће тамо где сукоба тренутно нема (Гуанси Џуан) или су мањег интензитета (Монголи, Хуи), а опет у вези са бројним другим унутрашњим чиниоцима.

Полазећи од дефинисане генералне хипотезе изводимо посебне и појединачне хипотезе.

Посебна хипотеза 1.

Прва посебна хипотеза тврди да је постојање или одсуство насилних и ненасилних етничких сукоба у Кини, као и деловање појединаца и група за национално самоопредељење, омогућено подршком и помоћи међународних државних и недржавних актера (великих и регионалних сила, као и других држава, али и међународних владиних и невладиних организација, лоби група, транснационалних криминалних и терористичких мрежа).

Појединачна хипотеза 1.1.

Државни међународни актери - велике и регионалне силе, као и друге државе (САД, СССР, Индија, Турска и друге) - су својом економском (финансијском) помоћи, војном интервенцијом, помоћи у војној опреми и обуци и организацији покрета за национално самоопредељење, идеолошком, политичком и моралном подршком, пружањем политичког азила дисидентима, интернационализацијом унутрашњих етничких односа, саме и посредством међународних владиних организација, утицале на постојање или одсуство насилних и ненасилних етничких сукоба у НР Кини.

Појединачна хипотеза 1.2.

Недржавни међународни актери (регионалне међународне невладине организације, међународне организације недржавних актера и структура глобалног домета, лоби групе, терористичке организације) утицале су међународном друштвеном подршком (прикупљањем средстава и финансирањем, интернационализацијом политичких циљева, заговарањем права и лобирањем, давањем кредибилитета и међународног публицитета) на политички активизам или његово одсуство организованих појединаца и група етничких (верских, језичких) мањина у НР Кини, те на постојање или одсуство етничких сукоба у њој.

Посебна хипотеза 2.

Друга посебна хипотеза од које полазимо јесте да је подршка добро организоване, утицајне и политички активне дијаспоре и њених успостављених

структура политичке и економске сарадње и прекограничних/транснационалних мрежа: етничких, религијских, пословних у земљама Азије, Запада, а пре свега у САД, односно недостатак овакве подршке дијаспоре која је мања по бројности и није „видљива“ у међународним оквирима утицала на постојање или непостојање насилних и ненасилних етничких сукоба у НР Кини.

Појединачна хипотеза 2.1.

Организована, утицајна и политички активна дијаспора етничких група из Кине у земљама Азије, Запада, а пре свега у САД, односно недостатак подршке дијаспоре која је мања по бројности и није „видљива“ у међународним оквирима утицала је на постојање или непостојање насилних и ненасилних етничких сукоба у Кини мобилизацијом ресурса (новац, опрема, оружје, идеје, стратегије отпора, организовање демонстрација и друго) или недостатком мобилизације ресурса.

Појединачна хипотеза 2.2.

Организована, утицајна и политички активна дијаспора етничких група из Кине у земљама Азије, Запада, а пре свега у САД, односно недостатак подршке дијаспоре која је мања по бројности и није „видљива“ у међународним оквирима утицала је на постојање или непостојање насилних и ненасилних етничких сукоба у Кини лобирањем или његовим одсуством.

Посебна хипотеза 3.

Трећа посебна хипотеза од које полазимо је да је дифузија етничких сукоба из међународног окружења (шире међународно окружење; распад мултиетничких држава – Југославија, СССР; пораст етнонационализма и етнички сукоби у региону Централне Азије) утицала на то да се етнички сукоби у НР Кини појачају и да се организоване групе за национално самоопредељење у Кини више политички ангажују по угледу на етнонационалне покрете на другим местима (*demonstration effect*).

Појединачна хипотеза 3.1.

Етнички сукоби у другим државама, посебно они у централноазијском региону путем идејне инспирације (проток идеја, вредности) утицали су на постојање или одсуство насилних и ненасилних етничких сукоба у НР Кини, као и на политички активизам или пак на његово непостојање код организованих појединаца и група за национално самоопредељење етничких мањина у њој.

Појединачна хипотеза 3.2.

Етнички сукоби у другим државама, посебно они у централноазијском региону, дали су примере успешних операционалних стратегија, те су појединци и групе из ових региона пружали организациону и материјалну подршку појединцима и групама за национално самоопредељење у Кини и тиме утицали на постојање насилних и ненасилних етничких сукоба у НР Кини.

1.3. Методолошки оквир

Поред дефинисаног предмета истраживања, циљева истраживања и дефинисаних хипотеза истраживања одређене су и теоријске парадигме као и методе којима ћемо се при изради докторске дисертације користити. Теоријски оквир којим ћемо се служити у раду и који ће бити детаљније приказан у другој глави, засниваћемо на основним поставкама теорија међународних односа, теорија етничитета и етничких сукоба, те на теоријама дифузије и интернационализације етничких сукоба.¹⁷

Како смо као предмет истраживања одредили праћење утицаја међународних чинилаца на етничке односе у Кини, односно на постојање или одсуство етничких сукоба у пет аутономних регија, приликом истраживања у докторској дисертацији користитићемо се квалитативном компаративном (упоредном) стратегијом.¹⁸ У

¹⁷ Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences, and Responses*, Polity Press, Cambridge, 2010.

¹⁸ Детаљније о о томе видети: David Marsh, Gerry Stoker (ur.), *Теорије и методе политичке знаности*, Manualia universitatis studiorum Zagabiensis, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005, str. 254-255; Donatella della Porta, Michael Keating (Eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press, 2008, pp. 214-217.

постављању компаративног оквира, односно истраживачког пројекта одредили смо његове елементе следећим редоследом: одредили смо и изабрали случајеве, дефинисали зависне и независне променљиве и индикаторе и одредили временски оквир.¹⁹

У истраживању ћемо поредити утицаје одабраних независних променљивих у пет аутономних регија у Кини - Синђанг, Тибет, Унутрашња Монголија, Нингсја и Гуангси. У наведеним аутономним регијама титулари аутономије су етничке групе по којима регије носе име – Ујгури, Тибетанци, Монголи, Хуи и Џуан. Ове регије и етничке групе изабрали смо на основу неколико критеријума. Најпре због тога што свих пет имају исти аутономни статус унутар кинеске државе. И Синђанг и Тибет су имали одређен степен аутономног статуса, у неким периодима и независност, у односу на Кину пре њиховог укључења у Народну Републику. Друго, у два региона постоје покрети за национално самоопредељење који су политички активни и у којима постоје сукоби са кинеским властима, док у остала три у великој мери то није случај, посебно када је реч о Гуангси Џуан аутономној регији. Треће, Хуи су исто муслимани као и Ујгури, а интегрисанији су у кинеско друштво од њих. Џуан народ је популационо најбројнија етничка мањина у Кини, а највише интегрисанија у кинеско друштво и у великој мери њима изостаје међународна подршка. Значајан критеријум је и чињеница да је у неком тренутку од оснивања НР Кине у сваком од ових региона постојао или и данас постоји утицај бар једног од међународних чинилаца које смо изабрали као могући извор утицаја. Важан критеријум избора случајева, посебно када је реч о Хуи аутономној регији и Унутрашњој Монголији, је спорадична појава етничких сукоба и у овим регијама, те већи политички активизам њихове дијаспоре на међународном нивоу, нарочито када је реч о монголским активистима.

Три су групе независних променљивих које ћемо поредити у свих пет предметом истраживања одређених аутономних регија у Кини у одређеном временском оквиру. Независне променљиве које смо изабрали и чије утицаје на зависну променљиву - етнички сукоб - истражујемо су: 1) актери међународних односа

¹⁹ Детаљније о елементима истраживачког дизајна видети: Donatella della Porta, Michael Keating (Eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, op.cit., pp. 208-221.

(међународни државни и недржавни актери); 2) дијаспора етничких мањина; 3) дифузија етничких сукоба („ефекат демонстрације“, „преливање сукоба“). Ове независне варијабле смо изабрали како бисмо укључили, како оне које су регионалног и глобалног карактера, тако и државне и недржавне актере. Индикаторе које користимо како би смо утврдили начине на који ови чиниоци директно и индиректно утичу на етничке сукобе и како бисмо пратили и поредили њихове утицаје су: материјална помоћ у новцу, оружју, војној обуци и опреми покретима за национално самоопредељење, ширење пропаганде, организовање демонстрација, подршка у организовању побуна и устанака, лобирање, интернационализација питања етничких односа, проток информација путем транснационалних етничких мрежа, проток идеја, операционалних стратегија, политичка и идеолошка подршка и други.

Временски оквир које је обухваћен истраживањем подељен је на неколико раздобља унутар којих поредимо утицаје дефинисаних варијабли, а која су одређена на основу промена у домаћим и међународним структурним чиниоцима. Прво раздобље је од оснивања Народне Републике Кине до почетка спровођења „политике реформе и отварања“ 1978. године, друго од почетка „реформе и отварања“ до деведесетих година 20. века и последње од деведесетих година до данас. У првом раздобљу настају нове регионалне геополитичке околности формирањем НР Кине, у другом раздобљу отварају се могућности за јачање утицаја фактора из међународног окружења због отварања Кине ка свету, а у трећем раздобљу долази до промена у међународном окружењу и региону због распада Совјетског Савеза и етничких сукоба на простору Централне Азије, те настанка нових независних држава у овом региону, а и шире.

Као на изворе података истраживање се поред академских чланака и монографија ослања и на званичну документација кинеске државе (Канцеларија за информисање државног савета Народне Републике Кине – тзв. Беле књиге), доступну документацију и извештаје организација наведених етничких група у дијаспори (*World Uyghur Congress*, *Central Tibetan Administration*, *Southern Mongolian Human Rights Information Center* и друге), документацију владиних и невладиних регионалних и глобалних организација и тела (УН, *Congressional-Executive Commission on China*,

извештаји Државног секретаријата САД о стању верских слобода у Кини, *European Parliamentary Research Service*, Европски парламент, *Human Rights Watch*, *Amnesty International...*), као и на доступне податке у оквиру пројекта *Minority at Risk Project*, те у мањем делу и на спроведене полуструктуриране интервјуе са представницима дијаспоре етничких мањина и другим битним изворима.

1.4. Преглед литературе

Литература која се бави питањима етничког идентитета, национализма, сепаратизма и узроцима етничких сукоба је веома бројна. Ова област нарочито постаје привлачна за научна истраживања после завршетка Хладног рата када у свету, а посебно на постсоцијалистичком простору избија велики број унутардржавних сукоба чија је карактеристика била сукобљавање различитих етничких група. Бројне су теорије и многа су истраживања која покушавају да објасне узроке етничких сукоба (примордијалне теорије, конструктивистичке, инструменталистичке теорије, институционализам и друге). Међутим, за наш аргумент од примарног значаја је она литература која се бави утицајем међународних фактора (дијаспоре, великих сила, регионалних сила, међународних организација и др.) на настанак, ширење, интернационализацију и ескалацију етничких сукоба генерално посматрано, али и на оне конкретне као што су сукоби на простору бивше Југославије, СССР-а, затим у Африци, Латинској Америци, Азији, те Кини.²⁰

Упркос релативно бројним званичним извештајима и научним студијама, област етничких односа и етничких сукоба у Кини је и даље добрим делом научно и

²⁰ На пример: Jeffrey T. Checkel (Ed.), *Transnational Dynamics of Civil War*, Cambridge University Press, 2013; Aysegul Aydin, *Foreign Powers and Intervention in Armed Conflicts*, Stanford University Press, Stanford, 2012; Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, Polity, Cambridge, 2009; Steven E. Lobell, Philip Mauceri (Ed.), *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, 2004; Ted Robert Gurr, *Peoples Versus States: Minorities at Risk in the New Century*, United States Institute for Peace Press, Washington D.C, 2000; David A. Lake, Donald S. Rothchild, *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998; Michael E. Brown (Ed.), *The International Dimensions of Internal Conflict*, MIT Press, 1996; Kumar Rupesinghe, Peter King, Olga Vorkunova (Eds.), *Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World: The Soviet Union, Eastern Europe and China*, The Macmillan Press Ltd, 1992.

систематски неистражена, посебно када је реч о оним аутономним областима у којима не постоје манифестни етнички сукоби. Највећи број радова који се баве питањима етничких односа и етничким сукобима у Кини, баве се утицајима унутрашњих фактора на етничке сукобе, док се често занемарује међународни контекст и утицај чинилаца из међународног окружења. Ензе Хан (*Enze Han*) поред ових недостатака истиче и да се литература најчешће фокусира на два „упадљива“ случаја – Тибет и Синђанг – те често игнорише друге бројне етничке групе у Кини.²¹ Ипак, може се рећи да је литература која се бави питањем етничких сукоба у Кини, посебно када је реч о тибетанском и ујгурском питању бројна. Међутим, оно што се често запажа су сасвим супротна теоријско-идеолошка полазишта са којих се разматрају ови случајеви. Са једне стране (кинеске), углавном, а често и једино, полази се од званичних извештаја и података централних власти, те од принципа територијалног интегритета и државног суверенитета НР Кине, постојања етничке „једнакости, јединства и хармоније“ и аргументације која се заснива на почетној претпоставци о постојању „сепаратизма, тероризма и религијског екстремизма“ у појединим аутономним регијама.²² Са друге стране, анализе етничких односа у Кини су у литератури са Запада углавном засноване на приступима који се базирају на принципима и прокламованим вредностима либералне демократије, мултукултурализма, заштите људских и права етничких мањина, те права народа на самоопредељење.²³ Стога, се често у овој литератури унапред повлаче јасне линије између кинеског „ауторитарног“ режима и „потлаченог“, на пример, Тибета.²⁴ Полазећи од оваквих становишта углавном се закључује да се

²¹ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, 1949–1965", *Security Studies*, 23:1, 2014, p. 157.

²² Information Office of State Council, "*East Turkistan*" Terrorist Forces Cannot Get Away With Impunity, 2001, available at: <http://www.china.org.cn/english/2002/Jan/25582.htm>; *Terrorist Activities Perpetrated by "Eastern Turkistan" Organizations and Their Links with Osama bin Laden and the Taliban*, 2001, available at: <http://www.china-un.org/eng/zt/fk/t28937.htm> [accessed on March 24, 2018]; Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, available at: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18127.htm; The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Freedom of Religious Belief in Xinjiang*, 2016, available at: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwdt/t1371487.htm>; Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Development and Progress of Tibet*, 2013, available at: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7192768.htm

²³ Jake Ningjian Lin, *Moving beyond Identity: The Tibet Question Revisited*, A thesis Submitted to the Victoria University of Wellington, Victoria University of Wellington, 2012, pp. 13-22.

²⁴ Ibid.

питања односа етничких група у Кини готово једино могу решити прихватањем једног вредносног модела и начина уређења друштвених односа, као и прихватањем једног од два супротстављена принципа - принципа територијалног интегритета или принципа самоопредељења народа.²⁵

Литература која се бави проблемом етничких односа и сукоба у Кини, као што је већ речено, њихове узроке често искључиво види у унутрашњим чиниоцима на локалном и националном нивоу попут структурних фактора, политичких фактора, економских и социјалних фактора, културних и верских фактора, односно у кинеској политици и приступу питањима етничких односа. Међутим, постоје и они аутори који се баве утицајем и међународних чинилаца, али углавном само једним - најчешће дијаспором или подршком великих сила - или полазе од групе међународних чинилаца²⁶, али је то углавном у оним етничким регијама у којима постоје активни етнички сукоби, као што су Синђанг и Тибет, без поређења са утицајем ових фактора у другим регијама где такође живе етничке мањине, а нема активних етничких сукоба.²⁷ Радови и монографије Ензе Хана и његових коаутора су у том погледу изузети и стога ће представљати базичну литературу за наше истраживање.²⁸ Ензе Хан

²⁵ Ibid.

²⁶ Чиен Пенг Чунг (*Chien-Peng Chung*), на пример, у објашњењу регионалног и етничког сепаратизма у Кини између осталих истиче „присуство стране интервенције“ као главни узрок одговорног за сепаратизам, Chien-Peng Chung, "Separatism in Modern China: An Analytical Framework", *Issues & studies*, 44(1), 2008, pp. 169-203.

²⁷ На пример: Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53:1, Sage Publications, 2017, pp. 1–25; Gardner Bovingdon, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*, Columbia University Press, New York, 2011; Melvyn C. Goldstein, "The United States, Tibet, and the Cold War", *Journal of Cold War Studies*, Vol. 8, No. 2, 2006. 144–65; Dru C. Gladney, "The Chinese Program of Development and Control - 1978-2001", in: Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004, pp. 112-119; Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, London, 2003, pp. 54-55.

²⁸ Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, Oxford University Press, 2013; Enze Han, *External Kin, Ethnic Identity and the Politics of Ethnic Mobilization in the People's Republic of China*, A Dissertation submitted to the Faculty of Columbian College of Arts and Sciences of The George Washington University, 2010; Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, 1949–1965", *Security Studies*, 23:1, 2014, pp.148-181; Enze Han, "From domestic to international: the politics of ethnic identity in Xinjiang and Inner Mongolia", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39:6, 2011, pp. 941-962; Enze Han, Christopher Paik, "Ethnic Integration and Development in China", *World Development*, Vol. 93, Elsevier, 2017, pp. 31–42, 2017; Enze Han, "The dog that hasn't barked: assimilation and resistance in Inner Mongolia, China", *Asian Ethnicity*, 12:1, Routledge, 2011, pp. 55-75; Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014, pp. 69-98.

у књизи *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China* полази од истраживачког питања зашто процес изградње кинеске националне државе није успео у случају Тибетанаца и Ујгура, а у мањој или већој мери јесте код осталих етничких мањина и који су то фактори који објашњавају одабир различитих политичких стратегија ових етничких мањина за заштиту етничког идентитета. Фокус ове књиге је на поређењу пет етничких мањина у Кини и то Ујгура, Корејаца, Монгола, Даи народа и Тибетанаца, уз аргументацију да су код појединих и међународни фактори значајно утицали на њихово различито понашање.

Такође, група аутора је у свом истраживању (*Potential for Ethnic Conflict in China*) етничких сукоба у НР Кини означила пет зона могућих етничких расцепа, од којих је четири обухваћено нашим истраживањем. Они показују да је потенцијал за избијање насилних етничких сукоба највиши у зони западних муслиманских регија (Синђангу), затим Тибету, али и у Унутрашњој Монголији, те најмањи у Хуи аутономној регији. Међу факторима који могу утицати на могућност избијања насилних сукоба које су укључили у свој модел налази се и међународна подршка.²⁹

Поред овога и друге студије указују на значај подршке међународних чинилаца мањинским етничким групама у Кини, њиховим покретима за самоопредељење али и њиховим сепаратистичким и сецесионистичким организацијама. Ове студије указују на подршку етничким мањинама у Кини, а коју им пружају суседне државе и регионалне силе, велике силе, као и њихова етничка дијаспора. Према њима, спољна подршка подразумева материјалну, политичку и војну подршку етничке дијаспоре, државних актера и међународних владиних организација, као и недржавних актера (невладиних организација, појединаца, транснационалних криминалних и терористичких мрежа).³⁰

²⁹ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", *Eurasian Geography and Economics*, Routledge, 43(8), 2002, pp. 583-609.

³⁰ Видети: Louis Bélanger, Érick Duchesne, Jonathan Paquin, "Foreign Interventions and Secessionist Movements: The Democratic Factor", *Canadian Journal of Political Science*, 38:2, Canadian Political Science Association, 2005; Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53: 1, Sage Publications, 2017; Laura Trajber Waibich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", in: Bettina von Lieres, Laurence Piper (eds.), *Mediated Citizenship: The Informal Politics of Speaking for Citizens in the Global*

1.5. Структура дисертације

У Уводу рада као првој глави представљен је главни аргумент рада, одређени су предмет и циљ дисертације, постављено основно истраживачко питање, одређен хипотетички и методолошки оквир, те је дат кратак преглед литературе.

У другој глави рада - *Теоријски оквир* – изнете су главне теоријске поставке и основни аргументи ширег (теорија етницитета и етничких сукоба, теорија међународних односа) и ужег (теорије дифузије и интернационализације етничких сукоба) теоријског оквира на којима су заснована основна теоријска полазишта нашег рада. У овом делу рада дају се одређења основних и сродних појмова попут - етничке групе, етничког сукоба, дифузије етничког сукоба, дијаспоре - са циљем да се јасније одреди шта ће се под овим појмовима подразумевати када се буду операционализовали и користили у раду.

Трећа глава рада - *Институционални контекст етничких односа у НР Кини* - бави се институционалним контекстом етничких односа у Народној Републици Кини како би се показало да су они у великој мери исти или слични у свих пет аутономних регија, те да се ту не могу тражити искључиви разлози за постојање (непостојање) етничких сукоба. То је показано на примеру политичког система са посебним освртом на систем етничке аутономије у Кини, као и на положај етничких аутономних регија у оквиру економије Кине. Овај део рада бави се и демографским и религијским контекстом у наведеним регијама, као и правно-политичком регулативом религијских активности оних конфесија које су заступљене у ових пет аутономних регија.

У четвртој глави - *Етнички односи у Кини* – најпре је дат кратак опис историјског контекста етничких односа у Кини пре оснивања Народне Републике, као увид у предисторију етничких односа и етничких сукоба у њој. То је посебно значајно због тога што је пре настанка НР Кине у неким од предметних регија било етничких сукоба, и у неким од њих они постоје и данас, док су у другима у одређеној мери престали да постоје. У овом делу рада даје се слика етничких односа у НР Кини на

South, Palgrave Macmillan, 2014; Minorities at Risk Project, "Minorities at Risk Dataset", College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management, 2009, available at: <http://www.mar.umd.edu/>

општем плану. Ова глава се бави стратегијама кинеске државе према решавању етничких питања од њеног оснивања, као и утицаја етничког национализма појединих етничких група на укупну друштвену стабилност Кине, те на успешност реализовања политика „хармоничног друштва” и Кинеског сна.

У петој глави рада - *Етнички сукоби у НР Кини* – најпре се приказују таласи етничких сукоба у три одређена временска периода (оснивање НР Кине, „реформе и отварање“, почетак деведесетих година прошлог века до данас). У даљим деловима ове главе прате се и пореде утицаји истраживањем одређених независних варијабли (подршка/утицај великих сила и других држава, међународних организација и лоби група, утицај и подршка дијаспоре и дифузија и „преливање” етничких сукоба из других региона) и то преко изабраних индикатора на етничке сукобе у свих пет региона. Овде настојимо да утврдимо постојање или одсуство утицаја ових чинилаца на постојање/непостојање организованих покрета за национално самоопредељење и последично на постојање/непостојање ненасилних и насилних етничких сукоба у свих пет аутономних регија у НР Кини.

На крају рада биће изнета закључна разматрања, односно основни закључци до којих се у истраживању дошло.

II

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Сукоби између различитих етничких група, како они ненасилни, тако и они који се испољавају кроз широку и систематску употребу насиља, значајан су и већ дуго времена средишњи предмет истраживања бројних научних дисциплина. Као један од облика међуетничких односа, насилни и ненасилни сукоби су у политикологији, социологији, антропологији, те и у другим дисциплинама и научним пољима и подпољима друштвених наука попут међународних односа, студија мира и конфликта, једна од битних области научног интересовања. У оквиру ових научних дисциплина даље се развијају и нови аргументи и објашњења која се непосредно или посредно баве узроцима настанка етничких сукоба као и начинима њиховог спречавања.

У одређењу теоријског оквира нашег рада поћи ћемо од два основна корака, како то чине и Карл Кордел (*Karl Cordell*) и Стефан Вулф (*Stefan Wolff*).³¹ Они сматрају да би свако бављење облашћу етничких сукоба и утврђивање узрочних веза између одређених чинилаца и етничких сукоба морало бити засновано најпре на одређивању нивоа анализе, а затим на дефинисању главних теоријских основа.³² Нивое анализе су раније развили и у својим истраживањима користили бројни теоретичари, посебно они који се баве теоријама међународних односа и студијама безбедности.³³ Међутим, Кордел и Вулф сматрају да је традиционалном моделу који се заснива на анализи

³¹ Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, Polity, Cambridge, 2009.

³² Ibid.

³³ На пример: Кенет Волц наводи три нивоа анализе: први ниво је појединац (људска природа), други ниво је држава (унутрашња структура државе) и трећи ниво је међународни систем (међународна „анархија“); Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War*, Columbia University Press, New York, 1959; Клаус Зигберс наводи пет нивоа: први ниво је ниво индивидуалног актера/агента/доносиоца одлуке, други ниво је социјетални/друштвени/група/субнационални актери, трећи ниво је ниво државе/власти као јединице, четврти ниво је ниво супранационалних ентитета док је пети ниво глобални/међународни систем; Klaus Segbers, “The Game Of Theories” in Klaus Segbers, Peter Dyllick-Brenzinger, Katharina Hoffmann, Christof Mauersberger (Eds.), *Global Politics: How to Use and Apply Theories of International Relations*, Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, 2006, p. 6.

процеса у међународним односима на нивоу система, односно глобалном и на нивоу националних држава потребно додати још два нивоа анализе.³⁴ Да би се то учинило неопходно је у објашњењу изаћи из традиционалног ослањања само на државе и њихове међусобне односе и у анализу увести недржавне актере и структуре као узрочне променљиве које делују са различитих нивоа анализе.³⁵ Ми прихватамо овај аналитички модел, који обухвата четири нивоа анализе: локални или субдржавни ниво, државни односно национални ниво, регионални ниво и глобални ниво анализе.³⁶ Са сваког од ових нивоа делује велики број различитих фактора – актера и структура, међутим, за наше истраживање као независне варијабле изабрани су само они државни и недржавни актери и структуре који делују са регионалног и глобалног нивоа анализе (видети табелу 1). Према томе, сматрамо да би за разумевање узрока етничких сукоба у Кини, али и њиховог одсуства у деловима Кине где такође живе етничке мањине било пожељно комбиновати узрочне варијабле са раније наведених нивоа анализе како би се на обухватнији начин објаснили исходи њиховог деловања.

Табела 1: Изабрани фактори (независне променљиве) и нивои са којих делују

Ниво анализе	Државне структуре и актери	Недржавне структуре и актери
Регионални	Суседне државе и њихове институције, регионалне силе, регионалне међународне организације и њихове елите/лидери; успостављене структуре политичке и економске сарадње	Прекодржавне/транснационалне мреже (етничке, верске, цивилног друштва, пословне, организованог криминала, побуњеничких група и њихове елите/лидери)
Глобални	Моћне државе и међународне организације глобалног домаћаја и њихове елите/лидери	Међународне невладине организације, дијаспора, међународне организоване криминалне мреже, транснационалне компаније и њихове елите/лидери

Извод из табеле: Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, Polity, Cambridge, 2009, p. 10, наведено према: Милош Д. Миленковић, „Ограничења теоријског изучавања узрока етничких конфликта“, *Социолошки преглед*, vol. XLIX, no. 2, 2015, стр. 183.

³⁴ Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, op. cit., pp. 8-9.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

Како би се објасниле узрочне везе између овако одређених фактора (независних променљивих) са различитих нивоа анализе и етничких сукоба као зависне променљиве по Корделу и Вулфу потребно је ослонити се на неколико група теорија као што су теорије међународних односа, теорије етницитета и теорија међуетничких односа.³⁷ На основу изабраних независних варијабли и њиховог утицаја са регионалног и глобалног нивоа окосницу нашег ширег и ужег теоријског оквира чиниће полазишта теорија етницитета (етничке припадности) и етничких сукоба, основних теорија међународних односа, те теорија дифузије и интернационализације етничких сукоба. У том смислу, шири теоријски оквир обухвата објашњења појединих аспеката етничког сукоба у основним теоријама етницитета и основним теоријама међународних односа. Теоријама етницитета и етничких сукоба као што су примордијализам, инструментализам и конструктивизам објашњавамо улогу људске природе (слично попут реализма) на понашање, значај интереса и институција (слично попут либерализма), као и значај друштва (идеја, културе). Основне теорије међународних односа нам користе у одређењу главних актера међународног система, начина њиховог понашања, узрока одређеног понашања, односа између њих, као и могућих исхода тих односа. Реализам је од кристи код објашњења у деловању држава у међународном систему, либерализам поред држава истиче улогу међународних организација и транснационалних актера, док конструктивизам пажњу усмерава на улогу нематеријалних фактора. Све ово нам даје целовитију слику како структура међународног система и како и зашто актери међународних односа утичу на различите сфере друштвене акције на различитим нивоима – национална држава, група, појединац.³⁸ Ужи теоријски оквир се непосредно односи на главни аргумент рада који

³⁷ Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, op. cit., pp. 5-6.

³⁸ Када је реч о односу структуре и деловања (актера) прихватамо модел овог односа који даје Маргарет Арчер (*Margaret Archer*). Према овом моделу однос структуре и деловања се одвија кроз три фазе. Прва фаза је „структурно условљавање“ које се односи на постојећи контекст (услове) у коме се деловање одвија, а који је настао као последица ранијих деловања (нпр. глобализација), где ови услови одређују интересе и понашање људи. Друга фаза је „друштвена интеракција“ где, иако на актере (појединце, групе) утичу структурни услови, они нису у потпуности зависни од њих и могу повратно деловати на њих, пре свега вођени својим интересима кроз процес сукобљавања или преговарања са другим актерима. Трећа фаза је „структурна елаборација/репродукција“ где се као последица деловања актера постојећи структурни услови, у мањој или већој мери, мењају. Ово означава почетак новог циклуса.

је базиран на теоријама интернационализације и теоријама дифузије етничких сукоба, односно на објашњењима ко су актери и на које начине долази до интернационализације етничких сукоба. У раду смо се определили за интегрални приступ различитим теоријским објашњењима етничитета, међународних односа и интернационализације самих етничких сукоба, те наведене теоријске приступе не посматрамо као супротстављене, већ као оне који објашњавају поједине или различите аспекте предмета којима се баве. Сматрамо да је за што целовитије објашњење неопходно их посматрати тако да један другог допуњавају. На овај начин могуће је, у мањој или већој мери, превазићи њихове недостатке и ограничења. Ширим теоријским оквиром објашњавамо зашто актери међународних односа утичу на етничке сукобе, док ужим теоријским оквиром објашњавамо, не само зашто, већ и како актери међународних односа могу утицати на етничке сукобе.

2.1. Теорије етничитета (етничке припадности) и етничких сукоба

Теорије етничке припадности и етничких сукоба покушавају да одговоре на питања о томе који су то битни елементи који одређују етничку припадност и идентификацију са етничком групом, као и да ли су етнички идентитет и етничка припадност наслеђене или конструисане категорије.³⁹ На основу ових полазишта ове теорије настоје и да одреде који су то узроци који изазивају етничке сукобе. Велики је број могућих објашњења зашто различите етничке групе долазе у сукоб. Доналд Хоровиц (*Donald L. Horowitz*), наводи њих десет, као што су на пример објашњења да због „стarih мржњи“ (*ancient hatreds*) долази до сукоба, да је етнички конфликт производ сукоба култура, да је процес модернизације⁴⁰ узрок етничких сукоба, да су

Наведено према: David Marsh, Gerry Stoker (ur.), *Теорије и методе политичке зnanosti*, Manualia universitatis studiorum Zagrabienis, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.

³⁹ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, State University of New York Press, 2000, p. 41.

⁴⁰ Доналд Хоровиц када анализира теорије модернизације сматра да када говоримо о вези између етничког конфликта и процеса модернизације, можемо говорити о три могуће везе, док је за нас најбитнија трећа по којој је „етнички конфликт интегрални део, чак и производ, процеса модернизације“. Према теоријама модернизације, наводи Хоровиц, узрок сукобљавања етничких група су неједнаке користи од модернизације које ове групе присвајају, што даље једној групи омогућава

узрок сукоба политичке елите које манипулишу националним осећањима и етничким идентитетом у циљу освајања или очувања власти, да до сукоба долази из разлога „безбедносне дилеме“ и друге.⁴¹ Постоје и објашњења (институционализам) по којима је „дизајн“ политичких институција битан фактор постојања или непостојања сукоба у мултиетничком друштву.⁴² Различити начини организације кључних политичких институција као што су, на пример, унитарно или федерално уређење државе, већински или пропорционални изборни систем и слично значајни су фактори у објашњењу настанка етничких сукоба.⁴³ Сва ова различита објашњења условно можемо разврстати у две групе, она која полазе од примордијане аргументације и она (структурална) која полазе од социо-политичке аргументације.⁴⁴ Још један могући начин класификације објашњења о настанку конфликта је на примордијална, којима је у жижи интересовања углавном микро ниво (понашање појединаца) и инструментална, којима је у центру пажње макро ниво (друштвени и национални).⁴⁵ Мајкл Браун (*Michael E. Brown*) наводи да се у литератури која се бави унутардржавним сукобима могу идентификовати четири групе фактора која их узрокују: „структурни фактори (‘слабе’ државе, унутардржавни безбедносни проблеми, географски распоред етничких група), политички (дискриминаторне политичке институције и други), економски/друштвени фактори (дискриминаторни економски системи, модернизација) и фактори културе (обрасци културне дискриминације и други)“⁴⁶

предност у надметању за боље позиције у друштву, боље образовање, урбанизацију и слично. Donald Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, London, 1985, pp. 101-102

⁴¹ Donald L. Horowitz, “Structure and Strategy in Ethnic Conflict”, *Paper prepared for the Annual World Bank Conference on Development Economics*, 1998, pp. 5-13, available at: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/6415739-1251813951236/horowitz.pdf> [accessed 08 March 2017]

⁴² Ashutosh Varshney, “Ethnicity and Ethnic Conflict” in Carles Boix, Susan C. Stokes (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Politics*, Oxford University Press, 2009, p. 289.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Aytan Gahramanova, “Identity Conflicts and Its Implications for Conflict Management”, *UNISCI Discussion Papers*, N° 11, 2006, p. 159.

⁴⁵ Dan Landis, Rosita D. Albert, “Introduction: Models and Theories of Ethnic Conflict”, in Dan Landis, Rosita D. Albert (Eds.), *Handbook of Ethnic Conflict: International Perspectives*, Springer, 2012, pp. 2-3.

⁴⁶ Michael E. Brown, “Introduction” in Michael E. Brown (Ed.), *The International Dimensions of Internal Conflict*, MIT Press, 1996, p. 14.

Примордијалне теорије објашњавају улогу емоција у етничким сукобима и потенцијал етничке припадности за изазивање сукоба.⁴⁷ Примордијализам тврди да је етнички идентитет датост, додељен статус. Етничкој групи се припада по рођењу, где чланови групе деле заједничко биолошко и културолошко порекло, те је етничка припадност трајна, непроменљива и базична људска категорија.⁴⁸ Као последица ове датости и етничке одреднице које одређују ко је члан једне етничке групе, а ко не, су такође постојане.⁴⁹ Етничке разлике су наслеђене, дубоко укорене и непомирљиве, па тако етнички конфликт потиче „природно“ и неизбежно од "старијих мржњи" (*ancient hatreds*) међу етничким групама.⁵⁰ Основ анимозитета и оправданост за деловање против других етничких група лежи у неправдама из прошлости које су уткане у колективно сећање једне етничке групе и које изазивају мржњу.⁵¹

Са друге стране, инструментализам полази од тога да етничка припадност није непроменљива датост већ да зависи од околности, те се у складу са њима може и мењати. Етничке групе су интересне и постоје из прагматичних разлога.⁵² Теорија инструментализма тврди да је рационално за појединце да се организују дуж етничких линија у зависности од користи које им то удруживање доноси.⁵³ Етничка припадност је стога привремена, ситуациона и зависи од користи које доноси појединцу на основу његовог рационалног избора.⁵⁴ По инструменталистима етничку припадност не одређују само афективни елементи, него је она и средство политичке мобилизације.⁵⁵ Политичке елите користе етничку припадност као средство манипулације ради

⁴⁷ Bojana Blagojevic, *Ethnic Conflict and Post-Conflict Development Peacebuilding in Ethnically Divided Societies*, A dissertation submitted to the Graduate School-Newark Rutgers, The State University of New Jersey, 2004, p. 49.

⁴⁸ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, op. cit., p. 42; Jasna Milošević Đorđević, "Један покушaj класификације теоријских разматрања националног идентитета", *Психологија*, Vol. 36 (2), 2003, str. 123.

⁴⁹ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, op. cit., p. 42

⁵⁰ Dodeye Uduak Williams, "How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?", *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, MCSER Publishing, Rome, Vol 4 No 1, p. 147

⁵¹ Bojana Blagojevic, *Ethnic Conflict and Post-Conflict Development Peacebuilding in Ethnically Divided Societies*, op. cit., pp. 49-50.

⁵² Jasna Milošević Đorđević, "Један покушaj класификације теоријских разматрања националног идентитета", op. cit., str. 130.

⁵³ Dodeye Uduak Williams, "How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?", op. cit. 148.

⁵⁴ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, op. cit., pp. 46-47.

⁵⁵ Ibid.

обезбеђивања економских или политичких добити.⁵⁶ За разлику од примордијалиста који наводе „мржњу“ као основ конфликта, „похлапа“ је та која изазива сукобе по инструменталистима.⁵⁷ Етничка припадност је основ за удруживање како би се остварила корист од ограничених ресурса (материјалних и нематеријалних) у једном друштву. Стога, етнички конфликт настаје као последица надметања различитих група око ограничених материјалних и нематеријалних ресурса.⁵⁸

Конструктивистичка теорија види етнички идентитет и етничку припадност као нешто што је социјално конструисано и самим тим друштвена категорија. Етнички идентитет се као друштвени феномен, по теоријама конструктивизма, гради кроз мрежу социјалних интеракција, те се етничка припадност концептуално може мењати у зависности од скупа друштвених, економских и политичких процеса.⁵⁹ Она настаје као одговор структурним променама у друштву и изграђује се под утицајем унутрашњих фактора односно активностима самих припадника и под утицајима који долазе споља из ширег друштвеног, економског и политичког окружења.⁶⁰ Конструктивисти истичу значај историјских и структурних чинилаца који формирају етничку припадност, те је етнички сукоб производ историјских процеса и структурних промена које утичу на односе између различитих група.⁶¹ За конструктивисте улога језика, историје, културе, симбола значајни су за подстицање и одржавање етничког ривалства.⁶² По њима значајну улогу у односима између етничких група имају доминантни дискурси који облукују уверења и интересе у једном друштву и успостављају прихваћене норме понашања. Конструктивисти сматрају да свако друштво има друштвено-историјски изграђен „главни расцеп“ (*“master cleavage”*) или „главни наратив“ (*“master narrative”*) око кога настаје сукоб.⁶³

⁵⁶ Ashutosh Varshney, "Ethnicity and Ethnic Conflict", op. cit., p. 282.

⁵⁷ Dodeye Uduak Williams, "How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?", op. cit., p. 148.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ David A. Lake, Donald S. Rothchild, "Spreading Fear: The Genesis of Transnational Ethnic Conflict", in David A. Lake, Donald S. Rothchild, *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998, p. 6.

⁶⁰ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, op. cit., pp. 44-46.

⁶¹ Dodeye Uduak Williams, "How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?", op. cit., p. 149.

⁶² Ibid.

⁶³ На пример: расцеп „протестанти-католици“ у Северној Ирској, „белци-црнци“ у САД); Ashutosh Varshney, "Ethnicity and Ethnic Conflict", op. cit., p. 287.

2.2. Етнички сукоби у основним теоријама међународних односа

Етнички сукоби између мањинских етничких група и централних власти у било којој држави најчешће нису изоловани насилни или ненасилни сукоби изазвани само домаћим (унутрашњим) околностима, већ међународни чиниоци могу на бројне начине да утичу како на настанак етничког сукоба, тако и на његово ширење, али и на његово решавање. Такође, иако је у основи реч о унутрашњим сукобима, емпирија је показала да у великом броју случајева они прелазе границе једне државе и укључују и друге актере мимо две главне стране (на пример, етничке групе и централних власти државе које су у сукобу). Дакле, уколико посматрамо област међудржавних / међународних односа и област међуетничких односа приметимо да је најчешће реч о истим јединицама (актерима) анализе само на различитим нивоима. Полазећи од тога Кордел и Вулф сматрају 1) „да етнички сукоби који настају на једном нивоу анализе се не могу посматрати одвојено од последица које они имају на осталим нивоима“; 2) „етнички сукоби су обликовани начинима на који реагују актери са свих нивоа (државног, регионалног, глобалног)“.⁶⁴ Наведена међународна димензија етничких сукоба намеће потребу укључивања теорија међународних односа у теоријски оквир рада. Такође, уколико пођемо од одређења међународних односа шире од традиционалног схватања, потреба да у теоријски оквир рада укључимо основне поставке теорије међународних односа постаје неопходна. Традиционална схватања међународних односа заснивају се на сагледавању међународних односа државоцентрично, односно држава је основна јединица анализе сагледана кроз њене односе са другим државама у међународној арени. По традиционалном схватању међународни односи се сагледавају кроз призму „дипломатско-стратешких“ односа између држава, где су у жижи односи сарадње или сукоба, рата и мира.⁶⁵ Међутим, наше разумевање међународних односа засновано је на прихватању и другачијих одређења овог поља истраживања од традиционалних схватања. Како Крис Браун (*Chris Brown*) и Кирстен Ејнли (*Kirsten Ainley*) наводе, овакав државоцентрични

⁶⁴ Karl Cordell, Stefan Wolff, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences and Responses*, op. cit., p. 9.

⁶⁵ Chris Brown, Kirsten Ainley, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005, p. 1.

приступ није довољан да објасни сложеност поља међународних односа, те се стога јавља потреба прихватања и других одређења.⁶⁶ Овде је реч о оним приступима који на међународне односе гледају као на велики број „прекограничних трансакција различитих врста, политичких, економских, друштвених...“ где се поред држава јављају и други и то недржавни и транснационални актери попут различитих међународних институција, невладиних међународних организација, мултинационалних компанија и слично (видети табелу 1).⁶⁷ Ово је посебно битно у условима када је институционална, економска и политичка међузависност држава која је изазвана процесом глобализације све већа.

Различити теоријски приступи у студијама међународних односа настоје да објасне различите врсте интеракција (политичке, економске, институционалне, социјалне) између држава, али и недржавних актера у међународном систему. Ови теоријски приступи, као и посебни правци мишљења унутар њих, настоје да утврде узроке и објасне одређене начине понашања ових актера у међусобном одношењу, али и исходе који настају као резултат ових односа на различитим нивоима анализе.⁶⁸ Из различитих разлога етнички сукоби, посебно због тога што је реч о унутардржавним сукобима, нису дуго били поље разматрања теоретичара међународних односа. Међутим, након Хладног рата етнички сукоби значајно привлаче пажњу и бивају разматрани и са становишта теорија међународних односа. За теоријски оквир нашег рада посебно ће бити важне основне полазишне основе теорија реализма ([нео]класичног и неореализма), либерализма ([нео]либералног институционализма) и конструктивизма у студијама међународних односа.⁶⁹

Реализам као теоријски приступ полази од тога да међународне односе карактерише стање „анархије“, односно непостојање једног централног ауторитета

⁶⁶ Ibid., pp. 1-18

⁶⁷ Ibid., p. 5

⁶⁸ Dragan Živojinović, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, *Godišnjak*, Fakultet političkih nauka, 2008, str. 369.

⁶⁹ Поред ових у студијама међународних односа постоје и теорије марксизма, критичка теорија, „Енглеска школа“ и друге.

власти, како је то на пример на нивоу појединачних држава.⁷⁰ У оваквим околностима „анархије“ државе као основне јединице међународних односа су принуђене да штите своје интересе и обезбеде свој опстанак (принцип самопомоћи), а једини начин да се то оствари јесте увећањем моћи (војне, економске и друге).⁷¹ Дистрибуција моћи у међународном систему је једна од најзначајнијих експланаторних варијабли код реалиста. Реализам истиче да значајни чиниоци који утичу да људи бирају одређене рационалне стратегије јесу расподела ресурса који су повезани са физичком моћи.⁷² Реалисти полазе од тога да и код државе као и код појединца главну улогу у објашњењу њиховог понашања има тежња за моћи која је у њиховој природи.⁷³ Дакле, државе као јединствени (унитарни) актери у међународним односима делују у циљу остварења својих интереса у условима међународне „анархије“.⁷⁴ Оваква основна полазишта и начела реализма, пре свега класичног, која се тичу људске природе и државе, у великој мери се подударају са примордијалним објашњењима етничке припадности и етничких сукоба.⁷⁵ Као део нашег аналитичког оквира послужиће нам и неореализам (структурни реализам) као подгрупа мишљења у оквиру школе реализма због тога што анализу са нивоа државе као аналитичке јединице измешта на ниво система и полази од тога да је понашање актера у међународном окружењу одређено његовом структуром.⁷⁶ Неореалисти попут Кенета Волца (*Kenneth Waltz*) занемарују људску природу и карактер политичког система држава као узрочне варијабле на исходе у међународном систему, а понашање држава у њему виде као производ њихове социјализације.⁷⁷ Без обзира на то, када је реч о интерним сукобима, Гавин Маунт (*Gavin Mount*) наводи да неореалисти покушавају да теорије етничких сукоба укључе

⁷⁰ Colin Elman, „Realism“, in Martin Griffiths, *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction*, Routledge, 2007, pp. 11-20.

⁷¹ Ibid.

⁷² Craig Parsons, *How to Map Arguments in Political Science*, Oxford University Press, 2007, p. 60.

⁷³ William C. Wohlforth, „Realism“, in Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (Eds.), *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, 2010, pp. 132-134.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Gavin Mount, *Problem of Peoples: Global Politics, Ethnicity and The Struggle for Legitimacy*, Lambert Academic Publishing, 2010, p. 36.

⁷⁶ Детаљније о томе: Dragan Živojinović, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, op. cit., str. 367-392

⁷⁷ Ibid.

у своју анализу, јер сматрају да се узроци многих унутардржавних конфликта налазе на другом и трећем нивоу анализе.⁷⁸ Управо се неореалисти међу првима који су истакли значај етничких сукоба након Хладног рата због могућности њиховог „преливања“ на ниво међународног система и његове дестабилизације.⁷⁹ Први концепт који је из теорија међународних односа преведен на ниво унутардржавних сукоба, односно етничких конфликта је „безбедносна дилема“.⁸⁰ Бери Позен (*Barry R. Posen*) нуди објашњење етничких конфликта са становишта реализма и полази од тога да „распад“ једне државе (пример СФРЈ) када долази до слабљења централних власти доводи до стања „анархије“ слично ономе у међународним односима и да се у оваквим условима најпре покреће питање безбедности различитих група унутар те државе, јер је „безбедносна дилема“ нераздвојива од стања „анархије“.⁸¹ Према овом концепту настојања једне стране да увећа своју безбедност угрожава безбедност друге стране и неминовно доводи до њене реакције да чини то исто. Међутим, у случају НР Кине не постоји елемент „распада“ државе, те је за наш аналитички оквир значајнија критика овако постављеног аргумента и његова реконцептуализација, а коју чини Дејвид Лејк (*David A. Lake*) и коју ми прихватимо. Он наводи да услед различитих разлога, „безбедносна дилема“ може претходити стању „анархије“, те не мора бити њена последица, већ узрок који може да доведе до распада државе.⁸² Групе унутар једне државе могу да прихвате централни ауторитет и успостављену „хијерархију“ или да услед различитих фактора, на пример међународних утицаја (прим. аутора), одбаце ауторитет централних власти и тиме доведу до стања „анархије“.⁸³

По реалистима државе у међународном систему уравнотежују однос снага са својим ривалима и то чине увећањем своје војне моћи или склапањем савеза. Међутим, држава може да формира савезе не само са другим државама, већ и са етничким

⁷⁸ Gavin Mount, *Problem of Peoples: Global Politics, Ethnicity and The Struggle for Legitimacy*, op. cit., p. 38.

⁷⁹ Ibidem, p. 37.

⁸⁰ David A. Lake, “International Relations Theory and Internal Conflict: Insights from the Interstices”, *International Studies Review*, No. 5(4), 2003, p. 85.

⁸¹ Barry R. Posen, „The Security Dilemma and Ethnic Conflict“, *Survival*, vol. 35, no. 1, 1993, pp. 27-29, available at: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/posen-1993.pdf> [accessed 01 March 2017]

⁸² David A. Lake, “International Relations Theory and Internal Conflict: Insights from the Interstices”, op. cit., pp. 84-85.

⁸³ Ibid.

мањинама које су у сукобу унутар њима конкурентским државама.⁸⁴ Уколико су ривали у међународном систему једна држава може искористити етничке несугласице у другој држави како би је ослабила, а са циљем остварења „релативних добитака“.⁸⁵ Стефан Сајдман (*Stephen M. Saideman*) сматра да уколико следимо аргумент реалиста може се поставити теза да је могуће очекивати ширу и снажнију подршку етничким мањинама, не само у „слабим“, већ и у „јаким“ државама са циљем да се оне ослабе као супарници.⁸⁶

Либерализам, такође, као централног актера у међународним односима види државу. Међутим, за наш теоријски оквир је посебно важна идеја да се и транснационални актери укључе у анализу, а која је настала у оквиру једног од бројних огранка ове школе мишљења.⁸⁷ Либерализам, дакле, као значајне актере, поред држава, истиче међународне организације, мултинационалне корпорације, етничке и религијске групе и друге транснационалне покрете.⁸⁸ Други битан елемент за наш теоријски оквир је тај да либерална теорија у међународним односима, за разлику од реализма, полази од становишта да држава није јединствен (унитаран) актер већ реализује различите интересе партикуларних група, те су у основи либералних приступа односи државе према „домаћем друштвеном и транснационалном друштвеном контексту“, а чији је утицај базичан за понашање државе у међународном систему.⁸⁹ Концепт транснационализма унутар либералне школе схвата друштвене групе унутар једне државе као транснационалне (недржавне) актере на нивоу

⁸⁴ Stephen M. Saideman, "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", *Journal of Peace Research*, 39(1), 2002, p. 28.

⁸⁵ Will H. Moore, David R. Davis, "Transnational Ethnic Ties and Foreign Policy" in David A. Lake, Donald S. Rothchild (Eds.), *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998, p. 101.

⁸⁶ Stephen M. Saideman, "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", op. cit., p. 31.

⁸⁷ Stephen M. Walt, "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Policy*, 1998, p. 32.

No. 110, 1998, pp. 32, available at:

<http://faculty.maxwell.syr.edu/hpschmitz/PSC124/PSC124Readings/WaltOneWorldManyTheories.pdf> [accessed 05 March 2017]

⁸⁸ Will H. Moore, David R. Davis, "Transnational Ethnic Ties and Foreign Policy", op. cit., p. 102.

⁸⁹ Klaus Segbers, "The Game Of Theories" in Klaus Segbers, Peter Dyllick-Brenzinger, Katharina Hoffmann, Christof Mauersberger (Eds.), *Global Politics: How to Use and Apply Theories of International Relations*, Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, 2006, p. 22.

међународног система.⁹⁰ Државе могу да због лошег третмана одређених етничких група заостре своје односе са другим државама, али и да путем међународних владиних и невладиних организација, као и економске сарадње са матичном земљом, утичу на исходе етничких сукоба у другој земљи.⁹¹ Дакле, за либерале значајан чинилац су и међународне институције и норме, на пример оне везане за заштиту људских права, те стога државе могу преко међународних институција и организација да интервенишу како би се отклонила етничка дискриминација и могућа репресија у другој држави.⁹² Либерализам нам помаже у објашњењу зашто неке државе интервенишу у етничке сукобе у другим државама, ослањајући се углавном на њихове унутрашње структурне факторе.⁹³

За разлику од реализма и либерализма који се ослањају на материјалне факторе, конструктивисти истичу значај и утицај идеја, идентитета и интереса у свом објашњењу социјалних интеракције између држава на нивоу међународног система.⁹⁴ Конструктивисти истичу идеациону димензију међународног система, те је по њима он изграђен од скупа идеја и система норми.⁹⁵ Стога је за теоријски оквир нашег рада битно усредсређење конструктивиста и на „међународне норме и на начине на које оне утичу на идентитет држава и њихове интересе“⁹⁶, а пре свега због тога што се по њима норме из „међународног друштва преносе на државе путем међународних организација“.⁹⁷ По њима су међународне организације централно место у формирању и институционализовању идеја, јер обезбеђују форум за интеракцију између држава.⁹⁸ Полазећи од свега наведеног, по конструктивистима, на пример, одлука једне државе

⁹⁰ Ibidem, p. 23.

⁹¹ Will H. Moore, David R. Davis, “Transnational Ethnic Ties and Foreign Policy”, op. cit., p. 103.

⁹² Ibid.

⁹³ Elena D. Soboleva, “Intrastate Ethnic Conflicts And External State Support Of Ethnic Minorities In East Asia: Theoretical Perspectives”, *Higher School of Economics Research Paper*, WP BRP 18/IR, 2015, p. 7, available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2683992## [accessed 04 March 2017]

⁹⁴ Stephen M. Walt, „International Relations: One World, Many Theories”, op. cit., p. 40.

⁹⁵ Robert Jackson, Georg Sørensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 209.

⁹⁶ Ibid., p. 218.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

да подржи етничку мањину у другој је одређена њеним интересима, који нису увек само производ рационалне калкулације, већ су и друштвено конструисани.⁹⁹

2.3. Теорије дифузије и интернационализације етничких сукоба

Етнички сукоби, као што је на почетку ове главе већ помињано, нису изоловани и ограничени само на државу у којој се одвијају, већ могу имати изразиту међународну димензију. Давид Кармент (*David Carment*) разликује три врсте етничких сукоба који имају међународну димензију: „иредентистички, сепаратистички етнички сукоби чији се узроци налазе у унутардржавним факторима, али се `преливају` у међународну арену и етнички сукоби који укључују процес деколонизације“.¹⁰⁰ Етнички сукоби у једној земљи могу имати импликације по регионалну безбедност и стабилност, могу утицати на друге државе у међународном систему, као и на међународне институције и организације. Такође, и сви ови актери међународних односа могу утицати на етнички сукоб у једној земљи, на његово настајање, ширење или смиривање. Услови на нивоу међународног система могу пружити повољне или неповољне прилике за приступ ресурсима, потенцијалним савезницима или дати легитимитет захтевима страни у сукобу. Овај уплив спољних актера са нивоа међународног система у етничке сукобе је предмет теорија дифузије етничких сукоба.

Теорије дифузије (*theories of conflict extension, diffusion*) етничких сукоба настоје да утврде који су то разлози (мотиви) због којих државе интервенишу у етничке сукобе у другим државама и како то утиче на ширење конфликта, али имају за циљ и да утврде која су то структурна својства и услови на нивоу глобалног система који утичу на ширење етничког сукоба.¹⁰¹ Према овим приступима мотиви држава да интервенишу у унутрашња питања других држава могу бити инструментални

⁹⁹ Elena D. Soboleva, “Intrastate Ethnic Conflicts And External State Support Of Ethnic Minorities In East Asia: Theoretical Perspectives”, p. 6

¹⁰⁰ David Carment, “The International Dimensions of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators, and Theory”, *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2, 1993, p. 139.

¹⁰¹ David Carment, Patrick James, Zeynep Taydas, “The Internationalization of Ethnic Conflict: State, Society, and Synthesis”, *International Studies Review*, 2009, pp. 69; David Carment, “The Ethnic Dimension in World Politics: Theory, Policy and Early Warning”, *Third World Quarterly*, Vol. 15, No. 4, 1994, pp. 553

(политички, економски, војни интереси) и афективни (заједнички осећај историјских неправди, заједнички идентитет, религија, заједнички идеолошки принципи и слично).¹⁰² Афективни мотиви обухватају и интервенције у етнички сукоб које су мотивисане хуманитарним разлозима, те као такве наводно нису засноване на етничким афинитетима.¹⁰³ Спољна интервенција може бити ненасилна (протест, осуда, притисак), насилна и медијаторска.¹⁰⁴ Дејство интервенције може бити а) промена унутрашњег односа снага у етничком сукобу, што може утицати на промену њихових захтева и б) давање гаранција новоуспостављеном договору између страна у сукобу.¹⁰⁵ Теорије дифузије етничких сукоба поред два главна актера у сукобу - већинске етничке групе или централних власти, са једне стране и мањинске етничке групе, са друге - уводе и трећег актера. То могу бити матична држава мањинске нације, њена дијаспора, друге државе и међународне организације. Роџерс Брубејкер (*Rogers Brubaker*) истиче да се националне мањине, држава у којој они живе, посебно уколико се у њој одвија процес изградње нације, и њихова матична држава налазе у међусобно зависној вези.¹⁰⁶ Централни аспект овог трочланог односа је међусобно надгледање активности сваке од страна, где су националне мањине и њихова матична држава посебно осетљиве на процес националне интеграције у земљи у којој мањине живе.¹⁰⁷

Укључивање треће стране у етнички сукоб и његова интернационализација одвијају се кроз процес дифузије конфликта.¹⁰⁸ Механизми путем којих се одвија процес дифузије су 1) „преливање“ сукоба; 2) „ефекат демонстрације“; 3) проток информација; 4) материјална и идеолошка подршка споља (дијаспора, друге државе, итд.).¹⁰⁹ Тед Гур (*Ted Gurr*), такође, истиче значај утицаја међународних фактора за

¹⁰² David Carment, “The International Dimensions of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators, and Theory”, op. cit., pp. 138-139.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ David A. Lake, Donald S. Rothchild, “Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict“, *International Security*, vol 21, No. 2, 1996. p. 65.

¹⁰⁵ Ibid., pp. 66-67.

¹⁰⁶ Rogers Brubaker, *Nationalism reframed-Nationhood and the national question in the New Europe*, Cambridge University Press, 1996, p. 68.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ David Carment, Patrick James, “Escalation of Ethnic Conflict: A Survey and Assessment”, *International Politics*, 35:1, 1998, pp. 65-82.

¹⁰⁹ Ibid.

политичку мобилизацију и кохезију једне етнополитичке групе путем материјалне, политичке и моралне подршке.¹¹⁰ По њему дифузија (*diffusion/contagion*) се одвија тако што - успешно мобилисане и политички активне сличне групе другде; политичка, материјална и војна помоћ споља; близина отвореном конфликту у суседним државама - пружају подстицај етнополитичкој групи за политичку акцију.¹¹¹

Етничке групе у једној држави по угледу („ефекат демонстрације“) на политичко организовање и деловање етничких група у другим државама, посебно оних из окружења, могу да појачају своје политичке активности и захтеве за већим правима.¹¹² Етнички сукоб у једној земљи може утицати на то да етничке групе у другим земљама преиспитају своја уверења о могућем понашању других етничких група у њиховој земљи.¹¹³ Значајан елемент овог „ефекта демонстрације“ је процес учења од других. Етничке групе у једној земљи могу да демонстрирају етничким групама у другим земљама успешне политичке тактике, па чак и то да употребом насиља могу остварити своје циљеве.¹¹⁴ Етнонационални покрети на једном месту могу да утичу на етнонационалне покрете на другом тако што их инспиришу и пружају им примере успешних операционалних стратегија.¹¹⁵ Процес међугрупног учења се може одвијати и између различитих етничких група унутар једне државе где једна група може учити на основу пређашњег искуства друге, посебно када је у питању понашање државе према групи од које су учи. За овај процес значајан је проток информација између њих.¹¹⁶ Такође, етнички сукоб у једној држави може да утиче на промену понашања припадника исте етничке групе (сународника) који живе у другим државама. Мајкл Браун управо истиче значај регионалне димензије када се говори о

¹¹⁰ Ted Robert Gurr, *Peoples Versus States: Minorities at Risk in the New Century*, United States Institute for Peace Press, Washington D.C, 2000, pp. 88-89.

¹¹¹ Ibid, p. 92.

¹¹² David A. Lake, Donald S. Rothchild, "Spreading Fear: The Genesis of Transnational Ethnic Conflict", op. cit. 26.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Mark R. Beissinger, *Nationalist Mobilization and the Collapse of The Soviet State*, Cambridge University Press, 2004.

¹¹⁶ Barbara F. Walter, "Information, Uncertainty, and the Decision to Secede", *International Organization*, Vol. 60, No. 1, Cambridge University Press, 2006, pp. 109-112; Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, 1949-1965", *Security Studies*, 23:1, 2014, p. 152.

интернационализацији етничког сукоба.¹¹⁷ По њему значајну улогу у ширењу или смиривању етничког сукоба у једној земљи има регионално окружење, посебно суседне државе, које често нису само пасивни посматрачи. Суседне државе могу бити директно угрожене етничким сукобом, јер, на пример, кретањем избеглица може доћи до промене демографске и етничке слике у њима.¹¹⁸ Са друге стране, њихове територије се могу користити за допремање оружја и других материјалних ресурса или њихова територија може послужити као база за организовање терористичких група које ће одатле деловати и на подручју сукоба.¹¹⁹ За дифузију етничког конфликта значајан је и степен економске, друштвене и културне интеграције на регионалном нивоу.¹²⁰

Ширење (дифузија) сукоба се одвија и протоком информација путем транснационалних медијских мрежа, као и путем транснационалних етничких коалиција.¹²¹ Проток информација директно утиче на степен политичке мобилизације једне етничке групе. На крају, дифузија сукоба се може одвијати и пружањем материјалне (финансијски фондови, пружање уточишта, војна помоћ) и нематеријалне (политичка, дипломатска, идеолошка) подршке једној од страна у сукобу. Подршку могу пружати друге државе, међународне организације, дијаспора и слично. Ензе Хан (*Enze Han*) и Харис Мајлонас (*Harris Mylonas*) истичу да уколико једна етничка група ужива спољну подршку, са једне стране, то утиче на њихов третман у држави у којој се налази та група, али и на понашање те групе у односу на етничке политике државе домаћина, са друге стране. Односно, уколико једна етничка група има јаког „спољног заштитника“ већа је вероватноћа да ће она бити политички мобилисанија од оних који такву подршку немају.¹²² Дејвид Кармент и Патрик Џејмс истичу значај етничке

¹¹⁷ Michael E. Brown, "Introduction", op. cit., pp. 23-26.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Steven E. Lobell, Philip Mauceri, "Diffusion and Escalation of Ethnic Conflict" in Steven E. Lobell, Philip Mauceri (Eds.), *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, 2004, p. 6-8.

¹²¹ Nils B Weidmann, "Communication networks and the transnational spread of ethnic conflict", *Journal of Peace Research*, Vol. 52(3), 2015, pp. 285-296

¹²² Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, 1949-1965", *Security Studies*, 23:1, 2014, pp. 153-156.

дијаспоре која пружа материјалну и нематеријалну (идеолошку, политичку) помоћ својим сународницима, те су ове афективне везе од изузетног значаја за развој покрета за национално самоопредељење.¹²³ По њима „транснационални етнички афинитети“ постоје између многих група у међународном систему, посебно оних који имају дијаспору. Утицај дијаспоре на интернационализацију етничког сукоба је велики с обзиром да она повезује сфере међународне и домаће политике. Улоге дијаспоре могу бити бројне, она може деловати као лоби група у земљи у којој се налази, може успостављати транснационалне мреже и деловати као мост између државе у којој живи и матичне државе и имати улогу транснационалног посредовања, може деловати као транснационални преносилац културних вредности, вредности плурализма, демократије и слично.¹²⁴ Активности дијаспоре могу бити значајан извор сукоба у матичној земљи. Многа истраживања указују на то да је после Хладног рата дијаспора постала битан чинилац који утиче на одржавање етничког сукоба.¹²⁵ Учешће дијаспоре у етнички сукоб у матичној земљи пролази кроз две фазе: „у првој се одвија процес мобилизације дијаспоре, у другој утицање мобилисане дијаспоре на ток сукоба“.¹²⁶ Два значајна механизма путем којих дијаспора може директно и индиректно да утиче на настанак и ширење етничког сукоба у матичној држави могу бити мобилизација ресурса и лобирање.¹²⁷

Фактори који утичу на ефикасност утицаја дијаспоре су „степен мотивације дијаспоре, друштвено-политички контекст матичне државе и државе домаћина и однос снага дијаспоре и матичне државе“.¹²⁸ Ензе Хан аргуменује да ће се оне етничке групе

¹²³ David Carment, Patrick James, "The International Politics of Ethnic Conflict: New Perspectives on Theory and Policy", *Global Society*, vol. 11, No. 2, 1997, pp. 217-2018.

¹²⁴ Yossi Shain, Aharon Barth, "Diasporas and International Relations Theory", *International Organization*, Vol. 57, No. 3, 2003, pp. 449-450.

¹²⁵ Ibid., p. 450; У истраживању које су спровели Пол Колиер и Анке Хефлер показало се да постоји корелације између дијаспоре неке етничке мањине у САД и могућности поновног активирања конфликта у матичној земљи. Наиме, они су преко понуђеног модела дошли до закључка да „пет година од пост-конфликтног периода ризик од поновног сукоба је шест пута већи у друштвима која имају дијаспору у САД од оних који немају дијаспору у САД“; Paul Collier, Anke Hoeffler, "Greed and Grievance in Civil War", *Policy Research Working Paper 2355*, The World Bank, 2000, p. 26.

¹²⁶ Fiona B. Adams, „Mechanisms of Diaspora Mobilizations and the Transnationalization of Civil War“ in Jeffrey T. Checkel (Ed.), *Transnational Dynamics of Civil War*, Cambridge University Press, 2013, p. 67.

¹²⁷ Ibid., pp. 71-73

¹²⁸ Yossi Shain, Aharon Barth, "Diasporas and International Relations Theory", op. cit. 462.

које имају своје сународнике у државама изван оне у којој живе и које су у бољем економском и политичком положају од њих, као и оне етничке групе које имају подршку споља (од неке велике силе, матичне државе мањинске етничке групе и дијаспоре) у већој мери определити за стратегију успостављања суштинске аутономије или независности и опирати се процесима асимилације са националним идентитетом већинске нације из разлога што имају боље алтернативе.¹²⁹ Политички, економски и културни положај сународника у другим државама може значајно објаснити како једна група процењује свој положај и третман у држави коју настањује и како формира оквир преференци у односу на већински национални идентитет једноставним поређењем њихових положаја, аргументује Хан.¹³⁰

По теоријама дифузије, поред држава, значајну улогу у интернационализацији етничког сукоба могу имати и међународне организације које обезбеђују форуме етничким групама са субнационалног нивоа да износе своје захтеве, на пример по питању заштите људских права, на ниво међународног система. На овај начин захтеви етничких група за самоопредељењем могу да изазову реакције међународног система путем различитих међународних владиних и невладиних организација (УН, *Amnesty International*,...). Према Стивену Лобелу (*Steven E. Lobell*) и Филипу Мозерију (*Philip Mauceri*) повећана улога недржавних регионалних и међународних актера значајно може утицати на јачање појединих група унутар државе што може нарушити постојећи односа снага у њој.¹³¹ Постоје аутори који истичу да је услед демократизације међународне арене дошло до увећања броја различитих међународних актера на глобалном нивоу, а са тим и центара одлучивања што је омогућило и међународним организацијама да стекну политички ауторитет и да посредују као канал за деловање глобалног цивилног друштва и маргинализованих група на међународном нивоу.¹³² Они, позивајући се на Кимлику, истичу да су и мањинске и идентитетске политике

¹²⁹ Детаљније: Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, Oxford University Press, 2013.

¹³⁰ Ibid, p. 12

¹³¹ Steven E. Lobell, Philip Mauceri, "Diffusion and Escalation of Ethnic Conflict", op. cit., pp. 4-5.

¹³² Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", in: Bettina von Lieres, Laurence Piper (eds.), *Mediated Citizenship: The Informal Politics of Speaking for Citizens in the Global South*, Palgrave Macmillan, 2014, p. 222.

доспеле на међународни ниво, те да је дошло до „интернационализације мултукултурализма и односа држава-мањина“.¹³³ Уколико појединци и групе у једној држави не могу да остваре своја права унутар домаће политичке арене сада могу трагати и за успостављањем међународних веза ради заштите и остварења тих права. У оваквим условима активира се „бумеранг модел“, по коме домаће невладине организације заобилазе своју државу и директно се обраћају међународним актерима (државе, међународне организације) како би повратно преко транснационалних мрежа извршили притисак на своје државе споља.¹³⁴

2.4. Одређење основних и сродних појмова

У друштвеним наукама, па самим тим и у политикологији, када је реч о многим терминима и појмовима често се јавља проблем њиховог јасног и свеобухватног одређења и прецизног дефинисања, а које би било општеприхваћено. Они често обухватају велики број различитих, понекад и супротних значења, која се стално допуњавају новим одликама у зависности од променљивих друштвених услова. Из тих разлога, сматрали смо потребним да прецизније одредимо категоријално-појмовни апарат, те да неке од основних и сродних појмова кључних за наш рад одредимо онако како ћемо их у раду разумети и у том значењу и користити.

Етничка припадност (етницитет, етнички идентитет)

Пре одређења појма „етничка припадност“ (етницитет, етнички идентитет)¹³⁵ потребно је одредити значење појма „идентитет“. За потребе нашег рада прихватамо дефиницију по којој „идентитет у социолошком смислу представља процес поистовећивања појединца са одређеним друштвеним скупинама (од породице, преко локалне заједнице и регије, па све до човечанства), на основу прихватања погледа на

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Margaret E. Keck, Kathryn Sikkink, *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks In International Politics*, Cornell University Press, Ithaca, London, 2014 (1998), pp. 20-21.

¹³⁵ Ове термине користимо као синониме.

свет, вредности или образаца понашања.¹³⁶ Појам „етничка припадност“ (етницитет, етнички идентитет) користићемо у значењу које подразумева одређење овог појма као „афилијације и идентификације са одређеном етничком групом“¹³⁷, односно као „осећаја колективне припадности која може бити заснована на заједничком пореклу, језику, историји, култури, раси, религији“¹³⁸, те стога и на субјективним и на објективним карактеристикама.

Етничка група и нација

„Етничка група“ се у овом раду разуме као друштвена скупина заснована на етничком пореклу, заједничкој културној традицији, те заједничком идентитету.¹³⁹ Како Џозеф Ротшилд (*Joseph Rothschild*) истиче, етничке групе су “групе чију припадност у великој мери одређују стварне или претпостављене везе (раса, религија, језик - прим. аутора) наслеђене од предака где се верује да ове везе систематски утичу на место и судбину групе у политичкој и социо-економској структури државе и друштва у коме живе“.¹⁴⁰ Овако дефинисану „етничку групу“, посматраћемо као подгрупу, најчешће мањинску, у оквиру ширег друштва (нације).¹⁴¹ Нација може бити састављена од више различитих етничких група, а разлика је у томе што је код „етничке групе крајњи извор идентитета и лојалности сама група, док је код нације то национална држава“.¹⁴² На овом месту потребно је појаснити употребу ових термина у кинеском јавном дискурсу. Како наводе поједини аутори, у Кини не постоји сагласност у литератури око употребе термина *minzu*.¹⁴³ Он се најприближније преводи

¹³⁶ Никола Божиловић, *Култура и идентитет на Балкану*, Филозофски факултет у Нишу, Ниш, 2007, стр. 44, наведено према: Миша Стојадиновић, *Потрага за идентитетом*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 22.

¹³⁷ Philip Q. Yang, *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, op. cit., p. 40.

¹³⁸ Ashutosh Varshney, "Ethnicity and Ethnic Conflict", op. cit., p. 277.

¹³⁹ Jasna Milošević Đorđević, "Jedan pokušaj klasifikacije teorijskih razmatranja nacionalnog identiteta", op. cit., str. 128.

¹⁴⁰ Наведено према: Stephen M. Saideman, "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", op. cit., p. 32.

¹⁴¹ Vojana Blagojević, *Ethnic Conflict and Post-Conflict Development Peacebuilding in Ethnically Divided Societies*, op. cit., p. 16.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Elena Varabantseva, *Overseas Chinese, Ethnic Minorities and Nationalism: De-Centering China*, Routledge, 2011, p. 95.

као енглески термин *nation* (нација) и најчешће се употребљава када се говори о „кинеској нацији“ (*Zhonghua minzu, Chinese nation, eng.*), која обједињује у свом значењу све етничке групе у НР Кини.¹⁴⁴ Реч *minzu* преузета је из јапанског језика (*minzoku*) и у кинески улази почетком 20 века.¹⁴⁵ Често се овај појам користи и да би се означиле бројне етничке групе које у Кини живе (56 званично признатих „националности“), међутим у том случају га не би требало преводити и разумети у значењу „нација“ (националности, националне мањине), већ у значењу „етничка група“ или „етничка мањина“ (*shaoshu minzu*).¹⁴⁶ Постоје аутори у Кини, који да би се избегла ова терминолошка конфузија, предлажу употребу термина *ziquan* који по њима више одсликава енглески термин *ethnic group*.¹⁴⁷

Етнички сукоб

У литератури не постоји јединствено и општеприхваћено одређење појма „етнички сукоб“.¹⁴⁸ Најједноставније речено етнички сукоб представља непријатељство између различитих етничких група, односно „сукоб између етничких група који је мотивисан етничком солидарношћу (гледано ка унутра) или етничким непријатељством (гледано ка споља)“.¹⁴⁹ Најчешће се као једна од битних одредби овог појма узима да је то сукоб¹⁵⁰ двеју или више страна чија је главна карактеристика етничка различитост. Етнички сукоб је стога облик непријатељства у коме бар једна страна своје циљеве, интересе и захтеве одређује у односу на своју етничку припадност и етничку особеност. Према томе, ми прихватамо одређење етничког сукоба које дају

¹⁴⁴ Rong Ma, “A New Perspective in Guiding Ethnic Relations in the 21st Century: ‘Depoliticization’ of Ethnicity in China”, *China Policy Institute*, Discussion Paper 21, 2007, pp. 4-5.

¹⁴⁵ Dru C. Gladney, *Dislocating China: Muslims, Minorities, and Other Subaltern Subjects*, C. Hurst & Co. Publishers, London, 2004, p. 14.

¹⁴⁶ Rong Ma, “A New Perspective in Guiding Ethnic Relations in the 21st Century: ‘Depoliticization’ of Ethnicity in China”, *op. cit.*, pp. 4-5.

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ О проблему појмовног одређења „етничког сукоба“ видети: Милош Д. Миленковић, „Проблеми дефинисања етничког конфликта“, *Војно дело*, 5/2016, стр. 124-137.

¹⁴⁹ Steve Fenton, “Beyond Ethnicity: The Global Comparative Analysis of Ethnic Conflict”, *International Journal of Comparative Sociology*, Sage, 2004, p. 180.

¹⁵⁰ Овде прихватамо одређење појма сукоба (уопштено узев, не само етничког) које дају Кордел и Вулф: „Термин сукоб описује ситуацију у којој један или више актера теже неподударним, а из њихових појединачних перспектива, оправданим циљевима“.

Карл Кордел и Стефан Вулф по којима је то сукоб¹⁵¹ који „укључује бар једну страну која је организована око етничког идентитета њених чланова“, „која тврди да је тај њен особени етнички идентитет разлог због кога њени чланови не могу да остваре своје интересе и немају иста права“, те да се „разумевање сукоба и његових узрока сагледава кроз стварно постојеће или перципиране дискриминаторне етничке поделе“.¹⁵² Друга битна одредба у појединим одређењима овог појма је „насиље“, па се етничким сукобом сматра само онај сукоб који поред етничког идентитета укључује и употребу физичког насиља.¹⁵³ За разлику од тога, када користимо термин „етнички сукоб“ ми ћемо поред физичког насиља као битне одредбе овог појма, подразумевати и ненасилне облике сукобљавања (разне форме штрајкова, ненасилних демонстрација, спорова и немира, бојкота државних институција и слично), а који су мотивисани етничким разликама.¹⁵⁴ Стјуарт Кауфман (*Stuart J. Kaufman*) наводи неслагања око употребе језика у државним институцијама и систему образовања, расправе око улоге религије и њеног утицаја на јавне политике, спорења око економских и политичких питања као примере ненасилних сукоба изазваних етничким разликама.¹⁵⁵ Поред наведених битних одредби појма „етнички сукоб“, прихватимо да су за целовитије разумевање његовог значења битне и његове политичке, економске, друштвене, културне и територијалне димензије.¹⁵⁶

Дифузија (ширење) и интернационализација етничког сукоба

Најчешће се у литератури под дифузијом етничког сукоба подразумева процес у коме „насилни сукоб из једног географског подручја директно или индиректно ствара насилни сукоб у другом подручју“, док се „укључивање нових актера у сукоб одређује као његова 'ескалација'“. Међутим, ради лакшег терминолошког сналажења,

¹⁵¹ По Корделу и Вулфу није сам сукоб као такав „етнички“, већ је то бар једна од страна у сукобу.

¹⁵² Karl Cordell, Stefan Wolff, "The Study of Ethnic Conflict: An Introduction", in: Karl Cordell, Stefan Wolff (Eds.), *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, Routledge, 2011, pp. 3-4.

¹⁵³ Милош Д. Миленковић, „Проблеми дефинисања етничког конфликта“, *op. cit.*, стр. 131-132.

¹⁵⁴ О разлици између етничког „сукоба“ и „насиља“ видети: Ashutosh Varshney, "Ethnicity and Ethnic Conflict", *op. cit.*, pp. 278-279.

¹⁵⁵ Stuart J. Kaufman, "Ethnicity as a generator of conflict", in Karl Cordell, Stefan Wolff (Eds.), *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, Routledge, 2011, pp. 94-97.

¹⁵⁶ Милош Д. Миленковић, „Проблеми дефинисања етничког конфликта“, *op. cit.*, стр. 130-131.

ми ћемо у раду под термином „дифузија“ подразумевати оба ова процеса по којима се дифузија (ширење) сукоба одвија и његовим 1) „преливањем“ из једне области у другу директним и индиректним утицајем и 2) интернационализацијом, укључивањем других државних и недржавних актера у сукоб у ситуацији у којој бар једна етничка група у сукобу добија материјалну и нематеријалну подршку треће стране.

Транснационализам, транснационалне етничке мреже и дијаспора

Битан чинилац међународног система, поред односа између држава, су и глобалне интеракције и транснационални односи који подразумевају и интеракције између држава и недржавних актера и између самих недржавних актера. Џозеф Нај (*Joseph Nye*) и Роберт Киохејн (*Robert Keohane*) наводе четири врсте глобалних интеракција: 1) „комуникације - кретање информација, укључујући и преношење уверења, идеја, доктрина; 2) транспорт - кретање физичких објеката, роба; 3) финансије - кретање новца; 4) путовање - кретање људи“.¹⁵⁷ По њима када ове глобалне интеракције укључују и недржавне актере говоримо о „транснационалним“ односима, те су по њима „транснационалне интеракције кретање материјалних и нематеријалних средстава преко државних граница где бар један од учесника није државни актер или актер међувладиних организација“.¹⁵⁸ Као један од значајних примера транснационалних друштвених заједница одређује се етничка дијаспора која на глобалном нивоу „формира низ различитих модалитета друштвеног организовања, мобилности и комуникација“, односно „дијаспора ствара трансдржавне мреже (различити видови комуникационих технологија, радио, телевизија, интернет, формирање невладиних организација, сарадња са другим невладиним организацијама, прим. аутора) које одражавају сложене односе између дијаспоре, државе домаћина, матичне државе и других међународних актера“.¹⁵⁹ У раду прихватамо и случајеве у којима етничка дијаспора као транснационална заједница функционише и кроз илегалне и насилне друштвене мреже које може да формира. Дефиниција дијаспоре

¹⁵⁷ Joseph S, Nye, Jr., Robert O, Keohane, "Transnational Relations and World Politics: An introduction", *International Organization*, Vol. 25, No. 3, JSTOR, 1971, p. 332.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Gabriel Sheffer, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge University Press, 2003, p. 10.

коју ћемо у раду користити одређује дијаспору као групу „људи заједничког етничког (прим. аутора) порекла која борави, више или мање на трајној основи, ван граница своје етничке или верске домовине, без обзира да ли је та домовина стварна или симболична, независна или под страном контролом“.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Yossi Shain, Aharon Barth, "Diasporas and International Relations Theory", *International Organization*, op.cit, p. 452.

III

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КОНТЕКСТ ЕТНИЧКИХ ОДНОСА У НР КИНИ

Политичке, економске и укупне друштвене промене које су се догодиле након формирања Народне Републике Кине 1949. године подразумевале су и формирање аутономних регија тамо где су живеле различите етничке групе на њеној територији. Ове административне промене биле су изазване новим устројством централне државе и њеног политичког и административног уређења. Када се нова држава кроз неколико година територијално заокружила и учврстила, у таквој новој социјалистичкој Кини дошло је и до промена у политичкој, економској и укупној социјалној структури области у којима живе етничке мањине. Кинеска држава је у складу са својим Уставом за ове регије од 1955. године предвидела аутономни статус имајући на уму да у њима већински живе одређене етничке групе и да стога постоји потреба очувања културе, језика, вере и етничког идентитета свих тих етничких група на датом простору. Уочавајући да су ове регије економски неразвијене и да су ниско индустријализоване, а сматрајући да су управо сиромаштво и лоши услови живота највећи локални проблеми, те стога и узрок незадовољства етничких мањина, НР Кина започиње програме њиховог економског развоја кроз инвестиције у пољопривреду, индустријску производњу, инфраструктуру. Овакве мере довеле су, пак, до промена у бројним сферама живота утичући на традиционалне обрасце живљења и привређивања на овим просторима.

У овом делу рада поредићемо унутрашње структурне чиниоце као што су институционални оквир (аутономни статус, политичке институције, економски услови), утицај процеса индустријализације и модернизације, последице демографских промена (повећање припадника ханске етничке групе у свим аутономним регијама наспрам аутохтоном становништву), културни фактори (државна контрола религијских активности, употреба језика етничких група и други).

Циљ је да се покаже да је, у мањој или већој мери, кинеска званична политика према свим аутономним регијама иста и да због тога не можемо закључити, а као што је најчешћи случај у литератури, да је она једини узрок етничких сукоба, те да из тих разлога овај чинилац не објашњава у целини зашто у појединим аутономним регијама постоје етнички сукоби, а у другима не. На пример, у почетним фазама нових етничких политика након оснивања НР Кине, кинеске власти су подржавале локалну исламску елиту, а слично томе чињено је и на Тибету где су будистичке вође укључиване у органе власти. Административне јединице етничких мањина су такође формиране на исти начин, који је подразумевао такво прекрајање територија како ниједна, посебно не етничка група која је титулар аутономије, не би постала апсолутно доминантна, већ би се за позиције власти морала такмичити са осталим етничким групама унутар те области.¹⁶¹

Данас, све предметне етничке мањине имају исти аутономни статус унутар административне организације власти у Кини. У свим овим аутономним регијама бележи се демографски раст ханске популације, док су у појединим припадници Хан етничке групе и већина. У свим посматраним регијама се спроводе мере са циљем унапређења економског развоја, које често доводе до настанка економске неједнакости између мањина и већинске Хан нације. Додатно, у свим овим аутономним регијама постоје прописи који слично регулишу и контролишу религијске активности.

3.1. Статус етничких аутономних регија као нивоа вертикалне организације власти у политичком систему НР Кине

Главна обележје политичке историје Кине до 20. века били су периоди у којима су се смењивале различите владајуће династије. Након периода политичких нестабилности чији су се узроци између осталог налазили у утицају и мешању

¹⁶¹ На пример, код формирања Џуан етничке групе нису укључене групе као што су Баи и Даи, како би били контрастежа Џуан народу; у Синђангу административне јединице су формиране тако да смање утицај Ујгура, а супротставе им Казаке и Хуие; Тибет аутономна регија формирана је тако да изван ње остану Ћингхаи, Гансу, Сичуан и Јунан, где такође живи велики број Тибетанаца. Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op. cit, pp. 29-31.

империјалних сила (Енглеска, Немачка, Француска, Русија и Јапан) у 19. веку, а затим и у револуционарним устанцима у 20. веку, када је 1911. године формирана Република Кина, долази и до грађанског рата. По завршетку сукоба између националиста под вођством Чанг Кај Шека и комуниста којима је руководио Мао Цетунг, настала је Народна Република Кина.¹⁶² Народна Република Кина формирана је 1949. године чиме почиње и темељна промена организационе структуре власти у Кини.¹⁶³ Исте године одржана је прва Свекинеска народна политичка консултативна конференција која је одобрила нову национални химну, заставу, главни град и име државе и изабрала прву централну „владу“ Народне Републике Кине.¹⁶⁴ У наредних пет година она је *de facto* била највиши орган државне, односно законодавне власти. Први избори одржани су 1953. године, а годину дана касније одржана је конвенција Свекинеског народног конгреса.¹⁶⁵ Пре усвајања актуелног Устава 1982. године, од оснивања НР Кине било је на снази још три устава. Први је донет 1954. године и њиме је била регулисана нова структура државне власти која је подразумевала постојање три административна нивоа испод централне власти – провинција, округа (области) и градова. Овај систем у измењеном облику постаје основа за данашњу административну структуру власти у НР Кини. Уставом прописани институционални аранжмани нису функционисали у периоду Културне револуције, када је 1975. године донет и други Устав НР Кине. Недуго затим, 1978. године усваја се и трећи устав којим се настојало да се врате она институционална решења која су постојала пре Културне револуције. Садашњи Устав НР Кине усвојен је у децембру 1982. године.

Политички систем НР Кине одликују, како Давид Ламптон (*David M. Lampton*) наводи, „три вертикална функционална система – држава, партија, војска – а који се

¹⁶² Heng Xiaojun, “Chinese History”, in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, China Foreign Affairs University, Beijing, 2002, pp. 17-56.

¹⁶³ Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, у Митровић, Д. (ред.), *Политички системи азијских земаља*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009, стр. 1.

¹⁶⁴ Jin Bo, *Pogled na Kinu*, Albatros Plus, Beograd, 2015, str. 224-228.

¹⁶⁵ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, Macmilan, 1993, p. 111

укрштају са бројном хоризонталном територијално организованом администрацијом различитог нивоа - провинција, области, општина, градова“.¹⁶⁶

Основне институције државне (законодавне, извршне и судске власти) у Кини су Свекинески народни конгрес (највише законодавно тело), Председник Народне Републике Кине (шеф државе), Државни савет (највиши орган извршне и административне власти), Врховни народни суд (највиши орган судске власти), Врховни народно тужилаштво и Централна Војна комисија.¹⁶⁷ Према Уставу НР Кине основу политичког система чини систем народних конгреса у коме је Свекинески Народни конгрес највиши орган државне власти.¹⁶⁸ Систем народних конгреса подразумева постојање народних конгреса и на нижим нивоима власти – на нивоу провинција (аутономних регија и градова под Централном владом), области (аутономних области и градова) и општина (етничких општина и малих градова). У складу са овим системом, власт Свекинеског народног конгреса се протеже од локалних нивоа власти до централног.¹⁶⁹ Избори за представнике народних конгреса на локалном нивоу су директни, док представнике народних конгреса на вишим нивоима бирају народни конгреси са нижих нивоа и све тако до Свекинеског народног конгреса.¹⁷⁰ Представнике Свекинеског народног конгреса бирају народни конгреси провинција, аутономних регија и градова под директном управом централне владе, али га чине и представници из Народно ослободилачке армије и други.¹⁷¹ У 2010. години, амандиран је и Закон о избору представника Свекинеског народног конгреса и локалних Народних конгреса. Овим амандманом је предвиђено да се представници у народне конгресе бирају у истој пропорцији из делова руралног и урбаног становништва, а одговарајући условима економског, политичког и културног развоја

¹⁶⁶ David M. Lampton, *Following the Leader: Ruling China from Deng Xiaoping to Xi Jinping*, University of California Press, 2014, p. 84.

¹⁶⁷ Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, *op. cit.*, стр. 8-10.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ Qin Yaqing, “China’s Political System”, in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, China Foreign Affairs University, Beijing, 2002, p. 126.

¹⁷¹ Qin Yaqing, “China’s Political System”, in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, *op. cit.*

земље, као и променама у урбаној и руралној популацији.¹⁷² Поред тога што је највиши орган законодавне власти, Свекинески народни конгрес бира председника и потпредседника Републике, премијера и чланове владе на предлог председника, председника Сталног комитета, председника Врховног народног суда, генералног тужиоца и председавајућег Централном војном комисијом.¹⁷³ Свекинески народни конгрес који заседа једном годишње има своје стално тело, тзв. Стални комитет СНК-а.

Административна организација кинеске државе је веома сложена. НР Кина је унитарна држава у којој је хоризонтална (територијална) организација власти таква да је њена територија подељена на 23 провинције, 5 аутономних регија, 4 града под директном управом централне владе и две специјалне административне области: САО Хонг Конг и САО Макао.¹⁷⁴ Општу административну структуру кинеске државе чине провинције, аутономне регије, градови под директном управом централне владе и специјалне административне области. Даље се провинције и аутономне регије које су на истом нивоу власти, деле на префектуре, које се састоје од области/аутономне области и градова, а које даље имају општине/етничке општине и мале градове.¹⁷⁵ Четири града под директном управом централне владе и градови у оквиру области/аутономних области даље имају дистрикте и области дистрикта.¹⁷⁶ Село је базична (*grass-root*) јединица самоуправе којом руководи Сеоски комитет, а кога непосредно бирају сви сељаци старији од осамнаест година.¹⁷⁷ Овде је приказана општа структура административне организације НР Кине. У зависности од различитих локалних потреба у пракси поред општег модела постоји и неколико подмодела са два, три или четири нивоа власти.¹⁷⁸

¹⁷² Wen Lequn, Chen Jian, *Contemporary China's Politics*, China Intercontinental Press, 2014, p. 194; UN Human Rights Council, *National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: China*, 2013, p. 11, available at: <http://www.refworld.org/docid/524923554.html> [accessed 15 December 2016]

¹⁷³ Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, *op. cit.*, стр. 9.

¹⁷⁴ *Ibid.*, стр. 5-8.

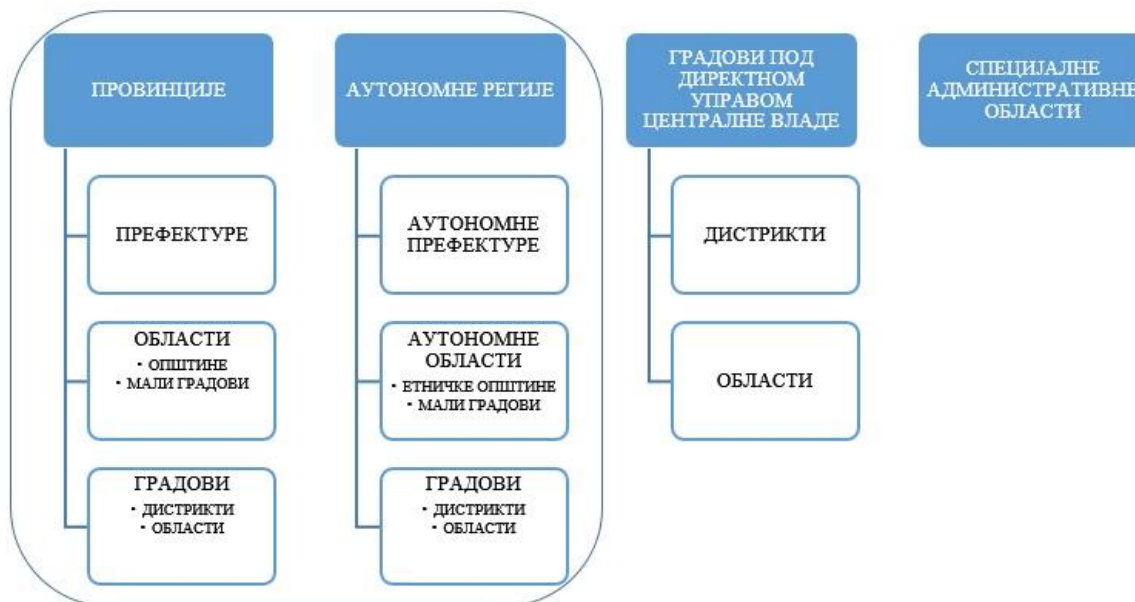
¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Драгана Митровић, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 53, 101.

¹⁷⁸ Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, *op. cit.*, стр. 6.

Графикон 1: Административна организација НР Кине испод нивоа централне власти

Израђено према: Драгана Митровић, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, у Митровић, Д. (ред.), *Политички системи азијских земаља*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009, стр. 5.

Према Уставу, законима и другим правним актима систем регионалне аутономије за националне мањине, поред система националних конгреса и система мултипартијске сарадње и политичког консултовања под вођством КП Кине, представља основу политичког система, односно основу система административне (вертикалне) организације власти у НР Кини.¹⁷⁹ С обзиром на то да је Кина мултиетничка држава, већ од првих година нове власти различитим уставним и законским решењима се настојало да се мањинске етничке групе укључе у процесе вршења државне власти, пре свега на локалном нивоу. Иако су се многи институционални аранжамани којима се регулисала ова област ослањали на совјетски модел, у НР Кини није примењен федерални систем, већ систем регионалних аутономија за етничке групе. Разлози за то се налазе у историјским околностима, пре свега дуготрајно постојање јединствене кинеске државе са много етничких група, затим у географској распоређености етничких група, као и у различитим

¹⁷⁹ Ibid, стр. 50.

културолошким одликама становништва и њиховим међуетничким односима унутар кинеске државе. Актуелни устав НР Кине прописује постојање пет аутономних регија у држави. Данас у Кини постоји 155 аутономних административних јединица (пет аутономних регија, тридесет аутономних префектура и сто двадесет аутономних области).¹⁸⁰ Формирањем етничких аутономних регија Кина их је укључила у свој политички систем, те тако и етничка припадност постаје релевантан политички фактор у такмичењу за власт и расподелу ресурса и бива уграђена у политичке процесе у Кини.¹⁸¹

Табела 2: Аутономне регије у Кини и година оснивања

УНУТРАШЊА МОНГОЛИЈА	1947.
СИНЋАНГ УЈГУР	1955.
ГУНАГСИ ЦУАН	1958.
НИНГСЈА ХУИ	1958.
ТИБЕТ	1965.

Устав НР Кине из 1954. године први правно дефинише регионалну етничку аутономију, која је регулисана и потоњим уставима, те и актуелним уставом НР Кине. Пре Устава из 1954. године ову област регулисао је Општи програм за спровођење регионалне аутономије донет 1952. године и који је поставио темеље за касније законско уређење ове области. Закон о регионалној етничкој аутономији из 1984. године, на који су донети и амандмани 2001. године, најважнији је правни акт који детаљно уређује ову материју. Он предвиђа постојање аутономних регија, у оквиру њих аутономних префектура, у њиховом оквиру аутономних области, а под њима етничких општина. Законом о регионалној етничкој аутономији се регулише и начин успостављања аутономних регија као и структура и овлашћења органа локалне

¹⁸⁰ Jin Bo, *Pogled na Kinu*, op.cit, стр. 266.

¹⁸¹ Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment Of Ethnic Conflict In China*, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, 2008, p. 11.

самоуправе, као и представљеност различитих етничких група у институцијама власти, а које живе унутар аутономне регије.¹⁸²

Аутономна подручја (аутономне регије, аутономне префектуре, аутономне области, етничке општине) могу се успоставити на оној територији на којој живи концентрисано једна или више етничких група у компактним заједницама. Уколико унутар једне аутономне регије где је титулар аутономије већа етничка група живе и друге мање етничке групе постоји могућност формирања њихових аутономних подручја нижег административног нивоа – префектура, области или етничких општина.¹⁸³ На пример, унутар Ујгурске аутономне регије Синђанг постоји казачка аутономна префектура. Постоји и могућност формирања аутономних јединица нижег административног нивоа од провинцијског у „обичним“ провинцијама односно онима које нису обухваћене системом регионалне аутономије.¹⁸⁴ Формирање аутономне регије одобрава Свекинески народни конгрес, док формирање нижих административних јединица одобрава Државни Савет. Име аутономне регије, изузев у појединим случајевима, даје се тако што се прво даје назив места, затим назив етничке групе која је титулар аутономије и на крају административни статус (на пример – *Синђанг*, назив места; *Ујгур*, назив етничке групе; *аутономна регија*, административни статус).¹⁸⁵

Како је предвиђено административним уређењем кинеске државе, Уставом и Законом о регионалној аутономији, на нивоима аутономних регија формирају се локални органи самоуправе - народни конгреси и извршни органи власти (локалне „владе“). Разлика у односу на „обичне“ провинције је и у томе што у аутономним регијама челници локалних органа власти по Уставу и поменутом закону морају бити

¹⁸² National People's Congress, *Regional Ethnic Autonomy Law of the People's Republic of China*, 1984 (2001), available at: <https://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/regional-ethnic-autonomy-law-of-the-peoples-republic-of-china-amended> [accessed on 25 January, 2017]

¹⁸³ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, available at: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18127.htm [accessed 18 February, 2017]

¹⁸⁴ Enze Han, Christopher Paik, “Ethnic Integration and Development in China”, *World Development*, Elsevier, available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.12.010> [accessed 18 February, 2017]

¹⁸⁵ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, op.cit.

припадници оне етничке групе која има аутономни статус на том нивоу власти. Тако је, на пример, председавајући Сталним комитетом локалног Народног конгреса у аутономној регији из оне етничке групе која примењује систем регионалне аутономије у тој регији.¹⁸⁶ Уставом и Законом о регионалној етничкој аутономији прописано је да се у органима локалне самоуправе у једној аутономној регији мора водити рачуна о томе да у њима буду заступљени и представници других етничких група које живе на том административном подручју.¹⁸⁷ Такође, Закон прописује да локални самоуправни органи морају подржавати јединство земље и да је интерес државе као целине примаран. У складу са тим, органи власти аутономне регије су у односу субординације са централним органима власти.¹⁸⁸

Аутономија локалних органа власти у аутономним регијама односи се на политичку аутономију, економску аутономију, као и аутономију у употреби језика¹⁸⁹ мањина, аутономију у области образовања, културе, религије и очувања традиције и обичаја националних мањина.¹⁹⁰ Народни конгреси у аутономним регијама имају моћност вршења „легислативне“ власти доносећи *регулативе* као акте локалне самоуправе при том водећи рачуна о политичким, економским и културним карактеристика оних етничких група које су титулари аутономије у тој регији.¹⁹¹ Локални органи власти у аутономним регијама могу да мењају или обуставе примену законских аката и регулатива централних органа власти уколико они не одговарају локалним друштвеним, политичким, економским, културним околностима.¹⁹² Прописи усвојени на нижим административним нивоима подлежу одобравању

¹⁸⁶ National People's Congress, *Constitution of the People's Republic of China, Chapter III The Structure of the State, Section 6 The Organs of Self-Government of National Autonomous Areas*, available at: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372990.htm; National People's Congress, *Regional Ethnic Autonomy Law of the People's Republic of China*, 1984 (2001), Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, op.cit.

¹⁸⁷ Qin Yaqing, "China's Political System", in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, op. cit, pp. 128-129.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Хуи се користе мандаринским језиком, док Ујгури, Тибетанци, Монголи и народ Џуан имају своје језике.

¹⁹⁰ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, op.cit.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid.

народних конгреса са виших нивоа власти у регији.¹⁹³ Локалним органима у аутономним подручјима омогућено је да самостално управљају локалним економским активностима и финансијама, као и да самостално располажу делом прихода које остварују на својој територији.¹⁹⁴

Поред државних органа власти на различитим административним нивоима политички делују и представници Комунистичке партије Кине. Сходно томе, у аутономним регијама поред представника државне администрације власт истовремено врши и партијски секретар. У случају секретара Партије на нивоу аутономних регија не постоји услов као за челнике државне администрације, тако да они не морају бити бирани из редова припадника етничких мањина.¹⁹⁵ Заправо, веома често су послати из Пекинга као традиционални вид контроле провинцијских нивоа власти и начин стицања државничког искуства перспективних кадрова.

Етничке аутономне регије у Кини

Аутономна регија Синђанг Ујгур је област која се налази на северозападу НР Кине и обухвата површину од 1.646.900 квадратних километара, што чини једну шестину њене укупне територије. Унутар административне организације Кине Синђанг је једна од пет аутономних етничких регија, чији је главни град Урумћи. Синђанг дели границе са Русијом, Монголијом, Казахстаном, Киргистаном, Тацикистаном, Авганистаном, Пакистаном и Индијом у дужини од 5.600 километара.¹⁹⁶ Најбројнију етничку групу чине Ујгури, који су и титулари аутономије, док другу најбројнију етничку групу чине Хани са уделом од 41% у укупној популацији регије која броји близу двадесет четири милиона становника на крају 2016. године.¹⁹⁷ Најзаступљенија религија у Синђангу је ислам, кога поред Ујгура

¹⁹³ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, op.cit.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Драгана Митровић, *Опште одлике савременог политичког система НР Кине*, op.cit, стр. 8.

¹⁹⁶ Драган Траиловић, „Социјални расцепи и захтеви за сецесијом у НР Кини: Случај Синђанга“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2012, стр. 270-271

¹⁹⁷ National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

исповедају и Казаци, Киргизи, Хуи и други. Ујгури су туркофони народ који је по својим етничким, језичким, верским и културним одликама близак централноазијским народима. Популација Ујгура у Синђангу износи око једанаест милиона.¹⁹⁸

Аутономна регија Тибет је још једна од пет аутономних регија НР Кине. Обухвата површину од 1.228.400 километара квадратних са популацијом од око три милиона становника.¹⁹⁹ Главни град је Ласа. Аутономна регија Тибет дели границе са провинцијама Ћингхаи, Сичуан, Јунан и аутономном регијом Синђанг, као и са Мјанмаром, Индијом, Бутаном и Непалом. Најбројнију етничку групу чине Тибетанци, који говоре тибетанским језиком и исповедају ламаизам, тибетански будизам.

Аутономна регија Унутрашња Монголија обухвата површину од 1.177.500 квадратних километара са популацијом која броји око двадесет пет милиона.²⁰⁰ Главни град ове регије је Хохот. Она се граничи са Монголијом, Русијом, провинцијама Хеилонђанг, Ћилин, Лијаонинг, Х'беи, Шанси, Шенси, Гансу и Хуи аутономном регијом Нингсја. Хани су доминантна етничка група, док су Монголи највећа мањинска етничка група, која је стога титулар аутономије. Монголи у Унутрашњој Монголији говоре дијалектом који припада источној грани монголских језика и углавном су следбеници тибетанског будизма.²⁰¹

Аутономна регија Нингсја Хуи се налази у централном-северном делу Кине и обухвата површину од 66.400 квадратних километара и има око шест милиона становника, од којих Хуи чине више од једне трећине и највећа су мањинска етничка група.²⁰² Најбројнија етничка група су Хани. Главни административни центар ове регије је Јинчуан. Она се граничи са провинцијама Шенси и Гансу, као и са Аутономном регијом Унутрашња Монголија. Велика већина становништва, као и сами Хуи, говоре мандарински кинески, док је ислам који је првенствено религија Хуи народа,

¹⁹⁸ World Uyghur Congress, Official Website, available at: <http://www.uyghurcongress.org/en/> [accessed 10 May, 2017]

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Ibid.

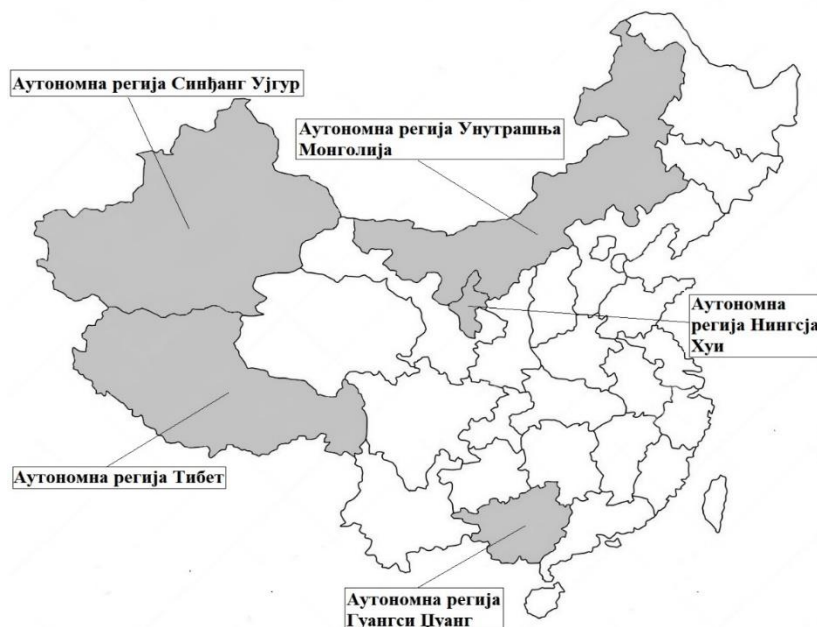
²⁰¹ Victor C. Falkenheim, Chu-yuan Cheng, "Inner Mongolia - Autonomous Region, China", *Encyclopaedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/place/Inner-Mongolia> [accessed 25 May, 2017]

²⁰² Chiao-Min Hsieh Victor C. Falkenheim, "Ningxia - Autonomous Region, China", *Encyclopaedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/place/Ningxia> [accessed 25 May, 2017]

доминантна вероисповест у овој регији. Преци Хуиа били су трговци, војници и други који су у Кину древним Путем свиле мигрирали из исламске централне Азије и Персије. Настањивањем у Кини они су се мешали са локалним ханским и другим становништвом.²⁰³

Аутономна регија Гуангси Џуан налази се у јужној Кини и обухвата површину од 220.400 квадратних километара и има око четрдесет осам милиона становника.²⁰⁴ Граничи се са провинцијама Јунан, Гуијдоу, Хунан, Гуангдонг и са Вијетнамом. Њен главни град је Нанинг. Џуан народ у НР Кини формирале су кинеске власти спајањем кланова, племена и мањих етничких група које су припадале сличној, Таи језичкој групи.²⁰⁵ Популација овог народа у Кини броји око седамнаест милиона људи и најбројнија је етничка мањина у њој.

Карта 1: Етничке аутономне регије у НР Кини

Извор: Израда аутора; Картографска основа: www.agefotostock.com

²⁰³ Видети: Michael Dillon, *China's Muslim Hui Community: Migration, Settlement and Sects*, Curzon Press, Richmond Surrey, 1999.

²⁰⁴ National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

²⁰⁵ Детаљније о томе видети: Katherine Palmer Kaup, *Creating the Zhuang: Ethnic Politics in China*, Lynne Rienner Publishers, 2000.

3.2. Положај и учешће етничких аутономних регија у економији НР Кине

Након почетка „реформе и отварања“, као политике реформе свих сфера живота кинеског друштва, посебно економије, НР Кина бележи веома брз и по обиму огроман економски раст.²⁰⁶ Овакав економски раст, међутим, пратио је проблем неравномерног регионалног развоја, посебно између источних и западних регија у Кини. Полазећи од бројних наслеђених предности источних, пре свега приобалних провинција, кинеска влада од 1978. године, као део политике „реформе и отварања“, примењује низ преференцијалних мера како би се поспешило економски развој ових области, а са циљем да оне буду „мотори“ економског развоја целе земље.²⁰⁷ Овим је напуштена дотадашња пракса која је подразумевала истовремен и уравнотежен развој свих кинеских провинција успостављена још од формирања Народне Републике Кине.²⁰⁸ Овакав модел развоја почео је да доводи до поларизације интереса између оних провинција које су биле економски слабо развијене због додатно увећане разлике у степену економског развоја и централне владе.²⁰⁹ Иако су ове мере, пре свега, биле економске природе, њихове последице кроз повећање неравномерности развоја између источних и западних регија отварају бројна политичка питања, посебно ако се узме у обзир да 80% етничких мањина целе Кине живи у западним регијама. Све ово стварило је предуслове за веће, не само сукобљавање интереса на релацији провинција-центар, већ и нарастање супротстављених интереса између самих регија.²¹⁰

Настали неравномеран регионални развој пратила је чињеница да бројне и различите етничке групе настањују управо оне регије које су се слабије економски развијале, док су друге, стицајем историјских околности доминантно „ханске“ регије биле у жижи развојних стратегија. Како би се овај проблем решио кинеске власти 1999. године усвајају *Стратегију развоја западних регија*, а већ од 2000. године се почиње

²⁰⁶ Драгана Митровић, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, op.cit, стр. 160-162.

²⁰⁷ David Goodman, "The Politics of the West: Equality, Nation-Building and Colonisation", *Provincial China*, 7:2, Routledge, 2002, p. 127

²⁰⁸ Zheng Lu, Xiang Deng, "China's Western Development Strategy: Policies, Effects and Prospects", *MPRA Paper*, No. 35201, 2011, p. 1-2.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Драгана Митровић, *Опште одлике савременог политичког система НР Кине*, op.cit, стр. 4.

са њеном применом у настојању да ове делове земље стави у средиште будућих економских дешавања и државних развојних пројеката, као и да скрене пажњу страних инвеститора ка њима.²¹¹ Овом новом стратегијом поред аутономних регија Синђанг, Тибет и Нингсја, обухваћене су и Унутрашња Монголија и Гунагси Цуан, иако оне географски дословно не припадају западним регијама.²¹² Основ за ово је био тај што су ове регије настањене бројним етничким мањинама, што се граниче са западним регијама, што су у том тренутку као и западне регије економски слабо развијене, а богате природним ресурсима.

Стратегија је подразумевала примену различитих преференцијалних мера почев од трансфера финансијских средстава од централних ка локалним властима, давања различитих пореских олакшица, инвестирање у велике инфраструктурне пројекте, пружање подршке развојним пројектима кроз кредитирање, подстицање спољне трговине и економске сарадње, привлачење страних директних инвестиција као и промоције међурегионалне узајамне помоћи.²¹³ То је практично значило изградњу саобраћајних мрежа, хидроелектрана, рудника и других објеката енергетске инфраструктуре, телекомуникационих инсталација, развој пољопривредне производње и туризма, али и побољшање јавних услуга, посебно оних које се односе на образовање, здравствену и еколошку заштиту. Од 2010. до 2012. године централна влада је уложила 6 милијарди јуана у промовисање привредног и друштвеног развој у регијама у којима живе етничке мањине. Укупно седамдесет кључних стратешких пројеката, као што је на пример железница Ћинхај-Тибет, је урађено за развој подручја етничких мањина.²¹⁴ Успех кинеских власти да смање стопу сиромаштва одразио се и на етничке мањине, међутим и даље велики број припадника етничких мањина живи у

²¹¹ Zheng Lu, Xiang Deng, "China's Western Development Strategy: Policies, Effects and Prospects", op.cit, p. 2.

²¹² David Goodman, "The Politics of the West: Equality, Nation-building and Colonisation", *Provincial China*, 7:2, Routledge, 2002, p. 128; Maria Lundberg, Yong Zhou, "Regional National Autonomy under Challenge: Law, Practice and Recommendations", *International Journal on Minority and Group Rights*, Brill, 2009, p. 287.

²¹³ Zheng Lu, Xiang Deng, "China's Western Development Strategy: Policies, Effects and Prospects", op.cit, pp. 3-8.

²¹⁴ UN Human Rights Council, *National Report Submitted in Accordance with Paragraph 15(a) of the Annex to Human Rights Council resolution 5/1 - China*, 10 November 2008, A/HRC/WG.6/4/CHN/1, available at: <http://www.refworld.org/docid/497dbd4a0.html> [accessed 20 January 2018], p. 11.

апсолутном сиромаштву. Према званичним кинеским изворима око 7%, односно 8,5 милиона припадника етничких мањина живело је у апсолутном сиромаштву у 2007. години.²¹⁵ Према проценама кинеског Националног завода за статистику стопа сиромаштва је у осам западних регија у којима живи значајан број припадника етничких мањина преко 12%, док је она на националном нивоу 5,7%.²¹⁶ Према појединим изворима, етничке мањине чине око трећину укупне сиромашне популације у Кини.²¹⁷

Мере унапређења економског развоја и модернизације западних регија примењиване су у свим етничким аутономним регијама. Унутрашња Монголија је највећи кинески произвођач стоке, кашмира, млека и меса, док је угаљ најзначајнији ресурс који ова провинција поседује и на чију експлоатацију се привреда ове регије највише ослања. Гунагси Џуан регију карактерише пољопривредна производња (шећерна трска, воће, поврће), али је и значајна због великих депозита мангана и калаја. Нингсја Хуи аутономна регија, за разлику од већине осталих, не поседује природна богатства у тој мери, али је хемијска индустрија основ њене економије. Економија аутономне регије Тибет заснива се на пољопривреди, нарочито узгоју пиринча, као и на туризму, али се значајно ослања и на финансијску помоћ централне владе. Привредни развој Синђанга базиран је на производњи памука, воћа и поврћа, винове лозе, али и производњи нафте и гаса. Синђанг је једна од најзначајнијих регија за производњу нафте у Кини, а прва по производњи природног гаса.²¹⁸

Подручја настањена етничким мањина покривају 37% укупног националног шумског фонда.²¹⁹

²¹⁵ Colin Mackerras, „Ethnic Minorities“, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 122.

²¹⁶ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights on His Mission to China*, A/HRC/35/26/Add.2, 2017, p. 11, available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/076/79/PDF/G1707679.pdf?OpenElement> [accessed 21 January 2018]

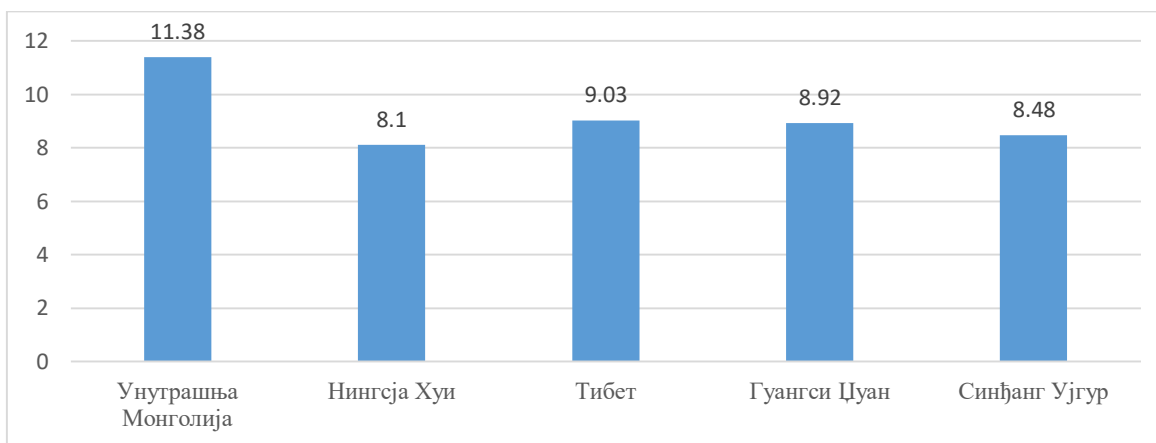
²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Детаљније о пољопривредним, културним производима и енергетским ресурсима аутономних регија видети: Shenghai He, "An Overview of China's Ethnic Groups and Their Interactions", *Sociology Mind*, Scientific Research Publishing, 2016, pp. 5-6.

²¹⁹ Dongwon Eun, *China and its Minority Population: the History, Policies and Consequences of Ethnic Tension in China*, a dissertation submitted to Faculty of Emory College of Arts and Sciences of Emory University, Department of Russian and East Asian Languages and Cultures, 2010, p. 7.

Стратегија развоја западних регија са својим преференцијалним политикама и великим улагањима централних власти довеле су до битних промена у најзначајнијим економским показатељима свих ових регија. Пет аутономних региона још од 1978. године бележе веома високу просечну стопу раста економије (видети Графикон 2).

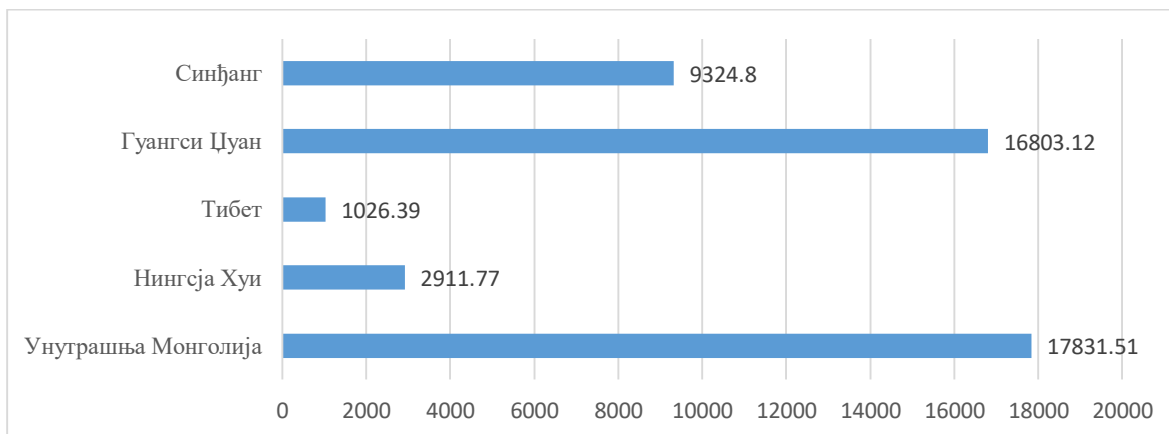
Графикон 2: Просечна стопа економског раста по аутономним регијама у периоду од 1978 – 2011. године

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

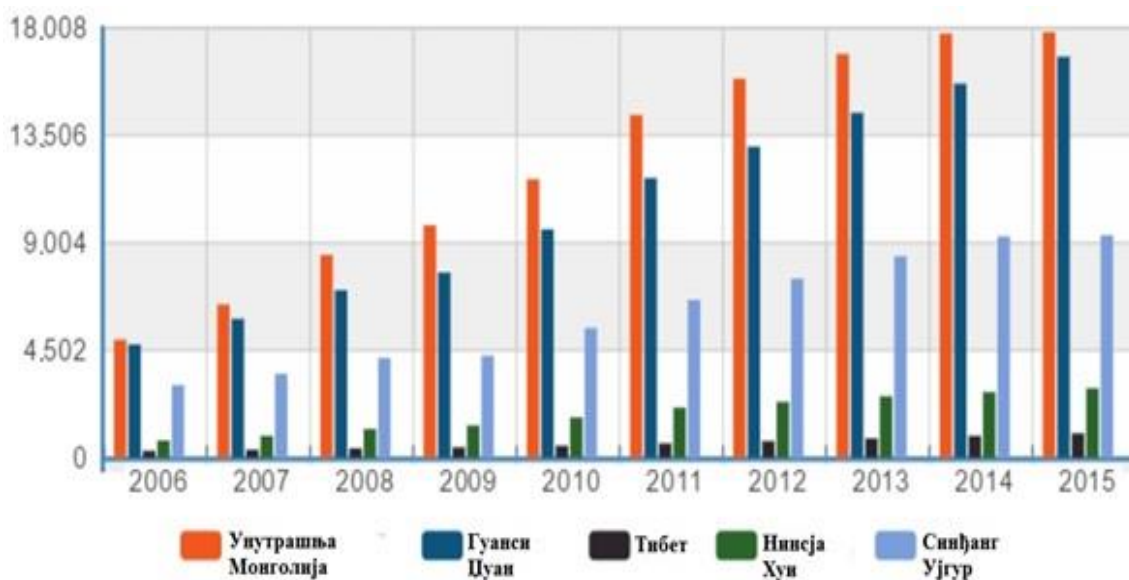
Аутономне регије Унутрашња Монголија и Гунагси Џуан имају највећу вредност бруто домаћег производа у односу на остале три аутономне регије у 2015. години, док Тибет бележи најнижу вредност БДП-а (Графикон 3). Овакав тренд карактеристичан је за ове регије дужи временски период (Графикон 4).

Графикон 3: Бруто регионални производ аутономних регија у 2015. години у
(100 милиона јуана)

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

Графикон 4: Бруто регионални производ аутономних регија од 2006 – 2015. године (100 милиона јуана)

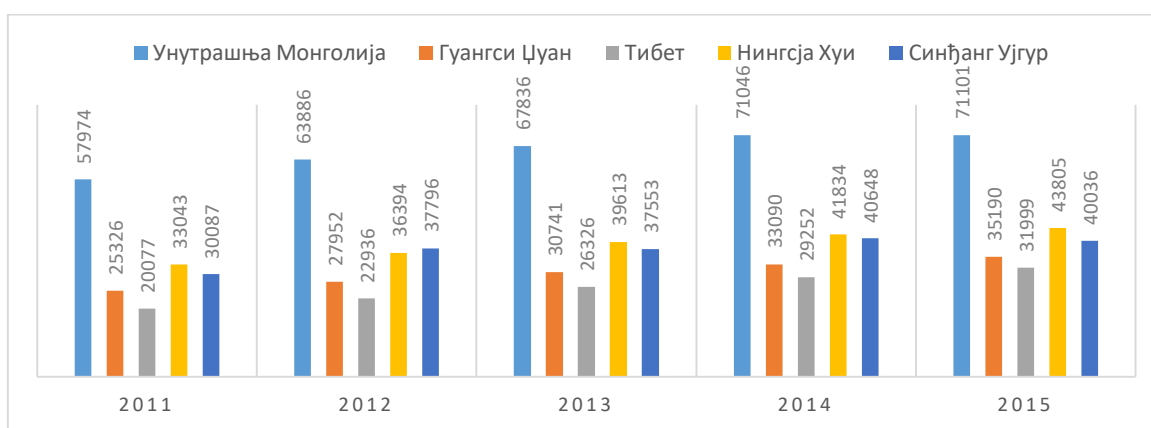

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

С обзиром на разлике у броју становника, разлике у величини БДП-а по глави становника нису толике као разлике у укупном регионалном БДП-у, посебно између

оних регија са највећим и оних са најмањим износом регионалног БДП-а (Графикон 5). На пример, Гуангси Џуан је регија која је једна од најбогатији по БДП-у, али има највећи број становника, те је њен БДП по глави становника у 2015. години износио 35.190 јуана, док Тибет као једна од регија са најнижим БДП-ом има и најмањи број становника од осталих аутономних регија, те је њен БДП по глави становника износио 31.999 јуана, свега 3.191 јуана мање од Гуангси регије).

Графикон 5: Регионални БДП *per capita* у аутономним регијама од 2011-2015. године (јуан)

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]

Тринаестим петогодишњим планом (2016-2020) предвиђено је да се настави са стратегијом за развој западних регија као и да се њено остваривање повеже са *Иницијативом појас и пут*. У том смислу, Аутономни регион Синђанг постаје стратешки битан за остваривање иницијативе „Појас и пут“ као транзитно подручје оних саобраћајница које повезују Кину са земљама Централне Азије, које заузимају значајно место у овој иницијативи.²²⁰ План предвиђа наставак изградње међурегионалних коридора и унапређивање инфраструктуре ради повећања транспортних рута посебно у оним пограничним регијама на западу које имају слабу

²²⁰ Dragana Mitrovic, "The Belt and Road: China`s Ambitious Initiative", *China International Studies*, 2016, p. 82; Dragana Mitrovic, "China`s Silk Road Strategy and Euroasian Regional Cooperation" in Conference Proceedings, *International Economic Forum on Reform, Transition and Growth*, Jinan University Press, 2016, p. 36.

развијену повезаност са другим регијама. Значајно место у Плану заузима наставак развоја локалних индустрија, ослањајући се на огромне природне ресурсе западних регија и инвестиције централне владе.²²¹ Планом се наглашава даље стратешко одређење државе да се убрза укупни, али посебно економски развој оних области у којима живе етничке мањине, водећи рачуна о њиховим локалним карактеристикама. Главни циљеви су смањене сиромаштва етничких група, посебно у руралним срединама, подршка и заштита традиционалних начина производње и рукотворина етничких мањина, њихове традиције, културе и језика, унапређење образовања етничких мањина и наставак двојезичног образовања.²²²

3.3. Промене у демографској структури етничких аутономних регија

Народна Република Кина је земља са најбројнијом популацијом. До краја 2015. године становништво Кине достигло је број од 1.374.620.000 становника.²²³ Стопа наталитета у 2015. години износила је 12,07, док је стопа смртности исте године била 7,11, те је стопа природног прираштаја износила 4,96.²²⁴ Стопа наталитета у аутономној регији Унутрашња Монголија је најнижа и износи 9,03 док се у осталим регионима креће око 14 у 2016. години. Очекивана дужина живота у аутономним регијама у Кини је 2010. године у просеку износила 73 године, док је најкраћа на Тибету 68,17 година.²²⁵ Према подацима Уједињених нација за 2015 годину, Кина се налази на 80 месту по густини насељености, иако има овако велики број становника.²²⁶ Најмања густина насељености је у западним деловима земље који укључују и пет

²²¹ *The 13th Five-Year Plan For Economic And Social Development Of The People's Republic Of China (2016–2020)*, Central Compilation & Translation Press, available at: <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>

²²² *The 13th Five-Year Plan For Economic And Social Development Of The People's Republic Of China (2016–2020)*, Central Compilation & Translation Press, available at: <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>

²²³ National Bureau of Statistics of China, *China Statistical Yearbook 2016 - 2. Population*, available at: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm> [accessed 20 March, 2017]

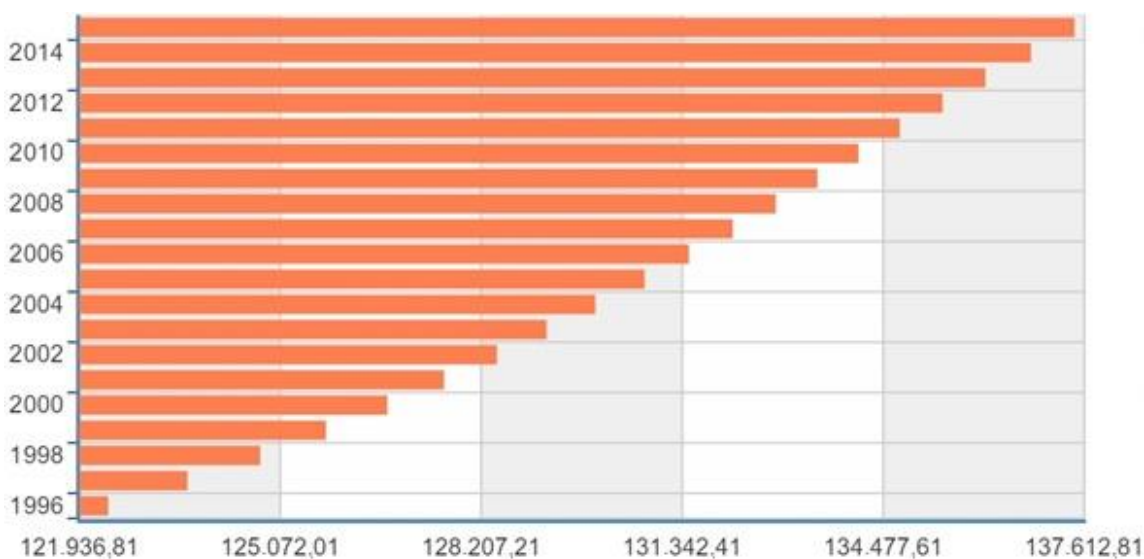
²²⁴ Ibid.

²²⁵ National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/index.htm> [accessed 21 January, 2018]

²²⁶ Statistic Times, *List of Countries by Population Density*, available at: <http://statisticstimes.com/population/countries-by-population-density.php> [accessed 20 March, 2017]

аутономних регија. Према последњем попису становника око 91,5% становника Кине припада Хан, већинској етничкој групи, док осталих 8,5% припада бројним мањинским етничким групама, које укупно броје више од 100 милиона људи.²²⁷ Од укупне популације Кине, 1% чине припадници народа Џуан, 0,80% Хуи, 0,68% Ујгури, 0,47% Монголи и 0,44% Тибетанци.²²⁸ Пораст популације етничких мањина се кретао од 35,32 милиона 1953. године до 113,79 милиона 2010. године.²²⁹

Графикон 6: Раст укупне популације Кине у последњих 20 година (10.000)

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/index.htm> [accessed 21 March, 2017]

Иако је огромна популација какву Кина има велики „резервоар“ радне снаге који је потребан за напредак економије, она представља и велики притисак на привредни развој, пре свега тржиште рада, коришћење ресурса, заштиту животне средине, систем пензијског и социјалног старања, образовни и систем здравствене

²²⁷ National Bureau of Statistics of China, *Census Data – 2010*, available at: <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/censusdata/> [accessed 20 March, 2017]

²²⁸ Emile Kok-Kheng Yeoh, "Frontier China: Ethnoregional Disparity, Ethnoterritoriality and Peripheral Nationalism" in Emile Kok- Kheng Yeoh (ed.), *China: Developmental Model, State- Civil Societal Interplay and Foreign Relations*, Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, 2013, p. 523.

²²⁹ Jun Taek Kwon, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of The University of Georgia, Athens, 2011, p. 19.

заштите, те на укупни друштвени развој. Због оваквог великог популационог притиска Кина је пре више од три деценије започела са „политиком једног детета“ од које су биле изузете етничке мањине које имају значајно мањи број припадника. Због многих негативних друштвених трендова који су настали као последица ове политике Кина је 2016. године укинула ово ограничење и дозволила грађанима да имају двоје деце.²³⁰ Са друге стране, убрзан економски развој, посебно приобалних источних провинција стимулисао је интерне миграције и утицао на то да велики број људи гравитира ка њима, што је у овим областима створило велики популациони притисак, док западне провинције, посебно оне у пограничним крајевима остају слабо насељене.

Миграција у западне регије је такође било. Оне су се одвијале у две фазе. Прва фаза се одвијала у периоду од 1949-1980. године, а посебно у периоду од средине шездесетих и почетка седамдесетих година прошлог века и била је повезана са организованим премештањем становништва (радника) у сиромашне западне провинције.²³¹ Од почетка осамдесетих година почиње друга фаза међупровинцијских миграторних кретања коју су одликовале прећутне олакшице у контроли кретања и настањивања које су постојале до тада. Већа слобода кретања у спрези са бржим економским развојем појединих провинција утицала је сада на самоиницијативне међупровинцијске миграције, за разлику од оних које су биле организоване од стране државе.²³² Такође, кинеска држава је 2000. године покретањем стратегије за развој западних регија стимулисала самоиницијативне миграције и у западне делове Кине.²³³

²³⁰ Dragana Mitović, „Zbog čega je Kina ukinula politiku jednog deteta?“, *B92*, доступно на: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=10&dd=29&nav_category=78&nav_id=1057078 [приступано 21. јануара, 2016]

²³¹ Детаљније о међупровинцијским мигранторним кретањима видети: Kam Wing Chan, "China, Internal Migration" in Immanuel Ness, Peter Bellwood (eds.), *The Encyclopedia of Global Migration*, Blackwell Publishing, 2013, pp. 1-15; Björn Gustafsson, "Are China's Ethnic Minorities Less Likely to Move?", *Discussion Paper No. 9018*, The Institute for the Study of Labor, Bonn, 2015, pp. 3-38; Shuming Bao, Örn B. Bodvarsson, Jack W. Hou, Yaohui Zhao, "Interprovincial Migration in China: The Effects of Investment and Migrant Networks", *Discussion Paper No. 2924*, The Institute for the Study of Labor, Bonn, 2007, pp. 2-33.

²³² Ibid.

²³³ Ibid.

Табела 3. Број миграната досељених у аутономне регије у периоду од 1990-2005. (1000)

Аутономна регија	1990-1995.	1995-2000.	2000-2005.
Синђанг	566	1142	577
Унутрашња Монголија	275	325	394
Тибет	38	71	26
Нингсја Хуи	49	129	74
Гунагси Цуан	120	287	397

Извор: Kam Wing Chan, "China, Internal Migration" in Immanuel Ness, Peter Bellwood (eds.), *The Encyclopedia of Global Migration*, Blackwell Publishing, 2013, p. 7.

Међутим, становништво које је мигрирало у западне провинције, било у организацији централних власт, било самоиницијативно, а које су у великој мери насељене бројним етничким групама, углавном су чинили Хан Кинези, што је битно утицало на промену демографске и етничке структуре ових регија и отворило низ нових друштвених и политичких питања. Прилив становника доминантне етничке групе додатно је повећао број припадника Хан Кинеза, који су већ у готово свим аутономним регијама, осим у Синђангу и Тибету чинили већину.²³⁴ Најбољи пример за овакве демографске промене је аутономна регија Синђанг где је ујгурска популација 1949. године чинила преко 75% становништва, док се данас креће око 50%. Са друге стране, Кинеза (Хан) је 1949. године било око 5%, да би данас њихов удео у укупном становништву Синђанга достигао око 40%.²³⁵ Додатно, просечни годишњи раст популације, у аутономној регији Тибет у периоду од 1990. до 2000. године, када је реч о мањинама износио је 1,5%, а када је реч о Хан Кинезима 6,5%.

Табела 4. Процент кинеског (Хан) становништва у аутономним регијама, 2010.

Аутономна регија	Процент Кинеза (Хан)
Гунагси Цуан	62%
Унутрашња Монголија	79%

²³⁴ Pitman B. Potter, *Law, Policy, and Practice on China's Periphery - Selective adaptation and institutional capacity*, Routledge, 2011, p. 69.

²³⁵ Michael Dillon, *Xinjiang – China's Muslim far North-West*, RoutledgeCurzon, London, 2004, p. 75.

Нингсја Хуи	65%
Тибет	6%
Синђанг	41%

Извор: Emile Kok-Kheng Yeoh, "Frontier China: Ethnoregional Disparity, Ethnoterritoriality and Peripheral Nationalism" in Emile Kok- Kheng Yeoh (ed.), *China: Developmental Model, State-Civil Societal Interplay and Foreign Relations*, Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, 2013, p. 522.

Под оваквим околностима, дошло је до неколико битних промена у демографској и социо-економској структури ових регија.²³⁶ Прва промена била је повећање укупног броја становника, затим повећање броја различитих етничких група на овим просторима, као и повећање популације сваке етничке групе појединачно. Битна промена је и да се удео етничких група у њиховим традиционалним срединама у којима су чинили већину, имиграцијом других етничких мањина, смањује. Такође, све већи број Хан Кинеза као већинске нације у Кини и миграната генерално, додатно заострава конкуренцију за политичке, економске и друге позиције у овим областима.

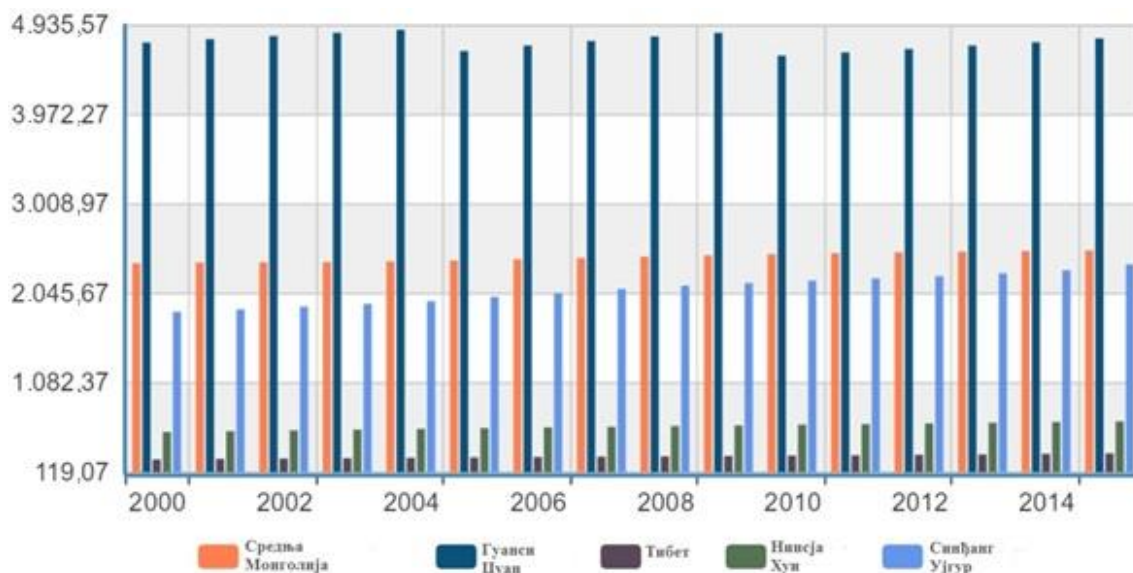
Припадници мањинских група које имају статус аутономне регије у Кини концентрисани су у административним јединицама где су титулари аутономије. Међутим, њих има и у другим кинеским провинцијама. Према попису становништва из 2010. године Монгола у Кини има 5.981.840, припадника народа Хуи 10.586.087, Тибетанаца 6.282.187, Ујгура 10.069.346, док су припадници народа Џуан најбројнија етничка група која броји 16.926.381 становника.²³⁷ Процент мањинских нација које живе у аутономној регији Тибет је око 97%, у Унутрашњој Монголији је 21%, у регији Гуанси Џуан је 42%, у Нингсја Хуи 38%, а у Синђангу 62%.²³⁸

²³⁶ Демографске промене појединих регија, на пример Унутрашње Монголије, нису биле карактеристичне само за период НР Кине, будући да је још Ђинг династија омогућила насељавање великог броја етничких Кинеза у ову регију што је још тада довело до сукоба око власништва над земљом између Монгола и Кинеза. Enze Han, "The Dog that hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", *Asian Ethnicity*, 12:1, Routledge, 2011, p. 57.

²³⁷ National Bureau of Statistics of China, *Census Data – 2010*, available at: <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/censusdata/> [accessed 11 April, 2017]

²³⁸ Emile Kok-Kheng Yeoh, "Frontier China: Ethnoregional Disparity, Ethnoterritoriality and Peripheral Nationalism" in Emile Kok- Kheng Yeoh (ed.), *China: Developmental Model, State- Civil Societal Interplay and Foreign Relations*, Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, 2013, p. 522.

Графикон 7: Раст популације у аутономним регијама у Кини (10.000)

Извор: National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103>

Демографске промене које су карактеристиче за читаву Кину, а које су везане за међурегионалне разлике у економском развоју, и оне које потичу од миграција на релацији руруално-урбано, значајно утичу и на аутономне регије у Кини. У великом броју аутономних регија, посебно у Тибету и у Синђангу, мањинске етничке групе најчешће насељавају руралне области, док су Хан Кинези, доминантно они који мигрирају из других провинција, лоцирани у урбаним и индустријализованим деловима ових региона и у великим градовима.²³⁹ У Урумђију, главном граду аутономне регије Синђанг, од 2,4 милиона становника колико је имао 2009. године, Хан Кинеза је било 1,75 милиона, док је Ујгура било 0,31 милиона. Од укупног руралног становништва у аутономној регији Тибет у 2000. години 97,6% њих чинили су етнички Тибетанци.²⁴⁰

²³⁹ Colin Mackerras, „Ethnic Minorities“, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, op.cit, p. 121.

²⁴⁰ Andrew Martin Fischer, "Population Invasion' versus Urban Exclusion in the Tibetan Areas of Western China", *Population and Development Review* 34 (4), 2008, p. 641

3.4. Правно-политички оквир регулисања религијских активности у етничким аутономним регијама

Народна Република Кина, поред тога што је мултиетничка, она је и мултиконфесионална држава са великим бројем различитих религија и религијских веровања. Највеће религије у Кини су будизам, хришћанство (католицизам, протестантизам, православље), ислам, конфуцијанизам и таоизам. Број верских присталица је у сталном порасту. Према званичним кинеским изворима процењује се да у Кини има више од стотину милиона следбеника различитих верских учења.²⁴¹ Многа религијска учења су дубоко укореењена и имају дугу историју у Кини и као таква значајан су чинилац идентитета етничких група које у њој живе.

У Народној Републици Кини у последњих четрдесет година значајно је порасла толеранција у односу на верске активности, што је утицало, заједно са другим друштвеним факторима, које смо споменули на пораст броја верника. У Националном извештају за Кину поднетом Савету за људска права УН 2013. године наводи се да у Кини постоји око пет хиљада и пет стотина верских организација и група, заједно са скоро стотину религијских академских институција и стотину четрдесет хиљада места на којима се обављају религијске праксе у складу са законом.²⁴² Број свештених лица различитих религија у Кини према овом извештају износи око три стотине шездесет хиљада људи.²⁴³

Кинеска Академија друштвених наука процењује да се број хришћана у Кини креће око двадесет девет милиона.²⁴⁴ У последње три деценије Хришћанство је

²⁴¹ Heng Xiaojun, "Chinese Society", in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, China Foreign Affairs University, Beijing, 2002, p. 84.

²⁴² UN Human Rights Council, *National Report Submitted in accordance with Paragraph 5 of the Annex to Human Rights Council Resolution 16/21: China*, 2013, p. 13, available at: <http://www.refworld.org/docid/524923554.html>

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, *Global Christianity*, Appendix C: Methodology for China, 2011, p. 99, available at: <http://www.pewforum.org/files/2011/12/ChristianityAppendixC.pdf> [accessed 21 February 2017]

најбрже растућа религија са годишњом стопом раста од око 10%.²⁴⁵ Према изворима *Pew Research Center* Кина има највећи број будистичких верника у свету и то око две стотине четрдесет и четири милиона људи што се значајно разликује од кинеских званичних података.²⁴⁶ Тибетански будизам, ламаизам, је у великој мери заступљен у аутономним регијама Тибет и Унутрашња Монголија.²⁴⁷ Кина има око десет етничких група које практикују ислам и оне су углавном настањене на западу Кине.²⁴⁸ Највећа је Хуи етничка група у Нингсја Аутономној Регији. Ујгури који највише настањују северозапад Кине, такође су претежно муслиманске вероисповести. Поред тога у Синђангу се практикује и будизам, католичанство, православље и таоизам, тако да верници чине преко половине укупне популације Синђанга.²⁴⁹ Број исламских верника је повећан са осамнаест милиона колико их је било 1997. године на двадесет један милион у 2008. години, према националном извештају за Кину поднетом 2008. године Савету за људска права УН.²⁵⁰ Према попису из 2010. године у Кини има 23,14 милиона муслимана, док су Хуи најбројнији са око 10,5 милиона људи.²⁵¹ Највећа етничка мањина у Кини Џуан, практикује Мо религију углавном на подручју аутономне регије Гунагси.²⁵² Велики је број оних људи који практикују и неки од видова традиционалних народних веровања у Кини.

²⁴⁵ Joseph B. Tamney, "Introduction", in: Fenggang Yang, Joseph B. Tamney (Eds.), *State, Market, and Religions in Chinese Societies*, Brill, Leiden, 2005, pp. 7-12; Fenggang Yang, "The Politics of Religion in China", *The Diplomat*, August 04, 2016.

²⁴⁶ Pew Research Center, *The Global Religious Landscape – Buddhists*, 2012, available at: <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-buddhist/> [accessed 25 February 2017]

²⁴⁷ Детаљније о тибетанском будизму видети: Ling Haicheng, *Budism in China*, China Intercontinental Press, 2005, pp. 59-90.

²⁴⁸ Mi Šouđijang, Jou Đija, *Islam u Kini*, Albatros Plus, Beograd, 2014, str. 51-68.

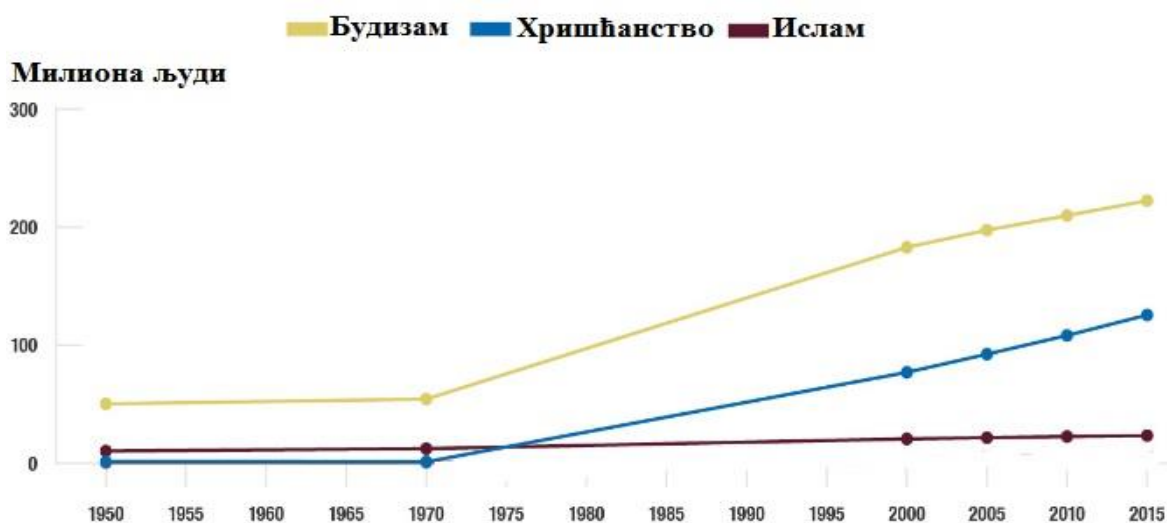
²⁴⁹ Heng Xiaojun, "Chinese Society", in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, op.cit, p. 83.

²⁵⁰ UN Human Rights Council, *National report submitted in accordance with paragraph 15(A) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1: China*, 2008, p. 13, available at: <http://www.refworld.org/docid/497dbd4a0.html> [accessed 22 February 2017]

²⁵¹ Jörg Friedrichs, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Routledge, 2017, pp. 2-3.

²⁵² Kao Ya-ning, "Religious Revival among the Zhuang People in China: Practicing "Superstition" and Standardizing a Zhuang Religion", *Journal of Current Chinese Affairs*, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Institute of Asian Studies, vol. 43, No. 2/2014, pp. 107-144.

Графикон 8: Број верника у Кини по религијама у периоду од 1950. до 2015. године

Извор: Eleanor Albert, "Religion in China", *Council on Foreign Relations*, 2015, available at: <http://www.cfr.org/china/religion-china/p16272> [accessed 19 February 2017]

Кинеска држава је и пре и после оснивања Народне Републике на разне начине настојала да регулише религијска питања са циљем очувања виталних државних интереса. Званично је у Кини признато пет религија - будизам, католицизам, протестантизам, ислам и таоизам. Формално, практиковање било које друге религије је забрањено. Додатно, забрањено је практиковање било које верске активности ван званично одобрених религијских објеката. Међутим, често се различита народна традиционална веровања, ипак, толеришу. Историјски посматрано, кинеска држава није имала конзистентну политику према питањима религије. Она се кретала од покровитељства, преко регулисања и контроле, до забране.²⁵³ У модерној Кини, од оснивања Народне Републике, став државе према религији се кретао од оног који је био идеолошки обојен са минималном толеранцијом, до њеног прихватања као снаге у друштву која је у служби његове стабилности.²⁵⁴ Од оснивања Народне Републике

²⁵³ Hsin-chi Kuan, "Religion and Politics in China", *Pontifical Academy of Social Sciences*, Acta 17, 2012, p. 3, available at: www.pass.va/content/dam/scienze-sociali/pdf/acta17/acta17-kuan.pdf [accessed 28 February 2017]

²⁵⁴ Ibid, p. 6.

до данас могуће је идентификовати неколико периода државне политике према религији која је зависила од политичког, економског и укупног друштвеног контекста у датом периоду. Од 1949 – 1957. године главно обележје односа државе према религији било је успостављање политичке контроле над религијским групама, од 1957 – 1966. године држава појачава контролу и делује у правцу редуковања религијских активности, од 1966 – 1979. године Партија насилно сузбија све религијске активности и најзад од 1979. године до данас, иако и даље постоје елементи контроле, религијске активности се толеришу,²⁵⁵ а верска слобода је загарантована Уставом.

Религијске активности и праксе у Кини регулише неколико група прописа, чије су одредбе, такође, зависиле од друштвеног контекста у датом периоду у коме су донети. Прописи који се тичу религијских питања се могу поделити на оне које доносе централне власти и на оне које доносе локални административни органи, као и на оне које важе на целој територији и коју су општег карактера и односе се на све религије, али и на оне који важе само на одређеном простору, на пример у некој нижој административној јединици и односе се конкретно на поједине религије.

Кровни акт свих прописа којима се регулишу религијске активности је Устав Народне Републике Кине. Уставом је загарантована слобода исповедања вере и забрањује се дискриминација на основу верске припадности прописивањем да државни органи, јавне установе или појединци не могу присиљавати грађане, нити да верују, нити да не верују, у било које религијско учење.²⁵⁶ КП Кине је оснивала и различите владине органе као што је *Биро за верске послове* како би служили као веза између владе и различитих верских организација у циљу примене прокламованих верских слобода за етничке мањине. Биро за верске послове основан је 1954. године и био је претходник садашње *Државне управе за питања религије*, која је под

²⁵⁵ Fenggang Yang, *Religion in China: Survival and Revival under Communist Rule*, Oxford University Press, 2012, p. 65; Hsin-chi Kuan, "Religion and Politics in China", *Pontifical Academy of Social Sciences, Acta 17*, 2012, p. 9, available at: www.pass.va/content/dam/scienze-sociali/pdf/acta17/acta17-kuan.pdf [accessed 28 February 2017]

²⁵⁶ Устав Народне Републике Кине, члан. 36

ингеренцијама Државног савета и која има и своје локалне канцеларије.²⁵⁷ Успостављена удружења свих пет званичних религија била су у надлежности *Одељења за рад Јединственог фронта*, који као партијски орган надгледа све непартијске друштвене групе.²⁵⁸ Комунистичка партија Кине 1982. године доноси тзв. Документ 19 – *Основна становишта о религијским питањима током социјалистичког периода у нашој земљи*.²⁵⁹ Документ се битно толерантније односи према религијским питањима него до тада, одређујући слободу обављања „нормалних“ религијских пракси за на то предвиђеним местима.²⁶⁰ У 1991. години доносе се и *Препоруке о унапређењу решавања одређених религијских питања*.²⁶¹ Поред тога, Комунистичка партија Кине је исте године издала и Документ бр. 6 - *Додатне напомене како се боље односити према верским питањима*, где се као политичке претње које су у вези са религијом идентификују и међународна повезаност религијских група и повезаност сепаратизма и религије.²⁶² Државни савет је 1997. године донео *Белу књигу о слободи вероисповести у Кини*, у којој се, између осталог, истиче да припадници свих религија морају да религијске активности обављају у складу са законима, те да их прилагођавају ширем друштвеном и културном прогресу.²⁶³

У периоду од 2004. до 2010. године на националном нивоу усвојен је сет различитих прописа којима се регулишу бројна питања везана за религијске активности. Државни савет 2004. године доноси документ *Регулативе религијских активности*, који замењује раније донет документ *Прописи о управљању местима за*

²⁵⁷ Yoshiko Ashiwa, David I. Wank, “Making Religion, Making the State in Modern China: An Introductory Essay” in Yoshiko Ashiwa, David J. Wank (Eds.), *Making Religion, Making the State - The Politics of Religion in Modern China*, Stanford University Press, Stanford, 2009, pp. 9-10.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Pitman B. Potter, “Belief in Control: Regulation of Religion in China”, *The China Quarterly*, no. 174, Cambridge University Press, SOAS, 2003, pp. 319-320; Chia-ming Yang, “The Latest Development of Tibetan Buddhism in Inner Mongolia”, *Mongolian and Tibetan Affairs Commission*, available at: <http://www.mtac.gov.tw/mtacbooke/upload/09411/0201/1.pdf> [accessed 15 February 2017]

²⁶⁰ Yoshiko Ashiwa, David L. Wank, *Making Religion, Making the State in Modern China: An Introductory Essay*, op.cit, p. 11.

²⁶¹ Chia-ming Yang, “The Latest Development of Tibetan Buddhism in Inner Mongolia”, *Mongolian and Tibetan Affairs Commission*, op. cit., p. 5.

²⁶² Jianbo Huang, Fenggang Yang, “The Cross Faces The Loudspeakers: A Village Church Perseveres Under State Power” in: Fenggang Yang, Joseph B. Tamney (Eds.), *State, Market, and Religions in Chinese Societies*, Brill, Leiden, 2005, p. 49.

²⁶³ Pitman B. Potter, “Belief in Control: Regulation of Religion in China”, op. cit, p. 322.

обављање религиозних активности.²⁶⁴ Овим документом је прописана слобода вероисповести уз обавезу регистравања религиозних организација као и места вршења религиозних активности, дајући им могућност објављивања публикација, оснивања академских институција, поседовања имовине и обучавање свештених лица у складу са донетим прописима који регулишу ове области друштвеног деловања.²⁶⁵

На основама уставних одредби, Закона о регионалној аутономији за етничке мањине и другим прописима локални органи државне администрације, а у складу са локалним економским, политичким, етничким и религиозним приликама могу да доносе акте којима се регулишу религиозне активности. Аутономна регија Унутрашња Монголија је 2005. године објавила *Правилник о управљању местима за верске активности у Унутрашњој Монголији*.²⁶⁶ У њој постоји и регистрована религијска организација под називом „Регионално будистичко удружење Унутрашње Монголије“ и „Будистичка школа“ аутономне регије Унутрашња Монголија која нуди курсеве тибетанског језика, мандаринског језика, политичких наука, савремене историје и физичког васпитања.²⁶⁷

Локалне власти аутономне регије Синђанг, такође доносе посебне прописе и упутства којима се регулишу религиозне активности. Локални органи власти 1994. године донели су *Регулативе о администрирању религиозних активности*, којима се дефинишу права и обавезе свештених лица и верника и прописују одредбе о религиозним активностима и местима религиозних активности.²⁶⁸ Власти Синђанга усвајају и акт *Привремени прописи за управљање религиозним активностима и Прелазне одредбе о партијским кадровима*, које су подразумевале санкције за оне кадрове који практикују религиозне активности.²⁶⁹ Поступак за амандирање регулатива

²⁶⁴ Chia-ming Yang, “The Latest Development of Tibetan Buddhism in Inner Mongolia”, *Mongolian and Tibetan Affairs Commission*, op. cit., 5.

²⁶⁵ State Council of the People's Republic of China, *Religious Affairs Regulations*, № 426, 2004.

²⁶⁶ Chia-ming Yang, “The Latest Development of Tibetan Buddhism in Inner Mongolia”, *Mongolian and Tibetan Affairs Commission*, op. cit., p. 5.

²⁶⁷ Ibid, стр. 6, 8.

²⁶⁸ Heng Xiaojun, “Chinese Society”, in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, op. cit., p. 83.

²⁶⁹ The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Freedom of Religious Belief in Xinjiang*, 2016, available at: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwdt/t1371487.htm> [accessed 23 February 2017]; Human Rights Watch, *Devastating Blows Religious Repression of Uighurs in Xinjiang*, Vol. 17, No.

из 1994. године, којима се поштравају мере контроле посебно када је реч о условима регистрације религијских организација и обављања религијских активности покренут је 2001. године.²⁷⁰ У јануару 2015. године на снагу су ступиле *Регулативе религијских активности*, које је усвојио Народни конгрес аутономне регије Синђанг које за циљ имају борбу против тероризма, етничког сепаратизма и верског екстремизма.²⁷¹ Од значајнијих религијских организација у Синђангу постоје „Исламска асоцијација“ са комитетом за питања ислама и „Будистичка асоцијација“.²⁷² Од академских установа најзначајнији је „Исламски институт Синђанга“, који је првенствено задужен за школовање верских проповедника и „Исламска школа Синђанга“.²⁷³

У аутономној регији Гунагси Џуан живи најбројнија етничка мањина у Кини која практикује народну религију Мо. Кинеске централне и локалне власти из политичких и разлога економског развоја Кине последњих година толеришу оживљавање традиционалних религијских пракси поједних етничких група, па је такав случај и са Мо религијом народа Џуан.²⁷⁴ Из тих разлога велики број локалних џуанских званичника и стручњака настоје да стандардизују ово религијско учење како се више не би сврставало у категорију „сујеверја“.²⁷⁵

Локалне власти Аутономне регије Тибет такође доносе прописе којима се регулишу религијске активности у овој регији, посебно када је реч о ламаизму, тибетанском будизму, као што су, на пример, *Привремене регулативе*, донете 1991. године. Ови прописи су у складу са националним законодавством попут акта

2(C), 2005, pp. 28-42, available at: <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/china0405.pdf> [accessed 26 February 2017]

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Julia Famularo, “Chinese Religious Regulations in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region: A Veiled Threat to Turkic Muslims?”, *Project 2049 Institute*, 2015, p.1, available at: http://www.project2049.net/documents/Famularo_PRC_Religious_Regulations_Xinjiang.pdf, [accessed 12 February 2017]

²⁷² The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Freedom of Religious Belief in Xinjiang*, 2016, available at: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwdt/t1371487.htm> [accessed 23 February 2017]

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Fenggang Yang, *Religion in China: Survival and Revival under Communist Rule*, Oxford University Press, 2012, p. 110.

²⁷⁵ Kao Ya-ning, “Religious Revival among the Zhuang People in China: Practising “Superstition” and standardizing a Zhuang Religion“, *Journal of Current Chinese Affairs*, GIGA-German Institute of Global and Area Studies, Institute of Asian Studies, vol. 43, No. 2/2014, p. 109.

Регулативе о управљању будистичким манастирима, али и прописа *Документ број 5*, Бироа за религијска питања донет 2007. године.²⁷⁶ Овим документом се од стране државе строго контролише у тибетанском будизму својствен систем тестирања, образовања и верске обуке инкарнираног ламе и држава одобрава њихов избор.²⁷⁷ На нивоу Аутономне регије Тибет, као и у нижим административним јединицама у овој регији, постоје успостављена „будистичка друштва“, док тибетанска филијала Будистичке асоцијације Кине води Будистички факултет, штампарију и издаје часопис на тибетанском језику.²⁷⁸ Такође, 1994. године од стране локалних власти донете су и *Привремене регулативе о управљању религијским активностима* у Нингсја Хуи аутономној регији.

У периоду од 2012. до 2018. године бележи се додатна и појачана контрола религијских активности појединих верских заједница у Кини. Контрола религијских активности се проширила у аутономној области Синђанг јер у овом периоду неформална и локална ограничења религије се законски кодификују на регионалном и националном нивоу, а поред тога, повећава се и број инцидената у које су укључене безбедносне снаге и ујгурски цивили. Такође, појачавају се и ограничења религијских активности када је реч о Хуима, које су, на пример, садржане у строжијим забранама деци да похађају верске школе. У истом овом периоду наставља се са строжијом контролом и тибетанског будизма укидањем неких од раније дозвољених фестивала, повећањем ограничења када је реч о приватним верским праксама и повећањем интервенција власти у примени појединих тибетанских норми везаних за избор верских лидера.²⁷⁹

²⁷⁶ U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2015 Report on International Religious Freedom: China (Includes Tibet, Hong Kong, and Macau)* - Hong Kong, 2015, p. 28; Pitman B. Potter, *Law, Policy, and Practice on China's Periphery - Selective adaptation and institutional capacity*, Routledge, 2011, p. 100.

²⁷⁷ Pitman B. Potter, *Law, Policy, and Practice on China's Periphery - Selective adaptation and institutional capacity*, op. cit., p. 100

²⁷⁸ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Development and Progress of Tibet*, 2013, available at: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7192768.htm [accessed 20 February 2017]

²⁷⁹ Детаљније о томе видети: Sarah Cook, "The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping", *A Freedom House Special Report*, Freedom House, 2017, pp. 11-12, 79-80, available at:

IV

ЕТНИЧКИ ОДНОСИ У НР КИНИ

4.1. Етнички односи у Кини пре оснивања Народне Републике

Кинеска историографија, као и бројна званична документа која се баве питањима етничких односа у Кини у различитим историјским периодима - од античких времена до данас – дају опис Кине као „јединствене мултиетничке државе“ док као главни наглашавају принцип „плуралистичког јединства кинеске нације“.²⁸⁰ Према званичним кинеским изворима Ђин династија је 221. године п.н.е формирала прву „уједињену, мултиетничку и централизовану кинеску државу“.²⁸¹ Територија данашње Кине је била простор на коме је живео и данас живи велики број различитих етничких група. Границе кинеске државе су се за време владавине различитих династија постепено увећавале, те су тако под њихову власт потпали и бројни народи који су настањивали територије на којима се кинеска државна власт ширила. Тако су се границе Кине прошириле и на територије Синђанга, Манџурије, Монголије, Тибета и друге.²⁸² Ове бројне династије су вековима уназад настојале да на различите начине окупе етничке групе, пацификују их и одрже њихово јединство унутар, у том тренутку актуелних, граница кинеске власти.²⁸³ Питање укључења језички, културно, религијски, географски различитих етничких заједница у једно друштво је једно од оних које од древних времена до данас кинеске власти настоје да реше. Кинеска држава, како стара, тако и модерна стално настоји да помири два принципа, принцип јединства (*unity*) различитих етничких група са принципом прихватања и поштовања

https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_ChinasSprit2016_FULL_FINAL_140pages_compressed.pdf
[accessed on 15 February, 2018]

²⁸⁰ Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *Policy and Society*, Volume 25, Issue 1, Elsevier, 2006, p. 90.

²⁸¹ Information Office of the State Council of the Peoples Republic of China, *White Paper on National Minorities Policy and Its Practice in China*, 2000, Beijing, available on: <http://www.china.org.cn/e-white/4/>

²⁸² Dragana Mitrović, *Kineska reforma i svet*, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 1995, str. 10.

²⁸³ Qizhi Zhang, *An Introduction to Chinese History and Culture*, Springer, 2015, p. 109-116.

различитости (*diversity*) етничких група, под јединственом кинеском влашћу.²⁸⁴ Како би се то постигло примењиване су две различите стратегије, често и истовремено – „брисање граница“ (*boundary-clearing*) и „стварање граница“ (*boundary-making*).²⁸⁵ Први процес је подразумевао успостављање и очување јединства различитих етничких група под једним сувереном, док је други подразумевао административно одређивање етно-географских граница између различитих етничких група.²⁸⁶

„Централну равницу“, која се сматра колевком кинеске цивилизације, настањивали су преци Хан Кинеза, данашње најбројније етничке групе у Кини, која чини језгро кинеске нације, док су друге етничке групе углавном биле раштркане по удаљеним граничним областима. Географска распрострањеност неких од највећих етничких група у Кини је и данас таква. „Централна Кина“ је у економском, политичком, административном, културном, технолошком и општем цивилизацијском развоју била напреднија у односу на околну, углавном номадско, становништво. Такође, током целе своје историје Хан Кинези су настањивали једно исто географско подручје.²⁸⁷ Полазећи од претпоставке о културној „супериорности“ и сматрајући припаднике других народа и култура, „варварима“, кинеска држава је настојала да изврши њихову акултурацију и аслимилацију кроз процес њиховог „дивилизовања“.²⁸⁸ Овај процес се често више одвијао једноставно преко самог утицаја и привлачности културних (духовних) и материјалних компонената кинеске цивилизације, него путем војних освајања.²⁸⁹ Кинески историчари наводе да се асимилација „варвара“ одвијала и путем пресељавања припадника различитих етничких група са периферије у централне делове и обратно, мешовитих бракова, давања ханских имена и презимена другима, усвајања деце припадника различитих етничких група, као и подстицања

²⁸⁴ Byung Ho Lee, *Forging the Imperial Nation: Imperialism, Nationalism, and Ethnic Boundaries in China's Longue Durée*, A dissertation submitted to the University of Michigan, 2011, p. 16.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ Dragana Mitrović, *Kineska reforma i svet*, op.cit, str. 13.

²⁸⁸ Thomas Heberer, "Some Considerations on China's Minorities in the 21st Century: Conflict or Conciliation?", op.cit, p. 6.

²⁸⁹ Xiaohui Wu, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", *Chinese Journal of International Law*, Volume 13, Issue 1, Oxford University Press, 2014, p. 59.

прихватања кинеског језика, начина одевања и друштвених норми.²⁹⁰ Из ових разлога, по традиционалном кинеским схватању, етнички идентитет је почивао на разлици „варварско-цивилизовано“, те на културној различитости сагледаној у нормама понашања.²⁹¹ Основ етничког разликовања често нису биле различите физичке особине или језик, већ различит ступањ цивилизацијског развоја.²⁹²

Како је кинеска држава у границе своје власти укључивала народе који су се међусобно разликовали по својим културним карактеристикама, поред мера акултурације и асимилације, од значаја за опстанак таквог друштва био је и начин управљања и владања њиме. Империјална власт Кине била је устројена централистички, те је цар тај који је био носилац апсолутне власти у Кини.²⁹³ Међутим, за бројне етничке заједнице које су живеле у граничним областима били су предвиђени различити облици својеврсног аутономног статуса током скоро читаве кинеске историје, са циљем њихове боље контроле и очувања јединства државе и друштва.²⁹⁴ Централна власт кинеског двора простирала се до ових области и ширила и на оне територије које су током историје укључиване у њене границе. Међутим, у многим географски удаљеним регијама ова власт је била индиректна, а успостављени систем владања је био сличан феудалном систему у Европи.²⁹⁵ Глава одлика бирократског апарата кинеске државе била је његова вишеслојност. Главешине су постављане на чело административних провинција и области одлуком централне власти на целој територији државе. Паралелно са овим бирократским апаратом у оним регијама у којима је живело становништво етнички различито од Хан Кинеза, званичници који су управљали њима били су бирани из редова локалног становништва, односно у неким случајевима задржавани су локални наследни владари.²⁹⁶ Ове етничке регије биле су

²⁹⁰ Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *Policy and Society*, Volume 25, Issue 1, Elsevier, 2006, p. 89.

²⁹¹ Ibid, p. 87.

²⁹² Ibid.

²⁹³ Qizhi Zhang, *An Introduction to Chinese History and Culture*, op.cit, p. 124; Dragana Mitrović, *Kineska reforma i svet*, op.cit, str. 10.

²⁹⁴ Qizhi Zhang, *An Introduction to Chinese History and Culture*, op.cit. p. 124.

²⁹⁵ Jun Taek Kwon, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, op.cit, p. 37.

²⁹⁶ Qizhi Zhang, *An Introduction to Chinese History and Culture*, op.cit. p. 125.

ослобођене од плаћања пореза, с тим што су давале локалним властима одређен данак у знак почести кинеском двору. На овај начин њима је било омогућено да, у мањој или већој мери, сами управљају локалним пословима у складу са својом социо-културном традицијом. Са променама династија мењали су се и облици управљања и аутономни статус етничких регија.²⁹⁷ Међутим, суштина система који уважава локалне друштвене, економске и културне прилике, остаје непромењена.

Постојање бројних етничких група и њихов контакт са Хан Кинезима подразумевали су и бројне сукобе између њих. На пример, током 19. века било је великих сукоба између Монгола и Кинеза и Хуи муслимана и Кинеза.²⁹⁸ Кроз векове власт кинеских династија је бивала пољуљана побунама које су настајале дуж граничних регија, као и настојањима појединих етничких група да освоје власт у Кини. Међутим, и када су освајале власт на делу територије или целој Кини - Сјанбеи, Хитан, Џурчен, Монголи и Манџури – нису успевали да промене успостављене кинеске државне, друштвене и културне норме, већ супротно томе у многим случајевима и сами асимилацијом постајали саставни део њих.²⁹⁹ Последња династија која је владала Кином-Ћинг, заправо није кинеска, већ манџурска, је управу граничним регијама, посебно када је реч о Монголији, Тибету и Синђангу, заснивала на примени два принципа: принципу комбиновања употребе силе и „империјалне милости“ и принципу управљања уз помоћ локалних обичаја које је било препуштено традиционалној владајућој елити.³⁰⁰ Међутим, династија Ћинг свргнута је са власти између осталог и због тога што је сматрана страном. Антиманџуријски кинески револуционари сматрали су да су Манџури странци, варвари и да нису Кинези, да су у

²⁹⁷ Ћинг династија је успоставила префектуре и округе у областима где су живеле мањине. Хан династија је додатно успоставила још 17 префектура и у Западним регионима (западно од данашње Гансу провинције) успоставила тзв. Граничну главну команду. Јуан династија је практиковала систем провинција, а формирала је и Комесаријат задужен за војне и административне послове у Тибету. Ћинг династија је формирала између осталог и Синђанг провинцију. *White Paper on National Minorities Policy and Its Practice in China*, Information Office of the State Council of the Peoples Republic of China, 2000, Beijing, available on: <http://www.china.org.cn/e-white/4/>

²⁹⁸ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", *op.cit.*, p. 599.

²⁹⁹ *Ibid.*

³⁰⁰ James Leibold, "Rethinking Guomindang National Minority Policy and the Case of Inner Mongolia" in Cindy Yik-yi Chu, Ricardo K. S. Mak (eds.), *China Reconstructs*, University Press of America, 2003, p. 105.

својим освајањима починили бројне злочине према Хан Кинезима, као и да да су Кинезима наметали своје варварске обичаје за разлику од предходних страних династија, да су се успоставили као привилегована мањина одвојена од Хан Кинеза, те да су етнички Кинези били политички дискриминисани и слично.³⁰¹

Свргавањем Ђинг династије започео је процес формирања републиканске власти у Кини. Према тада званичној политици сматрано је да јединствену кинеску нацију чини пет група: Хан Кинези, Манџурци, Монголи, Тибетанци и Муслимани.³⁰² Стога, нова политика према етничким групама подразумевала је стварање нове јединствене нације Кинеза. Поред тога у формулисању етничке политике у Кини тога доба утицај су имале и идеје које су долазиле из Совјетског Савеза. Идеје о самоопредељењу и аутономији етничких мањина су такође биле део званичне политике.³⁰³ Поново се у односу власти према питању етничких мањина покушавају помирити принципи асимилације и плурализма. Међутим, према схватању Чанг Кај Шека, кинеска нација је била једна и јединствена и разлике међу групама нису расне и крвне, већ регионалне и религијске, те тако сви имају исто расно порекло и чине једну исту нацију.³⁰⁴ Према појединим схватањима Чанг Кај Шек наставља раније поменути традицију „културализма“, у смислу да различите етничке групе у Кини не постоје као националности, за разлику од Сун Јат Сенових револуционара који су се ослањали на то да кинеску нацију чини неколико националности.³⁰⁵ Кинески историчари најчешће супротстављају ова два приступа. Чанг Кај Шеков, који негира постојање мањинских националности, који заговара асимилацију мањина у једну нацију, те је заснован на дискриминацији и опресији и Сун Јат Сенов приступ, који заговара право на самоопредељење и самоуправу. У том периоду Комунистичка партија Кине пратила је совјетски модел тврдећи да су многе етничке групе у Кини „националности“ и једнаке

³⁰¹ Edward J. M. Rhoads, *Manchus and Han: Ethnic Relations and Political Power in Late Qing and Early Republican China, 1861-1928*, Studies on Ethnic Groups in China, University of Washington Press, Seattle, London, 2000, pp. 14-18.

³⁰² Xiaohui Wu, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", *op.cit.* p. 61.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Rong Ma, "A New Perspective In Guiding Ethnic Relations In The 21 St Century: 'Depoliticization' Of Ethnicity In China", *Discussion Paper 21*, China Policy Institute, University of Nottingham, 2007, p. 16.

са Хан Кинезиима, па им је чак и признавала право на самоопредељење, отцепљење и независност.³⁰⁶

4.2. Оснивање Народне Републике Кине - главни проблеми у решавању питања етничких односа

Освајањем власти и формирањем Народне Републике Кине, Комунистичка партија делимично напушта раније заговаране принципе у односу на етничке мањине у Кини. Партија је испрва прихватала идеју „самоопредељења“ мањинских група почетком тридесетих година прошлог века, али после 1949. године истицани су нови принципи на којима ће се заснивати политика према националним мањинама, пре свега то су „једнакост“ и „регионална аутономија“, без права на сецесију.³⁰⁷ Комунистичка партија одбацује и идеју федералног уређења.³⁰⁸ Уједињење распарчане државе под јединственом административном контролом постала је најважнији задатак Комунистичке партије Кине, те је с тога и укључивање мањинских националности, које су историјски посматрано биле само лабаво интегрисане у новоосновани политички центар био један од главних приоритета новог режима. Наклоност Комунистичке партије Кине према мањинским народима, између осталог, извирала је и из сарадње коју је остварила са њима током Дугог марша и њиховог доприноса револуцији, као и због потребе да се направи отклон од политика Коминтанга.³⁰⁹

Убрзо након оснивања НР Кине започео је напор да се истраже и уради категоризација етничких мањина у Кини, где је један од главних задатака био да се уради диференцијација група које су припадале већинској Хан етничкој групи и других етничких мањина. Раних педесетих година готово да нико, укључујући и руководство

³⁰⁶ Baogang He, "Minority Rights with Chinese Characteristics" in Will Kymlicka, Baogang He (Eds.), *Multiculturalism in Asia*, Oxford University Press, 2005, p. 61; Connor Walker, *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, Princeton University Press, 1984, p. 74.

³⁰⁷ Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *op.cit.* p. 93.

³⁰⁸ Baogang He, "Minority Rights with Chinese Characteristics", *op.cit.* p. 62.

³⁰⁹ Michael Dillon, *Contemporary China – An Introduction*, Routledge, 2009, p. 119.

КПК, није знао тачно колико мањинских националности заправо постоји у Кини.³¹⁰ Влада је покренула кампању идентификације националних припадности слањем делегација у регије настањене мањинама од 1949. до 1951. године. Основни проблеми били су како и на основу којих критеријума извршити идентификацију. Делегације су чинили лингвисти, етнологзи, археолози, економисти и стручњаци из области књижевности и уметности. Иако је преко четири стотине мањинских етничких група одговорило на позив за регистрацију до осамдесетих година званично је признато њих педесет шест.³¹¹

Политика Комунистичке партије Кине у односу према националним мањинама била је заснована на пракси Совјетског Савеза. Основа за одређивање статуса националне мањине била је Стаљинова дефиниција по којој су за одређење националности битна четири елемента - заједничка територија, заједнички језик, заједнички економски живот и заједнички идентитет заснован на културном наслеђу.³¹² Поред ових елемената у обзир је морао бити узиман и конкретан кинески контекст, јер се етнонационална реалност у Кини није лако уклапала у задате објективне критеријуме.³¹³

У бројној литератури која се бави питањем односа Комунистичке партије Кине према проблему етничких мањина грубо се могу одредити три периода и у складу са њима две врсте приступа решавању овог питања. Најчешће је реч о периоду од оснивања НР Кине до Културне револуције, током Културне револуције и од Културне револуције до данас, а које карактерише смена два приступа: плурализма и асимилације. Мањинске политике КП Кине формирале су се у односу на шири контекст политичког развоја кинеског друштва и државе. Како неки аутори наводе политике према кинеским етничким мањинама углавном су пратиле политичке и

³¹⁰ Jun Taek Kwon, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, op.cit, p. 14.

³¹¹ Shiyuan Hao, *How the Communist Party of China Manages the Issue of Nationality: An Evolving Topic*, Foreign Language Teaching and Research Publishing, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015, pp. 73-78.

³¹² Wang Linzhu, "The Identification of Minorities in China", *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, Vol. 16:2, University Of Hawai'i At Manoa, William S. Richardson School Of Law, 2015, p. 7; Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *Policy and Society*, Volume 25, Issue 1, Elsevier, 2006, p. 93.

³¹³ Ibid, p. 8.

идеолошке флукуације КПК током времена.³¹⁴ У том смислу, етничка политика од оснивања НР Кине 1949. године се кретала између настојања да се заштите етничке разлике до јаких интеграционих тенденција централних власти.³¹⁵

Током периода од 1949. до 1957. године мањинска политика кинеске владе била је у фази прилагођавања плурализму и толеранцији етничких разлика.³¹⁶ Централне власти Кине имале су релативно толерантан став према мањинама и чињени су им бројни уступци у различитим сферама живота уз уважавање и прилагођавање локалним условима.³¹⁷ Од званичника се тражило да поштују локалне обичаје, културу и верске традиције.³¹⁸ КП Кине је идентификовала и промовисала мањински идентитет етничких група успостављањем различитих аутономних области, стандардизацијом постојећих и стварањем писама оним етничким групама које га нису имале, промовисањем двојезичног образовања и на друге начине.³¹⁹ Руководство КП Кине почетком педесетих година осуђивало је „великокинески шовинизам“ и сматрало је да он изазива отуђење етничких мањина, те да изазива и локални национализам.

Други период карактерише присилна асимилације која је трајала између 1958. и 1976. године. Овај период одређују две масовне политичке кампање Комунистичке партије – „Велики скок напред“ и „Културна револуција“ и сходно томе, партијска политика у односу на националне мањине доживљава драстичан преокрет у правцу асимилације етничких мањина.³²⁰ Низ радикалних мера се спроводи у мањинским подручјима. Централна влада, тј. КПК, наступа са позивима припадницима етничких мањинских група да напусте своје обичаје и традиције и да почну да уче писани и говорни кинески језик. Препознавање права и привилегија припадника националних

³¹⁴ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, op.cit, p. 161.

³¹⁵ James Leibold, "China's Ethnic Policy Under Xi Jinping", *China Brief*, Volume XV, Issue 20, The Jamestown Foundation, 2015, p. 7.

³¹⁶ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, op.cit, p. 160.

³¹⁷ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, Macmilnan, 1993, p. 362-374.

³¹⁸ June Teufel Dreyer, Ethnic Relations in China, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 433, Sage Publications, American Academy of Political and Social Science, 1977, pp. 103-105.

³¹⁹ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, op.cit, p. 160-161.

³²⁰ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, op.cit, p. 374-376.

мањина је било потпуно одбачено.³²¹ Политике асимилације биле су на кратко прекинуте због неуспеха Великог скока напред, међутим, током Културне револуције долази до повратка политике асимилације.³²² У овом периоду на удару дискриминаторне политике била су сва религијска учења, језик и култура некинеског, али у неким сегментима и кинеског становништва, будући на антитрадицијски карактер ове кампање. Процес асимилације се у овом периоду драстично појачава. Некинеска култура се одређује као назадна, феудалистичка и локал-националистичка, али не само зато што није кинеска већ зато што није нова и што није комунистичка, односно није у функцији фракције која на овај начин бори за доминацију у оквиру Комунистичке партије.³²³ Забрањују се многи локални обичаји, верски и други ритуали, музика, плес и инструменти. Многи кадрови, припадници мањинских група у локалним институцијама губе своје послове.³²⁴ Иако је Културна револуција подједнако утицала и на кинеско (Хан) становништво, она је код етничких Кинеза била схватана као политичка кампања, док је код мањинских етничких група она доживљавана и одређивана као етнички сукоб.³²⁵

Након завршетка Културне револуције екстремне асимилационистичке политике бивају напуштене. Почетком осамдесетих година етничке политике у Кини се усмеравају ка економском развоју и имплементацији регионалног система аутономије.³²⁶ КП Кине усваја бројне мере за побољшање односа са етничким мањинама, укључујући и доношење Закон о регионалној аутономији 1984. године. Аутономне области добијају право доношења аката којима се гарантују мањинска, политичка, економска и културна права. Закон је унапредио статус мањина, њихову аутономију и самоуправне органе. Поред тога, уведене су различите преференцијалне

³²¹ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies toward Ethnic Groups, op.cit, p. 162.

³²² Ibid.

³²³ Драган Траиловић, *Етнички сепаратизам у северозападној Кини: изазови ујугурског национализма и сепаратизма Народне Републике*, специјалистички рад, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2011, стр. 30.

³²⁴ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, op.cit, p. 374-376.

³²⁵ Thomas Heberer, "Some considerations on China's minorities in the 21st century: conflict or conciliation?", op.cit, p. 7.

³²⁶ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, op.cit, 376-377.

мере укључујући и изузеће етничких мањина из политике једног детета. Неки од главних принципа кинеске политике према националним мањинама су:

- принцип једнакости и јединства свих националних мањина у држави,
- принцип регионалне аутономије за националне мањине,
- принцип економског и социјалног развоја региона у којима живе националне мањине,
- принцип едукације и запошљавања државних кадрова из редова припадника националних мањина,
- принцип планирања породице по коме је националним мањинама дозвољено да имају више од једног детета и други.³²⁷

Од деведесетих година па надаље етничка политика кинеских власти има два приступа, са једне стране, наглашава се економски развој који има за циљ подизање животног стандарда и боље интегрисање целе економије Кине, који је централна тачка етничке политике, а са друге стране, стално умањивање етничких разлика кроз процес изградње јединствене кинеске нације.

4.3. Успон етно-национализма у аутономним регијама у НР Кини

Мањинске етничке групе у Кини су током њихове прошлости развиле сложене међуетничке односе са кинеском етничком (већинском) групом и кинеским централним властима. Сложеност тих међуетничких односа заснивала се на различитим друштвено-политичким приликама кроз које је кинеска држава пролазила током свог историјског развоја. Неке мањине се разликују у многим аспектима њихове културе од Хан Кинеза, али себе виде као део Кине и прихватају политичку власт кинеске државе. Други тврде да су етнички различити од Хан Кинеза, да не припадају кинеској нацији, те управо стога оспоравају кинеску власт и траже независност.³²⁸ Ови различити приступи етничком и националном идентитету резултанта су неколико

³²⁷The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Progress in Human Rights over the 40 Years of Reform and Opening Up in China*, Foreign Languages Press Co. Ltd, Beijing, China, 2018.

³²⁸ Jun Taek Kwon, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, op.cit, p. 20.

фактора – „историјског односа између етничке групе и Хан Кинеза“, „географске концентрације етничке мањине“ и „степен акултурације“ – али и бројних других структурних фактора који су последица наслеђа Ђинг династије, затим периода од 1949-1978. године и посебно периода од почетка реформи 1978. године до данас.³²⁹ Период Културне револуције значајно је утицао на односе етничких мањина са кинеским властима, с обзиром на степен етничког насиља који се догодио у том периоду. На пример, у току Културне револуције кинеске власти оптужиле су монголске вође за стварање политичке партије која је имала за циљ да одвоји Унутрашњу Монголију од Кине и припоји је НР Монголији, што је резултирало смрћу скоро шеснаест хиљада људи, углавном Монгола.³³⁰

Напуштање политичких и економских ограничења и повратак на принцип плурализма у односу према мањинским етничким групама након 1978. године постепено је довео до оживљавања националне свести у многим деловима мањинских регија. Економска и друштвена либерализација и побољшање животног стандарда олакшали су даљу националну идентификацију мањина које почињу да потврђују свој етнички идентитет захтевајући формално и стварно поштовање њихових права.³³¹ Временом, изјашњавање о припадности одређеној етничкој групи у Кини постаје друштвено прихватљиво.³³² Ово је период када у одређеној мери слободна јавна дискусија о политичким као и о питањима везаним за културу, идентитет и за шире друштвене процесе у одређеној мери постаје допуштена. Такође, ово је био период оживљавања и религије, а која је један од битних елемената етничког идентитета многих етничких група,³³³ јер је управо религија од кључног значаја за стварање

³²⁹ Michael Clarke, "Ethnic Separatism in the People's Republic of China History, Causes and Contemporary Challenges", *European Journal of East Asian Studies*, 12, Brill, 2013, p. 110; Wenfang Tang, Gaochao He, "Separate but Loyal: Ethnicity and Nationalism in China", *Policy Studies* 56, East-West Center, 2010, p. 3.

³³⁰ Enze Han, "The Dog that hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", *op.cit.*, p. 58.

³³¹ Xiaohui Wu, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", *op.cit.*, p. 68.

³³² Colin Mackerras, "Ethnic Minorities", in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 118.

³³³ Wenfang Tang, Gaochao He, "Separate but Loyal: Ethnicity and Nationalism in China", *op.cit.*, p. 7.

осећаја заједничког идентитета за многе кинеске мањине.³³⁴ Током деведесетих година прошлог века поједине етничке групе су биле укључене у насилне протесте, који су били организовани управо у њиховим културним и религијским институцијама.³³⁵ Оживљавање националне свести у овом периоду није одликовало само етничке мањине, већ се то догодило и са већинском кинеском (Хан) нацијом. Но, слабљење утицаја комунистичке идеологије, као и пад комунизма у свету и пораст национализма, стварање независних држава након распада СССР-а и Југославије, јачање кинеског национализма утицало је на пораст етничке и националне свести и код мањинских народа у Кини. Поједини припадници етничких група у овом периоду почињу да слободно изражавају своју етничку припадност, те се, на пример, број Манџура у само осам година од 1982. до 1990. више него удвостручио.³³⁶ У периоду од 1982. до 1990. године мањинска популација у Кини порасла је за 35%, док разлози за то нису само висок природни прираштај, већ и промена званичне етничке идентификације, чак и „прелазак“ из етничке групе Кинеза у неку од мањинских, углавном због преференцијалних политика које су се односиле на етничке мањине.³³⁷ Ови процеси ојачали су њихову групну свест и одређење њиховог етничког идентитета као различитог од доминантног етнички кинеског што се на крају код појединих етничких група манифестовало и кроз ненасилне, али и кроз насилне протесте. Припадници етничких група у Кини почињу да доводе у питање процес изградње заједничког националног идентитета и значење националне одреднице „Кинез“

³³⁴ Детаљније о оживљавању религије у Кини видети: Hongyi Harry Lai, "The Religious Revival in China", *Copenhagen Journal of Asian Studies*, Vol. 18, 2003, pp. 40-64.

³³⁵ Susan K. McCarthy, *Communist Multiculturalism: Ethnic Revival in Southwest China*, University of Washington Press, Seattle, 2009, p. 5; На пример, Тибетанцима су током историје манастири били културни и политички центри, те симболи заједничког идентитета и јединства народа, али и политичког активизма, да би се показало да је и интензитет протеста 2008. године био већи тамо где је било регистровано више будистичких верских објеката. Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014, pp. 72, 93.

³³⁶ Colin Mackerras, „Ethnic Minorities“, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 118.

³³⁷ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", *Eurasian Geography and Economics*, 43(8), 2002, p. 589; У периоду од 1982. до 1990. године број припадника појединих етничких група се значајно увећао, те је на пример, број Руса од 3.000 порастао на 13.000, популација народа Ге од 54.000 на 438.000, док се број Манџура дуплирао. Thomas Heberer, "Some considerations on China's minorities in the 21st century: conflict or conciliation?", op. cit, p. 3.

дефинишу другачије од онога како је то одредила централна власт.³³⁸ Такође, шира друштвена либерализација омогућила је етничким мањинама да унутар својих заједница воде слободне дебате о питањима одређења њиховог локалног етничког и националног идентитета. Поједини аутори ове процесе називају „периферним национализмом“ у Кини, где се посебно као примери наводе Тибет, Синђанг и Унутрашња Монголија.³³⁹ Дру Гледни наводи да „признавање као мањинске националности постаје све пожељније у Кини 21. века у мери у којој број мањинске популације расте три пута брже од већинске првенствено због рекласификације статуса националности“.³⁴⁰

На заседању Свекинеског народног конгреса 1980. године по први пут се чују озбиљне критике кинеске етничке политике и система регионалне етничке аутономије из редова представника етничких мањина.³⁴¹ Током студентских протеста 1989. године, протествовала је и група муслимана састављена од Хуиа, Казака, Киргиза, Ујгура и других, чију су захтеви од кинеских власти управо били поштовање њихових верских и етничких права. Етничке мањине у Унутрашњој Монголији, Тибету и Синђангу нарочито су показале различите степене раста и оживљавања етно-национализма. На Тибету је током осамдесетих и деведесетих година организовано неколико насилних етничких немира, а исто се догодило и у Синђангу средином и крајем деведесетих година. Након стицања независности централноазијских република после распада Совјетског Савеза, које су по етницитету, језику и вери блиске Ујгурима у Синђангу, поједини припадници ујгурске етничке групе су видели прилику да и они остваре своју државност и независност од Кине. Управо почетком

³³⁸ Susan K. McCarthy, *Communist Multiculturalism: Ethnic Revival in Southwest China*, University of Washington Press, Seattle, 2009, p. 4-5.

³³⁹ Jun Taek Kwon, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, op.cit, p. 20-21; Yuan-Kang Wang, "Toward a Synthesis of the Theories of Peripheral Nationalism: A Comparative Study of China's Xinjiang and Guangdong", *Asian Ethnicity*, Volume 2, Number 2, Carfax Publishing, Taylor & Francis Group, 2001; Emile Kok-Kheng Yeoh, "Frontier China: Ethnoregional Disparity, Ethnoterritoriality and Peripheral Nationalism" in Emile Kok- Kheng Yeoh (ed.), *China: Developmental Model, State- Civil Societal Interplay and Foreign Relations*, Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, 2013, pp. 519-594;

³⁴⁰ Dru C. Gladney, *Dislocating China: Muslims, Minorities, and Other Subaltern Subjects*, op.cit, p. 3.

³⁴¹ Xiaohui Wu, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", op. cit, p. 69.

деведесетих година ујгурски национализам и сепаратизам јачају, а код дела ујгурског становништва јача и религијски екстремизам што доводи до сукоба са централним властима.

Почетком деведесетих година долази до сукоба између Монгола и кинеских власти који су за последицу имали и људске жртве.³⁴² Тада се у Унутрашњој Монголији формирају групе интелектуалаца које су за циљ имале оживљавање и заштиту монголског културног и етничког идентитета. Формиран је „Комитет за спас монголске културе“, који је касније преименован у „Демократску алијансу Јужне Монголије“ са циљем остваривања националног самоопредељења Монгола, слободе и демократије.³⁴³ Алијанса 1994. године покреће и часопис „Глас Јужне Монголије“, који је забрањен већ 1995. године, а председавајући Хада бива ухапшен и осуђен на петнаест година затвора због сепаратизма и шпијунаже.³⁴⁴ Током деведесетих и од припадника народа Џуан долазе захтеви за јачањем аутономије, двојезичним образовањем, формирањем независних асоцијација и захтеви за јачањем колективне (националне) свести Џуан народа.³⁴⁵ „Гуангси институт за истраживање националности“ у овом периоду појачава своје захтеве и за економском аутономијом народа Џуан, те њихови активисти покрећу и питања о могућностима обављања спољне трговине.³⁴⁶

Позивајући се на разлике у култури, вери, језику и целокупном начину живота у односу на етничко кинеско становништво, као и на то да политичко уређење кинеске државе онемогућава практиковање најбитнијих елемената етно-националног идентитета, део припадника етничких мањина се супротставља процесу изградње

³⁴² Katherine Palmer Kaup, *Creating the Zhuang: Ethnic Politics in China*, Lynne Rienner Publishers, 2000, p. 2.

³⁴³ European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B, Policy Department, *Note On The Political And Administrative Structure Of The Autonomous Region Of Inner Mongolia, China*, 2008, pp. 7-8. available at: <http://eu-information-service.rs-consulting.com/Policy%20Department%20for%20External%20Relations/Countries%20and%20Regions/Asia/2.%20Country%20Notes/China/The%20political%20structure%20and%20situation%20in%20Inner%20Mongolia%20Autonomous%20Region,%202008.pdf>, p. 14, [accessed on 11 February, 2018]

³⁴⁴ Ibid. Мисија ове организације била је промовисање и очување монголског језика, историје и културе и проналажење начина да се добију већа аутономна права за етничке Монголе у региону.

³⁴⁵ Katherine Palmer Kaup, *Creating the Zhuang: Ethnic Politics in China*, op.cit, p. 2.

³⁴⁶ Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op. cit, p. 75.

кинеске националне државе. Настале тензије су биле на линији сукоба државно иницираног национализма и периферног национализма мањинских етничких група.

4.4. Етнички сукоби као изазови друштвеној стабилности и политикама „хармоничног друштва” и „Кинеског сна“

Након што је изабран на функцију генералног секретара ЦК КПК и председника НР Кине Ху Ђинтао је 2003. године представио концепт „хармоничног друштва“ као нове визије даљег социо-економског развоја кинеског друштва.³⁴⁷ Овај концепт заједно са идејом „развоја заснованог на науци“, који у први план истиче квалитет живота, еколошке стандарде, квалитет економског развоја и раста у односу на економски раст, унет је и у Једанаести петогодишњи план, за период од 2006. до 2010. године.³⁴⁸ Како многи аутори наводе, овај концепт своје утемељење има у конфуцијанској идеји хармоније која би требало да одликује породичне и међуљудске односе, те стога принцип „хармоничног друштва“ подразумева постојање реда и стабилности у друштву и почива на идеји о друштвеној једнакости и превазилажењу друштвених сукоба.³⁴⁹ Циљ примене овог концепта је успостављање хармоничних односа између различитих група у кинеском друштву, али и између човека и природе, као и Кине и света, а који ће бити засновани на „заједничком просперитету“.³⁵⁰ Настале друштвене неједнакости и сукоби који су великим делом последица брзог економског раста Кине разлог су увођења овог концепта будућег развоја друштва са циљем да угрожене друштвене групе и мање развијени региони остваре користи од економског развоја.³⁵¹ Актуелни председник Кине Си Ђинпинг, такође на самом почетку свог мандата, додаје нови концепт који постаје главни наратив актуелне власти, пете

³⁴⁷ Kin-Man Chan, "Harmonious Society", In: Anheier H.K., Toepler S. (eds), *International Encyclopedia of Civil Society*, Springer, New York, 2010, pp. 821-825.

³⁴⁸ C. Cindy Fan, "China's Eleventh Five-Year Plan (2006–2010): From 'Getting Rich First' to 'Common Prosperity'", *Eurasian Geography and Economics*, 47, No. 6, Bellwether Publishing, 2006, pp. 708–723.

³⁴⁹ Kin-Man Chan, "Harmonious Society", op.cit.

³⁵⁰ Zheng Wang, "The Chinese Dream: Concept and Context", *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 19 Iss. 1, 2014, Available at: http://works.bepress.com/zheng_wang/68/, accessed on 15 December, 2017, p. 7.

³⁵¹ Kin-Man Chan, "Harmonious Society", op.cit., p. 821.

генерације кинеских лидера: „Кинески сан“. У својој основи овај концепт има идеју „велике националне обнове“ и стварања јаког и просперитетног кинеског друштва, које ће одликовати боље образовање, боља здравствена заштита, већа социјална сигурност, стабилна радна места, већи приходи, побољшање стамбених услова и бољи квалитет животне средине.³⁵² Си Ђинпинг истиче да је, „велика обнова“ кинеске нације највећи кинески сан у савременом добу још од Опијумског рата у 19. веку.³⁵³ Поред тога, председник Си Ђинпинг је предложио нове концепте спољне политике Кине и успостављање нове врсте међународних односа заснованим на изградњи „заједнице заједничке будућности човечанства“ ("*a community of shared future for mankind*", енг.), као и мирољубивом расту и обостраној користи.³⁵⁴ Као остварење ових идеја, НР Кина је покренула Иницијативу појас и пут која показује начин на који она жели да оствари своју међународну улогу и утицај на обликовање економских и политичких прилика у свету, а тиме да утиче и на сопствену будућност.³⁵⁵

Бројни су изазови који се постављају пред примену ових идеја у друштвеној пракси у Кини. Током периода када је Ху Ђинтао био председник било је бројних социјалних тензија између различитих друштвених група, као и између Кине и света, нарочито са њеним суседима око територијалних спорова. Према званичним кинеским изворима током првих година Ху Ђинтаове администрације број социјалних протеста се од 1993. године када их је било десет хиљада повећао на шездесет, да би касније њихов број износио деведесет и шест хиљада у 2006. години до преко стотину осамдесет хиљада у 2010. години.³⁵⁶ Показује се да се социјални немири у Кини могу разврстати на оне које се односе на заштиту права власништва радника и сељака, док се друга група односи на аутономију и независност појединих етничких мањина.³⁵⁷

³⁵² Zhang Xiaoming, "China Dream: A New Chinese Way in International Society?", In: Kerr D. (eds), *China's Many Dreams*, The Nottingham China Policy Institute series, Palgrave Macmillan, London, 2015, p. 227.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ Sun Jisheng, "Understanding the Belt and Road Initiative from the Perspective of Globalization", *Asian Issues*, 4/2018, Institute for Asian Studies, 2018, p. 12.

³⁵⁵ Dragana Mitrovic, "The 'Belt and Road': China's Ambitious Initiative", *China International Studies*, July/August 2016, Beijing, pp. 76-95.

³⁵⁶ Kam-ye Law, *Civil Society in a Birdcage*, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 203.

³⁵⁷ Ibid, p. 204.

Према неким ауторима, главни друштвени сукоб у Кини настаје услед „неподударности (идеолошки) једно-етничке партије (доминантно кинеске, прим. аут.) и поли-етничког друштва“.³⁵⁸ Ови изазови трају и са њима се суочава и актуелно руководство НР Кине, а један од значајнијих су тензије између Хан Кинеза и мањинских етничких група, посебно у Синђангу и на Тибету. Такође, 2004. године било је етничких тензија и сукоба између Хан Кинеза и Хуиа, као и протеста Монгола у 2011. години. Етнички конфликти су један од најутицајнијих изазова политичкој и друштвеној стабилости у Кини зато што је Кина мултиетничка држава са транснационалним етничким групама које живе на њеним границама и чине око 8% од укупне популације заузимајући више од половине њене територије и које су битан фактор који спаја Кину и њене суседе. Са растом регионалне и глобалне улоге Кине, ова улога међуетничких односа у самој Народној Републици добија на значају и постаје део њене спољне и безбедносне политике. Додатно, квалитет решавања ових изазова чини Кину рањивом и метом критика и притисака, али и безбедносних претњи извана.

Велики број поменутих неједнакости (рурално-урбане неједнакости, регионалне разлике, неуједначена дистрибуција прихода, снабдевање енергијом, деградација животне средине, разлике између прокламованих моралних вредности и појединачних и групних интереса, корупција итд.) које су настале као последица изузетно брзог економског развоја и модернизације кинеског друштва изражене су и у регијама које насељавају етничке мањине.³⁵⁹ Идеје које су у основи концепта „хармоничног друштва“, тако и визије Кинеског сна, посебно оне које су садржане у принципу „инклузивног раста“ односе се и на етничке мањине као дела кинеског друштва и стога значајно обликују и етничке политике кинеске државе.³⁶⁰ Насилни протести на Тибету 2008. године, као и они у Синђангу 2009. и 2014. године показали су да етничке политике кинеске државе у појединим регијама не дају жељене

³⁵⁸ Thomas Heberer, "Some Considerations on China's Minorities in the 21st Century: Conflict or Conciliation?", *op. cit.*, p. 11.

³⁵⁹ Kin-Man Chan, "Harmonious Society", *op. cit.*, p. 822.

³⁶⁰ Freeman Carla, "From "Blood Transfusion" to "Harmonious Development": The Political Economy of Fiscal Allocations to China's Ethnic Regions", *Journal of Current Chinese Affairs*, 41, 4/2012, p. 31-32

результате. Све веће незадовољство и протести у Унутрашњој Монголији, посебно они током 2011. године, представљају додани изазов националној интеграцији као мултиетничкој и хармоничној. Након ових догађаја било је јасно да етничке разлике врло лако могу постати линије раздвајања у друштву, те канал изражавања друштвеног незадовољства, као и да то може угрозити напоре кинеских власти које су започеле још крајем деведесетих година са кампањом „отварања западних регија“.

Према појединим кинеским ауторима ови догађаји представљају прекретницу у кинеској етничкој политици те је стога потребно њено редефинисање, те заговарају другу генерацију етничких политика у Кини.³⁶¹ Идеји о мултиетничкој Кини која је и даље владајућа, друга генерација идеја супротставља потребу стварања моноетничне, конкретније монокултурне Кине.³⁶² Ово је пре свега важно због тога што појединци у Кини, како из редова естаблишмента, тако и из редова академске заједнице, сматрају да је питање етничких односа предуслов за остварење идеје „кинеског сна“ и „хармоничног друштва“.³⁶³ Заговорници нове етничке политике сматрају да до „велике обнове“ кинеске нације и начина на који ће се Кина идентификовати, како ка унутра, тако и ка споља, може доћи уколико она ојача свој заједнички национални идентитет и тако смањи међуетничке тензије, истичући да је „камен темељац 'кинеског сна' интеграција свих народа Кине у јединствену нацију“.³⁶⁴ Поред тога и званични документи кинеских власти у први план истичу значај јединства свих етничких група за уједињење земље и спречавање сукоба између етничких група као и за њену будућу социјалну стабилност.³⁶⁵

³⁶¹ Видети о томе: James Leibold, "China's Ethnic Policy Under Xi Jinping", op.cit.

³⁶² James Leibold, "Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?", *Policy Studies* 68, East-West Center, 2013, pp. 19-22; James Leibold, "China's Ethnic Policy Under Xi Jinping", op.cit, p. 7.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ James Leibold, "China's Ethnic Policy under Xi Jinping", op.cit, p. 7.

³⁶⁵ *White Paper on National Minorities Policy and Its Practice in China*, Information Office of the State Council of the Peoples Republic of China, 2009, Beijing, available on: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2009-09/27/content_18610362.htm

V

ЕТНИЧКИ СУКОБИ У НР КИНИ: ДЕЈСТВО МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА

Народна Република Кина је мултиетничка земља са педесет шест званично признатих етничких група које према званичној политици кинеских власти заједно чине јединствену кинеску нацију. Кинеске централне власти и њихова званична политика настоји да прикаже да педесет и пет мањинских етничких група у Кини живе у хармонији са већинским народом Хан. Међутим, сложеност бројних проблема у етничким односима представља озбиљну претњу кинеском националном јединству. Народна Република Кина се још од свог оснивања суочава са бројним изазовима везаним за етничке односе, који се манифестују кроз ненасилне, али често и кроз бројне побуне уз употребу насиља, што је резултирало и бројним људским жртвама.

Протести, демонстрације, побуне и устанци различитих етничких мањина у Кини су се дешавали у таласима од оснивања НР Кине до данас и најчешће су се временски поклапали и бивали повезани са утицајима унутрашњих и међународних структурних фактора. Битна су три таква периода. Први период је оснивање Народне Републике Кине, када настају нове унутрашње структурне и институционалне промене, али и нове регионалне геополитичке околности заокруживањем власти на целој њеној територији. Други период је почетак „политике реформе и отварања“ када поново настају нове околности како унутар Кине, а које су везане за „либерализацију“ економије у оквиру спровођења „социјалистичке модернизације“ Денг Сјаопинга, тако и због њеног отварања ка свету, што је омогућило јачање утицаја фактора из међународног окружења. Трећи период од почетка деведесетих година прошлог века је раздобље када долази до промена у ширем и ужем међународном окружењу распадом Совјетског Савеза и етничким сукобима на простору Централне Азије. Дакле, поред утицајних унутрашњих фактора, промене на нивоу међународне структуре утицале су на односе Кине са њеним етничким мањинама, што се посебно

испољавало током Хладног рата и непријатељских односа Кине и САД, те Кине и Совјетског Савеза, који су, свако са своје стране, пружали подршку појединим етничким мањинама у Кини. Нове међународне околности настају и након распада Совјетског Савеза и формирања независних централноазијских република у суседству Кине, али и након 11. септембра 2001. године, када се покреће „рат против тероризма“ предвођен Сједињеним Америчким Државама, а који је подразумевао и њихово војно присуство у централноазијском региону.

У Кини постоје различити облици отпора појединих етничких група према централној влади - активни и пасивни, насилни и мирни – уз примену формалних и неформалних образаца отпора. Протести нису исти и свака етничка група поред заједничких или сличних има и своје појединачне и посебне интересе, и у складу са њима примењује и различите начине одговора кинеској држави.³⁶⁶ Неки протести су били изразито насилни, неки су подразумевали само демонстрације, док су неки узимали форме ненасилног отпора. За већину етничких немира који су се у Кини догодили, посебно након деведесетих година прошлог века, или су саме организације етничких мањина преузимале одговорност, или су кинеске власти њих сматрале одговорним за протесте, проглашавајући их за организаторе или учеснике.

5.1. Преглед већих етничких немира у етничким аутономним регијама у НР Кини (1949-2017.)

До првих већих етничких немира у Кини долази већ током педесетих година 20. века. То се посебно догађа у Синђангу и Тибету, али заправо прве побуне избиле су у регијама настањеним Хуи муслиманима још 1952/53 године, да би током 1958. године дошло и до оружаног сукоба Хуи муслимана са кинеском армијом. Први озбиљнији инцидент после оснивања НР Кине је устанак у Котану у Синђангу 1954. године, који је предводила пантурска организација позната као „Амин група“, чији је политички циљ било оснивање муслиманске државе на простору Синђанга. Други инцидент

³⁶⁶ Thomas Heberer, "Some considerations on China's minorities in the 21st century: conflict or conciliation?", op. cit, pp. 15-16.

догодио се 1962. године када долази до сукоба у Илију и чија последица је био талас избеглица, углавном Казака и Ујгура, у Совјетски Савез.³⁶⁷ Од јуна до августа 1969. године поново избијају оружани сукоби у Синђангу. У овом периоду долази и до првих озбиљних немира на територијама настањеним Тибетанцима. У „Источном Тибету“ 1956. године подигнут је такозвани Кампа устанак, да би у марту 1959. године због гласина да кинеске власти имају план да отму далај ламу, долази до окупљања Тибетанаца из свих делова града Ласе.³⁶⁸ Окупљање прелази у насилну побуну, формира се паралелна власт сазивањем Народне Скупштине и тражи помоћ од Непала и Индије. Устанак се шири и на друге крајеве Тибета и побуњеници нападају кинеске државне органе и војску.

Као што је већ поменуто, до првих побуна Хуи муслимана долази још 1953. године у Хенан провицији, које су биле изазване одузимањем земље која је припадала џамији.³⁶⁹ Други талас насиља који траје неколико година догађа се у Јунан провинцији и настаје због затварања џамије и настојања власти да џамија остане затворена упркос захтевима да се она отвори, што доводи до оружаних сукоба у којима више од хиљаду и шест стотина припадника Хуи етничке групе губи животе 1975. године.³⁷⁰

У 1980. години долази до немира у Кашгару и Аксу, који су почели из протеста против наводне етничке и верске дискриминације. Врхунац овог новог таласа нестабилности догађа се 1989. године, а највећи број демонстраната били су ујгурски студенти.³⁷¹ Други већи талас протеста на Тибету избија с краја осамдесетих година. Неколико дана након одржаног говора далај ламе у Конгресу САД 1987. године, у центру Ласе долази до демонстрација монаха, да би се протест увећао и усмерио ка регионалним државним властима уз захтеве за независност Тибета. Од септембра до децембра 1987. године у Ласи је било неколико протеста, да би током 1988. године

³⁶⁷ Michael Dillon, *Xinjiang – China`s Muslim far NorthWest*, RoutledgeCurzon, London, 2004, pp. 52-62.

³⁶⁸ Julia Meredith Hess, "Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, and Nationalist Activism in a Transnational World", *International Migration*, Vol. 44 (1), Blackwell Publishing Ltd., 2006, p. 80.

³⁶⁹ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", *op.cit.*, pp. 599-600.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ Michael Dillon, *Xinjiang – China`s Muslim far NorthWest*, RoutledgeCurzon, London, 2004, pp. 52-62.

било више од десетине демонстрација, од чега већи број њих са изричитим захтевима за независношћу Тибета. Највећи број протеста на Тибету одржан је током 1989. године. Током исте године и у Унутрашњој Монголији је било протеста у граду Хохот где је демонстрирало је око десет хиљада Монгола. Пре тога, почетком осамдесетих година двадесетог века избијају демонстрације монголских студената у којима је учествовало преко шест хиљада њих, када су на улицама главног града Унутрашње Монголије истицали захтеве против досељавања Хана, као и да се заустави њихова имиграција у регију и тиме очува „отаџбина“.³⁷²

Од почетка деведесетих година 20. века па надаље сукоби се све више интензивирају. Први инцидент који је гурнуо регион Синђанга у нестабилност је побуна у граду Барену у априлу 1990. године. Тада долази до масовне побуне, позивања на *џихад*, те на успостављање републике Источни Туркестан и критикују се политике НР Кине према националним мањинама у Синђангу.³⁷³ На Тибету је 1990. године било на десетине великих скупова на којима су демонстранти захтевали независност. У Пекингу 1989. године долази до тзв. „Салмон Ружди“ протеста муслимана због објављивања књиге која је по њима вређала ислам и у коме поред Ујгура и других припадника муслиманске заједнице учествују и Хуи. Насилни протести припадника Хуи етничке групе се те године организују и у другим местима у Кини. У граду Ланџоу демолирана је владина зграда.³⁷⁴ У Синингу 1993. године долази до протеста Хуи муслимана, као и покушаја да умарширају у Ланџоу, што је довело до сукоба са полицијом и жртава.³⁷⁵ У новембру 1990. године након инцидента у полицијској станици у коме је било и жртава, у граду Кунминг у Јунан провинцији, долази до окупљања Хуи муслимана у граду Јоуси, на које су многобројни демонстранти стигли камионима и колима натовареним оружјем и експлозивом ради напада на полицијске станице. Том приликом су за таоца узели званичника окружног

³⁷² William R. Jankowiak, "The Last Hurrah? Political Protest in Inner Mongolia", *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 19/20, The University of Chicago Press, 1988, p. 269, 279-280

³⁷³ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op. cit, p. 49.

³⁷⁴ Dru C. Gladney, *Dislocating China: Muslims, Minorities, and Other Subaltern Subjects*, op.cit, pp. 232-233.

³⁷⁵ Ibid.

Комесаријата за мањине, који је био и заменик градоначелника.³⁷⁶ Но, након преговора сукоб је мирно завршен. Током 1991, 1992. и 1993. године протести се одржавају на Тибету, да би током 1993. године на највећем броју ових протеста учесници истицали захтеве за независношћу.

Деведесетих година прошлог века неки активисти за независност Синђанга користили су насилне и терористичке методе отпора против кинеске државе, што је укључивало и атентате на полицијско и војно особље, као и на локалне званичнике. У Урумђију је 1991. године бачена бомба на аутобус, 1993. године бачена је бомба у Кашгару на зграду Владе, да би 1995. године дошло до немира у области Јининг када демонстранати захтевају припајање ове области Казахстану.³⁷⁷ Немири избијају и у Котану 1995. године после хапшења једног имама, а 1996. године инцидент је било и у области Аксу.³⁷⁸ Највише немира и инцидент догађа се у периоду од 1996-1997. године у Синђангу. Један од највећих протеста догодио се 1997. године у Гуљи (Јинингу).³⁷⁹ Исте године у Урумђију експлодирају три бомбе у јавном превозу. Током немира који су кулминирали 1997. године атентати су вршени и над Ујгурима који су били политички лојални кинеским властима, као и над Ујгурима који су били припадници Исламске асоцијације Кине, јер су сматрани издајницима. У септембру 1997. године на неколико локација су избиле побуне које су трајале око недељу дана и у којима је учествовало више од три хиљаде људи уз употребу лаког наоружања и бомби којима су нападане локалне владине канцеларије.³⁸⁰

У Унутрашњој Монголији у неколико већих градова почетком деведесетих година долази до етничких немира и демонстрација са захтевима за независност Унутрашње Монголије. С краја 1989. и током 1990. године на овој територији одиграло

³⁷⁶ Jonathan N. Lipman, "White Hats, Oil Cakes, and Common Blood: The Hui in the Contemporary Chinese State", in Morris Rossabi (ed.), *Governing China's Multiethnic Frontiers*, University of Washington Press, Seattle, London, 2004, p. 19.

³⁷⁷ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op. cit, p. 49.

³⁷⁸ Martin I. Wayne, *China's War on Terrorism Counter-insurgency, politics, and internal security*, Routledge, London, New York, 2008, p.82.

³⁷⁹ Ibid, p.84.

³⁸⁰ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op. cit, p. 50.

се око двадесет протеста на којима су демонстранти, њих око осамдесет хиљада, захтевали независност. У мају 1990. године поново на улице излази око четрдесет хиљада људи.³⁸¹

У Хенан провинцији 2004. године долази до етничких сукоба између припадника народа Хуи и Хан Кинеза. Са обе стране учествовало је око хиљаду људи, а сукоб је избио због саобраћајног удеса у коме су учествовали припадници двеју етничких група и страдала припадница народа Хуи.³⁸² Када се вест проширила, Хуи из других регија су кренули ка Хенан провинцији, где се сукобљавају са полицијом, што је довело и до људских жртава.³⁸³

У марту 2008. године на Тибету је избио највећи устанак од 1959. године. Манастири су одржали протестне маршеве носећи тибетанску националну заставу и узвикивајући слогане „Слобода за Тибет“, „Дозволите повратак далај ламе“ и „Независност за Тибет“.³⁸⁴ Протест се из главног града Ласе проширио и на друге делове Аутономне регије, али и на друге кинеске провинције у којима живе Тибетанци, као што су Сечуан, Гансу и Ђингхаи. Тада долази и до насилних немира када демонстранти нападају снаге безбедности, владине зграде али и кинеске продавнице и предузећа. У исто време, тибетанска дијаспора одржава протесте и у другим земљама са циљем интернационализације тибетанског питања у време одржавања Олимпијских игара у Пекингу.³⁸⁵

До једног од највећих инцидента у Синђангу долази 2009. године у Урумђију. У току ове ескалације насиља у главном граду Синђанга погинуло је сто деведесет седморо људи, док је њих више од хиљаду шестотина повређено.³⁸⁶ Повод за избијање сукоба била је погибија два радника ујгурског порекла у сукобу са Хан Кинезима у јужној Кини. До сукоба је дошло због сумње да су ујгурски радници напали радницу

³⁸¹ Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, An Asia Watch Report, 1991, pp. 6-7.

³⁸² Yanqi Tong, Shaohua Lei, *Social Protest in Contemporary China, 2003-2010: Transitional Pains and Regime Legitimacy*, Routledge, 2014, p. 130-131.

³⁸³ Ibid.

³⁸⁴ Ibid, p. 131-133.

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Ibid, p. 133-134.

кинеског порекла.³⁸⁷ Протести Ујгура, због овога, започињу на улицама Урумџија да би се веома брзо претворили у насиље. Ујгурски извори наводе да је до насиља дошло када је полиција почела да пуца на људе који су мирно протествовали, док кинеска држава оптужује за организатора ових немира Рабију Кадир, вођу кровне организације ујгурских група за заштиту права Ујгура, која делује у егзилу.³⁸⁸

У мају 2011. године у Унутрашњој Монголији дошло је до највећих етничких немира у овој регији након тридесет година, када је хиљаде Монгола, углавном студената и сточара, изашло на улице у неколико градова. Протести су изазвани смрћу једног монголског сточара кога је усмртио камион који је возио Хан Кинез. Сукоба са кинеским властима било је и у Нингсја Хуи аутономној регији током 2011. и 2012. године, када су Хуи протествовали због рушења цамија које су власти прогласиле нелегалним.³⁸⁹

До првих већих немира након оних из 2009. године у Синђангу у граду Турпан дошло је 2013. године када демонстранти нападају полицијске станице и владине канцеларије, да би неколико дана касније избиле и демонстрације Ујгура у граду Котан. У оба случаја је било људских жртава. Током 2010. године тибетански наставници и студенти протествовали су против увуђења мандаринског језика као језика на коме би требало да се држи настава према новим смерницама локалних власти.³⁹⁰ У октобру 2013. године убијено је пет особа, а око четрдесет повређено на Тјананмену када су два Ујгура у терористичком нападу аутом улетела у масу људи.³⁹¹ У периоду од 2013-2016. године десио се још један талас ујгурских терористичких активности, почев од поменутог самоубилачког напад на Тјананмену, преко масовних напада ножевима на пролазнике у Кунмингу до бомбашких напада у Урумџију,

³⁸⁷ Ibid.

³⁸⁸ "Q&A: China and the Uighurs", *BBC News Online, Asia-Pacific*, 2009, available at: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7540636.stm> [accessed on 10 February, 2018]

³⁸⁹ Home Office, UK Border Agency, *China Country Of Origin Information (COI) Report*, COI Service, 2012, p. 110

³⁹⁰ Yanqi Tong, Shaohua Lei, *Social Protest in Contemporary China, 2003-2010: Transitional Pains and Regime Legitimacy*, op.cit, p. 137-138.

³⁹¹ Isabella Steinhauer, *International Social Support and Intervention: The Uyghur Movement-Xinjiang Province, China*, Undergraduate Honors Theses, University of Colorado Boulder International Affairs Honors Program Boulder, Colorado, 2017, pp. 43-45.

приближно у време посете председника Си Ђинпинга Синђангу.³⁹² У 2015. години догодио се напад на рудник угља када је било око педесет жртава, да би у 2016. годину био извршен самоубилачки напад на кинеску амбасаду у Киргистану.³⁹³ Исте године нападнута је канцеларија Комунистичке партије Кине у Синђангу.³⁹⁴

У периоду од 2014 – 2017. године у Унутрашњој Монголији настављени су протести монголских сточара и номада против програма развоја, посебно рударства, у овој регији, истичући да се на овај начин уништава животна средина Монгола, али и њихов начин живота и култура.³⁹⁵ У 2017. години више од три хиљаде демонстраната протествовало је против развојних политика кинеских власти у овој регији.³⁹⁶

Један од посебних видова отпора кинеској држави, који је последњих година карактеристичан за Тибетанце је и самоспаљивање, које је често праћено и великом страном медијском пажњом. Иако сам чин подразумева употребу насиља, како оно не погађа друге људе, посебно не оне против којих се протествује, као што је то случај са бомбашима самоубицама, на пример, овакав вид протеста код оних који га спроводе најчешће се одређује као ненасилни вид протеста, те они себе виде делом шире традиције ненасилног отпора.³⁹⁷ Овакав вид отпора, који се према многим међународним медијима, али и према бројним будистима тумачи као кршење саме природе будистичке религије, и који као такав подразумева насиље, отворио је расправе о моралној природи оваквог чина, као и око тога да ли је реч о насилном или ненасилном облику отпора, о чему још увек не постоји шири сагласност.³⁹⁸ Поједине тибетанске организације и групе у егзилу не само што овакав чин често одређују као

³⁹² Jörg Friedrichs, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Routledge, 2017, pp. 10-11.

³⁹³ Ibid.

³⁹⁴ Ibid.

³⁹⁵ Congressional-Executive Commission on China, *2017 Annual Report*, available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2017-annual-report> [accessed on 11 February, 2018]

³⁹⁶ Ibid.

³⁹⁷ Amanda Smith, "Self-immolation: A history of the ultimate protest", *ABC*, June 1, 2016, available at: <https://www.abc.net.au/radionational/programs/rearvision/the-history-of-self-immolation/7463408> [accessed on 11 February, 2018]

³⁹⁸ Martin A. Mills, "Going down in flames: Self-immolation in China, Tibet and India", *The South Asianist*, Centre for South Asian Studies, University of Edinburgh, Vol. 1, No. 1, 2012, pp. 13-17

ненасилни облик отпора, они починиоце акта самоспаљивања називају „националним херојима“.³⁹⁹

Ненасилни облици отпора

Поред насилних сукоба, немира и протеста, припадници етничких и верских мањина у Кини, примењују и друге, ненасилне форме супротстављања кинеским властима. Оне се огледају у непридржавању прописаних регулатива, на пример када су у питању верске активности, различитим видовима грађанске непослушности, неучествовању у званичним државним иницијативама, на пример одбијање учења мандаринског језика, учешћа у раду локалних административних органа и слично. Тибетански монаси често одбијају да присуствују сесијама „патриотске реедукације“, поједини учесници на „политичким тренинзима“ фингирају учествовање док читају сопствене материјале током сесија.⁴⁰⁰ Ујгури сматрају поједине владине документе као забрањене у исламу, те их стога не поштују. Код појединих Ујгура, посебно оних који су под утицајем „арабизације“, као вид политичког отпора кинеским властима јавља се одбијање скоро свега што прописује држава (на пример, венчаних листова или бесплатне телевизије) као нешто што је „немуслиманско“.⁴⁰¹ Упркос ограничењима које се односи на религијско образовање деце, многи Хуи учествују у отварању „медреса“ и учењу млађе деце Курану.⁴⁰²

Различите врсте отпора кинеским властима примењују и Монголи у Унутрашњој Монголији. Њихов отпор подразумева, на пример, подношење тужби за непоштовање закона о коришћењу њиховог матерњег језика у званичним приликама и јавном животу или подношење тужби против кинеских поштанских служби у Унутрашњој Монголији због тога што нису достављали писма која су на монголском

³⁹⁹ Ibid, p. 14.

⁴⁰⁰ Sarah Cook, "The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping", *A Freedom House Special Report*, Freedom House, 2017, pp. 11-12, 79-80, available at: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_ChinasSprit2016_FULL_FINAL_140pages_compressed.pdf [accessed on 15 February, 2018]

⁴⁰¹ Yan Sun, "The Roots of China's Ethnic Conflicts", in David Shambaugh (ed.), *The China Reader: Rising Power*, Oxford University Press, 2016, p. 229.

⁴⁰² Sarah Cook, "The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping", *op.cit.*

језику. Као још један од видова отпора Монголи често одбијају да плате казне и накнаде владиним агенцијама због тог што службена документа нису на монголском језику, док многи други инсистирају на потписивању њихових имена на монголском језику на службеним документима и одбијају да користе кинески језик. Поред тога на хиљаде студената је организовано да користе своја традиционална монголска презимена на академским радовима и документима.⁴⁰³

Посебно су Тибетанци примењивали различите форме ненасилног протеста још од деведесетих година, као што су постављање постера, дистрибуција литературе, исписивање графита, протестно певање, бојкотовање званичних фестивала и прослава.⁴⁰⁴ Од 2008. године, многи Тибетанци су почели да једу само у тибетанским ресторанима и да купују само из тибетанских продавница, бојкотујући на пример, кинеске продавнице поврћа, носе тибетанску одећу, говоре на тибетанском језику. Најчешће то раде средом, као манифестацију ненасилне непослушности и несарадње.⁴⁰⁵

5.2. Подршка спољних чинилаца мањинским етничким групама у аутономним регијама НР Кине

Кинеска држава је током своје прошлости пролазила кроз различите фазе односа са светом. Она је, као и све државе, била суочена са утицајима других држава и народа, како оних који су јој географски били најближи, тако и оних из њој удаљених делова света. Разлози за то су били бројни и различити и током времена кретали су се од оних колонијалних, цивилизацијских (културних, религијских), економских, идеолошких до геополитичких и геоекономских. Један од таквих периода је свакако период Опијумских ратова и тзв. Век понижења. Током 19. и 20. века инвазију на

⁴⁰³ Enghebatu Togocho, "Enghebatu Togocho's Speech on Capitol Hill", *SMHRIC*, 2 February, 2013, available at: http://www.smhric.org/news_469.htm [accessed on 20 May, 2018]

⁴⁰⁴ Tenzin Dorjee, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic And Historical Analysis*, International Center on Nonviolent Conflict, Washington, 2015, pp. 45-51.

⁴⁰⁵ Ibid, pp. 67-70.

кинеску територију вршиле су Западне силе, Русија и Јапан.⁴⁰⁶ У кинеским званичним документима се, на пример, идеја о независности Тибета као и помоћ да се она оствари приписује утицајима Велике Британије, која је почетком 20. века подстицала и помагала сепаратистичке снаге у Тибету ради остварење његове потпуне независности од Кине.⁴⁰⁷ Далај лама је 1913. године прогласио независност Тибета, док је Спољна Монголија то учинила 1911. године, да би убрзо затим независност прогласила и Унутрашња Монголија уз подршку царске Русије.⁴⁰⁸ Интервенцијом у Синђангу царска Русија је покренула тзв. Алтајски рат у покушају да заузме северни Синђанг. За време владавине Ђинг династије Француска и Велика Британије шириле су свој утицај и на простору данашње Гуангси аутономне регије.⁴⁰⁹ Крајем 19. и почетком 20. века и Синђанг је био поприште геополитичког надметања британске и руске империје, које су утицај вршиле преко својих амбасада у Синђангу, подржавајући прекограничне везе између Ујгура и њихових муслиманских сународника на простору Индије и централне Азије.⁴¹⁰

Након оснивања Народне Републике Кине ови утицаји међународних фактора нису нестали, а са појединим ширим процесима у сложеним условима међународних односа добијали су, како нове актере, тако и нове форме. Једно од бројних поља уплива страних интереса у унутрашње друштвене односе у Кини јесу били и етнички односи, који су са утицајима који су долазили споља постајали и насилнији. Посебно се ови утицаји манифестују током периода отварања Кине ка свету и након пада социјализма и распада Совјетског Савеза. Комунистичка партија Кине се у годинама пре оснивања

⁴⁰⁶ Dragana Mitrović, "PR China's Border Issues within the Framework of Modernization and Opening up", in Duško Dimitrijević, Ivona Lađevac (Eds.), *Japan and Serbia: Regional Cooperation and Border Issues: A Comparative Analysis*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2010, p. 78.

⁴⁰⁷ The State Council Information Office, *Tibet's Path of Development Is Driven by an Irresistible Historical Tide*, Apr 15, 2015, Available at:

http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/04/15/content_281475089444218.htm [accessed on 13 February, 2018]; The State Council Information Office, *Successful Practice Of Regional Ethnic Autonomy In Tibet*, September 6, 2015, Available at: <https://china.usc.edu/prc-state-council-successful-practice-regional-ethnic-autonomy-tibet-september-6-2015> [accessed on 13 February, 2018]

⁴⁰⁸ Shiyuan Hao, *How the Communist Party of China Manages the Issue of Nationality: An Evolving Topic*, Foreign Language Teaching and Research Publishing, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015, p. 42.

⁴⁰⁹ Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op. cit, p. 20.

⁴¹⁰ Sean R. Roberts, "A "Land of Borderlands" - Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", in: Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004, p. 217.

и након оснивања НР Кине суочавала са бројним проблемима: од вођења грађанског и ослободилачког рата до успостављања и консолидације власти након победе. Део тих проблема била је и потреба заокруживања власти на целој територији која је обухватала и периферне области које су настајене различитим етничким мањинама и чија припадност територији под контролом Пекинга је често дуги низ година била упитна. Питање управљања међуетничким односима било је и данас је једно од важних политичких, економских, безбедносних и друштвених питања у Кини. Поред унутрашњих изазова у настојању „хармонизације“ етничких односа један од битних чинилаца утицаја од оснивања НР Кине био је и уплив различитих актера међународних односа, посебно великих и регионалних сила, а касније и међународних владиних и невладиних организација, али и дијаспоре етничких мањина. Интервенција спољних (муђународних) актера у етничке сукобе у НР Кини од њеног оснивања до данас, мењала је, као што је већ поменуто, различите форме, те је и њихов утицај био у неким случајевима непосредан (војни, економски, политички), у неким посредан. Процес глобализације, технолошки развој, доступност информација и други слични фактори, према појединим ауторима, допринели су да и сама интервенција, поред непосредног утицаја, у овим околностима остварује и другачије, посредне утицаје, садржане у међународној друштвеној подршци и пажњи различитим периферним мањинским групама.⁴¹¹ Међународна друштвена пажња која се даје одређеним политичким и друштвеним групама, те интернационализација њихових политичких циљева може да оснажи, подстакне и мотивише такве покрете самом чињеницом да се њихов глас чује на међународном нивоу. На пример, када је реч о Тибету, поједини аутори сматрају да интернационализација Тибетанског питања на Западу и међународна подршка која му се даје, додатно веома отежава његово решење.⁴¹² Исто се може односити и на остале аутономне области, попут Синђанга. У том смислу овакве околности које су карактеристичне за Тибет, Синђанг, а у мањој мери и за Унутрашњу Монголију и Хуи муслимане представљају додатни покретачки фактор

⁴¹¹ Isabella Steinhauer, "International Social Support and Intervention: The Uyghur Movement –Xinjiang Province, China", *Undergraduate Honors Theses* (1449), University of Colorado, Boulder, 2017, pp. 25-26.

⁴¹² Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014, p. 69.

њиховим националним, етничким, верским, а у појединим случајевима и сепаратистичким покретима.⁴¹³ Како Мајкл Кларк (*Michael Clarke*) наводи када говори о ујгурском национализму, а што се може рећи и за друге етничке мањине, посебно за Тибетанце, Кина се истовремено суочава са њиховим захтевима на локалном нивоу (унутар аутономних области), регионалном (Централна Азија, Индија...) и глобалном (деловање активне дијаспоре).⁴¹⁴ Бројне организације посебно тибетанске и ујгурске дијаспоре у Западним земљама позивајући се на извештаје, анализе и информације које презентују стране међународне владине и невладине организације о етничким одосима у Кини, добијају на кредибилитету и легитимитету код шире међународне заједнице. Са друге стране, давањем међународног публицитета дешавањима унутар Кине врши се притисак и на кинеске власти, што даље узрокује и различите видове њихове реакције, како у унутрашњој, тако и у спољној политици, а које могу да отворе нови круг сукоба. У спрези са другим факторима, како оним који мотивишу етнички сукоб, тако и оним који га омогућавају, међународна подршка представља један од оних чинилаца који повећавају могућност избијања етничких сукоба.⁴¹⁵ Према појединим истраживањима о могућностима избијања етничких сукоба у НР Кини, управо је међународна подршка наведена као један од чинилаца који се сврстава у групу оних који омогућавају етнички сукоб, а посебно се то односи на зоне могућих већих етничких сукоба као што су Синђанг, Тибет, Унутрашња Монголија и Нингсја Хуи.⁴¹⁶ У истраживању "*Foreign Interventions and Secessionist Movements: The Democratic Factor*", које се бавило страном подршком сепаратистичким покретима почетком деведесетих година прошлог века између осталих држава у узорак је била укључена и

⁴¹³ На пример, Ензе Хан и Кристофер Пајк наводе да је један од фактора који је утицао на избијање протеста 2008. године на Тибету додела Конгресне златне медаље далај ламы јер се тиме „ојачала перцепција Тибетанаца о обиму међународне подршке коју могу добити“; Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *op.cit.*, p. 74.

⁴¹⁴ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53: 1, Sage Publications, 2017, p. 3.

⁴¹⁵ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", *op.cit.*, p. 591.

⁴¹⁶ *Ibid.*, p. 594-600.

Кина,⁴¹⁷ закључено је да је спољна подршка ујгурским и тибетанским сецесионистичким покретима у Кини долазила, када је реч о Синђангу са простора Авганистана (војна опрема), Киргистана и Казакстана (приступ спољним комуникацијама), а када је реч о Тибету из САД, Француске, Велике Британије и Немачке (идеолошко охрабтивање) и Индије (приступ спољним комуникацијама).⁴¹⁸ Такође, Мајкл Кларк аргументује да су степен и природа изазова које етничке мањине постављају пред кинеске власти функција неколико међузависних фактора, а од њих пет, два су спољна подршка великих сила и политички активна дијаспора.⁴¹⁹ Међународне везе између националних/етничких група и спољних актера које могу бити један од битних фактора радикализације политичких захтева неки од аутора одређују као „посредовање“ која се остварује преко три групе посредника – организација етничке дијаспоре, међународних невладиних организација и држава (и међународних институција).⁴²⁰ По њима све три групе посредника постоје у случају Ујгура, док ми додајемо и Тибетанце, Хуи и Монголе. Када је реч о народу Џуан, у великој мери ове три групе међународног посредовања изостају. *Minority at Risk Project*, као истраживачки пројекат који има за циљ да прати и анализира сукобе етничких група, од 2004. године уводи и варијабле као што су финансијска (материјална), политичка и војна подршка сународника (дијаспоре), државних актера и међународних владиних организација, као и недржавних актера (невладине организације, појединци, транснационалне криминалне и терористичке мреже). Када је реч о Кини за посматрани период, 2004-2006. година, детектована је спољна подршка код Хуи муслимана, Ујгура и Тибетанаца (видети Табелу 5).

⁴¹⁷ Louis Bélanger, Érick Duchesne, Jonathan Paquin, "Foreign Interventions and Secessionist Movements: The Democratic Factor", *Canadian Journal of Political Science*, 38:2, Canadian Political Science Association, 2005, pp. 435–462.

⁴¹⁸ Ibid, p. 444.

⁴¹⁹ Остала три су историјски односи између етничких мањина и кинеске државе, географска концентрација једне етничке групе и степен акултурације са ханским друштвом. Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53: 1, Sage Publications, 2017, p. 3.

⁴²⁰ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", in: Bettina von Lieres, Laurence Piper (eds.), *Mediated Citizenship: The Informal Politics of Speaking for Citizens in the Global South*, Palgrave Macmillan, 2014, p. 220.

Табела 5: Спољна подршка појединим етничким мањинама у Кини (2004-2006)⁴²¹

Ethnic Group	Year	KINSUP	KINMATSUP	KINPOLSUP	KINMILSUP	STASUP	STAMATSUP	STAPOLSUP	STAMILSUP	NSASUP	NSAMATSUP	NSAPOLSUP	NSAMILSUP
Hui	2004	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
Hui	2005	0	0	0	0	0	0	0	0	-99	-99	0	0
Hui	2006	0	0	0	0	0	0	0	0	-99	-99	0	0
Uyg	2004	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uyg	2005	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uyg	2006	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Tibet	2004	1	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0	0
Tibet	2005	1	0	1	0	1	1	1	0	1	1	0	0
Tibet	2006	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0

Легенда: 0 – нема подршке, 1 - има подршке, -99 – нема основа са процену; KINSUP - подршка сународника, KINMATSUP - материјална подршка сународника, KINPOLSUP - политичка подршка сународника, KINMILSUP - војна подршка сународника; STASUP – подршка државних актера, STAMATSUP – материјална подршка државних актера, STAPOLSUP – политичка подршка државних актера, STAMILSUP – војна подршка државних актера; NSASUP – подршка недржавних актера, NSAMATSUP – материјална подршка недржавних актера, NSAPOLSUP – политичка подршка недржавних актера, NSAMILSUP – војна подршка недржавних актера

У посматраном периоду када је реч о Хуи етничкој групи забележена је материјална подршка недржавних актера у 2004. години. Код Ујгура у 2006. години забележена је политичка подршка сународника (дијаспоре), као и материјална подршка државних актера, док резултати подршке Тибетанцима у целом посматраном периоду бележе политичку подршку сународника (дијаспоре), материјалну подршка

⁴²¹ Извор: Minorities at Risk Project, "Minorities at Risk Dataset", College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management, 2009, available at: <http://www.mar.umd.edu/> [accessed on July 8, 2018]

државних актера, као и материјалну подршку недржавних актера у периоду 2004 и 2005. године.

5.3. Уплив међународних државних и недржавних актера у етничке сукобе у аутономним регијама у НР Кини

Уплив међународних државних и недржавних актера - великих и регионалних сила, других држава, међународних владиних и невладиних организација, дијаспоре, транснационалних мрежа побуњеничких група, међународних организованих криминалних мрежа и терористичких организација – у Кини се остварује посебно у случају етничких односа у Тибету и Синђангу, али и када је реч о другим регијама, те ширим друштвеним односима. Посматрано историјски, али и у данашње време, спољни утицаји, спољна интервенција и посредовање, помоћ и подршка наведених међународних актера појединим етничким групама у Кини и њиховим припадницима изван ње, са једне стране остварује се путем директне финансијске и материјалне (економске) помоћи, у појединим случајевима и војне у оружју, опреми и обуци, али и путем идеолошке, моралне, вредносне (политичке и културне), са друге стране. Значајан утицај који има међународна друштвена подршка поред материјалног, политичког и економског, остварује се и прилагођавањем примаоца помоћи нормативном оквиру и систему вредности којим се служе они који помоћ пружају. У том смислу Тибетанци (посебно они у егзилу) морали су да се прилагођавају и прихватају вредности демократије, људских права, мултикултурализма, либерализма и друге, управо због тога што су они који су помоћ пружали заговарали те вредности. Швајцарска и њене владине организације када је реч о Тибету, заговарале су наратив „хуманитарног проблема“, те су из тих разлога пружале подршку, док су САД заговарале наратив о Тибетанцима као антикомунистима и заговорницима демократије, што су били њихови разлози за подршку.⁴²² Део ујгурске заједнице у егзилу је такође користио наратив људских и мањинских права како би на тај начин

⁴²² Детаљније о овоме видети: Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, Berghahn Books, New York, Oxford, 2002.

дошао до подршке у земљама Запада. Други део је био под утицајем религијских вредности појединих струја у оквиру ислама, па су се зарад подршке прилагођавали тим традицијама, другачијим од оних традиционално раширених код Ујгура. Слично се дешавало и дешава се и са Хуи заједницом, када је реч о утицају салафизма/вахабизма, на пример. Тибетанске и ујгурске заједнице у егзилу временом су прихватале и користиле методе које су биле у складу са вредносним обрасцима локалног цивилног друштва у земљама у којима су се налазиле, а потом преносиле ове вредности назад у Кину. Ово је стварало сукобе јер су се у различитим историјским околностима ови нормативни и вредносни обрасци разликовали од оних које је заговарала и промовисала кинеска држава. Поједине религијске форме сматране су претњом по националне интересе НР Кине, поготово оне који су заговарале другачије обрасце легитимизације власти од државне и чија је лојалност била усмерена ка другим центрима, а не ка Пекингу. На пример, поједини ујгурски активисти ујгурско питање стављају у оквир људских права и права народа на самоопредељење или борбе за слободу, док са друге стране кинеске власти исти овај пороблем стављају у оквир „сепаратизма, екстремизма и тероризма“.⁴²³ Монголске организације које настају у Унутрашњој Монголији крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века своје активности стављају у контекст заштите културних и људских права, те демократије и независности, док кинеске власти на то гледају као на „реакционарне активности“, „сепаратизам“, заговарање „буржоаског либерализма Запада“ и слично.⁴²⁴ Поједини аутори истичу да је за разумевање етничких сукоба у Кини, посебно у Синђангу, веома битна, симболички посматрано, географска локација оних центара на које се политички, културно, верски и економски ослањају етничке групе, а који су често веома далеко од Пекинга. Многи Ујгури, на пример, своју идеју о држави одређују „далеко“ од Кине или у независном тзв. Источном Туркестану, или чак у пантурском калифату.⁴²⁵ Оба ова чиниоца - турски секуларизам и ислам -

⁴²³ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (II)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3-4/2007, стр. 121.

⁴²⁴ Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, op.cit, pp. 10-11.

⁴²⁵ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op.cit, p. 172.

појављују се као алтернативе политикама које промовише Пекинг. Према Рафаелу Израелију (*Raphael Israeli*) и Хуи муслимани који нису били у могућности да се политички изразе унутар система, каналисали су своје политичке фрустрације кроз осећај припадности широј муслиманској заједници (*ummah*), те су и своје политичке тежње усмеравали ван Кине.⁴²⁶

Економска, политичка, војна, идеолошка и морална помоћ и утицај међународних извора, као и помоћ у интернационализацији етничких сукоба у Кини омогућила је појединим припадницима покрета за национално самоопредељење, те сепаратистичким и терористичким групама да се супротставе политикама изградње јединствене кинеске нације и пруже отпор доминантном културном и вредносном обрасцу већинске Хан нације, те тако омогуће настанак ненасилних и насилних етничких сукоба у њој.

5.3.1. Уплив међународних државних актера

Уплив великих сила - Најзначајни уплив великих сила у етничке односе у Кини огледао се у подршци Сједињених Америчких Држава (Тибетанци) и Совјетског Савеза (Ујгури), и састојао се у непосредној помоћи у оружју, опреми, војној обуци и пропаганди. Касније, подршка Сједињених Држава како Тибетанцима, тако и Ујгурима, добија нове и другачије форме и састоји се у интернационализацији њихових захтева, критици политике и праксе поштовања људских права у Кини, саслушањима представника етничких мањина у Конгресу, програмима иностране помоћи, подршци дисидентским и продемократским групама у Кини и Сједињеним Државама, координацију међународног притиска на НР Кину и другим.

У марту 1959. године на Тибету избија побуна против кинеске државе у главном граду Ласи. Кинеске власти су одговорнима за организовање устанка одредили стару

⁴²⁶ Raphael Israeli, "Muslims in China: Islam's incompatibility with the Chinese order", in: Raphael Israeli, Anthony Johns (eds), *Islam in Asia*, Westview Press, Boulder, 1984, p. 297, наведено према: Joanne Smith Finley, "Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghurs", op.cit, p. 653.

владајућу клерикалну класу, али и да је америчко мешање изазвало устанак.⁴²⁷ Организоване побуне и немири, према кинеским изворима, почели су још од 1955. године и наставили се даље до 1959. године.⁴²⁸ Помоћ и подршку коју је Тибет добијао од Велике Британије почетком 20. века, а која након независности Индије значајно губи интересе у овом региону, од његове средине настављају Сједињене Америчке Државе. Већ током 1942. године САД на Тибет у мисију шаљу двојицу службеника тадашње обавештајне службе (*Office of Strategic Services*), претече Централно обавештајне агенције (ЦИА).⁴²⁹ Током 1949. године када се мењају унутрашње околности у Кини, САД почињу да разматрају питање независности Тибета. Поједини аутори наводе да је између осталог и тибетанска трговинска делегација која је била у посети САД претходне године утицала на овакав исход.⁴³⁰ Таква улога САД не може се посматрати изван хладноратовског контекста где се помоћ Тибету тумачи као део циља америчке борбе против комунизма. Како Ен Фречет (*Ann Frechette*) наводи, САД су тада настојале да прикажу слику о Тибетанцима као антикомунистима и заговорницима демократије.⁴³¹ Са друге стране, овакво и могуће веће мешање Запада усмерило је Кину да помоћ тражи од Совјетског Савеза педесетих година прошлог века, што је било условљено задржавањем његових привилегија на простору Синђанга и Манџурије.⁴³² Посебним протоколом уз Уговор о пријатељству, савезништву и узајамној помоћи из 1950. године, потписаном између две земље, Совјетском Савезу је омогућено формирање два кинеско-совјетска предузећа у Синђангу, те тиме и приступ нафти и обојеним металима којима је овај регион богат.⁴³³ Такође, Совјетски Савез је од Кине тражио и признавање независности Спољне Монголије и могућност

⁴²⁷ Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, London, 2003, p. 23.

⁴²⁸ Information Office of the State Council, *Tibet - Its Ownership And Human Rights Situation*, 1992, available at: <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm> [accessed on April 1, 2018]

⁴²⁹ Циљ ове мисије је био да се испитају могућности изградње путне и авио инфраструктуре, као и да се преда писмо Френклина Рузвелта далај лами. Warren W. Smith, "A Compilation Of A Series Of Programs On Radio Free Asia Tibetan Service", *Book Review Of Orphans Of The Cold War: America And The Tibetan Struggle For Survival*, by John Kenneth Knaus, pp. 2-3, available at: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/warrensmithbooks/WarrenOOC.pdf>

⁴³⁰ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, Berghahn Books, New York, Oxford, 2002, p. 89.

⁴³¹ Ibid, p. 9.

⁴³² Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op. cit, p. 41.

⁴³³ James A., Millward, *Eurasian Crossroads: A History of Xinjiang*, op. cit, p. 255.

коришћења лука Порт Артур и Далијанен у Манџурији.⁴³⁴ Педесетих и шездесетих година 20. века Сједињене Америчке Државе су активно подржавале оружјем, муницијом, опремом и обукама герилски рат Тибетанаца против Кине. Помоћ је била усмерена како Тибетанцима у Тибету, тако и онима који су се налазили у егзилу у Индији и Непалу. У документима кинеских власти се наводи да је ЦИА 1957. године шест Тибетанаца који су боравили у иностранству послала у Гуам како би били обучени за читање карта, употребу радио трансмитера, пуцање и падобранство.⁴³⁵ Према другим изворима они су обучавани на пацифичком острву Сајпан да би након тога тајно били враћени у источни Тибет са циљем прикупљања информација о покрету отпора и утврђивања коме је потребно доставити помоћ.⁴³⁶ Кинеске власти, позивајући се на стране изворе, наводе да су САД обучавале стотину седамдесет герилаца у кампу у Колораду како би били прокријумчарени у Тибет са циљем да покрену покрет отпора кинеским властима.⁴³⁷ Према другим изворима регрутовано је између две стотине и две стотине предесет Тибетанаца за обуку у овом кампу,⁴³⁸ односно у току пет година, између 1959. и 1964. године, ЦИА је обучавала две стотине педесет девет Тибетанца герилском рату у кампу Хејл у Колораду.⁴³⁹ У Непалу у Мустангу САД су формирале војни камп у коме је обучавана тибетанска герила, која је достигала и број од петнаест хиљада људи. Процена је да су током периода од 1958. до 1965. године САД у тридесет авионских испорука доставили око двеста педесет тона оружја и војне опреме, односно оне су само до краја 1958. године доставиле око осам хиљада килограма оружја, муниције, комуникационе опреме, те новчана средства тибетанским борцима у Кини.⁴⁴⁰ Чланак у Лос Анђелес Тајмсу из 1998. године на основу објављених обавештајних докумената тврди да је ЦИА давала тибетанском

⁴³⁴ Ibid.

⁴³⁵ Information Office of the State Council, *Tibet - Its Ownership and Human Rights Situation*, op. cit.

⁴³⁶ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 67.

⁴³⁷ Information Office of the State Council, *Tibet - Its Ownership and Human Rights Situation*, op. cit.

⁴³⁸ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 67.

⁴³⁹ Tenzin Dorjee, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic and Historical Analysis*, op.cit, p. 28.

⁴⁴⁰ Lezlee Brown Halper, Stefan A. Halper, *Tibet: An Unfinished Story*, Oxford University Press, 2014, pp. 197-201.

покрету за независност за операције против Кине годишње 1,7 милиона долара почетком шездесетих година прошлог века, односно 1,2 милиона 1968. године, док је сам далај лама добијао око 180.000 долара годишње.⁴⁴¹ У овом документу се наводи и да је издвојено пола милиона долара за око две хиљаде герилских ратника у Непалу.⁴⁴² Званичници САД ангажовали су и фирму за односе са јавношћу, која је давала упутства далај лама и његовим званичницима како да свој случај представе међународној јавности, а неколико група Тибетанаца је школовано на Корнел Универзитету у САД, како би касније радили у тзв. Тибетанској влади у егзилу.⁴⁴³ Успостављање првих канцеларија тзв. Тибетанске владе у егзилу омогућено је финансијском подршком ЦИА и Националне сигурносне агенције (НСА) ради интернационализације тибетанског питања у међународној заједници.⁴⁴⁴ Поменуто подршку од 1,7 милиона долара дала је НСА, као и буџет од 150.000 долара који је дат брату 14. далај леме Гјалу Тондупу (Gyalo Thondup) за покретање првих двеју канцеларија у Њујорку и Женеви, које су представљале врсту незваничних представништава далај леме, односно „неформалних амбасада“.⁴⁴⁵ Једном брату далај леме, Тубден Норбуу (*Thubden Jigme Norbu*), пружена је помоћ да емигрира у САД, а другом, Гјало Тондупу да успостави обавештајну службу у Дарцилингу у Индији. Када је далај лама одбацио Споразум од седамнаест тачака 1959. године, раније потписан између тибетанских представника и кинеских власти у Пекингу, којим се потврђује суверенитет Кине над Тибетом, влада САД је пристала да подржи њега и његову владу у егзилу са годишњом субвенцијом од 175.000 долара.⁴⁴⁶ Такође, САД су пружале финансијску подршку и тибетанским избеглицама.⁴⁴⁷ Питање Тибета је у УН

⁴⁴¹ Jim Mann, "CIA Gave Aid to Tibetan Exiles in '60s, Files Show", *Los Angeles Times*, September 15, 1998, available at: <http://articles.latimes.com/1998/sep/15/news/mn-22993> [accessed on April 1, 2018]

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 68.

⁴⁴⁴ Gray Tuttle, "Uniting Religion and Politics in a Bid for Autonomy: Lamas in Exile in China and America", in Gray Tuttle, Kurtis R. Schaeffer (Eds.), *The Tibetan History Reader*, Columbia University Press, New York, 2013, p. 574.

⁴⁴⁵ Ibid.

⁴⁴⁶ Ibid, p. 577.

⁴⁴⁷ Закон 101-513 (1990.) обезбедио је 500.000 долара тибетанским избеглицама; Закон 102-391 (1992.) обезбедио је 1.500.000 долара тибетанским избеглицама, а Закон 103-87 (1993.) обезбедио је 2.000.000 долара помоћ за тибетанске избеглице.

покренуто почетком шездесетих година, такође захваљујући САД.⁴⁴⁸ Још пре побуне из 1959. године када далај лама бежи у Индију, САД су нудиле да уколико би он то учинио и одбацио Споразум од седамнаест тачака са централним властима Кине и напустио Кину оне би подржале његов повратак у Тибет као „аутономну и некомунистичку земљу“.⁴⁴⁹ Мелвин Голдстајн (*Melvyn C. Goldstein*) истиче да су САД имале двоструки однос према Тибету, стратешки: који је признавао Тибет као део НР Кине и прагматични и тактички, који се састојао у помоћи тибетанском покрету за независност, али који је такође био променљив и опортунистички.⁴⁵⁰ Поједини аутори наводе да је став САД према Тибету као засебном или као делу Кине и данас неодређен и неусаглашен. Најчешће, извршна грана власти Тибет третира као део Кине, док Конгрес кроз своје акте Тибет одређује као „окупирану територију“ и да су „далај лама и Влада у егзилу његови једини прави представници признати од стране тибетанског народа“, и исти Конгрес у појединим актима, ипак третира Тибет као део НР Кине.⁴⁵¹

Након 1979. године ЦИА смањује своју подршку Тибету услед побољшања односа измеђи САД и НР Кине почетком седамдесетих година. Како преговори далај ламе са кинеским централним властима током осамдесетих година 20. века нису дале резултате какве су обе стране желеле,⁴⁵² далај лама се окреће интернационализацији тибетанског питања. Он активно почиње да путује по свету, те је још 1973. године има прву посету Западу, а 1979. године Совјетском Савезу и Монголији. Далај лама подршку поново налази у Сједињеним Америчким Државама, посебно у Конгресу када оба дома америчког Конгреса 1987. године усвајају законски акт, који потписује председник Роналд Реган, којим се осуђује кршење људских права на Тибету и позива

⁴⁴⁸ ЦИА је финансирала аквokatску канцеларију тибетанаца у егзилу; Melvyn C. Goldstein, *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama*, University Of California Press, 1997, p. 56.

⁴⁴⁹ Melvyn C. Goldstein, "The United States, Tibet and Cold War", *Journal of Cold War Studies*, Volume 8, Issue 3, MIT Press, 2006, p. 149.

⁴⁵⁰ Ibid, p. 145.

⁴⁵¹ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", *Congressional Research Service*, R43781, 2014, p. 36, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43781.pdf> [accessed on March 14, 2018]

⁴⁵² Дијалог између далај ламе и кинеских власти започео је на предлог Денг Сјаопинга 1978. године са циљем да се далај лама убеди да се врати у матичну земљу.

на дијалог.⁴⁵³ Исте године далај лама одржао је свој први политички говор у САД пред Кокусом за људска права у Конгресу. Демонстрације за независност Тибета избијају у Ласи шест дана касније.⁴⁵⁴ Тибетанци у Ласи добијали су информације преко страних радио станица и кинеских медија који су критиковали далај ламу и његову посету САД, те су врло брзо организовали поменуте демонстрације у знак подршке независности и далај ламом, а након хапшења лама током ових протеста, други талас демонстрација се одржава са захтевом за њихово ослобађање који прерастају у насилне протесте.⁴⁵⁵

Међународна подршка се наставља, те тако почетком деведесетих Конгрес одобрава средства за емитовање телевизијског и радио програма на тибетанском језику⁴⁵⁶, док заједно са извршним властима САД одређује Тибет као „окупирану земљу“, а тзв. Тибетанску владу у егзилу као „правог представника Тибета“, признавајући право тибетанског народа на самоопредељење с обзиром на „кинеску инвазију Тибета“ и сходно томе на „илегалност окупације“.⁴⁵⁷ Далај лама је јуна 1988. године одржао говор и у Европском парламенту у Стразбуру, да би 1989. године добио Нобелову награду за мир. Све већа међународна подршка далај ламом, посебно подршка САД, значила је и све веће политичко неслагање Тибетанаца са кинеским властима, тако да и 1988. и 1989. године долази до демонстрација у Ласи.⁴⁵⁸ Након 1989. године побуне на Тибету се настављају, а једна од већих је била 1993. године када долази до напада на органе реда и када се поново истичу транспаренти о независности Тибета. Председник САД Бил Клинтон 1997. године именује специјалног координатора за Тибет са циљем да се утиче на кинеске власти да покрену дијалог са дајал ламом, а још

⁴⁵³ Од доношења овог акта до 2014. године Конгрес је укупно усвојио 27 додатних закона и 35 резолуција који се тичу Тибета; Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op.cit, pp. 5-6.

⁴⁵⁴ Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op.cit, p. 77; Кинеска новинска агенција Синхуа тада је објавила је да су протести непосредан исход политичких активности далај ламом, Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op.cit, p. 5.

⁴⁵⁵ Melvyn C. Goldstein, "The United States, Tibet and Cold War", op.cit, p. 160.

⁴⁵⁶ Глас Америке (VOA) на тибетанском језику успостављен је законским актом Конгреса САД, који је усвојен 1990. године, како би се емитовао телевизијски и радио програм путем сателита за људе на Тибету.

⁴⁵⁷ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op.cit, pp. 8-10.

⁴⁵⁸ Melvyn C. Goldstein, "The United States, Tibet and Cold War", op.cit, pp. 160-161.

1993. године га је примио у званичну посету.⁴⁵⁹ Председник Буш је такође на почетку свог мандата примио далај ламу 2001. године када истиче потребу очувања јединственог религијског, културног и језичког идентитета Тибетанаца. Председник Обама је такође примио далај ламу, због чега је Кина привремено суспендовала дијалог о људским правима између САД и ње 2014. године.

Конгрес САД се посебно истиче у пружању помоћи и подршке Тибету доношењем резолуција, законских аката, формирањем Комисије која прати стање људски права у Кини, формирањем Фонда за економску подршку, али и на разне друге начине. Ово подразумева и помоћ невладиним организацијама за рад у тибетанским заједницама у Кини, програме образовања и културне размене са Тибетанцима, подршка емитовању програма Гласа Америке и Радија Слободна Азија на тибетанском језика у Тибету, помоћ тибетанским избеглицама у јужној Азији, програме стипендија за Тибетанце који живе ван Тибета и финансирање програма за унапређење демократије, људских права, владавину права од стране Националне задужбине за демократију.⁴⁶⁰

Главна одлика низа резолуција Конгреса током деведесетих година, као и извештаја Комисије током двехиљадитих била је осуда кршења људских права Тибетанаца као и подршка њиховој заштити. Конгрес САД је 2000. године формирао поменуту Комисију о Кини са циљем да прати стање људских права и развој владавине права у њој. Комисија доноси годишњи Извештај који се предаје Председнику и Конгресу. На званичној интернет презентацији Комисије доступни су сви годишњи извештаји од 2002. године.⁴⁶¹ Већ у првом Комисија даје препоруке везане за Тибет где се као најбитније истиче да „Комисија препоручује Конгресу одговарајуће повећање

⁴⁵⁹ Државни секретар Мадлен Олбрајт је именovala Грегорија Крејга (*Gregory B. Craig*), директора за политику планирања да служи као специјални координатор за питања Тибета 1997. године. До 20. јануара 2017. године, Сара Сивол (*Sarah Sewall*), државни подсекретар за цивилну безбедност, демократију и људска права, истовремено је служила као специјални координатор за питања Тибета, док Трампова администрација тек треба да одреди новог специјалног координатора. Главни циљ специјалног координатора је „промовисање суштинског дијалога између кинеске владе и далај ламе или његових представника у циљу превазилажења разлика, те да Канцеларија одржава блиске везе са невладиним организацијама и јавношћу“. Доступно на: <https://www.savetibet.org/policy-center/us-government-and-legislative-advocacy/special-coordinator-for-tibetan-issues/> [accessed on 14 January 2018]

⁴⁶⁰ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op. cit, pp. 9-13.

⁴⁶¹ Доступно на: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports>

средстава за невладине организације да развијају програме који би побољшали здравље, образовање и економске услове етничких Тибетанаца“.⁴⁶² У препорукама се наводи и да ови програми помоћи „не смеју урадити ништа како би подстакли или олакшали прилив `не-аутохтоних` особа“, односно оних који нису са Тибета.⁴⁶³ Наиме, од тада Конгрес тражи од представника САД у међународним финансијским институцијама да подржавају пројекте о Тибету само ако не подстичу миграцију и насељавање „нетибетанаца“ на Тибет као и преношење права власништва са Тибетанаца на оне који то нису, а како се не би даље урушавала тибетанска култура и идентитет.⁴⁶⁴ Комисија у свим извештајима позива кинеске лидере да се укључе у суштински дијалог са далај ламом или његовим представницима. Током двехиљадитих година представници далај ламе водили су преговоре са кинеским властима, почевши од 2002. године, али без резултата. У преговарачким рундама представници далај ламе заговарали су успостављање верске и културне аутономије Тибета, а у склопу тога на осмој рунди представили су и „Меморандум о суштинској аутономији за тибетански народ.“⁴⁶⁵ Са друге стране Пекинг је углавном деловање далај ламе стављао у контекст сепаратизма и износио предуслове за наставак преговора, који су се тицали, на пример тога да далај лама престане са активностима на међународном нивоу али и друге. Након 2010. године када је завршена девета рунда преговора, није више било званичних контаката између две стране.⁴⁶⁶ На сајту Комисије налази се и парцијални списак политичких затвореника у Кини од 1981. године где је побројано хиљаду четири стотине и четрнаест случајева, а од тога пет стотина седамдесет и четири

⁴⁶² Congressional-Executive Commission on China, *Annual Report*, 2002, pp. 41-42, available at: https://www.cecc.gov/sites/chinacommission.house.gov/files/2002%20Annual%20Report_as%20on%20website_0.pdf [accessed on December 29, 2017]

⁴⁶³ Ibid.

⁴⁶⁴ Thomas Lum, "Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 114th Congress", *Congressional Research Service Report*, 2015, p. 40, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43964.pdf> [accessed on 31 January 2018]

⁴⁶⁵ Central Tibetan Administration, "Renewed Contacts (2002-2010)", Available at: <https://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/sino-tibetan-dialogue-renewed-contacts-2002/> [accessed on 31 January 2018]

⁴⁶⁶ Congressional-Executive Commission on China, *Annual Report*, 2018, Available at: https://www.cecc.gov/sites/chinacommission.house.gov/files/documents/2018AR_Tibet.pdf [accessed on December 29, 2018]

категорисано као „етнички“/„религијски“ са највећим бројем Тибетанаца.⁴⁶⁷ У извештајима од 2003. године, Тибет се увек налази као посебан одељак са елементима као што су статус разговора између Кине и далај ламе, аутономија, култура, развој и демографија, тибетанска култура и људска права, верске слободе тибетанских будиста, тибетанска култура у оквиру кинеске развојне политике и други.

У оквиру Државног секретаријата САД постоји и Биро за демократију, људска права и рад, који доноси годишње извештаје о стању верских слобода у свету. Он се бави и стањем људских права у Кини, где је Тибет у извештајима издвојен уз Хонг Конг и Макао.⁴⁶⁸ Овај Биро за демократију, људска права и рад управља програмима у Кини користећи средства из Фонда за демократију са циљем промоције владавине права, цивилног друштва и учешћа грађана у доношењу одлука у НР Кини.⁴⁶⁹ Он непосредно финансира америчке и међународне невладине организације које ангажују кинеске невладине организације, а како се наводи у Извештају Конгресне истраживачке службе за 2014. годину због политичке осетљивости у Кини, Биро не објављује отворено називе примаоца грантова.⁴⁷⁰ У последњем извештајима за Тибет из 2017. и 2018. године наводи се да кинеске власти настављају са опсежним мешањем у верске праксе, посебно у тибетанским манастирима, као и да се поједини Тибетанци због свог религијског и етничког идентитета суочавају са друштвеном дискриминацијом.⁴⁷¹

Конгрес САД је 2007. године доделио далај ламе Конгресну златну медаљу као признање његовог доприноса миру, ненасиљу и људским правима. Исте године монаси једног манастира у Ласи прослављају ово признање, када долази до њиховог хапшења,

⁴⁶⁷ Прорачун аутора на основу података доступних на: Congressional-Executive Commission on China Political Prisoner Database, *China: List of Political Prisoners Detained or Imprisoned as of November 5, 2017*, available at: <http://ppdcecc.gov/>

⁴⁶⁸ Доступно на: <https://www.state.gov/j/drl/>

⁴⁶⁹ Thomas Lum, "U.S. Assistance Programs in China", *Congressional Research Service Report*, 2014, p. 7, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS22663.pdf> [accessed on 14 January 2018]

⁴⁷⁰ Ibid.

⁴⁷¹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *International Religious Freedom Report: China (Includes Tibet, Hong Kong, And Macau)*, 2017, available at: <https://www.state.gov/documents/organization/281058.pdf> [accessed on 9 July 2018]

што је био увод у један од највећих таласа насиља на Тибету годину дана касније.⁴⁷² Након ових дешавања на Тибету 2008. године Конгрес САД доноси резолуцију о Тибету у којој се осуђује примена насиља кинеских власти током протеста 2008. године и позивају институције САД на поштовање Акта о политици према Тибету из 2002. године. Акт о политици према Тибету (*The Tibetan Policy Act*) представља једну од основних легислативних мера која уређује политику САД према тибетанском питању. Овај акт законске снаге усвојен је као део Акта о ауторизацији спољних односа⁴⁷³ (*Foreign Relations Authorization Act*) са циљем да „подржи тежње тибетанског народа да очува посебност свог идентитета“.⁴⁷⁴ Актом се додатно институционализују положај, улога и функције Специјалног координатора за Тибет, које између осталог прописују да он „одржава контакте са религијским, културним и политичким лидерима Тибетанаца“, те да „чини напоре да успостави контакте са министрствима спољних послова других држава како би се постигло решење за Тибет“.⁴⁷⁵ Акт даље прописује да би Државни секретар требало да „чини напоре како би се успоставила канцеларија у Ласи, главном граду Тибетанске аутономне регије са циљем праћења политичког, економског и културног развоја Тибета“.⁴⁷⁶ У неколико аката пре овог, као и у неким после њега, тражено је да САД учине напоре како би се успоставио конзулат у Ласи, као и да Америка неће дозволити отварање нових конзулата Кине у САД, док она не дозволи отварање конзулата САД на Тибету.⁴⁷⁷

Током 2017. године Конгресу је предложен Акт о реципроцитетном приступу Тибету (*Reciprocal Access to Tibet Act of 2017*), како би се „омогућио приступ званичницима Сједињених Држава, новинарима и другим грађанима, тибетанским подручјима у НР Кини, као и за друге сврхе“, с обзиром на то да кинеска влада не омогућава реципрочан приступ, као што то чини влада САД када су у питању кинески

⁴⁷² Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", op.cit, p. 73.

⁴⁷³ Тадашњи председник САД, Џорџ Буш, изјавио је да ће извршна власт одредбе овог закона третирати само као „саветодавне“, јер сматра да се мешају у уставна овлашћења председника у спољној политици земље.

⁴⁷⁴ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op. cit, p. 1.

⁴⁷⁵ Ibid, pp. 16-22.

⁴⁷⁶ Ibid, pp. 29-31.

⁴⁷⁷ Ibid.

званичници.⁴⁷⁸ Последњи акт у низу је резолуција Сената из априла 2018. године у којој по први пут законодавна власт САД признаје и подржава право тибетанске будистичке заједнице да сама идентификује и поставља своје верске лидере. Резолуција обележава 59. годишњицу од устанка на Тибету 1959. године као „Дан права Тибетанаца“ и истиче да је било какво мешање владе НР Кине у религијске процесе избора далај ламе неважеће.⁴⁷⁹ Кинеске власти, као и кинеска академска литература, често овакве видове помоћи Конгреса Тибетанцима тумачи као подршку интернационализацији тибетанског питања, те тако и тибетанског сепаратизма.⁴⁸⁰

Помоћ Сједињених Америчких Држава остварује се и путем Националне задужбине за демократију, која је основана 1983. године као приватна и непрофитна фондација посвећена расту и јачању демократских институција широм света.⁴⁸¹ Ова фондација, коју примарно финансира Конгрес САД, у Кини има активну улогу у промовисању демократије и људских права од средине осамдесетих година прошлог века.⁴⁸² У периоду од 2014. до 2017. године ова задужбина је за различите програме тибетанских организација издвојила више од три милиона долара. У 2017. години средства су издвојена за подршку координације активности коалицијама тибетанских невладиних организација; за вршење притиска на кинеску владу да се придржава универзалних норми заштите људских права; за документовање политичке репресије и кршења људских права у Тибету; за јачање разумевања проблема људских права и проблема везаних за демократију међу кинеском јавношћу; за интернационализацију тибетанског питања у међународним организацијама у укупном износу од око 600.000 долара.⁴⁸³ Битну улогу у пружању међународне помоћи за „развој демократије и унапређењу људских права“ у Кини, а посебно када је реч о тибетанским заједницама,

⁴⁷⁸ Доступно на: <https://www.govtrack.us/congress/bills/115/hr1872/text> [приступано: 16. марта 2018]

⁴⁷⁹ Senate Of The United States, *A resolution commemorating the 59th anniversary of Tibet's 1959 uprising as "Tibetan Rights Day", and expressing support for the human rights and religious freedom of the Tibetan people and the Tibetan Buddhist faith community*, S. RES. 429, April 25, 2018, available at: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/429/text> [accessed on April 30, 2018]

⁴⁸⁰ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op. cit, p. 33.

⁴⁸¹ Thomas Lum, "Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 114th Congress", op.cit, p. 40.

⁴⁸² Ibid.

⁴⁸³ National Endowment For Democracy, available at: <https://www.ned.org/wp-content/themes/ned/search/grant-search.php>

САД остварују преко *USAID*. Активности *USAID* у тибетанским подручјима у Кини имају за циљ јачање економских тј. пословних, нарочито у области пољопривредних, културних и других капацитета тибетанске заједнице у Кини, а како би се помогао одржив економски развој и очување културне баштине и животне средине.⁴⁸⁴ Иако су се бројни програми помоћи (заштита животне средине, борба против ХИВ-а, владавина права, демократија и слично) Сједињених Држава у Кини у последњих неколико година смањили, то се са програмима подршке тибетанској заједници није десило, чак је помоћ за тибетанске програме као део укупне финансијске подршке за Кину порасла са 16% у 2009. години на 28% у 2014. години.⁴⁸⁵

Када је реч о упливу интереса великих сила у Синђангу, како пре оснивања, тако и након оснивања НР Кине, а у зависности од карактера односа са Кином, мењао се и њихов утицај. У случају Совјетског Савеза снажно је било уплитање у ујгурско питање, али и питање осталих етничких група на простотру Синђанга, попут Казака, на пример. Подршка ујгурском покрету за независност током републиканског периода у Кини је била велика. Совјетски Савез је од тридесетих година прошлог века века играо значајну улогу у социо-економском и политичком животу Синђанга, те је његов утицај путем образовања Ујгура, пропаганде и протока идеја, посебно марксизма и лењинизма, у многоме инспирисао локално становништво да заговара идеје о свом самоопредељењу.⁴⁸⁶ Захваљујући томе 1944. године формирана је и Република Источни Туркестан.⁴⁸⁷ Република Источни Туркестан је била Социјалистичка Република у одређеној мери контролисана од стране Совјетског Савеза.⁴⁸⁸ Совјетски Савез је оружјем и помоћи у војној обуци и политичком организовању подржавао националистичке аспирације Ујгура и Казака у Синђангу, иако је касније управо под

⁴⁸⁴ Thomas Lum, "U.S. Assistance Programs in China", *Congressional Research Service Report*, 2014, p. 8, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS22663.pdf> [accessed on 14 January 2018]

⁴⁸⁵ Ibid, p. 7.

⁴⁸⁶ Enze Han, "From Domestic to International: The Politics of Ethnic Identity in Xinjiang and Inner Mongolia", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39:6, 2011, p. 950.

⁴⁸⁷ Connor Walker, *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, op.cit, 99; Један од ујгурских лидера, Сејфудин Азиз, обучаван је у Совјетском савезу и био је члан Комунистичке партије СССР. Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, op. cit, p. 35.

⁴⁸⁸ James Millward, "Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment", *Policy studies* 6, East-West Center, Washington, 2004, available at: www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/PS006.pdf [accessed on 31 January 2018]

утицајем Совјетског Савеза дошло до споразума између представника Републике Источни Туркестан Ујгура и Гуоминтанга, 1945. године.⁴⁸⁹ Након оснивања НР Кине утицај СССР-а на овом простору се наставља кроз сарадњу са кинеском државом, а највише се огледао у индустријализацији региона.⁴⁹⁰ Ензе Хан наводи да ова подршка Совјетског Савеза, коју он одређује као подршку „спољног патрона“, траје од 1949. до 1957. године.⁴⁹¹ Након заоштравања односа између КП СССР-а и КПК, Совјетски Савез отворено почиње да утиче на дестабилизацију стања у Синђангу. Обе државе су Синђанг виделе као регион од великог економског и стратешког значаја. СССР започиње пропаганду на овом простору и бројним присталацима Републике Источни Туркестан, као и припадницима туркофоних народа, нуди да емигрирају у централноазијске совјетске републике.⁴⁹² Конзулат Совјетског Савеза у Синђангу је издавао пасоше и имиграциону документацију у ове сврхе.⁴⁹³ Циљ пропаганде је био да се покаже да је кинеска етничка политика неуспешна, да се прикаже успех такве политике у Совјетском Савезу, пре свега на просту Централне Азије, да се истакне постојање историје независности појединих народа на простору Синђанга од Кине, те да се на крају тако дестабилизују унутрашње прилике у Кини.⁴⁹⁴ Ензе Хан истиче да је оваква подршка Совјетског Савеза била веома битна како би се ујгурски покрет за самоопредељење одржао.⁴⁹⁵ Убрзо избија и прва велика криза, када 1962. године у граду Јининг око педесет хиљада Казака и Ујгура прелази границу ка Совјетском Савезу.⁴⁹⁶ Кинеске власти су покушале да ово спрече што је изазвало даље побуне и људске жртве, као и међусобне оптужбе између Кине и Совјетског Савеза за насталу ситуацију.⁴⁹⁷ Москва након овога формира ујгурске јединице и тренира их за могући

⁴⁸⁹ James A. Millward, *Eurasian Crossroads: A History of Xinjiang*, Columbia University Press, New York, 2007, p. 229; Више од 2000 војника и 500 официра из Црвене армије служило је у Националној војсци Републике Источни Туркестан.

⁴⁹⁰ Enze Han, Harris Mylonas, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies toward Ethnic Groups, op.cit, p. 171.

⁴⁹¹ Ibid.

⁴⁹² Enze Han, "From Domestic to International: The Politics of Ethnic Identity in Xinjiang and Inner Mongolia", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39:6, 2011, p. 951.

⁴⁹³ Ibid.

⁴⁹⁴ Ibid.

⁴⁹⁵ Ibid.

⁴⁹⁶ Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, London, 2003, p. 32.

⁴⁹⁷ Ibid.

сукоб са Кином у Синђангу. Средином шездесетих година, према појединим изворима, Москва је на простору Централне Азије успоставила тајну војну школу у којој би се герилском рату обучавале ујгурске избеглице из Синђанга. Овом војском која је бројала више десетина хиљада људи командовао је Ујгур Зунун Таипов и према овим наводима она се сматра одговорном за више хиљада пограничних немира током 1966. године у Синђангу.⁴⁹⁸ Током 1969. године долази до нових пограничних сукоба између Кине и Совјетског Савеза, како на источним, тако и на западним границама НР Кине.⁴⁹⁹ Према неким ауторима, Москва је 1972. године понудила Алптекину, вођи ујгурске заједнице у егзилу, десет дивизија са тенковима, од којих су неке биле састављене само од Ујгура, како би заузео Синђанг, што је он одбио.⁵⁰⁰ Јицак Шикор (*Yitzhak Shichor*) наводи да је у те сврхе Совјетски Савез у Истамбул послао двојицу Ујгура да пренесу овај предлог. Крајем шездесетих година КГБ је успоставио илегално седиште у Урумђију, како би оформио групе агената и у другим местима у Синђангу. Такође, Политбиро ЦК КП СССР је овластио КГБ да обезбеди оружје, опрему и обуку за покрет отпора кинеским властима у Синђангу.⁵⁰¹ Према сину Еркина Алптекина, вођи ујгурског покрета за независност, а на основу кинеских извора, совјетске власти су стално слале агенте, оружје и пропагандну литературу у регион. По њима, руски агенти су били ти који су у Синђангу запалили џамију 1981. године што је изазвало велике етничке немире.⁵⁰² Приликом посете Москви 1979. године наводно је и Еркину Алптекину понуђена војна помоћ као његовом оцу раније, што је и он одбио.⁵⁰³

Као што је дозвољавала формирање ујгурских организација и милиције у својим централноазијским републикама, Москва је тако спонзорисала ширење

⁴⁹⁸ Yitzhak Shichor, "Dialogue of the Deaf: The Role of Uyghur Diaspora Organizations Versus Beijing", in: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Konuralp Ercilasun (Eds), *The Uyghur Community Diaspora, Identity and Geopolitics*, Palgrave Macmillan, 2018, p. 124.

⁴⁹⁹ Dragana Mitrović, "PR China's Border Issues within the Framework of Modernization and Opening up", op.cit, p. 80.

⁵⁰⁰ Gardner Bovingdon, *The Uyghurs: strangers in their own land*, Columbia University Press, 2010, p. 139.

⁵⁰¹ Yitzhak Shichor, "Pawns in Central Asia's Playground: Uyghurs between Moscow and Beijing", *East Asia* Volume 32, Issue 2, Springer, 2015, p. 110.

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ Yitzhak Shichor, "Pawns in Central Asia's Playground: Uyghurs between Moscow and Beijing", op. cit., p. 111.

пропаганде на ујгурском језику путем штампе и радио програма.⁵⁰⁴ Радио Алма Ата и Радио Ташкент емитовали су програм на ујгурском језику, где се истицало да Совјетски Савез пружа подршку напорима Ујгура за ослобођење, посебно дајући прилику Таипову да редовно оглашава ток припрема његове војске.⁵⁰⁵ Совјетски Савез је 1979. године дозволио покретање издавања и уз његову помоћ дистрибуирања новина Глас Источног Туркестана, које су заговарале његову независност.⁵⁰⁶ Најчешће је ова пропаганда настојала да представи како су животни услови Ујгура у Совјетском Савезу знатно бољи од оних у Кини. Као резултат подршке совјетских власти на простору Централне Азије настаје широка мрежа ујгурских образовних и културних институција, посебно у његовој републици Казахстан. Ујгурима је омогућено да имају своје новине, часописе, радио, телевизију, као и позориште, плесне и музичке групе у Алма Ати и Ташкенту.⁵⁰⁷ Поред тога, у средњошколским и високошколским установама у совјетским централноазијским републикама успостављају се центри и институти који су се бавили ујгурским студијама. Ујгури су у Совјетској Социјалистичкој Републици Казахстану били једина нетитуларна националност која је имала пуни средњи образовни систем на матерњем језику.⁵⁰⁸ Уз подршку Совјетског Савеза ујгурски националисти вршили су реинтерпретацију ујгурске историје заснивајући је на независности тзв. „Источног Туркестана“, као алтернативу званичној кинеској историографији о овом региону. Стављање ујгурског покрета за независност у овакав историјски контекст додатно је подстицао ујгурски национализам у Синђангу.⁵⁰⁹ Међутим, током осамдесетих година прошлог века постепено долази до

⁵⁰⁴ Gardner Bovingdon, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*, op.cit, pp. 141-142

⁵⁰⁵ Ibid.

⁵⁰⁶ Ibid.

⁵⁰⁷ Ablet Kamalov, "Uighur Community in 1990s Central Asia: A Decade of Change", in: Touraj Atabaki, Sanjyot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and Diaspora*, Routledge, 2005, pp. 152-153.

⁵⁰⁸ Ibid; Током деведесетих година, а након стицања независности Казахстана, све ове институције бивају затворене.

⁵⁰⁹ Sean R. Roberts, "A "Land of Borderlands" - Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", op.cit, p. 230.

отопљавања односа између Совјетског Савеза и НР Кине, и све веће и тешње сарадње на различитим пољима, од политичког до економског.⁵¹⁰

Крај Хладног рата, распад Совјетског Савеза, нове геополитичке околности, нове претње регионалној и глобалној безбедности и бројни други фактори утицали су на зближавање интереса Руске Федерације и НР Кине на многим пољима, тако да подршка коју је Совјетски Савез пружао Ујгурима из својих геополитичких и идеолошких интереса са Руском Федерацијом готово у целини нестаје. Међутим, са друге стране, те исте околности у новонасталом међународном окружењу након Хладног рата довеле су до јачања утицаја Сједињених Америчких Држава. У новије време, као и када је реч о Тибету, подршка Сједињених Америчких Држава ујгурском покрету за самоопредељење се одвија на неколико начина – интернационализацијом овог питања кроз критику непоштовања људских и мањинских права и верских слобода у Кини, доношењем резолуција, давањем политичког азила ујгурским дисидентима, припадницима ујгурског народа и лидерима ујгурског покрета за самоопредељење, финансијском и другим видовима подршке раду ујгурских организација. У Сједињеним Америчким Државама делује неколико ујгурских организација чији је циљ интернационализација ујгурског питања од којих су најзначајније Ујгурско-америчко удружење и Влада Републике Источни Туркестан у егзилу. Као и када је реч о Тибету, на радију Слободна Азија емитује се програм на ујгурском језику.⁵¹¹ Како Џоан Смит Финли (*Joanne Smith Finley*) наводи, средином деведесетих година прошлог века радио Слободна Азија је редовно емитовао субверзивне вести и извештаје у Синђангу путем програма на ујгурском језику, те да је тододатно подстакло Ујгуре да почну да верују да могу да постигну независност.⁵¹² Пре тога, поједини Ујгури су запошљавани на радију Слободна Европа/Радио Слобода, који су оформиле и финансирале САД у Немачкој. Јицак Шикор наводи да је овај радио у Немачкој имао своје ујгурско одељење и да је помогао у консолидацији

⁵¹⁰ Детаљније о томе видети: Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995, стр. 325-333

⁵¹¹ Mahesh Ranjan Debata, "Situating Xinjiang in Central Asia's Security System", in P. L. Dash, Anita Sengupta, Murat M. Bakhadirov, *Central Asia and Regional Security*, KW Publisher, New Delhi, 2014, p. 7.

⁵¹² Joanne Smith Finley, "Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghurs", op.ct, p. 647.

ујгурске дијаспоре у њој, а која постаје средиште ујгурских политичких активности.⁵¹³ Програм радија на ујгурском био је усмерен и на бројну ујгурску заједницу у Централној Азији, која је према неким проценама имала више од двеста хиљада људи. Ујгурско одељење на овом радију бива угашено 1979. године.⁵¹⁴ САД су накнадно показале интересовање за регион деведесетих година, а 1998. године непосредно је исказана подршка трима кинеским мањинским етничким групама - Ујгурима, Тибетанцима и Монголима. Наиме, те године је на Колумбија Универзитету у Њујорку одржана прва међународна конференција тзв. Савезног одбора народа Источног Туркестана, Тибета и Унутрашње Монголије, уз присуство представника Конгреса, Клинтонове администрације и медија.⁵¹⁵ Иако су САД прихватиле да се на предлог НР Кине једна од ујгурских сепаратистичких организација стави на листу терористичких организација, оне су један од највећих критичара кршења људских права у НР Кини, а посебно у Синђангу и Тибету. Сједињене Америчке Државе су 2002. године Источнотуркестански исламски покрет довели у везу са тероризмом, те су овој организацији блокирана финансијска средства и имовина у Америци. Међутим, Конгрес САД, као што је и раније наведено, 2001. године формира Комисију која се бави питањима људских права, као и правима националних мањина у НР Кини. У извештају из 2002. године Синђанг се, као и Тибет, анализира у посебном поглављу, да би у каснијим извештајима био сврстан у поглавље о верским слободама. Од 2007. године у извештајима постоји посебно поглавље насловљено „Права етничких мањина“, са поднасловом „Злоупотребе права у Ујгурској Аутономној регији Синђанг“, да би од 2008. године Синђанг поново детаљно био анализиран у посебном поглављу.⁵¹⁶ Још у првим извештајима Комисија наглашава да „рат против тероризма није изговор за сузбијање и кршење људских права етничких Ујгура, те се препоручује Конгресу и Влади да обезбеде средства за невладине организације да развијају

⁵¹³ Yitzhak Shichor, "Nuisance Value: Uyghur Activism in Germany and Beijing–Berlin Relations", *Journal of Contemporary China*, 22:82, Routledge, 2013, pp.614-615.

⁵¹⁴ Ibid.

⁵¹⁵ Mahesh Ranjan Debata, "Situating Xinjiang in Central Asia's Security System", op.cit, p. 8.

⁵¹⁶ Сви годишњи извештаји Комисије доступни су на њеној званичној интернет презентацији: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports>

програме који ће се фокусирати на очување ујгурске културе и језика“.⁵¹⁷ Даље препоруке Комисије односе се на вршење притиска на кинеске власти да укину „ограничења верских активности у Синђангу“, као и да омогуће службеницима амбасаде и конзулата САД, као и другим међународним посматрачима, да присуствују суђењима појединаца оптужених за „угрожавање националног јединства и безбедности“ у Синђангу.⁵¹⁸ У својим редовном годишњем извештајима ова Комисија закључује да у Аутономној области Синђанг постоје озбиљна кршења законима прокламованих права националних мањина, која се огледају у контроли и ограничењима верских активности, у овом случају ислама, као и употребе ујгурског језика и писма. Извештаји најчешће наводе да је кинеска држава у Синђангу изједначила „мирно изражавање ујгурског идентитета са субверзивним терористичким активностима“.⁵¹⁹ У априлу 2018. године председавајући Комисије послали су писмо америчком амбасадору у Пекингу са позивом да посети Синђанг аутономну регију, у којој се, по њиховим наводима, у центрима за политичку едукацију обавља „највеће масовно притварање мањинске популације у свету данас“.⁵²⁰ Критике политика НР Кине према верским мањинама износе се и у извештајима Државног секретаријата САД о стању верских слобода у Кини. Између осталог, извештаји наводе да кинеске власти у региону Синђанга спроводе строга ограничења у практиковању религије, посебно ислама. У годишњем извештају из 2017. године истиче се да су кинеске власти наставиле са физичким злостављањем и притварањем присталица различитих регистрованих и нерегистрованих верских група, а само због њихових верских уверења и пракси. Извештај наводи да власти и даље под изговором борбе против „три зла“ ограничава бројне видове верске праксе у Синђангу одређујући их као „религијски естремизам“ на основу новог законодавства о борби против тероризма.⁵²¹

⁵¹⁷ Congressional - Executive Commission on China, *Annual Report 2002* available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2002-annual-report#175b> [accessed on 9 July 2018]

⁵¹⁸ Ibid.

⁵¹⁹ За годишње извештаје Комисије видети: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports>

⁵²⁰ Доступно на: <https://www.cecc.gov/media-center/press-releases/chairs-urge-ambassador-branstad-to-prioritize-mass-detention-of-uyghurs>, приступано 18. маја 2018.

⁵²¹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *International Religious Freedom Report: China (Includes Tibet, Hong Kong, And Macau)*, 2017, available at: <https://www.state.gov/documents/organization/281058.pdf> [accessed on 9 July 2018]

Значајан вид подршке ујгурским организацијама и њиховом деловању посебно на плану интернационализације ујгурског питања одвија се, као и у случају Тибета, преко Националне задужбине за демократију која је омогућила финансијска средства за овакве активности. У периоду од 2014. до 2017. године укупно је издвојено више од два милиона долара. У 2017. години опредељена су средства за организацију Пројекат за људска права Ујгура у износу од 310.000 долара са циљем подизања свести о угрожавању људских права Ујгура на глобалном нивоу, као и информисања кинеских грађана у настојању да се побољшају људска права Ујгура.⁵²² Такође, средства у износу од 246.000 долара предвиђена су за Светски конгрес Ујгура, која су између осталог усмерена на јаче заступање права Ујгура у Уједињеним нацијама и Европском парламенту.⁵²³ Средства су за сличне активности опредељивана и ранијих година.⁵²⁴ На челу ових организација, као што је то, на пример Рабија Кадир, налазе се или су се налазили људи које кинеске власти често директно повезују са етничким немирима у самој Кини и њих одређују као организаторе. Рабија Кадир је 2006. године била позвана да сведочи пред Кокусом за људска права Конгреса, а годину дана пре тога је уочи посете Кондолизе Рајс Кини, она пуштена из затвора и пребачена у Америку, с обзиром на то да је њено пуштање на слободу третитрано као највиши приоритет у САД још од њеног затварања 2000. године, пошто је осуђена на казну затвора од осам година.⁵²⁵ Председник Џорџ Буш се 2007. године у Прагу сусрео са Рабијом Кадир, када је и истакао њене заслуге у борби за људска права.⁵²⁶

⁵²² National Endowment For Democracy, available at: <https://www.ned.org/region/asia/china-xinjiang-east-turkistan-2017/> [accessed on 31 January 2018]

⁵²³ Ibid.

⁵²⁴ За Ујгурску међународна фондацију за људска права и демократију 187.918 долара, за Међународни ујгурски ПЕН клуб 45.000 долара, за Ујгурску америчку асоцијацију 280.000 долара, за Светски конгрес Ујгура 185.000 долара. Циљ последњег је био намењен „повећању способности продемократских ујгурских група и лидера да спроведу ефикасне кампање у промовисању људских права и демократије”. Tony Cartalucci, "Turmoil in Hong Kong, Terrorism in Xinjiang: America's Covert War on China", *Global Research*, available at: <http://www.globalresearch.ca/turmoil-in-hong-kong-terrorism-in-xinjiang-americas-covert-war-on-china/5409079> [accessed on 31 January 2018]

⁵²⁵ Jim Yardley, "China Releases Muslim Prisoner", *The New York Times*, March 18, 2005, available at: <http://www.nytimes.com/2005/03/18/world/asia/china-releases-muslim-prisoner.html> [accessed on 31 January 2018]

⁵²⁶ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", op.cit, p. 14.

Крајем 2018. године у Конгресу САД покренута је и процедура за усвајање предлога закона везано за људска права Ујгура (*Uyghur Human Rights Policy Act*), међутим како није стигао да буде разматран, сличан предлог је поново представљен Конгресу почетком 2019. године, а којим се осуђује понашање кинеских власти према ујгурској мањини у Синђангу, посебно њихово притварање у тзв. кампове за редукацију, и између осталих мера предлаже увођење појединих врста санкција Кини, попут циљаних – финансијских и путних – санкција према кинеским званичницима, због оваквог третмана ујгурске мањине.⁵²⁷

Подршка великих сила није била карактеристична само за Синђанг и Тибет.⁵²⁸ Совјетски Савез је средином четрдесетих година 20. века подржавао идеје о уједињењу тзв. Спољне и Унутрашње Монголије. Формирање прелазне владе Републике Унутрашње Монголије 1945. године наишло је на подршку Совјетског Савеза исто као и формирање Републике Источни Туркестан годину дана раније.⁵²⁹ Сепаратисти Унутрашње Монголије имали су подршку совјетског лидера Стаљина са једне, као и НР Монголије, са друге стране. Део националистичког покрета Монгола био је под патронатом СССР-а, а свој утицај он је и у овом случају вршио ширењем пропаганде која се заснивала на ширењу идеје о ослобођењу свих Монгола и била усмерена против Јапана, а коју је обављала Совјетско-монголска војска.⁵³⁰ Према монголским изворима две године пре оснивања Народне Републике Кине, јужна Монголија је прогласила аутономну владу Јужне Монголије, која је била суверена држава, потпуно независна и није имала званичне везе са Кином.⁵³¹ Међутим, као и у случају Синђанга, подршка

⁵²⁷ "Uyghur Human Rights Policy Act of 2019", *H.R.649 — 116th Congress (2019-2020)*, Available at: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/649/text> [accessed on 17 March 2019]

⁵²⁸ Унутрашња Монголија је током тридесетих и четрдесетих година двадесетог века уживала подршку империјалног Јапана у настојањима да оствари своју аутономну власт. Детаљније о томе: Enze Han, "From Domestic to International: The Politics of Ethnic Identity in Xinjiang and Inner Mongolia", *op.cit.*, pp. 954-955.

⁵²⁹ Connor Walker, *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, *op.cit.*, 99.

⁵³⁰ Christopher P. Atwood, "Sino-Soviet Diplomacy and the Second Partition of Mongolia, 1945–1946" in Stephen Kotkin, Bruce Allen Elleman (Eds.), *Mongolia in the Twentieth Century*, Routledge, 2015, p. 145.

⁵³¹ Southern Mongolian Human Rights Information Center (SMHRIC), *Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the consideration of the review of the People's Republic of China during the 96th Session*, 2018, p. 1, available at: <http://www.smhric.org/images/CERD/CERD-SUBMISSION-SMHRIC-20180704.pdf>, [accessed on 27 August 2018]

Совјетског Савеза није дуго трајала и зависила је од карактера његовог односа са Кином, као и оних са другим геополитичким играчима, те на крају Унутрашња Монголија остаје аутономна регија у саставу Кине. У скорије време Комисија Конгреса САД о људским правима у Кини, детаљније него у ранијим годишњим извештајима, од 2014. године у одељку о стању етничких права у Кини извештава о бројним протестима Монгола, посебно у периоду од 2015. до 2017. године. Извештаји се баве и притварањима заговорника поштовања људских права Монгола у Унутрашњој Монголији.⁵³² Биро за демократију, људска права и рад у свом годишњем Извештају о стању људских права у Кини за 2015. годину, такође наводи протесте монголских сточара у Унутрашњој Монголији због примене политика расељавања номадског становништва.⁵³³

Уопштено посматрано америчка администрација је још од осамдесетих година прошлог века примењивала широк дијапазон стратегија за промоцију људских права у Кини, те у оквиру тога пружала подршку етничким и верским мањинама, посебно када је реч о Тибету и Синђангу. Активности САД на овом пољу подразумевале су критику политике и праксе поштовања људских права у Кини, саслушања, програме иностране помоћи, подршку дисидентским и продемократским групама у Кини и Сједињеним Државама, санкције, координацију међународног притиска, билатерални дијалог и друге.⁵³⁴ Од 2001. године САД додатно опредељују финансијска средства за унапређење демократије, људских права, владавину права у НР Кини, као и за такве програме на Тибету. Између 2001. и 2014. године, влада САД доделила је 390 милиона долара за програме помоћи у Кини, од чега је 320 милиона долара посвећено људским правима, демократији, владавини права, Тибетанским заједницама и друго.⁵³⁵ Амбасада САД у Кини редовно организује састанке са невладиним организацијама, члановима регистрованих и нерегистрованих верских група и члановима породица

⁵³² За годишње извештаје Комисије видети: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports>

⁵³³ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *Country Reports on Human Rights Practices for 2015 China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau)*, available at: <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2015humanrightsreport/index.htm?year=2015&dclid=252755#wrapper> [accessed on 09 July 2018]

⁵³⁴ Thomas Lum, "Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 114th Congress", op.cit, p. 37.

⁵³⁵ Ibid, p. 39.

верских затвореника, на којима се настоји да се они упознају са значајем верског плурализма у друштву, а са циљем да се ојача подршка САД верским слободама у Кини, наводи се у извештају Бироа за демократију људска права и рад.⁵³⁶ Извештаји Комисије о Кини позивају чланове америчког Конгреса и званичнике администрације да наставе са подршком невладиним организацијама које се баве питањима људских права етничких мањина у Кини, као и да наставе са програмима подршке који би мањинама помогли да повећају капацитете да заштите своја права, те да наставе са програмима који имају за циљ да документују и истраже стање и злоупотребу људских права у Аутономној регији Унутрашња Монголија, Аутономној регији Синђанг и Тибету.⁵³⁷

Уплив регионалних сила, других држава и међународних владиних организација
- Поред великих сила попут Совјетског Савеза у прошлости, Сједињених Америчких Држава тада и данас, уплив у етничке сукобе у Кини из различитих разлога, а путем материјалне, финансијске, идејне, политичке, моралне подршке, као и подршке у процесу интернационализације проблема, непосредно и посредно, остварују и регионалне силе и друге државе. Посебно, различити видови подршке долазили су са простора Индије (Тибетанци), Швајцарске (Тибетанци), Турске (Ујгури), Немачке (Ујгури), Централне Азије (Ујгури), Саудијске Арабије (Хуи), Републике Монголије (Монголи), Јапана (Монголи) и других држава.

Због традиционалне блискости са тибетанским народом и свештенством, и културних веза, као и због њеног односа са Кином, посебно након граничног сукоба 1962. године, Индија је укључена у тибетанско питање.⁵³⁸ Односи Индије и Кине су између осталог били доминантно обележени овим проблемом, нарочито после 1959. године и преласка далај ламе у Индију када се односи погоршавају. Индија је далај

⁵³⁶ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *International Religious Freedom Report for 2016: China (Includes Tibet, Hong Kong, and Macau)*, available at: <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper> [accessed on 31 January 2018]

⁵³⁷ Congressional - Executive Commission on China, *Annual Report 2013*, available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2013-annual-report> [accessed on 9 July 2018]

⁵³⁸ Индија је у периоду непосредно пред стицање своје независности третирала Тибет као независну државу.

лами гарантовала политички азил и омогућила му да у њој временом успостави тзв. владу у егзилу. Представници далај ламе убрзо након доласка у Индију ступају у везе са њеним тадашњим премијером Нехруом, који се и сусрео са далај ламом, пре свега због великих притисака бројних политичких кругова у Индији.⁵³⁹ Важно је напоменути да се Индија непосредно након стицања независности, али и у кратком периоду пре тога, према Тибету односила као према независној држави на шта указују акти њене владе, попут организовања „Азијске конференције“ 1947. године на којој је под својом заставом учествовао и Тибет са осталим државама Азије, или нота индијског Министарства спољних послова Кине из 1950. године у којој се улазак Народно-ослободилачке Армије на Тибет одређује као „инвазија“. Такође, индијска влада је убрзо након стицања независности послала дипломатску ноту тибетанским представницима, исто као и другим државама са којима је од британске круне наследила уговоре о сарадњи.⁵⁴⁰ Иако је Индија са Кином 1954. године потписала споразум који се базира на принципима мирољубиве коегзистенције, којим се Тибет признаје као део Кине, и иако је и сам Нехру имао визију добре сарадње двеју држава, још од педесетих година прошлог века индијске власти, различити политички кругови у Индији, медији и сами грађани подржавали су Тибет наспрам Пекинга. Тако се на пример, крајем деведесетих година прошлог века, по подршци Тибету и антикинеској кампањи посебно истицао министар одбране у влади Народне партије Индије, Џорџ Фернандес.⁵⁴¹ У то време, далај лама се и сусрео са тадашњим премијером Индије, што је изазвало оштре реакције Кине, која је далај ламу означила као политичког, а не верског вођу, а састанак премијера са њим тумачила као подршку Индије антикинеским активностима.⁵⁴²

Индијска влада је Тибетанцима обезбедила услове за живот, образовање и здравствену заштиту, док и данас прихвата и збрињава бројне тибетанске избеглице. Од почетка деведесетих година прошлог века до 2007. сваке године у Индију је

⁵³⁹ Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, op.cit, p. 33.

⁵⁴⁰ L.L. Mehrotra, "India's Tibet Policy: an Appraisal and Options", *Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre*, New Delhi, 2000, pp.

⁵⁴¹ Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, op.cit., p. 161.

⁵⁴² Ibid.

долазило око две хиљаде и пет стотина Тибетанаца, да би се у годинама након тога тај број смањило на око осам стотина избеглица годишње.⁵⁴³ Посебно након граничног сукоба са Кином 1962. године, а уз сарадњу са САД, Индија се активно укључује у подршку тибетанском покрету отпора кинеским властима. Као активност на подршци она дозвољава транспорт потребштину за тибетанске борце у Ло Мантангу у Непалу преко њене територије, а убрзо формира и индо-тибетанску граничну полицију, у коју су регрутовани Тибетанци који тако постају део индијских оружаних снага уз план да могу бити употребљени и за „ослобођење“ Тибета у случају већег сукоба између Индије и Кине.⁵⁴⁴ Тибетанска јединица у оквиру Индијске војске била је позната под називом Специјалне граничне снаге или „јединица 22“ и она је на почетку бројала око шест хиљада Тибетанаца, да би касније нарасла на јединицу од дванаест хиљада људи.⁵⁴⁵

Индија је Тибету пружала и дипломатску подршку, те подржавала Тибет и у Уједињеним нацијама. Она је 2014. године, слично као и САД раније, затражила од Кине да јој се одобри отварање конзуларног представништва у Ласи, главном граду Тибетанске аутономне регије, док је Непал једина држава која има свој конзулат у овом делу Кине.⁵⁴⁶ Најављен далај ламин обилазак Аруначал Прадеша, спорне територије између Индије и Кине, 2017. године изазвао је оштру реакцију Кине уз претњу озбиљним дипломатским последицама због тога што је Индија дозволила ову посету. Такође, кинеска реакције није изостала ни 2016. године када је поводом церемоније „дечији самит“ далај лама био примљен у председничкој палати у Њу Делхију и сусрео се са тадашњим председником Индије.

Још од шездесетих година прошлог века значајну подршку Тибетанцима, посебно њиховим заједницама у Непалу пружала је Швајцарска. Помоћ је најпре

⁵⁴³ Home Office, UK Border Agency, *China Country of Origin Information (COI) Report*, op.cit, p. 133-134; Један од разлога за ово смањење броја тибетанских избеглица је и тај што је Непал смањило своју подршку какву је пружао Тибетанцима, када је омогућавао сигурно склониште и пролаз до Индије.

⁵⁴⁴ Warren W. Smith, "A Compilation Of A Series Of Programs On Radio Free Asia Tibetan Service", *Book Review Of Orphans Of The Cold War: America And The Tibetan Struggle For Survival*, by John Kenneth Knaus, p. 8, available at: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/warrensmithbooks/WarrenOOC.pdf>

⁵⁴⁵ Ibid.

⁵⁴⁶ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op. cit, p. 31.

долазила од појединаца, а затим и од организација попут швајцарског Црвеног крста, Швајцарске асоцијације за техничку помоћ, Швајцарске развојне корпорације и других.⁵⁴⁷ Швајцарска је омогућила Тибетанцима да у Непалу формирају кампове и насеља, школе, фабрике (посебно за производњу тепиха), те да добијају кредите од швајцарских банака.⁵⁴⁸ Иако то није била намера швајцарских извора помоћи, Тибетанци су овакав свој положај искористили и у политичке сврхе. Како Ен Фречет наводи, тибетанска администрација у егзилу на челу са далај ламом преузела је током седамдесетих година прошлог века контролу над управом ових насеља и њихових послова, и тако успела да њихову лојалност усмери ка њој и њеној борби за независност.⁵⁴⁹ Сва ова насеља су поред својих примарних активности била организована и као туристичка места, где су Тибетанци, између осталог, страним туристима говорили о „зверствима које су Кинези починили против тибетанског народа“, те од њих прикупљали донације.⁵⁵⁰

Као веома битан фактор када је реч о подршци и интернационализацији ујгурског питања издваја се Турска, као регионална сила. Своје везе са Ујгурима у Синђангу она заснива на културолошким и етно-лингвистичким сличностима, те Ујгуре доживљава као своје сународнике. Историјски посматрано везе покрета који заговарају стварање независног Источног Туркестана са Турском постоје веома дуго, а оне се пре свега уклапају у шири контекст пантурског покрета.⁵⁵¹ Турска је била и извор спољне подршке за ујгурске националистичке тежње, али и главно одредиште оних Ујгура који су бежали од кинеских власти још од 19. века⁵⁵² па све до данас. Од стицања независности централноазијских република Турска појачава своје присуство

⁵⁴⁷ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, pp. 35, 40.

⁵⁴⁸ Ibid, p. 41-42.

⁵⁴⁹ Ibid, pp. 50, 58.

⁵⁵⁰ Ibid, pp. 56-57.

⁵⁵¹ Yitzhak Shichor, "Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations", *Policy Studies* 56, East-West Center, Honolulu, pp. 1-12.

⁵⁵² За Турско-муслиманску побуну (1864-1876) у Синђангу османски султан је обезбедио оружје и војне саветнике, а након тога утицаји из централне Азије и Османског царства само су се увећавали. Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", op.cit, p. 8.

у овом региону, па тако јача и њено интересовање за ујгурску мањину у Кини. Турска је у прошлости доста пружала ујгурским националистичким аспирацијама идеолошку инспирацију, моралну и материјалну подршку, пре свега због поменутих других културних и историјских веза.⁵⁵³ Турска је 1952. године уз помоћ Високог комесаријата за избеглице УН, обезбедила политички азил за скоро две хиљаде избеглица из Синђанга који су били на простору Индије и Пакистана, те је 1953. године примила додатних девет стотина углавном ујгурских избеглица са простора Кашмира и Пакистана.⁵⁵⁴ Средином шездесетих година прошлог века на захтев Турске, а преко посебних програма које је финансирао *UNHCR*, настањено је неколико стотина људи из Синђанга у Турској, да би крајем деведесетих година донет и закон по коме се мигрантима из Синђанга даје право сталног пребивалишта у њој.⁵⁵⁵ Турска није само дозвољавала ујгурским избеглицама да се насељавају, већ им је омогућила да формирају бројне организације и обезбеђивала им потребну инфраструктуру за то. Овакав вид подршке постојао је до краја деведесетих година до када је између осталог Турска чинила сталне напоре на интернационализацији ујгурског питања.⁵⁵⁶ Као што је већ поменуто, многи од ујгурских националиста и дисидената уточиште су налазили управо у овој земљи, јер је Турска прихватила ујгурске избеглице и пружила им услове за опстанак, финансијску помоћ и давала држављанство.⁵⁵⁷ Још 1949. године чланови турског парламента дошли су у Индију и понудили Ујгурима који су се тамо налазили да се уз турске пасоше населе у Турској где ће им бити омогућен посао и становање. Турска влада је 1962. године дозволила настањивање више од хиљаду и осамсто ујгурских избеглица у Турској.⁵⁵⁸ Један од значајних ујгурски вођа Иса Јусуф Алптекин који је предводио ујгурски покрет за независност тзв. Републике Источни

⁵⁵³ Mahesh Ranjan Debata, "Uyghur Factor in Turkey's Relationship with China" in Mujib Alam (Ed.), *Perspectives on Turkey's Multi-Regional Role in the 21st Century*, KW Publishers, New Delhi, 2015, pp. 276-277.

⁵⁵⁴ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", in: Jørgen S. Nielsen, Stefano Allievi (eds.), *Muslim Networks and Transnational Communities In and Across Europe*, BRILL, Leiden, Boston, 2003, pp. 286-287.

⁵⁵⁵ Ibid.

⁵⁵⁶ Mahesh Ranjan Debata, "Uyghur Factor in Turkey's Relationship with China", op.cit, pp. 276-277.

⁵⁵⁷ Yitzhak Shichor, "Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations", *Policy Studies* 53, 2009, p. 11.

⁵⁵⁸ Ibid, p. 15.

Туркестан добио је азил у Турској након 1949. године и уз њену подршку наставио активности на одржању покрета за независност.⁵⁵⁹ Турска влада је 1993. године организовала Светски турски конгрес на коме је присуствовао и Алптекин као представник тзв. Источног Туркестана, а највиши представници турских власти тада су позивали на „ослобођење“ Синђанга од Кине.⁵⁶⁰ Реџеп Тајип Ердоган је 1995. године као градоначелник Истанбула у част Алптекина део парка Плаве џамије назвао по њему, означавајући Источни Туркестан као колевку турске цивилизације и одао је пошту ујгурским „мученицима“ покрета за независност.⁵⁶¹ Овом догађају присуствовали су и тадашњи председник Турске, премијер и председавајући парламента. Након смрти Алптекина на овом месту подигнут је и споменик ујгурским жртвама борбе за независност и исписана је порука „Молите се за муслиманске грађане Источног Туркестана које је тлачио и асимиловао кинески комунистички режим“.⁵⁶² Турска је 1998. године дозволила и дала материјалну подршку формирању Националног центра Источног Туркестана, уступајући овој организацији зграду. За лидера ове организације изабран је ујгурски емигрант Мехмет Риза Бекин, који је имао ранг генерала у турској војсци и служио у кабинету премијера Турске.⁵⁶³ Такође, турска влада је за једанаест канцеларија Информативног центра Источног Туркестана у Истанбулу позајмила простор. Међутим, због јачања економских веза са Кином Турска је временом ограничила своју подршку ујгурском питању. Она је два пута одбила да пружи азил Рабији Кадир, једном од водећих лидера Ујгура у егзилу.⁵⁶⁴

Турска подршка ујгурском питању данас је знатно мања у односу на ону с краја деветнаестог века и у периоду педесетих и шездесетих, као и почетком деведесетих година прошлог века.⁵⁶⁵ Међутим, након етничких немира 2009. године у којима је

⁵⁵⁹ Mahesh Ranjan Debata, "Uyghur Factor in Turkey's Relationship with China", op.cit, pp. 277-278.

⁵⁶⁰ Ibid.

⁵⁶¹ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", op.cit, p. 9.

⁵⁶² Yitzhak Shichor, "Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations", op.cit, p. 2.

⁵⁶³ Gardner Bovington, *The Uyghurs: strangers in their own land*, Columbia University Press, 2010, p. 140.

⁵⁶⁴ Yitzhak Shichor, *Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations*, op.cit, p. 281.

⁵⁶⁵ Ibid, pp. 12-36.

било и људских жртава Турска реторика поново постаје негативна у односу на Кину⁵⁶⁶, а посебно су се оштре критике односиле на кинеско понашање током овог инцидента.⁵⁶⁷ Тадашњи премијер Турске Реџеп Тајип Ердоган у изјави за медије ове догађаје у Синђангу окарактерисао је „скоро као геноцид“ и изнео могућност да се у крајњем ово питање разматра на седници Савета безбедности УН, те је од Кине затражио да прекине са „политикама асимилације у региону“.⁵⁶⁸ Поједини министри, припадници политичких партија, турска јавност позивају на подршку Ујгурима. Припадници појединих турских националистичких група организују демонстрације испред кинеског конзулата у Истамбулу. Највећа подршка Ујгурима и критика кинеских власти била је заступљена у турским медијима.⁵⁶⁹ Помоћ ујгурским избеглицама Турска пружа и последњих година, а процена је да је у 2014. години у Турску дошло њих око седам хиљада.⁵⁷⁰

У 2015. години у Турску је стигло неколико хиљада ујгурских избеглица. Исте године кинеске власти су у Шангају ухапсиле десеторо турских држављана који су прибавили кривотворене турске пасоше Ујгурима како би напустили Кину.⁵⁷¹ Медији наводе да је Кина објавила овакве вести како би указала Турској да постоји организована криминална мрежа која делује на њеној територији, као и да Пекинг оптужује Турску да учествује у нелегалном исељавању њених грађана.⁵⁷² Кинеске власти наводе да преко Турске ујгурски терористи одлазе у Сирију где се обучавају и наоружавају. Иако сарађује са Кином по многим питањима, за разлику од централноазијских република, Турска не испоручује припаднике ујгурског народа

⁵⁶⁶ Након етничких немира 1997. године у Синђангу, тадашњи турски министар одбране осудио је понашање Кине у овом случају, док је Кина ово окарактерисала као мешање у њене унутрашње ствари. Dru C. Gladney, "The Chinese Program of Development and Control - 1978-2001", op.cit, p. 116.

⁵⁶⁷ Mahesh Ranjan Debata, "Uyghur Factor in Turkey's Relationship with China", op.cit, p. 282 -283.

⁵⁶⁸ Ibid.

⁵⁶⁹ Ibid.

⁵⁷⁰ Julie Makinen, Glen Johnson, "Turkey embraces Muslim Uighurs who made perilous escape from China", *Los Angeles Times*, February 3, 2015, available at: <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-uighurs-turkey-20150203-story.html> [accessed on February 05, 2018]

⁵⁷¹ Ibid.

⁵⁷² Julie Makinen, Glen Johnson, "Turkey embraces Muslim Uighurs who made perilous escape from China", *Los Angeles Times*, op.cit; Humeyra Pamuk, "Turkish help for Uighur refugees looms over Erdogan visit to Beijing", *Reuters*, July 27, 2015, available at: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-china-uighurs-insight/turkish-help-for-uighur-refugees-looms-over-erdogan-visit-to-beijing-idUSKCN0Q10PM20150727> [accessed on February 05, 2018]

Кини. Кина је тражила да се стотине Ујгура изруче, али турско Министарство иностраних послова је уместо тога најавило спремност да им пружи уточиште у Турској, што је Кина окарактерисала као мешање у њене унутрашње ствари.⁵⁷³ У 2015. години у знак подршке Ујгурима у Турској су одржани антикинески протести током којих је повређено неколико туриста, запаљена кинеска застава, разбијени излози на кинеској радњи и неколико хиљада демонстраната се окупило испред кинеског конзулата.⁵⁷⁴ Турска је у јуну 2015. године послала дипломатску ноту Кини изражавајући забринутост због извештаја да су власти у Синђангу спречиле Ујгуре да обављају поједине религијске активности током Рамазана.⁵⁷⁵

Све већи број извештаја из различитих извора који указују на то да кинеске власти у тзв. камповима за ре-едукацију у Синђангу држе више од милион припадника Ујгурске, али и других муслиманских заједница, изазвао је и реакцију, како ујгурске заједнице у Турској, тако и самих турских власти. У Истанбулу је у новембру 2018. године одржан протест Ујгура због наводног угњетавања припадника ујгурског народа од стране кинеских власти у Синђангу, да би се у фебруару 2019. године званично по овом питању огласиле и турске власти са оштријом реториком него што је то био случај у ранијем периоду.⁵⁷⁶ У својој изјави Министарство спољних послова Турске истиче да се пракса кршења основних људских права Ујгура и других муслиманских заједница у Синђангу последњих година погоршала, те да су кампови за притвор у двадесет и првом веку које су увеле кинеске власти „велика срамота за човечанство“ и стога позива Кину да поштује основна људска права „ујгурских Турака“ и да затвори ове кампове, али исто тако позива и међународну заједницу и УН да предузму

⁵⁷³ Michael Kaplan, "China's Uighurs look towards Turkey for help", *Al Jazeera*, March 7, 2015, available at: <https://www.aljazeera.com/news/2015/03/china-uighurs-turkey-150306121246048.html> [accessed on February 05, 2018]

⁵⁷⁴ Kim Coghill, Mark Potter, "China says tourists attacked in Turkey during anti-China protests", *Reuters*, July 05, 2015, available at: <https://www.reuters.com/article/us-china-turkey/china-says-tourists-attacked-in-turkey-during-anti-china-protests-idUSKCN0PF08L20150705> [accessed on February 05, 2018]

⁵⁷⁵ Ivan Watson, Steven Jiang, "Beijing issues travel warning after Turkey protests target Chinese", *CNN*, July 8, 2015, available at: <http://edition.cnn.com/2015/07/06/asia/china-turkey-warning/> [accessed on February 05, 2018]

⁵⁷⁶ Joyce Huang, "Turkish-Chinese Relations on Edge After Diplomatic Blunder", *Voice of America*, February 12, 2019, Available at: <https://www.voanews.com/a/turkish-chinese-relations-on-edge-after-diplomatic-blunder/4783671.html> [accessed on March 05, 2019]

„делотворне мере како би се окончала ова људска трагедија у Синђангу“.⁵⁷⁷ Подршка и однос према ујгурском питању са званичног државног нивоа је често амбивалентан и зависи од тренутног стања односа Турске са Кином, док подршка на нивоу турског друштва и политичког спектра представља стабилно окружење за ујгурске активисте, посебно када је реч о националистичким и конзервативним деловима турског друштва. На пример, Партија националистичке акције (МНР) традиционално је заинтересована за ујгурско питање, а онедавно и Републиканска народна партија показује све већи интерес за њега.⁵⁷⁸

Поред САД и Турске, Немачка је значајна држава Европе коју настањује не тако бројна, али утицајна и добро организована ујгурска заједница. Немачка отворено не подржава ујгурски национализам и сепаратизам, али још од шездесетих година прошлог века представља сигурно одредиште ујгурских појединаца и утицајних ујгурских организација. Од деведесетих година двадесетог века, ове ујгурске организације у Немачкој су на различите начине настојале да привуку међународну пажњу. Њихове активности подразумевале су између осталог и извештавање медија и јавности, али и немачких власти на федералном нивоу о дешавањима у Синђангу.⁵⁷⁹ Када је изабрана за председника на другом Светском конгресу Ујгура, Рабија Кадир је добила честитке од бројних немачких званичника на челу са Ангелом Меркел. Представници Зелене Партије су током њене посете Немачкој 2006. године у Бундестагу покренули питање људских права Ујгура, да би затим неколико пута ова партија позивала немачке власти да утичу на Пекинг у корист Ујгура.⁵⁸⁰ Најчешће парламентарне расправе о ујгурском питању у парламенту Баварске, али и Бундестагу покретала је управо Зелена партија и оне су се најчешће састојале у истицању лошег

⁵⁷⁷ *Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs*, Mr. Hami Aksoy, QR-6, 9 February 2019, Available at: http://www.mfa.gov.tr/sc_-06_-uygur-turklerine-yonelik-agir-insan-haklari-ihlalleri-ve-abdurrehim-heyit-in-vefati-hk.en.mfa [accessed on March 15, 2019]

⁵⁷⁸ Işık Kuşçu Bonnenfant, "Constructing the Uyghur Diaspora: Identity Politics and the Transnational Uyghur Community", in: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Konuralp Ercilasun (Eds), *The Uyghur Community Diaspora, Identity and Geopolitics*, Palgrave Macmillan, 2018, p. 97.

⁵⁷⁹ Yitzhak Shichor, "Nuisance Value: Uyghur activism in Germany and Beijing–Berlin relations", *Journal of Contemporary China*, 22:82, Routledge, 2013, p. 612-614.

⁵⁸⁰ *Ibid*, pp. 623-627.

политичког, економског и верског третмана Ујгура у Кини, те кршења њихових људских права. Након 2003. године ујгурско питање покретано је у легислативним органима у Немачкој на локалном и федералном нивоу, али они нису резултирали никаквим правно обавезујућим актима и углавном су били покретани од опозиционих партија у том тренутку. Парламентарне расправе углавном су покретале Зелена партија и Социјалдемократска партија Немачке, које су ове парламентарне предлоге покретале већином или једино на нивоу баварског парламента. На нивоу федералног парламента ове партије су углавном настојале да ујгурско и тибетанско питање повежу са стањем људских права у Кини генерално посматрано.⁵⁸¹

Уз подршку Странке слободних демократа, Зелена партија је позивала немачку владу да уз посебан осврт на тибетанско и ујгурско питање подржи заштиту мањинских права у Кини.⁵⁸² У баварском парламенту је 2008. године у организацији партије Зелених, а уз присуство представнице Светског конгреса Ујгура Рабије Кадир, али и представника организације *Amnesty International* за Немачку и немачких парламентарца, одржана јавна расправа о томе да Кина не заслужује да буде организатор догађаја као што су Олимпијске игре.⁵⁸³ Такође, на предлог Зелене партије 2009. године, локални органи у Минхену, а уз подршку организација за заштиту људских права, донели су резолуцију у којој истичу добродошлицу за Ујгуре који би били ослобођени из Гвантанама и укључени у ујгурску заједницу у Минхену.⁵⁸⁴ Међутим, иако је било оних који су са високих локалних и савезних позиција у партијама и власти ово подржавали, савезни органи то нису дозволили.

Са друге стране, Министарство спољних послова Немачке је на основу истраге Канцеларије немачког савезног тужиоца појединим кинеским дипломатама наложила да напусте Немачку због информација које су прикупљали о ујгурској заједници у

⁵⁸¹ Yu-Wen Chen, "A Case Study of the Uyghur Organizations in Germany and How They Influence German Policies towards China", *Cross-Border Migrant Organisations - Rethinking National Policy*, ECPR Joint Sessions of Workshops, Münster, 2010, pp. 11-13, available at: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/286da39a-3125-410b-8baf-bcc11ea0046f.pdf> [accessed on May 14, 2018]

⁵⁸² Ibid, p. 16.

⁵⁸³ Ibid, p. 17.

⁵⁸⁴ Yitzhak Shichor, "Nuisance Value: Uyghur Activism in Germany and Beijing–Berlin relations", op. cit, pp. 623-627

њој.⁵⁸⁵ Немачки полицијски органи су 2009. године извршили претрес станова неколико кинеских држављана под оптужбом за шпијунажу локалне ујгурске заједнице у корист Кине.⁵⁸⁶

Део политичке подршке ујгурским сепаратистичким организацијама је и награда за људска права, коју је град Вајмар 2017. године доделио, Илхаму Тохтију, ујгурском активисти који је у затвору у Кини.

Један од битних чинилаца из међународног окружења, посебно из Саудијске Арабије, који је утицао како на Ујгуре, тако и на Хуи мислимане у Кини, још из 19. века је салафизам (вахабизам). Током етничких немира између припадника народа Хуи и кинеских власти у Хенан провинцији 1953. године, истакнуте вође ове етничке групе су покушале да прогласе независно муслиманско краљевство у овој области и истицали су да своју лојалност дугују Меки.⁵⁸⁷ Такође, Рафаел Израели (*Raphael Israeli*) наводећи кинеске изворе истиче да је крајем педесетих година двадесетог века национализам међу припадницима народа Хуи био распорострањен и заговаран, нарочито у Гансу провинцији, као и да су поједини Хуи муслимани одбацивали концепт отаџбине какав су заговарале централне власти и истицали да Кина није њихова отаџбина.⁵⁸⁸ Групе вахабија биле су одговорне за ширење насиља и бројне етничке немире у Синђангу током деведесетих година прошлог века.⁵⁸⁹

Још деведесетих година прошлог века су кинеске власти поједине Ујгуре у егзилу означиле као оне које утичу на ходочаснике из Синђанга, те да су се због тога многи са њега враћали одевени као Арапи.⁵⁹⁰ Цамије у многим муслиманским заједницама које су у прошлости биле изграђиване у традиционалном кинеском стилу

⁵⁸⁵ Ibid.

⁵⁸⁶ Исте године кинески дипломата је протеран и из Шведске, такође био оптужен за шпијунажу ујгурске заједнице у тој земљи, док је суд као битну околност навео да је шпијунажа обављена у корист земље која не поштује људска права; Ibid.

⁵⁸⁷ Gary Fuller, Rebecca Morrison, Alexander Murphy, Mark A. Ridgley, "Potential for Ethnic Conflict in China", op. cit, pp. 659-600.

⁵⁸⁸ Raphael Israeli, *Islam in China: Religion, Ethnicity, Culture, and Politics*, Lexington Books, Lanham, 2002, pp. 47, 64.

⁵⁸⁹ Yan Sun, "The Roots of China's Ethnic Conflicts", op. cit, p. 289.

⁵⁹⁰ Jörg Friedrichs, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", op.cit, p. 7.

у овом периоду прихватају и примењују арапску архитектуру.⁵⁹¹ Током деведесетих година глобализација је омогућила већи степен исламизације региона протоком идеја које су извана долазиле у Кину и то доношењем исламске грађе (књига, памфлета, касета, дискова), ходочашћем у Меку, похађањем студија ислама у иностранству и повећаним приступом електронским и другим медијима и повећаном медијском покривеношћу информацијама о проблемима муслимана широм света. Последњих година одвија се и процес „арабизације“ ујгурских обичаја и моралних норми, те је ношење црног хиџаба код жена, брада код мушкараца, забрана плеса и музике на прославама све заступљенија, супротно старим обичајима код Ујгура.⁵⁹² Данас, петина Хуи муслимана практикује салафизам као форму фундаменталног ислама, док се последњих година јавља чак тренд да и Хан Кинези прихватају ову религијску форму.⁵⁹³

Саудијска Арабија је значајно допринела ширењу вахабизма у јужној Азији инвестирањем у различите пројекте „извоза“ и популаризације овог религијског учења.⁵⁹⁴ Везе које постоје између Саудијске Арабије и Хуи (салафи) муслимана су „доктриналне, организационе и финансијске“, а одвијају се преко неколико канала – ходочашћем у Саудијску Арабију, преко саудијско-кинеске Хуи дијаспоре, активностима саудијских организација и проповедника у Кини, као и студирањем кинеских студената у Саудијској Арабији или у институцијама које она подржава.⁵⁹⁵ „Муслиманска светска лига“ је једна од утицајнијих панисламских организација коју финансира влада Саудијске Арабије и преко ње успоставља свој утицај у Кини. Од

⁵⁹¹ Reuters Staff, "Chinese official warns against creeping Islamisation", *Reuters*, March 10, 2018, available at: <https://www.reuters.com/article/us-china-parliament-islam/chinese-official-warns-against-creeping-islamisation-idUSKCN1GM0CV> [accessed on 11 April, 2018]

⁵⁹² Yan Sun, "The Roots of China's Ethnic Conflicts", op. cit, p. 289.

⁵⁹³ "The Hui China's other Muslims", *The Economist*, 2016, available at: <https://www.economist.com/news/china/21708274-choosing-assimilation-chinas-hui-have-become-one-worlds-most-successful-muslim> [accessed on February 13, 2018]; Jonathan Kaiman, "In China, rise of Salafism fosters suspicion and division among Muslims", *Los Angeles Times*, 2016, available at: <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-china-saudi-arabia-20160201-story.html> [accessed on February 13, 2018]

⁵⁹⁴ Hacer Z. Gonul, Julius M. Rogenhofer, "Wahhabism with Chinese Characteristics", *Asia Focus #51*, The French Institute for International and Strategic Affairs, 2017, pp. 7-11.

⁵⁹⁵ Mohammed Turki A Al-Sudairi, "Adhering to the Ways of Our Western Brothers: Tracing Saudi Influences on the Development of Hui Salafism in China", *Sociology of Islam*, 4, Brill, Leiden, 2016, pp. 28, 39-47

осамдесетих година прошлог века организација донира новац за Хуи студенте, за изградњу џамија, формирање исламских института у Синђангу, Нингсја провинцији као и другим деловима Кине.⁵⁹⁶ Заправо, прва муслиманска делегација која је посетила Кину била је под покровитељством Светске муслиманске лиге 1981. године, након чека долази до сталног прилива страних муслиманских посетилаца Кини. По први пут је током ових посета покренуто и стипендирање муслиманских студената из Кине за студирање у исламским институтима на Блиском истоку.⁵⁹⁷

Други правац кретања муслиманских студената из Кине, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века, ишао је ка Малезији, а оствариван је преко успостављених глобалних муслиманских мрежа које је већински финансирала Саудијска Арабија.⁵⁹⁸ Од краја седамдесетих година прошлог века утицај Саудијске Арабије се у Кини значајно појачава. Средином осамдесетих година двадесетог века, саудијски краљ Ријад заговарао је ширење кинеско-саудијске верске сарадње због, по њему, неповољног стања ислама у Кини. Након немира у Синђангу крајем деведесетих година и медији из Саудијске Арабије такође упозоравају Кину о „патњи муслимана чији су људска права повређена“.⁵⁹⁹ Још пре тога, саудијске везе са исламом у Кини успоставља саудијски краљ Фајсал који је себе сматрао „духовним вођом и заштитником“ кинеских муслимана, посебно оних Хуи муслимана који су са Гуоминтангом пребегли на Тајван.⁶⁰⁰

Из Кине је 2015. године четрнаест хиљада и пет стотина људи ишло у Меку на ходочашће, а одређен број њих остаје да студира у Саудијској Арабији или Египту, док они који се враћају назад у Кину са собом доносе вахабијске верске књиге, Куран

⁵⁹⁶ Организација је током прве посете Кини 1981. године понудила 500.000 долара, од којих је део био усмерен на Хуи студенте у Египту, да би током 1986. године потрошила преко четири милиона долара за изградњу неколико исламских института, од којих је један у Нингсја Хуи аутономној регији. Ibid, pp. 42-43; Током осамдесетих година Исламска развојна банка дала је Кини преко 4 милиона долара за финансирање пројеката на северозападу Кине.

⁵⁹⁷ Diana Wong, "'We are Believers'" Contemporary Hui Mobility in Transnational Islamic Space—A Malaysian Case Study", *Chinese Southern Diaspora Studies*, Vol. 7, School of Culture, History & Language ANU College of Asia & the Pacific, 2015, p. 92

⁵⁹⁸ Ibid.

⁵⁹⁹ Joanne Smith Finley, "Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghurs", op.cit, pp. 645, 650.

⁶⁰⁰ Diana Wong, "'We are Believers'" Contemporary Hui mobility in transnational Islamic space—A Malaysian case study", op.cit, p. 92.

и друге аудио и видео материјале религијског садржаја.⁶⁰¹ Од овог броја, мало више од три хиљаде се односи на Синђанг, а близу три хиљаде на Нингсја Хуи аутономну регију, односно један од осам стотина двадесет и осам Хуи Кинеза ишао је на ходочашће.⁶⁰² Битан канал утицаја, нарочито након осамедесетих година прошлог века, било је деловање појединаца и група, односно саудијских проповедника у локалним срединама у Кини, који су пружали значајне ресурсе својим контактима у Кини, а деловали сасвим мимо Исламске асоцијације Кине као званично одређене од кинеске државе за сарадњу.⁶⁰³ Кинеске власти су забрањивале пријем страних донација уколико се оне не остварују преко Исламске асоцијације Кине. Иако се често сматра да су Хуи Кинези, с обзиром на то да говоре мандарински језик и због мешовитих бракова са Хан Кинезима, у великој мери асимиловани и укључени у кинеско друштво, сукоба због религије је било, како у прошлости, тако и данас, када се спорадично јављају.

Кинеске власти страни религијски утицај виде као озбиљну претњу безбедности, те су последњих година затвориле неколико Салафи верских школа и ухапсиле салафијске свештенике.⁶⁰⁴ У Кини се салафизам/вахабизам види као безбедносни проблем јер су, према званичном ставу кинеских власти, његове присталице у спречи са спољним религијско-политичким центрима, те као такви представљају претњу умереним религијским праксама ислама у њој.

Подршка других држава када је реч о Гуангси Џуан аутономној провинцији и Унутрашњој Монголији готово да и не постоји. Иако Монголи који живе у Унутрашњој Монголији имају своје сународнике и независну државу са којом деле

⁶⁰¹ Mohammed Turki A Al-Sudairi, "Adhering to the Ways of Our Western Brothers: Tracing Saudi Influences on the Development of Hui Salafism in China", *op.cit.*, p. 40.

⁶⁰² Jörg Friedrichs, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", *op.cit.*, p. 8.

⁶⁰³ На пример, Ал Фавзан који је одржавао бројне везе са салафи муслиманима унутар Кине под окриљем једне добротворне исламске фондације која је била у вези са саудијским верским естаблишментом, а утицај у Кини остваривала преко мреже кинеских салафи студената. Након забране рада овој организацији Ал Фавзан је наставио са активностима у Кини подржавајући мисионарски центар на кинеском језику у Ријаду и једну телевизијску мрежу у Нингсја регији. Mohammed Turki A Al-Sudairi, "Adhering to the Ways of Our Western Brothers: Tracing Saudi Influences on the Development of Hui Salafism in China", *op.cit.*, p. 44.

⁶⁰⁴ Jonathan Kaiman, "In China, rise of Salafism fosters suspicion and division among Muslims", *op.cit.*

границе - Републику Монголију, њена помоћ Монголима у Кини је у великој мери ограничена. Однос независне Монголије према Унутрашњој Монголији, историјски посматрано, у великој мери зависио је од њених односа са Совјетским Савезом са једне стране, и НР Кине са друге. Ипак, идеје о спајању двеју Монголија и пан-монголски сентимент међу Монголима у Унутрашњој Монголији је постојао.⁶⁰⁵ Крајем седамдесетих година прошлог века кинеске власти су извештавале да су кинеске граничне јединице протерале назад „непријатељске јединице пристигле из Монголије које су нарушиле њен суверенитет на територији Унутрашње Монголије“.⁶⁰⁶ Током деведесетих година 20. века у Улан Батору одржано је и неколико демонстрација подршке сународницима у Унутрашњој Монголији.⁶⁰⁷ Монголска демократска странка је 1990. године, изнела своје ставове о „уједињењу три Монголије“ (Монголија, Унутрашња Монголија и Монголска Бурјатија), те да се залаже за „остваривање јединственог говорног и писаног језика и националне припадности“. Ова партија заговарала је и стварање уније између Унутрашње Монголије и региона у којима су настањени Монголи и Русији и кинеском Синђангу у једну „Велику Монголију“. Током 1993. године покрет је сазвао пленарно заседање „Глобално пленарно заседање монголских кланова“ у Улан Батору, које постаје главни заговорник доктрине „панмонголизма“.⁶⁰⁸ Међутим, након отопљавања и све бољих односа између Монголије и Кине, утицај Монголије био је ограничен „различитом концептуализацијом националног идентитета на два територијама“ и „економском предношћу Унутрашње Монголије у односу на Монголију“.⁶⁰⁹ Према Ензе Хану, овај изостанак подршке, чак и одбацивање Монгола из Унутрашње Монголије од њене

⁶⁰⁵ Enze Han, "The Dog that Hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", op. cit, p. 70.

⁶⁰⁶ William Heaton, "Mongolia 1978: Continuing the Transition", *Asian Survey*, Vol. 19, No. 1, University of California Press, 1979, p. 62.

⁶⁰⁷ Morris Rossabi, "Sino-Mongol Border: From Conflict to Precarious Resolution" in: Bruce A. Elleman, Stephen Kotkin, Clive Schofield (Eds.), *Beijing's Power and China's Borders: Twenty Neighbors in Asia*, 2013, p. 183.

⁶⁰⁸ Wang Wei-fang, "Pan-Mongolism" And U.S.-China-Mongolia Relations, *China Brief*, Vol. 5 Issue 10, 2005, available at: <https://jamestown.org/program/pan-mongolism-and-u-s-china-mongolia-relations/> [accessed on 11 February, 2018]

⁶⁰⁹ Enze Han, "The Dog that Hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", op. cit, p. 70.

матице, утицао је на јачање локалног идентитета Монгола у Унутрашњој Монголији одвојеног од транснационалног панмонголског осећања.⁶¹⁰

Слично као када је реч о односу Немачке према ујгурском питању, и став Јапана према ситуацији у Унутрашњој Монголији од краја Другог светског рата карактерише одсуство значајније подршке Монголима. Међутим, у Јапану се налази најбројнија заједница Монгола из Унутрашње Монголије и њихових неколико значајних организација за борбу за независност се налазе у овој држави. Инаугурациони састанак Монгола из Унутрашње Монголије ради формирања Светског конгреса Јужне Монголије одржан је 2016. године у Токију, у просторијама јапанског парламента и уз присуство појединих чланова јапанског парламента који су дали подршку овом покрету.⁶¹¹ Поједине маргиналне партије у Јапану, попут *Yishin Seitou Shimpu*, подржавају независност Унутрашње Монголије и пружају подршку монголским организацијама у Јапану. Тако је, на пример, под покровитељством поменуте партије у Кјоту 2006. године одржана конференција под називом „Подршка независности Унутрашње Монголије“.⁶¹²

Земље Европске уније су као и САД ангазоване на интернационализацији тибетанског и ујгурског питања, пружајући им подршку у циљу подизања свести кроз институције најпре Европске заједнице, а затим и Европске уније. Подршка етничким мањинама из Кине у Европи долази из сфера цивилног друштва, медија, те Европског парламента. Током осамдесетих и деведесетих година 20. века Европски парламент се бројним резолуцијама бавио питањем Тибета.⁶¹³ Слично као и институције САД, и Европски парламент је истицао кршење људских права Тибетанаца као главну тему, као и признавање права на самоопредељење истичући да је економски развој Тибета, Кина искористила у циљу досељавања Хан становништва и јаче интеграције регије у

⁶¹⁰ Ibid, p. 71.

⁶¹¹ <http://smldf.org/en/?p=275>

⁶¹² SMHRIC, "Support the Independence of Southern Mongolia", 2006, available at: http://www.smhric.org/news_113.htm [accessed on 05 February, 2018]

⁶¹³ Делегација Европске уније је 1998. године посетила Тибет, када у затвору у Ласи избијају протести мотивисани овом посетом.

економију Кине, а што је противно интересима локалног тибетанског становништва. Такође, предлагано је да финансијска и економска помоћ Тибету не подстиче досељавање Хан Кинеза и кинеских радника и да мора да буде усаглашена са смерницама које је издала тибетанска влада у егзилу.⁶¹⁴ У периоду од 1987. до 2004. године Европски парламент је у различитим формама донео око тридесет и три акта везаних за Тибет.⁶¹⁵ Европски парламент је донео и резолуције о Тибету 2010, 2011, и 2012. године. У оквиру Европског парламента постоји и подгрупа за Тибет, која је једна од најстаријих у Европском парламенту и која је најактивнија била у периоду од 1989. до 2014. године, када је имала деведесет једног члана. Њене активности подразумевале су организовање конференција, усвајање резолуција и постављање парламентарних питања.⁶¹⁶ Према појединим ауторима, по узору на САД и уз њихово охрабривање, и Европска унија је последњих година чинила напоре да изабере Специјалног изасланика за Тибет.⁶¹⁷

Резолуције Европског парламента, поред Тибета за предмет имају и Синђанг и Унутрашњу Монголију. Европски парламент је 1997. године када се дешава још један од великих таласа нестабилности у овој регији, донео резолуцију о „Источном Туркестану“ у којој се изражава забринутост због етничких немира и осуђују политике кинеских власти које су „дискриминаторне у односу на Ујгуре, њихову културу и религију“.⁶¹⁸ Питања о кршењима људских права у „Источном Туркестану“ и положају Ујгура у Казахстану покренута су и на саслушању у Европском парламенту 2001. године.⁶¹⁹ Европски парламент је 2011. године донео Резолуцију о стању и културном наслеђу у Кашгару, у којој истиче да кинеске власти спроводе „репресивну етно-

⁶¹⁴ Детаљније о актима Европског парламента о Тибету видети: Lobsang Nyandak Zayul, *International Resolutions and Recognition on Tibet (1959 to 2004)*, Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration, Dharamsala, pp. 8-84, available at: <http://tibet.net/1959/01/international-resolutions-and-recognitions-on-tibet-1959-2004/> [accessed on 05 February, 2018]

⁶¹⁵ Ibid.

⁶¹⁶ Laurent Dutoit, *The International Role of the European Parliament's Intergroups*, The Hague Journal of Diplomacy 11, Brill, 2016, pp. 189-191.

⁶¹⁷ Susan V. Lawrence, "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", op. cit, p. 33.

⁶¹⁸ European Parliament, *Resolution on the human rights situation in Eastern Turkestan (Region of Xinjiang)*, B4-0289, 0296, 0311, 0323 and 0320/97, 1997, available at: <http://www.radicalparty.org/en/content/100497-resolution-human-rights-situation-eastern-turkestan-region-xinjiang> [accessed on 11 February 2018]

⁶¹⁹ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", op.cit, p. 308.

културну политику“ у Синђангу, те се позивају институције Европске уније да делују у правцу заштите људских и културних права етничких, језичких и верских мањина у НР Кини. Резолуција помиње и кршење људских права Хуи Кинеза у НР Кини.⁶²⁰ Европски парламент 1996. године доноси резолуцију и о Унутрашњој Монголији у којој се наводи да кинеске власти спроводе „репресију“ над становништвом Унутрашње Монголије још од „окупације“ 1947. године, као и да је за период од педесет година нестало стотину педесет хиљада Монгола, а више од осам стотина хиљада притворено.⁶²¹ У том смислу, у овој резолуцији се наводи да је „дужност Европске уније да интервенише, свим средствима која су јој је на располагању, да се супротстави било којој политици која угрожава интегритет одређене популације или њених делова, или која има за циљ да потисне њену културу или њене тежње за аутономијом“.⁶²² Резолуција се осврће и на стање у Синђангу и Тибету и осуђује кинеске власти због „дискриминаторног економског и политичког поступања које се примењује над становништвом окупираних регија Унутрашње Монголије, Источног Туркестана и Тибета...“⁶²³ Европски парламент је 2012. године донео резолуцију о Тибету у којој се власти у Народној Републици Кини позивају да:

„...поштују слободу изражавања, слободу удруживања и слободу веровања Тибетанаца; ... да омогуће независну међународну истрагу везану за неред из 2008. године и њихове последице и на ослобађање политичких затвореника; позивају кинеске власти да подрже језичке, културне, верске и друге темељне слободе Тибетанаца и да се уздрже од политика насељавања Хан Кинеза на историјским територијама Тибета, као и од присиљавања тибетанских номада да напусте свој традиционални начин живота; позивају кинеске власти да укину сва ограничења и тако омогуће неометан приступ и слободу кретања широм Тибета

⁶²⁰ European Parliament, *Resolution on the situation and cultural heritage in Kashgar (Xinjiang Uyghur Autonomous Region, China)*, P7_TA-PROV(2011)0100, 2011, available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb773936-c768-11e1-b84a-01aa75ed71a1> [accessed on 11 February 2018]

⁶²¹ European Parliament, *Resolution on Inner Mongolia*, 1996, available at: <http://eu-information-service.rs-consulting.com/Policy%20Department%20for%20External%20Relations/Countries%20and%20Regions/Asia/2.%20Country%20Notes/China/The%20political%20structure%20and%20situation%20in%20Inner%20Mongolia%20Autonomous%20Region,%202008.pdf>, p. 14, [accessed on 11 February, 2018]

⁶²² Ibid.

⁶²³ Ibid.

независним медијима, новинарима и посматрачима људских права; позивају потпредседника Комисије/Високог представника Уније за спољне послове и безбедносну политику ЕУ да именује специјалног координатора са мандатом да редовно извештава о Тибету“.⁶²⁴

Овом резолуцијом Европски парламент позива власти у Кини да Тибету омогући и суштинску аутономију на његовој историјској територији.⁶²⁵ Европски парламент је реаговао и резолуцијом 2011. године када су власти у Непалу забраниле Тибетанцима да гласају на изборима за органе тибетанске администрације у егзилу уз образложење да Непал мора Тибетанцима омогућити ово право, с обзиром да га они не могу остварити у Тибету док год је он под кинеском „окупацијом“.⁶²⁶ Европски парламент појединим етничким групама из Кине омогућава и форум за представљање њихових захтева за самоопредељењем и критику кинеских власти у међународној јавности. Тако је у Европском парламету 2017. године у организацији „делегације Јужне Монголије“ и Групе Европске народне партије, као и Организације непредстављених нација и народа (*UNPO*) одржана међународна конференција под називом „Лажна аутономија: кинеска колонијална управа над Јужном Монголијом“.⁶²⁷

У 2016. години далај лама је по пети пут био примљен у Европском парламенту упркос оштром противљењу НР Кине, као и Рабија Кадир, која је 2009. година говорила на пододбору за људска права Европског парламента. У Европском парламенту је 2010. године одржана конференција под називом „Ујгурски позив на дијалог са Кином - имплементација кинеског устава у очувању и заштити права ујгурског народа“. Конференција је организована под окриљем Светског конгреса Ујгура, Националне задужбине за демократију САД, Савеза либерала и демократа за Европу и *UNPO*, а са циљем да се кинеске власти позову да отворе дијалог са ујгурским

⁶²⁴ European Parliament, *Situation in Tibet: Resolution of 14 June 2012 on the human rights situation in Tibet*, P7_TA(2012)0257, 2012, available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0257&language=EN> [accessed on 11 February, 2018]

⁶²⁵ Ibid.

⁶²⁶ The European Parliament, *Resolution of 7 April 2011 on the ban of the elections for the Tibetan government in exile in Nepal*, available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0158&language=EN> [accessed on 20 May, 2018]

⁶²⁷ Available at: <https://unpo.org/article/20467> [accessed on 20 May, 2018]

лидерима, као и да се апелује на представнике Европске уније да такав дијалог подрже.⁶²⁸ Уз помоћ појединих невладиних организација 2001. године Национални центар Источног Туркестана је у просторијама Европског парламента одржао конференцију под називом „Ситуација у Источном Туркестану после пола века кинеске комунистичке окупације“, на којој је говорио и председавајући делегације Европског парламента за НР Кину.⁶²⁹ У мају 2018. године пододбор Европског парламента за људска права организовао је размену мишљења о стању људских права у Кини са посебним освртом на Синђанг регију, где су поред европских парламентарца и представника невладиних хуманитарних организација учествовали и представници ујугурске дијаспоре у Европи.⁶³⁰

Поред тога, везано за Кину уопштено узев, Европска унија је финансирала програме помоћи у области демократије и људских права и суфинансирања невладиних организација у вредности од 128 милиона евра у периоду 2007-2010. године, односно 224 милиона евра у периоду 2007-2013. године.⁶³¹

Битан чинилац, посебно за тибетанске и ујугурске активисте, јесте и представљеност њихових случајева у Уједињеним нацијама. С обзиром на то да је Кина стална чланица Савета безбедности то је веома тешко, међутим, у појединим телима УН, посебно када је реч о Савету за људска права, раније Комисији за људска права УН, то је ипак могуће. САД су спонзорисале неколико резолуција у Савету критикујући стање људских права у Кини, но сви они су на захтев Кине усвајани као „*no-action*“ поднесци.⁶³² У овим поднесцима Кина се позива да обезбеди већу заштиту права етничких мањина, нарочито Тибетанаца, Ујгура и Монгола. На заседању Комисије за људска права УН, 2002. године неколико држава, међу којима Немачка,

⁶²⁸ Yitzhak Shichor, "Dialogue of the Deaf: The Role of Uyghur Diaspora Organizations Versus Beijing", op.cit, pp. 121-122.

⁶²⁹ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", op.cit, p. 309.

⁶³⁰ UNPO, *European Parliament Subcommittee on Human Rights Organised Exchange of Views on Human Rights Situation in China with a Special Focus on Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, available at: <http://unpo.org/article/20803> [accessed on 20 May, 2018]

⁶³¹ Thomas Lum, "U.S. Assistance Programs in China", op.cit, p. 2.

⁶³² Thomas Lum, "Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 114th Congress", op.cit, p. 41.

Холандија и Швајцарска, позвало је Кину да обезбеди право на самоопредељење и задовољавајућу аутономију тибетанског народа.

Такође, поједине невладине међународне организације које имају консултативни статус, као што су, на пример, Друштво за угрожене народе са седиштем у Немачкој или Транснационална радикална партија, подносе писане изјаве овим телима о стању људских права у Синђангу.⁶³³ У последњих неколико година поднето је око двадесет пет таквих изјава када је реч о овој регији.⁶³⁴ Поред тога у овим телима УН разматрано је више од стотину двадесет писаних изјава невладиних организација, нацрта резолуција и докумената везаним и за Тибетанско питање.⁶³⁵ На 10. седници Форума УН за људска у Женеви 2017. године говорили су и представници Информативног центра за људска права Јужне Монголије.

Уједињене Нације су, пре него што је НР Кина добила своје место у УН, донеле и три резолуције о Тибету. Далај лама је 1959. године поднео захтев за разматрање тибетанског питања у Уједињеним нацијама, понављајући став о статусу Тибета као суверене државе. Убрзо након тога Генерална скупштина УН је усвојила резолуцију о питању Тибета истичући његову препознатљиву културну и верску баштину, као и аутономију коју је традиционално уживао, али и забринутост због тога што су основна људска права и слободе народа Тибета ускраћена. Тибетско питање се поново појавило у Генералној скупштини 1961. године када усвојена резолуција која позива на прекид поступака који лишавају тибетански народ његових основних људских права и слобода, укључујући и право на самоопредељење. У августу 1965. године усвојена је трећа резолуција о Тибету, која је у суштини поновила ставове изнете у претходне две.⁶³⁶

Подршку тибетанским избеглицама посебно у Непалу пружао је и *UNHCR* и то најпре без већег знања јавности, због става УН да је питање Тибета унутрашње питање Кине, да би се помоћ наставила током шездесетих и седамдесетих година прошлог

⁶³³ Доступно на: <https://digitallibrary.un.org>;

⁶³⁴ Прорачун аутора на основу докумената доступних на: <https://digitallibrary.un.org>

⁶³⁵ Ibid.

⁶³⁶ Tsetan Dolkar, *Sino-Tibetan Relations 1990-2000: the Internationalisation of the Tibetan Issue*, A dissertation submitted to the Faculty of the Social Sciences and Philosophy of Philipps University, Marburg, 2008, pp. 40-43.

века, када је *UNHCR* учествовао и у демилитаризацији Тибетанаца по завршетку герилског рата.⁶³⁷

5.3.2. Уплив међународних недржавних актера

Уплив међународних невладиних организација, лоби група и терористичких организација - Један од значајних канала путем кога се одвија уплив међународних недржавних актера у етничке односе у НР Кини су међународне невладине организације, лобистичке и различите групе за заговарање поштовања људских права, транснационалне етничке групе и терористичке организације.

Након „реформе и отварања“, а посебно од осамдесетих година прошлог века значајно се повећава број невладиних домаћих и међународних организација у Кини.⁶³⁸ Не постоје прецизни подаци о броју страних невладиних организација у Кини, међутим, према неким проценама, у њој има између три и шест хиљада страних НВО, од чега је око хиљаду организација на религијској основи.⁶³⁹ Иако истичу значај и допринос невладиних организација друштвеном развоју, власти НР Кине су опрезне када је реч о оним међународним и домаћим невладиним организацијама које делују у сферама осетљивих политичких питања за Кину, попут људских и мањинских права.⁶⁴⁰ Тако се обично истичу негативне стране активности међународних невладиних организација као што су могуће угрожавање безбедности, претња политичкој стабилности и пропагирање страних пракси и вредности, што у крајњем може довести и до социјалних тензија.⁶⁴¹ Посебна пажња је усмерена ка оним међународним невладиним организацијама које подржавају државе Запада и домаћим невладиним организацијама које добијају грантове страних фондација.⁶⁴² На пример, кинеске

⁶³⁷ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 135.

⁶³⁸ Renee Yuen-Jan Hsia, Lynn T. White III, "Working Amid Corporatism and Confusion: Foreign NGOs in China", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 31, no. 3, Sage Publications, 2002, p. 333.

⁶³⁹ Chen Jie, "The NGO Community in China", *China Perspectives [Online]*, 68, 2006, p. 5, available at: <http://chinaperspectives.revues.org/3083>

⁶⁴⁰ Deyong Yin, "China's Attitude Toward Foreign NGOs", *Washington University Global Studies Law Review*, Volume 8, Issue 3, 2009, pp. 529-530

⁶⁴¹ Renee Yuen-Jan Hsia, Lynn T. White III, "Working amid Corporatism and Confusion: Foreign NGOs in China", op.cit, p. 337.

⁶⁴² Deyong Yin, "China's Attitude Toward Foreign NGOs", p. 534.

власти су 2005. године затвориле невладину организацију која се бавила питањима људских права у Кини и која је за то добила финансијску подршку невладине организације из САД.⁶⁴³ Међународне невладине организације по овим питањима сарађују са домаћим групама и активистима и тако их интернационализију, док НР Кина овај читав корпус питања сматра унутрашњим питањима, те да је овакав уплив страних актера мешање у њене унутрашње ствари којим се нарушава њена друштвена стабилност. Осим тога, овде спадају и питања територијалног интегритета и суверенитета НР Кине за чије нарушавање кинеске власти најчешће, на пример, оптужују тибетанске НВО, као и међународне невладине организације, које Кина сматра, на пример, одговорним за избијање немира 2008. године на Тибету.⁶⁴⁴ Кинеске власти под надзор стављају и активности религијских организација и њихове везе за страним активистима и организацијама, посебно због постојања историје сукоба са страним мисионарима у Кини.⁶⁴⁵ Почетком 2017. године ступило је на снагу ново законодавство везано за статус међународних невладиних организација, које према западним медијима, владама појединих држава, посебно САД и активистима невладиних организација показује да кинеске власти виде стране невладине организације као потенцијалну претњу националној безбедности, посебно због обавезе регистрације стране НВО у полицији.⁶⁴⁶

Уплив транснационалног цивилног друштва, односно међународних невладиних организација, путем односа са невладиним сектором у Кини, посебно када је реч о људским правима, Тибету и другим политичким питањима, укључује међународне НВО као што су *Human Rights Watch*, *Amnesty International*, *Reporters Without Borders*, *Pen International*, *Transnational Radical Party* и друге.⁶⁴⁷ Ове међународне невладине организације се у великој мери, с обзиром да се баве Кином

⁶⁴³ Ibid, p. 537.

⁶⁴⁴ Ibid, pp. 535-536.

⁶⁴⁵ Pitman B. Potter, "Belief in Control: Regulation of Religion in China", op. cit, p. 327.

⁶⁴⁶ Reuters Staff, "China Prompts Criticism with Tough Curbs on Foreign NGOs", *Reuters*, 2016 available at: <https://in.reuters.com/article/china-parliament-ngos/china-prompts-criticism-with-tough-curbs-on-foreign-ngos-idINKCN0XP0SZ> [accessed on 11 February, 2018]

⁶⁴⁷ Chen Jie, "The NGO Community in China", *China Perspectives [Online]*, 68, 2006, p. 4, available at: <http://chinaperspectives.revues.org/3083>

изван ње, и не делују на њеној територији, ослањају на сарадњу са групама унутар Кине које им пружају неопходне информације, као што су на пример „Мајке Тјананмена“ или „Кинески независни пен центар“ (форум дисидентских писаца који се боре за слободу изражавања).⁶⁴⁸ Такође, сарадњу међународне НВО остварују са кинеским дисидентским групама у егзилу. Међународне невладине организације на основу добијених информација домаћих група из невладиног сектора излажу критици политике кинеске владе у области људских права, на пример пред Саветом за људска права УН, покушавају да утичу на владе држава на таквим форумима као и да лобирају у администрацији САД и Конгресу.⁶⁴⁹ Оне пружају подршку домаћим активистима тако што им пружају међународну пажњу, финансијску и моралну подршку, те у неким случајевима и помажу у ослобађању активиста из затвора.⁶⁵⁰ На пример, уз посредовање организације за људска права са седиштем у Сан Франциску „*Dui Hua Foundation*“ 2006. године ослобођена је Рабија Кадир, ујгурска активисткиња.⁶⁵¹ Са друге стране, нарочито након деведесетих година 20. века и различите исламске невладине организације долазе у Кину како би спроводиле програме борбе против сиромаштва, изградње школа и џамија. Ове организације са собом су донеле и учења различитих исламских секти што се одразило и на религијски идентитет кинеских муслимана, што је у неким случајевима водило и до његове радикализације. Према појединим ауторима, ове организације почеле су и да урушавају ауторитет кинеских власти код муслиманског становништва.⁶⁵²

Невладине организације попут *Human Rights Watch*, *Amnesty International*, *Freedom House* значајно доприносе интернационализацији питања положаја етничких и верских мањина у Кини. Својим залагањем Тибетанци, посебно они у егзилу, успели су да добију значајну финансијску и административну подршку од ових организација,

⁶⁴⁸ Ibid.

⁶⁴⁹ Ibid, p. 5.

⁶⁵⁰ Ibid.

⁶⁵¹ Jim Yardley, "China releases Muslim prisoner", *The New York Times*, March 18, 2005, available at: <http://www.nytimes.com/2005/03/18/world/asia/china-releases-muslim-prisoner.html> [accessed on 16 February, 2018]

⁶⁵² Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op.cit, pp. 102-104.

које заговарају право тибетанског народа на самоопредељење.⁶⁵³ *Human Rights Watch* у својим годишњим извештајима анализира стање људских права у Кини од 1989. године, где се на званичној интернет презентацији организације у претрази извештаја поред Кине посебно под одељком „државе“ налази Тибет.⁶⁵⁴ Такође, на појединим географским картама на сајту приказана је цела територија Кине с тим да је карта означена као „Кина и Тибет“. *Freedom House* се бави Кином, али и Тибетом посебно, у својим извештајима од 1998. године. Тибет стоји на списку са осталим државама света, с тим што је означен звездицом.⁶⁵⁵ *Amnesty International* се поред Тибета бави и стањем људских права Ујгура.⁶⁵⁶ Сви ови извештаји наводе да се етничке мањине у Кини суочавају са „политичким угњетавањем и насиљем“, „културним и религијским неслободама“, „друштвеном и економском дискриминацијом“, „угрожавањем животне средине“, „рестрикцијом информација“, као и да се етничке мањине у Кини суочавају са „дискриминацијом и ограничењима њихових права на слободу вероисповести, слободу изражавања, удруживања и мирног окупљања“.⁶⁵⁷ Често се у ранијим извештајима истицало и да је Тибет до 1949. године био „независна држава“, да је Кина извршила „инвазију“ на ову територију и „окупира“ је. *Freedom House* поред Ујгура и Тибетанаца у последњим извештајима наводи да су појачана одређена ограничења религијских активности и у областима у којима живе Хуи од краја 2012. године. Према њима, у неколико области важе забране верске едукације деце и строжије се примењују, као и ограничења у приказивању „халал“ знакова, те да је покренута репресија над Салафи Хуима.⁶⁵⁸ *Human Rights Watch* комитет за Азију је још 1991. и 1992. године издао извештаје и о Унутрашњој Монголији. У овим извештајима под називом „Репресија у Унутрашњој Монголији“ и „Наставак репресије у Унутрашњој Монголији“, детаљно се анализира стање људских права у овој регији,

⁶⁵³ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 175.

⁶⁵⁴ Доступно на званичној интернет презентацији организације: <https://www.hrw.org/publications>

⁶⁵⁵ Видети: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/china>

⁶⁵⁶ Видети: <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/>

⁶⁵⁷ Видети: <https://www.hrw.org/publications>; <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/china>; <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/>

⁶⁵⁸ Sarah Cook, "The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping", *A Freedom House Special Report*, Freedom House, 2017, op.cit, p. 19.

као и настанак продемократских и дисидентских монголских организација у њој. Поред тога, као посебно поглавље, извештаји преносе циркуларна писма централних и локалних власти о начину опхођења према странцима и страним групама, посебно онима из Монголије, где се налаже да се о њиховим активностима одмах известе надлежни органи.⁶⁵⁹

Као посредници међу ујгурским организацијама у дијаспори делују организације као што су *Society for Threatened Peoples* и *Unrepresented Nations and Peoples Organisation*.⁶⁶⁰ Ове две организације, посебно друга, активистима ујгурских организација у дијаспори помажу око њиховог представљања у међународном окружењу обликујући њихове активности тако да оне одговарају прихваћеним моделима деловања у локалним заједницама на Западу. Ове организације значајно помажу ујгурским активистима у посредовању између њих и већих и утицајнијих невладиних организација, те пружају обуку младим ујгурским активистима у савладавању успешних стратегија цивилног деловања у условима међународног политичког активизма.⁶⁶¹ У сарадњи са *Unrepresented Nations and Peoples Organisation* 2008. године у Берлину одржан је семинар за обуку ујгурских лидера из многих делова света са циљем да се они упознају са процедурама и тактикама за ефикасну међународну политичку мобилизацију.⁶⁶² Поред Ујгура, ова организација подршку у интернационализацији етничких односа у Унутрашњој Монголији даје и монголским организацијама које заговарају поштовање мањинских права Монгола у Кини. Уз њену помоћ организована је конференција о Унутрашњој Монголији у Европском парламенту, а у новембарском броју њеног гласила за 2017. годину Организација указује на погоршање стања људских права Монгола у Кини, позивајућу Европски

⁶⁵⁹ Детаљније о томе видети: Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, op. cit; Human Rights Watch, *Continuing Crackdown in Inner Mongolia*, Human Rights Watch/Asia, 1992.

⁶⁶⁰ Еркин Алптекин (син Исе Јусуфа Алптекина, вође ујгурског покрета за независност) био је један од оснивача *UNPO* и служио је као председавајући Генералном скупштини, те као Генерални секретар ове организације.

⁶⁶¹ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", op.cit, pp. 230-231.

⁶⁶² Yu-Wen Chen, "A Case Study of the Uyghur Organizations in Germany and How They Influence German Policies towards China", op.cit, p. 17.

парламент и међународну јавност да укажу Кини на њену одговорност за овакво стање.⁶⁶³

Значајан канал интернационализације и лобирања представљају и стране групе за заговарање права етничких мањина, а посебно су карактеристичне оне за Тибет, које често на међународном нивоу воде низ кампања за подршку Тибету. Најпознатија од њих је кампања која је вођена 1999. године како би се спречила Светска банка да да зајам Кини за пресељење кинеских Хан фармера у тибетанску регију. Тибетанске групе за подршку организовале су протесте испред Банке и слали дописе њеним руководиоцима, да би на крају и успели да се кредит не одобри.⁶⁶⁴ Неке од њих су, на пример, *International Campaign for Tibet* из Вашингтона, *Students for a Free Tibet* из Њујорка, и *Free Tibet* из Лондона, као и *Tibet Fund. Tibet Society* је прва група за подршку Тибету основана још 1959. године, која и данас заговара „право на слободу Тибета и право на самоопредељење Тибетанаца“. Ова организација у Великој Британији служи као секретаријат за „све-страначку“ (*all-party*) парламентарну групу за Тибет у оквиру британског парламента и како сама организација наводи, њена сврха је да „врши притисак на владу Велике Британије да подстакне преговоре између кинеске владе и далај ламе и тибетанске владе у егзилу, признајући притом да је Тибет окупирана земља која има независне везе са Британијом“.⁶⁶⁵ *International Campaign for Tibet* има своје канцеларије поред Вашингтона и у Европи (Амстердаму, Берлину, Бриселу), Аустралији и Индији. Ова организација остварује сарадњу са америчким Конгресом и специјалним координатором за Тибет како би се побољшали услови финансирања програма који се односе на Тибет, као и да интереси Тибета буду представљени у спољној политици САД. Организација сарађује на промоцији тибетанског питања и са Европским парламентом и Европском комисијом, као и са парламентарцима и владиним службеницима у Аустралији. *Free Tibet* је невладина организација настала 1987. године у Лондону са циљем „окончања кинеске окупације

⁶⁶³ "China's Rapid Growth and the Rise of Human Rights Violations in Southern Mongolia", *UNPO Newsletter*, November 2017, available at: http://www.smhric.org/SMW_99.htm [accessed on 18 May, 2018]

⁶⁶⁴ Tenzin Dorjee, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic and Historical Analysis*, op.cit, p. 55.

⁶⁶⁵ Доступно на: <https://tibetsociety.com/all-party-parliamentary-group-for-tibet/> [приступано 30. марта 2018.]

Тибета“. Организација обавља активности на ширењу информација у вези са Тибетом преко медија, на лобирању код политичких лидера, на прикупљању донација за финансијску подршку тибетанском покрету. *Tibet Fund* је организација основана 1981. године са циљем очувања различитог културног и националног идентитета тибетанског народа, постизања и одржавања кохезије тибетанске заједнице у егзилу, док је навећи део активности усмерен на помоћ тибетанским избеглицама. Организација финансијску подршку за спровођење ових активности добија путем грантова америчке владе и у њиховом спровођењу сарађује са тибетанском владом у егзилу. Поред тога, а слично као и друге организације за подршку Тибету, финансије добија и од различитих приватних фондација и појединачних донатора за подршку различитим пројектима, као што је, на пример, пројекат Плава књига путем којег они који нису Тибетанци могу подржати тибетански народ. Плава књига је пројекат централне тибетанске управе путем кога се позивају они који нису припадници тибетанског народа да дају годишње финансијске доприносе и тиме допринесу „решењу тибетанског питања“ и „враћању слободе Тибету“. ⁶⁶⁶ Деведесетих година прошлог века формирана је и организација *Milarepa Fund*, која је на концерту подршке Тибету у Сан Франциску 1996. године окупила око сто хиљада људи и прикупила приближно осамсто хиљада долара са циљем подизања свести о тибетанском покрету за независност. ⁶⁶⁷ Након тога уследио је низ концерата познатих музичких група под називом „Концерти за слободу Тибета“, те је у периоду од 1996. до 2001. године прикупљено више милиона долара донација. ⁶⁶⁸

Подршка ујгурском покрету за независност, као и терористичким активностима појединих припадника ујгурског народа и терористичких организација, посебно од деведесетих година прошлог века долазила је са простора Централне Азије, Пакистана

⁶⁶⁶ Видети: <http://tibetoffice.com.au/the-blue-book/>

⁶⁶⁷ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, op.cit, p. 92.

⁶⁶⁸ Madeleine Brand, "Remember when the Beastie Boys played for Tibet? Here's how it happened", *America Abroad*, 2016, available at: <https://www.pri.org/stories/2016-07-07/remember-when-beastie-boys-played-tibet-here-s-how-it-happened> [accessed on March 30, 2018]

и Авганистана за време талибанске власти.⁶⁶⁹ Према извештајима кинеских власти велики број етничких немира и терористичких аката који су се десили у Синђангу у периоду од 1990. до 2001. године спровеле су ујгурске терористичке организације које оне називају заједничким именом „снаге Источног Туркестана“ и према којима су оне у вези са терористичким организацијама изван Кине.⁶⁷⁰ Извештај наводи да је већи број терориста ухапшен у Синђангу управо након њихове обуке у базама у Авганистану и другим земљама. Према наводима кинеских власти „снаге Источног Туркестана“ имале су подршку Осаме Бин Ладена и дела његових терористичких снага, те да је „Исламски покрет Источног Туркестана“ на челу са Хасаном Масумом добијао финансијску и материјалну подршку (оружје, муницију, превозна средства, телекомуникациону опрему) и помоћ у обуци и умрежавању са другим терористичким организацијама са простора Централне Азије од Осаме Бин Ладена.⁶⁷¹ Почетком 1999. Бин Ладен се и састао са вођом Исламског покрета Источног Туркестана. Према кинеским изворима, Хасан Масум поседовао је авганистански пасош издат од талибанских власти. Од октобра 2000. године, према истим изворима, Осаме Бин Ладен и Талибани су на различите начине овој групи обезбедили око три стотине хиљада америчких долара и обавезали се да покрију све трошкове њихових активности за 2001. годину.⁶⁷² Обучавани припадници „снага Источног Туркестана“ у камповима у Авганистану, Кандахару, Мазарију, Шарифу и другим местима, после обуке упућивани су назад у Кину како би успоставили терористичке организације и планирали и спроводили терористичке активности, док се део њих придружио талибанским оружаним снагама у Авганистану, чеченским терористима у Русији, а неки су учествовали у терористичким активностима у Централној Азији.⁶⁷³ Сазнања о повезаности ујгурских терористичких организација као што су Исламски покрет

⁶⁶⁹ Jörg Friedrichs, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", op.cit, p. 12.

⁶⁷⁰ Information Office of State Council, "East Turkistan" Terrorist Forces Cannot Get Away With Impunity, 2001, available at: <http://www.china.org.cn/english/2002/Jan/25582.htm> [accessed on March 24, 2018]

⁶⁷¹ Ibid.

⁶⁷² *Terrorist Activities Perpetrated by "Eastern Turkistan" Organizations and Their Links with Osama bin Laden and the Taliban*, 2001, available at: <http://www.china-un.org/eng/zt/fk/t28937.htm> [accessed on March 24, 2018]

⁶⁷³ Information Office of State Council, "East Turkistan" Terrorist Forces Cannot Get Away With Impunity, op. cit.

Источног Туркестана и Ослободилачка организација источног Туркестана потврдиле су и америчке установе које су у својим извештајима наводиле да су се Ујгури борили на страни Ал Каиде у Авганистану, ка и да су се неки од њих који су обучавани у Авганистану вратили у Кину.⁶⁷⁴ Кинеске власти су стране терористичке организације са простора Пакистана и Узбекистана доводиле у везу са ујгурским сепаратистичким групама и појединцима које су ове организације регрутовале и прижале им војну обуку. Таблићи Цамаат (*Tableeghi Jamaat*) је пакистанска исламска мисионарска организација која је Ујгурима обезбедила оружје и обуку за борбе у Авганистану, а у Киргистану је 1998. године ухапшен је вођа фракције ове организације, Ујгур рођен у Кини. Поред тога, кинеске власти оптужиле су ову организацију да дистрибуира верске материјале у Синђангу, као и да је активно укључена у насиље и немире у њему.⁶⁷⁵ Ризик од радикализације, посебно међу Хуи муслиманима, знатно је повећан проповедањем чланова Таблићи Цамаата из Пакистана, Индије, Бангладеша, Саудијске Арабије, Кувајта, Северне Африке и западне Европе у кинеским регијама у којима живе муслимани.⁶⁷⁶ Према појединим извештајима, Исламски покрет Узбекистана је такође група која је активно регрутовала и обучавала Ујгуре, а и сама се доводи у везу са Ал Каидом, као и са организацијом *Hizb-ut-Tahrir*.⁶⁷⁷

Дешавања у Синђангу привукла су пажњу разних међународних исламистичких терористичких група. У својој поруци Абу Бакр Ал-Багдади наводи Кину између осталих као земљу у којој су „муслиманска права одузета силом“ и позива војнике ИСИС-а да се „освете“, а тада саопштава и да су се и неки кинески држављани придружили њима.⁶⁷⁸ Ал Каида је претила да ће нападати кинеске интересе у Магребу

⁶⁷⁴ US Department of State, Counterterrorism Office, *Patterns of Global Terrorism 2001* (US Department of State, Washington, DC, 2002), p. 17, наведено према: Colin Mackerras, "Some Issues of Ethnic and Religious Identity among China's Islamic Peoples", *Asian Ethnicity*, Volume 6, Number 1, Carfax Publishing, 2005, p. 12.

⁶⁷⁵ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", CRS Report for Congress, 2001, pp. 8-11, available at: <https://archive.org/details/371376-7945> [accessed on May 07, 2018]

⁶⁷⁶ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, op.cit, p. 106.

⁶⁷⁷ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", op.cit.

⁶⁷⁸ Mathieu Duchâtel, "Terror Overseas: Understanding China's Evolving Counter-Terror Strategy", *Policy Brief*, European Council on Foreign Relations, 193, 2016, pp. 2-4, available at:

када се и десио напад на конвој у Алжиру. У октобру 2009. године један оперативац Ал Каиде позвао је Ујгуре да покрену џихад против Кине и протерају „невернике“ који су окупирали њихову домовину, а 2014. године Ал Каида је објавила чланке који позивају на операције против кинеских интереса широм света у знак одмазде према кинеској политици у Синђангу.⁶⁷⁹ Последњих година подршка и везе ујгурских терористичких организација са међународним тероризмом се настављају. У новембру 2015. године Исламска држава објавила је да је први пут извршила егзекуцију кинеског држављанина. У видео снимку из марта 2017. године који је објавила Ал Џазира, Исламска држава саопштава да ће се „пролити река крви“ у нападима на кинеске циљеве.⁶⁸⁰

Две међународне политичко-религијске организације оствариле су свој утицај у Синђангу – Партија ослобођења (*Hizb-ut-Tahrir*) и Хиђрат (*Hijrat*). Партија исламског ослобођења је глобална, радикална, исламистичка политичка партија која као покрет настаје још средином педесетих година прошлог века, а у Централну Азију долази средином деведесетих и успева да придобије велики број присталица у већини централноазијских република.⁶⁸¹ Партија ослобођења је политичко-религијска организација и њена идеологија базирана на исламу са главним циљем успостављања исламске државе (калифата) која би објединила све муслиманске нације. Формално се противи употреби оружја и силе и одбацује тероризам као средство политичке борбе, али упркос томе, постоје докази о укључености партије у различите терористичке активности на простору Централне Азије.⁶⁸² У Синђангу се углавном не повезује са насиљем, али постоје грађани Синђанга који су њени чланови.⁶⁸³ Са друге стране,

http://www.ecfr.eu/publications/summary/terror_overseas_understanding_chinas_evolving_counter_terror_strategy7160#_ftn13 [accessed on March 24, 2018]

⁶⁷⁹ Ibid, p. 4.

⁶⁸⁰ Dawn Murphy, "China's Approach to International Terrorism", *Peace Brief* 235, United States Institute of Peace, 2017, p. 1.

⁶⁸¹ Jean-Pierre Filiu, "Hizb ut-Tahrir and the Fantasy of the Caliphate", *Le Monde Diplomatique*, June 2008, available at: <https://mondediplo.com/2008/06/04caliphate> [accessed on March 24, 2018]

⁶⁸² Emmanuel Karagiannis, *Political Islam in Central Asia: The Challenge of Hizb Ut-Tahrir*, Routledge, 2010, p. 112

⁶⁸³ Yan Sun, "The Roots of China's Ethnic Conflicts", op.cit, p. 228.

кинеске власти Хиђрат покрет, који делује скривено, углавном преко илегалних медреса, одређују као једног од главних изазивача насиља у Синђангу.⁶⁸⁴

5.4. Подршка дијаспоре покрету за национално самоопредељење мањинских етничких група НР Кине

Развој интернета, масовних медија, друштвених мрежа, те развој средстава за комуницирање и сабраћаја, као и процес глобализације значајно су увећали видљивост и утицај етничке дијаспоре унутар међународног система. Због могућности да лако успоставе контакт, брзо комуницирају, као и због велике и олакшане мобилности, дијаспора је све више у могућности да остварује и одржава односе између друштава у којима се налази и оног из кога потиче. С обзиром на то да мањинске етничке групе унутар једне државе често не могу бити формално заступљене на нивоу међународног систем, у државним структурама и међународним организацијама, оне у великој мери зависе од подршке своје дијаспоре која путем држава у којима се налази може обезбедити како политичку, тако и финансијску помоћ.⁶⁸⁵ У случају постојања сукоба између мањинске етничке групе и централних државних власти дијаспора је та која може мобилисати спољну подршку и са даљине учествовати у сукобу. Дијаспора може бити активно укључена у унутардржавне етничке сукобе на другом крају света путем електронских средстава комуникације и утицати на ове сукобе слањем новца, оружја, али и идеја и мишљења. Повезано са тим, и природа спољне подршке унутардржавним етничким сукобима постаје све више транснационална, те су стога заједнице у дијаспори постале битне групе за мобилизацију спољне подршке. Како неки аутори наводе дошло је до „делокализације“ етничких сукоба, мањег територијалног ограничења групних идентитета, те већег учешћа и утицаја дијаспоре са даљине на унутардржавни сукоб.⁶⁸⁶

⁶⁸⁴ Ibid.

⁶⁸⁵ Jolle Demmers, "Nationalism from without: Theorizing the role of diasporas in contemporary conflict", in: Touraj Atabaki, Sanjot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and Diaspora*, Routledge, 2005, p. 12.

⁶⁸⁶ Ibid, pp. 14, 17.

Све је већи број припадника различитих етничких група у дијаспори који су напустили Кину, често у потрази за бољим условима живота, настанивши се посебно у земљама Запада. Према неким проценама глобална популација мањинских етничких група из Кине броји приближно седам милиона.⁶⁸⁷ Дијаспора мањинских етничких група из Кине, њихове заједнице и организације широм света представљају велику мрежу интересних група и група за заговарање права на национално самоопредељење. Оне својим активизмом постају важни политички актери који су способни да утичу на дешавања унутар Кине из иностранства преношењем нематеријалних вредности (политичких идеја, културних и религијских вредности), али и материјалне помоћи – финансија, оружја. Кинеска држава се све више суочава са активностима заједница етничких и дисидентских група у дијаспори које настоје да на разне непосредне и посредне начине утичу на дешавања у њој. Она се сукобљава са међудржавним, међувладиним и транснационалним структурама и организацијама, посебно са оним организованим етничким и дисидентским групама у иностранству које се налазе у земљама које су спремне да подрже њихове напоре, попут продемократских дисидентских група прекоморских кинеза, Фалун Гонга, тибетанског, ујгурског и монголског покрета за независност.⁶⁸⁸ Многе кинеске мањине имају своју дијаспору која је способна да врши утицај на нивоу међународног система, а у корист својих сународника у Кини. Најочигледнији пример је свакако тибетанска дијаспора предвођена далај ламом, али то постаје и ујгурска дисајпора која све више бива моболисана на међународном плану. И дијаспора осталих етничких група, нарочито Монгола из Унутрашње Монголије, улаже напоре у бољу организацију покрета за независност. Утицај различитих глобализацијских тенденција на Тибету и у другим етничким подручјима промовише такву врсту етничке свести која често захтева и потпуну независност и стога је веома непријатељска према форми националне интеграције у Кини која инсистира на одржавању постојећих граница, сматра Колин

⁶⁸⁷ James To, "Beijing's Policies for Managing Han and Ethnic-Minority Chinese Communities Abroad", *op. cit.*, p. 192

⁶⁸⁸ James To, "Beijing's Policies for Managing Han and Ethnic-Minority Chinese Communities Abroad", *Journal of Current Chinese Affairs*, 41, 4, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Institute of Asian Studies 2012, p. 184.

Макерас (*Colin Mackerras*).⁶⁸⁹ На овим основама Кина се истовремено суочава са активностима и захтевима за већим правима етничких група на локалном нивоу (унутар аутономних области), регионалном (Централна Азија, Индија...) и глобалном (деловање активне дијаспоре).⁶⁹⁰

5.4.1. Тибетанска дијаспора и интернационализација „тибетанског питања“

Након устанка Тибетанаца 1959. године и сукоба са кинеским властима око осамдесет хиљада људи на челу са далај ламом одлази у изгнанство у Индију. Ово је био први велики талас миграција Тибетанаца након кога се формирају и прве веће тибетанске заједнице у дијаспори. Други талас тибетанске миграције започео је осамдесетих година двадесетог века, а покренут је за време политике „реформе и отварања“, која је омогућила веће кретање људи, како унутар Кине, тако и ван ње. Све то је већ у раним осамдесетим годинама омогућило оним Тибетанцима који су раније избегли, да посећују своје рођаке у Тибету, да би крајем осамдесетих и сами Тибетанци из Кине добили дозволе да из верских разлога путују у Индију, као и да посећују своје рођаке тамо. Многи од њих се тада одлучују да тамо и остану.⁶⁹¹ Како је тибетанска администрација у изгнанству организовала и образовне активности многи Тибетанци из Кине су почели да шаљу своју децу у школе у Индију да би тамо добили тибетанско образовање. Други тибетански устанак и немири крајем осамдесетих година изазвали су још миграција Тибетанаца. Трећи талас који започиње средином деведесетих година карактерише смањење миграција из Тибета, већ је његова главна одлика била миграторно кретање из тибетанских насеља и заједница изван Тибета ка земљама Запада, попут Канаде и САД.⁶⁹² Тибетанска дијаспора расута је широм света, али углавном се налази у Индији, Непалу и САД. Досељавање Тибетанаца у САД почиње

⁶⁸⁹ Colin Mackerras, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, op.cit, pp. 54-55.

⁶⁹⁰ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", op.cit, p. 3.

⁶⁹¹ Emily T Yeh, "Exile Meets Homeland: Politics, Performance, and Authenticity in the Tibetan Diaspora", *Environment and Planning D: Society and Space*, vol. 25, Sage Journals, 2007, pp. 652-653.

⁶⁹² Sonam Nyanang, *Political Activism Among Second Generation Tibetans In The 21st Century: The Construction And Negotiation Of Identity In Transnational Social Spaces*, A Major Research Paper presented to Ryerson University, Toronto, Ontario, 2016, p. 2.

деведесетих година када је усвојен Имиграциони акт и када хиљаду Тибетанаца добија визе за долазак у САД.⁶⁹³ Након тога број се константно повећава, да би данас по неким проценама у САД било више од десет хиљада Тибетанаца.

Табела 6: Тибетанска дијаспора у појединим земљама света

Индија	94203
Непал	13514
САД	11265
Канада	4640
Швајцарска	1540
Бутан	1298
	650
Уједињено Краљевство	
Остатак Европе (без Швајцарске и Скандинавије)	640
Аустралија	533
Тајван	485
Скандинавија	110
Нови Зеланд	66
Јапан	60
УКУПНО	129004

Извор: <http://tibetdata.org/projects/population/>

Од када је далај лама са члановима тибетанске управе 1959. године затражио политички азил у Индији, тибетанска влада у избеглиштву бива реорганизована, усваја се „устав“ (повеља) и формирају се органи тзв. Централне тибетанске администрације. У изгнанству су формиран Скупштина тибетанских народних посланика која служи као законодавно тело („парламент“) и Веће министара као извршни орган кога бира парламент. Од 2001. године на изборима Тибетанци широм света бирају премијера, који представља највећи политички ауторитет централне тибетанске администрације и њене извршне власти.⁶⁹⁴ Једна карактеристика „политичког система“ која је унета и у Повељу односи се на то да Тибетанци у дијаспори плаћају „добровољни порез за

⁶⁹³ Julia Meredith Hess, "Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, and Nationalist Activism in a Transnational World", *op. cit.*, p. 80.

⁶⁹⁴ Просек је деведесет америчких долара годишње по особи у развијеним земљама и два долара у Индији и Непалу. Ови приходи чине нешто више од петине годишњег буџета администрације; Lobsang Sangay, "Tibet: Exiles' Journey", *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, 2003, pp. 126-127.

слободу“, како би на основу тога могли да гласају, те и како би стекли право грађанства.⁶⁹⁵ Порез настаје када једна независна група формира Тибетански покрет за слободу 1972. године који покреће ову праксу како би се финансијски помогла централна администрација. Према овоме сваки Тибетанац старији од шест година плаћа одређен износ на годишњем нивоу, као и додатни износ на годишњем нову за оне старије од осамнаест година.⁶⁹⁶ Од свог оснивања Тибетанска централна администрација је од многих Тибетанаца препозната као легитимна влада и прави и једини представник тибетанског народа. Кинеске власти тибетански владу у изгнанству сматрају нелегалном. У оквиру Централне тибетанске администрације постоје департмани међу којима су они за финансије, образовање, здравство и безбедност,⁶⁹⁷ док преко Департмана за информисање и међународне односе централна администрација ради на ширењу информација о политичким и људским правима Тибетанаца. Такође, овај департман служи као канцеларија за протокол и сарађује са светским медијима и групама за подршку Тибету, те одржава спољне односе успостављањем страних мисија. Централна тибетанска администрација има мисије у Будимпешти, Канбери, Женеви, Катмандуу, Лондону, Москви, Њу Делхију, Њујорку, Паризу, Преторији, Тајпеју и Токију.⁶⁹⁸ Једна од карактеристика овако организоване дијаспоре је хијерархијско устројство на челу са Централном тибетанском администрацијом, која обавља све сличне функције као институције једне државе.⁶⁹⁹

На челу са далај ламом од краја осамдесетих година централна администрација је одлучила да, што је више могуће, интернационализује тибетско питање, те да тако

⁶⁹⁵ Ibid.

⁶⁹⁶ Namgyal Choedup, "Tibetan Exile or Diaspora: India as a Second Homeland", in: P. Christiaan Klieger, *Greater Tibet: An Examination of Borders, Ethnic Boundaries, and Cultural Areas*, Lexington Books, 2016, p. 19.

⁶⁹⁷ Департман образовања води 87 школа са 30.000 студената у Индији, Непалу и Бутану. Департман финансија има 21 пословну јединицу у Индији, Непалу, Аустралији и САД. Одељење за здравље води више од 100 клиника, а одељење за унутрашње послове управља са 54 насеља, док одељење које се бави религијом води рачуна о 200 манастира са више од 20.000 монаха; Lobsang Sangay, "Tibet: Exiles' Journey", op.cit, p. 129.

⁶⁹⁸ Central Tibetan Administration, Official Website, available at: <http://tibet.net/department/information/>

⁶⁹⁹ Tsering Topgyal, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance Against China", *Pacific Affairs*, Vol. 86, No. 3, University of British Columbia, 2013, pp. 527-529.

прошири домен сукоба са кинеским властима и изван Тибета и пребаци га на ниво глобалне политичке арене. Циљ је био да се повећањем свести међународне јавности о тибетанском питању утиче на владе западних демократија како би се извршио притисак на кинеске власти да се изнађе решење проблема.⁷⁰⁰ Транснационални тибетански активизам имао је за циљ да обавештава међународну јавност о историји Тибета и пракси кинеске владе на Тибету, које су по њима представљале окупацију.⁷⁰¹ Далај лама не иступа само као религијски вођа, што је и у складу са његовом титулом главног администратора, већ држи и политичке говоре у земљама које обилази, а главни напор је уложен да се тибетанско питање пребаци из „арене геополитичких националних интереса у сферу кључних америчких вредности - у идеолошку посвећеност Сједињених Држава слободи и људским правима“⁷⁰² Временом, скоро све активности мобилисане и организоване тибетанске дијаспоре биле су усмерене ка томе да се у међународној заједници иступа у име оних Тибетанаца који су у Кини са циљем да се поврати политичка контрола над Тибетом. Тибетанци у егзилу и њихова политичка елита „тибетанско питање“ сада промовишу у оквиру западних норми и вредности – демократије, људских и мањинских права, културних права. Такође, два су правца у којима се крећу активности тибетанске дијаспоре. Један је обликован око идеја самоопредељења и остварења независности, док је други обликован идејом глобалног мултикултурализма, те као главни циљ има очување тибетанске културе у егзилу.⁷⁰³

Прилоком посета државама и његовим говорима у њиховим институцијама далај лама је позивао на мобилизацију међународне подршке у вези са тибетанским питањем. У том циљу далај лама је остваривао контакте са парламентарцима бројних држава, а и сам је држао говоре у парламентима у Великој Британији, Француској, Данској, Литванији, САД, ЕУ и другима. У периоду од 1954. до 2000. године далај

⁷⁰⁰ Tenzin Dorjee, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic and Historical Analysis*, op. cit, p. 37.

⁷⁰¹ Julia Meredith Hess, "Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, and Nationalist Activism in a Transnational World", p. 95.

⁷⁰² Melvyn C. Goldstein, *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama*, University, p. 76.

⁷⁰³ Ann Frechette, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, p. 117.

лама је имао сто осамдесет три путовања у педесет седам земаља света.⁷⁰⁴ Он је позивао да међународна заједница пружи помоћ у очувању јединствене тибетанске културе као и да се Тибетанцима морају гарантовати основна људска права, те да се кинеске власти убеде да седну за преговарачки сто ради мирног и равноправног решења тибетанског питања. У обраћању Кокусу за људска права америчког Конгреса 1987. године далај лама је предложио План од пет тачака и тиме поставио основу његових каснијих иницијатива за дијалог са Пекингом.⁷⁰⁵ У обраћању Европском парламенту у Стразбуру, 1988. године далај лама је објаснио овај мировни план од пет тачака и том приликом заговарање независности заменио захтевима да се на Тибету оствари „суштинска аутономија“, односно висок степен истинске аутономије у којој ће Тибетанци управљати свим својим пословима осим односа са иностранством и одбраном.⁷⁰⁶

Ове активности далај ламе посебно у Сједињеним Државама као и подршка коју је добио од Конгреса утицале су и на Тибетанце у Кини који су редовно пратили Глас Америке и *BBC* емисије на кинеском језику, док је и кинеска влада емитовала програме на локалним медијима у којима су критиковане активности далај ламе. Недељу дана након првог говора далај ламе у Вашингтону, националистички монаси из манастира Дрепунг у Ласи одржали су политичке демонстрације у знак подршке независности Тибета и иницијативе далај ламе. Неки аутори наводе су многи просечни Тибетанци у Ласи веровали да је говор далај ламе у Конгресу прекретница у тибетанској историји и да ће Сједињене Америчке Државе, у њиховим очима највећа војна сила у свету, убрзо присилити Кину да „ослободи“ Тибет.⁷⁰⁷

Централна тибетанска администрација учествује и у активностима на дефинисању стратегија и координацију акција везаним за тибетанско питање и са

⁷⁰⁴ Lobsang Sangay, "Tibet: Exiles' Journey", *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, 2003, p. 123.

⁷⁰⁵ 1. Трансформација целог Тибета у зону мира; 2. Напуштање кинеске политике премештања становништва која угрожава постојање Тибетанаца као народа; 3. Поштовање основних људских права и демократских слобода Тибетанаца; 4. Реституција и заштита природне средине Тибета и напуштање кинеске употребе Тибета за производњу нуклеарног оружја и одлагање нуклеарног отпада; 5. Почетак озбиљних преговора о будућем статусу Тибета и односа између тибетанског и кинеског народа. Melvyn C. Goldstein, *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama*, pp. 76-77.

⁷⁰⁶ Tenzin Dorjee, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic and Historical Analysis*, p. 38.

⁷⁰⁷ Melvyn C. Goldstein, *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama*, pp. 79, 83.

бројним страним групама за подршку Тибету, које у форми невладиних организација постоје у многим државама света и чине покрет група за подршку Тибету. У те сврхе одржавају се и заједничке конференције централне администрације и група за подршку Тибету као што је то била прва конференција одржана 1990. године у Дарамсали. Седма међународна конференција група за подршку Тибету одржана је 2016. године у Бриселу. Током припрема за одржавање Олимпијских игара у Кини 2008. године многи активисти за људска права, те групе за подршку Тибету на Западу износили су своје намере да ће ово искористити као повод да међународну јавност упозоре на кршење људских права у Кини, нарочито на Тибету. Такође, разне тибетанске групе и организације најављивале су да ће организовати и предводити „тибетански народни устанак“. Тибетанска заједница у егзилу у Индији јавно је најавила да ће маршем на Тибет ометати припреме за одржавање Олимпијских игара.⁷⁰⁸ Марш је почео 10. марта у Њу Делхију, али га је индијска полиција врло брзо зауставила. Са друге стране, кинеске власти су ово искористиле да кривицу за насилне немире 2008. године усмере ка далај ламима, односно „далај ламиној клици“. У многим светским градовима, одржани су антикинески протести у знак подршке Тибетанцима.⁷⁰⁹

Крајем деведесетих година и интернет постаје један од начина повезивања тибетанске дијаспоре широм света путем кога се несметано одвијао проток информација и брзо и лако многи Тибетанци бивају обавештени о дешавањима на Тибету. Врло брзо створена је мрежа сајтова, форума и блогова путем којих је ова „дигитална дијспора“ одржавала осећај групног идентитета и заједништва.⁷¹⁰ Све већа употреба дигиталних технологија омогућила је и већи проток информација између владе и изгнанству и шире тибетанске дијаспоре са Тибетанцима у Кини. Током немира 2008. године тибетански активисти и новинари изван Кине су се путем интернета и мобилне телефоније обавештавали о дешавањима које су затим

⁷⁰⁸ Enze Han, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014, p. 73.

⁷⁰⁹ Colin Mackerras, "Ethnic minorities", in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 126.

⁷¹⁰ Tsering Topgyal, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance Against China", *Pacific Affairs*, p. 535.

дистрибуирали светским медијима.⁷¹¹ Многе демонстрације које настају, како на Тибету у Кини, тако и у другом земљама у којима постоје организације које подржавају Тибетанце, најчешће имају као циљну групу међународне медије. На ове начине Тибетанци у дијаспори, иако постоје бројна ограничења, остају у контакту са Тибетанцима у Кини. Још пре тога, а посебно након „реформе и отварања“ остварене су могућности Тибетанаца да комуницирају са спољним светом и Тибетанцима у егзилу, као и да се информације преносе у оба смера. Ово је значило и долазак нових политичких идеја, сазнања о међународном праву, демократији и људским правима, као и идеја које заговара далај лама. Сlike далај ламе са западним политичким лидерима, пропагандни и религијски материјали, аудио записи са далај ламиним говорима стижу и до Тибетанаца у Кини.⁷¹² Немири и насилни сукоби са кинеским властима који избијају у главном граду тибетанске аутономне регије 2008. године показали су како се остварују везе између тибетанске дијаспоре са Тибетанцима у Кини. Са једне стране, Тибетанци из Кине су електронском поштом слали слике жртава у које су пуцале снаге безбедности и користили су мобилне телефоне за укључења са лица места директно у програме на тибетанском језику у Индији и Америци. Са друге стране, према кинеским званичницима ови сукоби су били организовани споља, односно од група које су окупљене око далај ламе, док и поједини западни аналитичари истичу да, иако не директно, активности тибетанске дијаспоре инспирисали су сукобе 2008. године.⁷¹³

Поред Централне администрације тибетанска дијаспора формира и неколико активних невладиних организација које заговарају остварење независности Тибета, као што су Тибетански омладински конгрес, Удружење тибетанских жена, Национална демократска партија Тибета и друге.

Тибетански омладински конгрес основан је 1970. године као невладина организација која заговара обнову потпуне независности Тибета на свим његовим

⁷¹¹ Ibid, p. 536.

⁷¹² Åshild Kolås, "Tibetan Nationalism: The Politics of Religion", *Journal of Peace Research*, 33, 51, Sage, 1997, pp. 56-57.

⁷¹³ Goldstein, "The Snow Lion and the Dragon", p. 79; Shakya, "The Dragon in the Land of Snows", p. 417, наведено према: Tsering Topgyal, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance against China", *Pacific Affairs*, pp. 535-536.

историјским територијама. Убрзо ова организација постаје једна од највећих и најактивнијих невладиних организација Тибетанаца у изгнанству са више од тридесет хиљада чланова широм света. Тибетански омладински конгрес има осамдесет седам регионалних филијала у Индији, Непалу, Бутану, Норвешкој, Канади, Француској, Швајцарској, Јапану, Тајвану, Аустралији и САД.⁷¹⁴ Циљ организације је да промовише и заштити национално јединство Тибетанаца, као и да промовише и очува јединствену културу, традицију и религију Тибета. Као посебан циљ издваја се „борба за потпуну независност Тибета, чак и по цену живота“. Активности које Тибетански омладински конгрес обавља ради испуњења постављених циљева су организовање културних манифестација, изложби и фестивала. Он организује протесте, објављује извештаје и обавештава светску јавност о „кршењу“ људских права у Тибету и активно учествује на конференцијама о Тибету широм света, те лобира код светских лидера ради проналажења решења за тибетанско питање. Тибетански омладински конгрес пружа обуке младим Тибетанцима на којима они усавршавају своје лидерске вештине и проширују знања о текућој ситуацији у Тибету.⁷¹⁵ Као највећа невладина организација тибетанске заједнице у дијаспори Тибетански омладински конгрес често је критична према приступу „средњи пут“ далај ламе и доследно се залаже за независност. Поједини утицајни активисти тибетанске дијаспоре често истичу да се кинеским властима не може веровати, те да се од њих аутономија ни не може очекивати, а да је њено заговарање наивно, да не иде у корист тибетанским интересима и да не представља стварне жеље већине Тибетанаца.⁷¹⁶ Условно посматрано, ово је на неки начин поделило тибетански покрет на оне који заговарају „средњи пут“ и „суштинску аутономију“ за Тибет у оквиру Кине и оне који су искључиво за његову независност.⁷¹⁷

Удружење тибетанских жена првобитно је основано још 1959. године на Тибету током протеста у Ласи. Од 1959. до 1984. године организоване су бројне групе тибетанских жена у Индији које тамо оснивају занатске центре као вид економског

⁷¹⁴ Tibetan Youth Congress, Official Website, available at: <https://www.tibetanyouthcongress.org/>

⁷¹⁵ Ibid.

⁷¹⁶ Tsering Topgyal, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance Against China", *Pacific Affairs*, p. 526.

⁷¹⁷ Ibid.

оснаживања жена. Званично, Удружење тибетанских жена формирано је 1984. године уз благослов далај ламе. Удружење успоставља дванаест филијала широм Индије, окупља око шеснаест хиљада чланова и има педесет седам филијала у свету. На званичној интернет презентацији ове организације истиче се да је главни циљ да се подигне свест јавности о „злоупотребама“ с којима се суочавају тибетанске жене у Кини, као и о кршењу њихових људских права у њој. Удружење постаје све активније кроз учешћа на међународним скуповима о развоју, животној средини, родним и политичким питањима. Такође, ова организација врши лобирање код влада и невладиних организација, даје саопштења за медије, организује потписивање петиција о Тибету и друго.⁷¹⁸

Национална демократска странка Тибета је основна политичка партија тибетанске владе у изгнанству основана 1994. године. Активности партије огледају се у вођењу кампања за „ослобођење“ Тибета и организовању семинара у школама и универзитетима како би мотивисали и упознали студенте са околностима везаним за Тибет. Партија такође организује разне активности у циљу информисања светских лидера о „зверствима које је Кина починила против Тибетанаца“.⁷¹⁹

Иако се најчешће Тибетанци повезују са ненасилним методама отпора кинеским властима, употреба оружја и насилних сукоба са Кином је свакако било. Насилна страна тибетанских сукоба са кинеским властима почиње педесетих година у „источном Тибету“, шири се на његове централне делове, да би под притиском кинеске војске био пребачен на територију Непала.⁷²⁰ Тибетанска герила се у Мустангу у Непалу стационира крајем шездесетих година и, према неким подацима, бројала је више од шест хиљада људи. Из Непала, уз помоћ САД и Индије, тибетанске герилске јединице врше насилне упаде на кинеску територију и сукобљава се са њеном војском, најчешће из заседе. Упади су били са мање или више успеха, а један од најразорнијих догодио се 1966. године када је уништен један конвој кинеске армије на путу Ласа-

⁷¹⁸ Tibetan Women`s Association, Official Website, available at: <http://tibetanwomen.org/>

⁷¹⁹ Видети: <https://tibetnetwork.org/find-a-tibet-group/national-democratic-party-of-tibet/>

⁷²⁰ Tsering Topgyal, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance against China", *Pacific Affairs*, p. 527.

Синђанг.⁷²¹ Шира употреба насиља престаје са нестанком војне помоћи САД током Хладног рата, међутим и данас поједини немири на Тибету добијају насилне облике.

5.4.2. Ујгурска дијаспора и њене транснационалне организације

Бројне су ујгурске организације ван Кине које су настојале да утичу на етничке односе и на живот својих сународника у Синђангу. Како поједини аутори наводе, места и идеолошке позиције, као и тактике деловања ујгурске дијаспоре су се од 1949. године до данас мењале у неколико наврата. Њихове политичке активности и транснационално организовање се из Турске и Централне Азије током деведесетих година двадесетог века, временом помера у земље западне Европе и северне Америке.⁷²² Како су се мењала средишта политичког деловања ујгурске дијаспоре од Турске и Централне Азије ка Западу, и како су се мењале структурне међународне прилике, мењао се и доминантан наратив, али и саме активности ових организација. На почетку деведесетих година велики број ујгурских организација из Централне Азије залагале су се за постизање независности кроз оружану борбу и користиле су реторику засновану на пантурској и панмуслиманској идеологији.⁷²³ Касније, ујгурске групе за заговарање права Ујгура, које се често и даље залажу за независност Синђанга, почињу да користе дискурс и активности који су прихватљивији за западна друштва, као што су дискурс људских и мањинских права, те ненасилна средства и либерални модели политичке мобилизације.⁷²⁴ Према неким ауторима, ујгурска дијаспора је прошла кроз три периода која карактеришу различите праксе мобилизације и различити наративни оквири.⁷²⁵ Први период је од шездесетих до деведесетих година двадесетог века, који представља иницијалну фазу формирања ујгурске дијаспоре и

⁷²¹ Jane Ardley, *The Tibetan Independence Movement: Political, Religious And Gandhian Perspectives*, RoutledgeCurzon, Taylor & Francis, London, 2002, pp. 37-38.

⁷²² Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", p. 285.

⁷²³ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 12.

⁷²⁴ Ibid.

⁷²⁵ Işık Kuşçu Bonnenfant, "Constructing the Uyghur Diaspora: Identity Politics and the Transnational Uyghur Community", in: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Konuralp Ercilasun (Eds), *The Uyghur Community Diaspora, Identity and Geopolitics*, Palgrave Macmillan, 2018, pp. 92-96.

који се заснивао на наративу националног (ујгурског) идентитета, повезаног са турским и муслиманским елементима. Други период је током деведесетих година, када оквир за мобилизацију постају питања људских права и када долази до пролиферације ујгурских организација, посебно на Западу. Трећи период од 2000. године до данас и даље карактерише питање људских права као оквир за мобилизацију, уз доминантно коришћење интернета као праксе мобилизације, формирање кровне организације (Светски конгрес Ујгура), те новог руководства (Рабија Кадир).⁷²⁶ Са друге стране, један део припадника ујгурског народа прихвата религијска учења фундаменталног и екстремног ислама посебно оног који је заговарала Ал Каида, те Исламска држава, као и терористичке методе деловања ради остварења постављених циљева. Ујгурски покрет за независност је условно речено подељен у две веће групе које истичу да су легитимни представници ујгурског народа. Једну групу чине организације ујгурске дијаспоре које се углавном залажу за ненасилна средства остварења суштинске аутономије или независности, а другу исламске оружане групе у Синђангу и околним земљама.⁷²⁷

Јицак Шикор наводи да како ујгурски национализам бива „гушен“ унутар Кине након оснивања Народне Републике, он своје оживљавање остварује изван ње ширењем ујгурских миграната у северној Америци, Аустралији, Европи, Средњем истоку и другде.⁷²⁸ Временом је са ограниченим простором за политичко организовање и деловање унутар Кине, жижа политичких активности ујгурске заједнице пребачена на ниво међународне арене и организације дијаспоре представљају се се не само као глас ујгура у егзилу, већ и као легитимни саговорник и преговарач, како унутар, тако и изван Кине.⁷²⁹ Миграторна кретања Ујгура ишла су најпре ка суседним земљама Индији, Пакистану, Авганистану, Казахстану и Киргистану, затим ка Турској, те Аустралији, западној Европи и северној Америци. Најстарија и најбројнија ујгурска

⁷²⁶ Ibid.

⁷²⁷ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", p. 221.

⁷²⁸ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", p. 282.

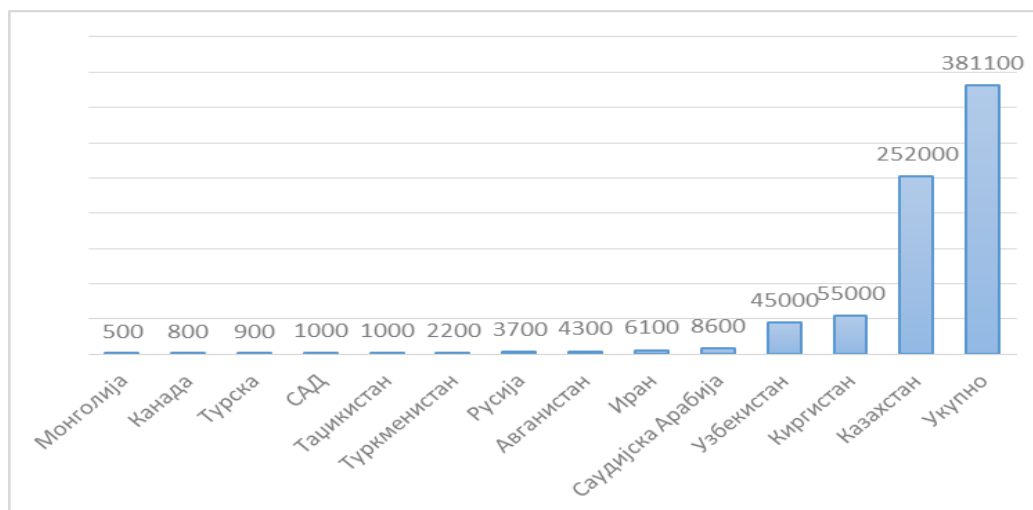
⁷²⁹ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", p. 222.

дијаспора налази се у Централној Азији, док процене о њеном броју веома варирају и према неким крећу се и до осам стотина хиљада људи.⁷³⁰ Ујгури су мигрирали из Кине у таласима, обично након погоршања услова за њих унутар ње, али и у условима када она отвара ка свету, те су се остваривале и могућности за кретање мањина. Неки од њих су напустили Синђанг средином тридесетих година прошлог века након краха прве Републике Источни Туркестан и то углавном у Турску и Саудијску Арабију. Још један талас миграција јавља се након слома друге Републике Источни Туркестан, и он је био усмерен ка Турској. Током политичке кампање Велики скок напред преко шездесет хиљада људи из Синђанга, не само Ујгура, бежи у Совјетски Савез.⁷³¹ Спровођење политике реформе и отварање омогућило је бројним Ујгурима да напусте Кину насељавајући се широм света. Током шездесетих година прошлог века, Ујгури мигрирају из Турске даље ка европским земљама, а доминантно у Немачку, која постаје један од главних средишта политичког активизма за ујгурску независност. Ујгурске заједнице у дијаспори формирају своја удружења са циљем очувања етничког идентитета Ујгура, као промовисање заједничких националних тежњи, те остварења независности „Источног Туркестана“. Многе од ових заједница формирале су ујгурске организације на националном нивоу у државама домаћинима као што су, на пример, биле Удружење Ујгура Белгије, Ујгурски одбор Шведске, Ујгурска асоцијација Аустралије, Ујгурска асоцијација Канаде и друге.

⁷³⁰ Ibid, p. 224.

⁷³¹ Tian Guang, Mahesh Ranjan Debata, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 8, No. 4, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2010, pp. 66-67.

Графикон 9: Ујгурска дијаспора у појединим земљама

Извор: Joshua Project, available at: <https://joshuaproject.net/countries/CH>

Организовани ујгурски транснационални активизам почиње да добија на замаху током осамдесетих, а посебно током деведесетих година прошлог века, а огледао се у оснивању удружења, штампању публикација, успостављању контакта са међународним лидерима и организацијама, потписивању петиција и апела, организовању демонстрација и другим.⁷³² Ујгурске организације у дијаспори настојале су да остваре везе и подршку влада држава и међународних организација које су се бавиле питањима заштите људских права. Поред тога, значајан начин интернационализације ујгурског питања који користе организације ујгурске дијаспоре је употреба интернета и друштвених мрежа у ове сврхе. Формирање и пораст броја интернет страница ујгурске дијаспоре постаје још један од нових праваца деловања ујгурског политичког активизма. Све већа употреба интернета значајно је подстакла ујгурску дијаспору у заговарању њених захтева посебно због тога што им је интернет омогућио место за олакшану комуникацију и размену информација, како између себе, тако и са другим страним активистима.⁷³³ Употреба интернета омогућила је Ујгурима

⁷³² Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", op.cit, p. 282, 288.

⁷³³ Yu-Wen Chen, Who Made Uyghurs Visible in the International Arena?: A Hyperlink Analysis, *Working paper no. 12*, Global Migration and Transnational Politics, George Mason University, 2010, pp. 3, 5-8.

формирање и „виртуелне заједнице“ у којој могу да учествују Ујгури широм планете. Ујгурска дијаспора је успешна како у одржавању веза са својим сународницима у Кини путем телефона, писама, новина, интернета и посета, тако је успешна и у успостављању транснационалних мрежа са својим сународницима у различитим деловима света.⁷³⁴ Са друге стране, посебан вид организовања Ујгура у и изван Кине је и формирање милитантних и терористичких секуларних и исламистичких група, те њихово повезивање са транснационалним и глобалним екстремистичким и терористичким организацијама.

Постојање ујгурске дијаспоре датира још из деветнаестог века, када због бројних политичких преокрета и нестабилности на простору данашњег Синђанга долази до миграција на просторе Русије. Касније, а под утицајем квалитета односа између Кине и Совјетског Савеза, које су карактерисали смењивање периода сарадње и сукобљавања, долази и до нових миграторних кретања Ујгура ка Централној Азији. Највећа концентрација ујгурске дијаспоре изван Кине налази се у Централној Азији (Казахстан, Киргистан, Узбекистан) са проценама да их на овом простору има близу три стотине и педесет хиљада.⁷³⁵ Совјетски Савез је ујгурско питање користио као средство за остварење својих интереса на простору Синђанга и у сукобу са НР Кином. Као последица овога, подршка Москве подразумевала је јачања етничке свести код Ујгура, те формирање ујгурског идентитета као етнички, језички, верски, културолошки различитог и посебног у односу на Кину.⁷³⁶ У оваквим околностима долази до формирања и сепаратистичких организација које су захтевале независност од Кине као што су, на пример, Уједињени револуционарни фронт Источног Туркестана и Удружење слободни Ујгуристан. Активности ујгурске заједнице које су се састојале у писању пропагандних материјала, публикација, књига, новина, емитовању радио емисија на ујгурском предвођене су истакнутим ујгурским појединцима, те интелектуалцима и књижевницима. Познатији међу њима били су

⁷³⁴ Tian Guang, Mahesh Ranjan Debata, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", p. 65.

⁷³⁵ Yitzhak Shichor, "Pawns in Central Asia's Playground: Uyghurs between Moscow and Beijing", p. 104.

⁷³⁶ Ibid, pp. 101-106.

Зунун Таипов, Махмуд Кутлуков, Зија Самеди, Цамал Бусаков и други.⁷³⁷ Поред тога, Кахраман Кхозхамберди и Зунун Таипов шездесетих година успели су да оформе и војску за „спасење домовине“, која је била позната и као Ослободилачка армија Источног Туркестана у Совјетској Републици Казахстану, која је, према неким наводина, бројала педесет хиљада војника.⁷³⁸ Поред војске, шездесетих година настаје и политичка организација Комитет за ослобођење Источног Туркестана чији је циљ био национално ослобођење Ујгура, а који је водио Зија Самеди, познати ујгурски интелектуалац.⁷³⁹ Јусипбек Муклиши 1975. године оснива организацију Уједињени национални револуционарни фронт Источног Туркестана, организацију коју почетком деведесетих кинеске власти означавају као терористичку.⁷⁴⁰ Током деведесетих година настају бројне ујгурске организације на простору Централне Азије. Остварење независности централноазијских република је код бројне ујгурске заједнице постао извор инспирације за њихову борбу за независност с обзиром на то да се на ове народе гледало као на сроднике, те су се стога и њихове државе посматрале као сигурне зоне за организовање покрета за независност. Кахраман Кхозхамберди основао је 1992. године Међународну ујгурску заједницу као и Казахстанску регионалну ујгурску организацију.⁷⁴¹ Након неколико месеци од проглашења независности Казахстана 1991. године, код казахстанских власти региструју се две ујгурске организације – Ослободилачка организација Ујгуристана и Уједињени национални револуционарни фронт Источног Туркестана. Као политичка организација, Ослободилачка организација Ујгуристана је у медијима, на скуповима које је организовала и у књигама које је издавала, активно промовисала ујгурско питање. Посебан вид активности била је израда документарних видео записа о дешавањима у Синђангу, попут нуклеарних проба и њихових последица или устанка у Гуљи (НР Кина). Друга организација - Уједињени национални револуционарни фронт Источног Туркестана - је такође била веома активна када је реч о пропаганди, а то се огледало у поновном

⁷³⁷ Ibid.

⁷³⁸ Ibid. p. 106.

⁷³⁹ Gardner Bovingdon, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*, p. 140.

⁷⁴⁰ Yitzhak Shichor, "Pawns in Central Asia's Playground: Uyghurs between Moscow and Beijing", pp. 110-111.

⁷⁴¹ Ibid, p. 106.

покретању часописа „Глас Источног Туркестана“, давању интервјуа западним медијима и друго. Након устанка у Гуљи 1997. године, овим двама организацијама придружује се и Ујгурска асоцијација Казахстана, како би се предузеле даље заједничке активности, које су подразумевале и тражење подршке од САД 1997. године. Исте године ове организације издале су заједничко саопштење у коме се истиче да „подижу оружје у борби против кинеског тлачења“.⁷⁴² Ујгурска студентска унија је 1995. године у Алма Ати организовала Светски конгрес ујгурске омладине који је окупио младе представнике ујгурске дијаспоре из целог света. Како планирани други састанак у Киргистану није могао да буде одржан организација седиште сели у Немачку.⁷⁴³ Активности ујгурских националиста, посебно у Казахстану и Киргистану, подразумевале су објављивање обиља информација о политичким активностима других ујгурских група у дијаспори у Турској, Европи и другде, као и дистрибуцију ових материјала Ујгурима у Синђангу. Најчешће је то чињено преко ујгурских трговаца из Синђанга, који су трговали у земљама Централне Азије. Ови ујгурски активисти у Централној Азији сарађивали су са Ујгурима у Кини и на ширењу информација из самог Синђанга даље ка међународној јавности.⁷⁴⁴ Према појединим ауторима, ови материјали су имали значајан утицај на Ујгуре у Синђангу који су се осећали охрабрено сазнањима да њихови сународници заговарају њихова права широм света.⁷⁴⁵ Морална подршка и међународно представљање помогло је да се ојача самопоуздање ујгурских националиста унутар Синђанга. Да активности дијаспоре имају овакав утицај на Ујгуре у Кини, као и на њихово понашање, потврђују и сами представници ујгурске дијаспоре. Иако постоји озбиљна цензура интернета и како је подизање свести Ујгура у Кини о активностима дијаспоре веома тешко, активисти у дијаспори су могућности да добију информације од Ујгура из Кине, које користе у њиховим даљим активностима. Са друге стране, они имају сазнања да поједини људи у Кини имају приступ њиховим извештајима и активностима. Када заговарају права

⁷⁴² Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", op.cit, p. 8.

⁷⁴³ Işık Kuşçu Bonnenfant, "Constructing the Uyghur Diaspora: Identity Politics and the Transnational Uyghur Community", p. 93.

⁷⁴⁴ Sean R. Roberts, "A "Land of Borderlands" - Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", p. 231.

⁷⁴⁵ Ibid.

Ујгура у ЕУ, УН и пред националним владама и када Ујгури добију информације о подршци ових тела, то „ујгурској заједници даје наду да нису сами“, сматра председник Светског конгреса Ујгура.⁷⁴⁶

После победе Комунистичке партије и оснивања НР Кине 1949. године, и Турска је била земља која је постала уточиште за ујгурске националисте који су напуштали Синђанг, те убрзо она постаје и центар ујгурских националистичких активности за независност. Истакнути међу њима били су Мехмет Емин Бугхра и Иса Јусуф Алптекин који преузимају вођство над ујгурском дијаспором у наредним годинама, а посебно током Хладног рата.⁷⁴⁷ Мехмед Емин Бугхра постаје један од водећих идеолога ујгурског покрета за независност, а његов текст „Историја Источног Туркестана“ постаје базични документ за бројне ујгурске активисте.⁷⁴⁸ Као и он, тако је и Алптекин учествовао у изради бројних књига, публикација и дневне штампе која је популаризовала ујгурско питање за независност у Турској. Обојица су заслужни и за оснивање неколико организација попут Фонда Источни Туркестан, Комитета за избеглице Источног Туркестана, Националног центра за ослобођење Источног Туркестана.⁷⁴⁹ Такође, обојица су на разне начине настојали да промовишу ујгурско питање у међународној јавности писањем апела, писама међународним лидерима, одржавањем састанака са невладиним организацијама, посећивањем међународних конференција.⁷⁵⁰ Ујгурска дијаспора у Турској предвођена Алптекином, нарочито након смрти Мехмеда, имала је два правца деловања. Један је био усмерен на јачање веза са турским политичким и војним врхом преко пантурског сентимента, док је други правац био усмерен на интернационализацију ујгурског питања повезујући га са покретом за деколонизацију у Азији и Африци.⁷⁵¹ Такође, на међународном нивоу

⁷⁴⁶ Интервју аутора са председником Светског конгреса Ујгура, Долкуном Исом, 20. мај 2018.

⁷⁴⁷ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", pp. 288-291.

⁷⁴⁸ Gardner Bovington, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land* p. 138.

⁷⁴⁹ Ibid.

⁷⁵⁰ Ibid; На пример, почетком 1970. године, Алптекин, је као председник Националног центра за ослобађање Источног Туркестана поднео апел председнику Никсону и тражио моралну и финансијску подршку Сједињених Америчких Држава за његов народ.

⁷⁵¹ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 8; Истакнутији турски представници са којима су ујгурски лидери остварили везе били су Сулејман Демирел и Тургут Озал.

Алптекин је покушао да придобије подршку за ујгурске националистичке тежње антикомунистичким наротивом у муслиманском свету, трагајући за подршком код међународних муслиманских организација.⁷⁵² Након краја Хладног рата и настанка нових држава на простору Централне Азије јачају пантурске идеје у самој Турској које су између осталог имале за идеју и да она оснажи свој политички и економски утицај на овом простору. Све ово створило је повољне услове за јачање ујгурских активности на заговарању независности Источног Туркестана. Покушавајући да превазиђу поделе и неслагања која су карактерисала односе између бројних ујгурских удружења, начињени су и први кораци да се формира једна међународна организација која би окупљала сва ова удружења, као што је био покушај са оснивањем Националног конгреса Источног Туркестана у Турској 1992. године. Те године Светски национални конгрес Источног Туркестана сазван је у Истанбулу на коме су се окупили представници ујгурских заједница широм света позивајући на поновно успостављање Источног Туркестана као независне државе.⁷⁵³ У Истанбулу је 1998. године основан Национални Центар Источног Туркестана, који је окупио више од четрдесет лидера и око три стотине представника ујгурских заједница из осамнаест земаља, са циљем успостављања једног кровног међународног удружења Ујгура, које би *de facto* служило као влада у егзилу, наводи Лицак Шикор.⁷⁵⁴ Како је ова организација настојала да промовише ненасилна средства борбе за независност, многе радикалне организације посебно са простора Централне Азије напуштају удружење.⁷⁵⁵

Још током педесетих и шездесетих година двадесетог века друго значајно одредиште Ујгура постала је Немачка. У њој су, између осталих, боравили и неки од значајнијих људи у ујгурском покрету за самоопредељење попут Еркина Алптекина, сина Исе Јусуфа Алптекина. Највећи број Ујгура у Немачку стиже почетком деведесетих година користећи кривотворене пасоше централноазијских република.⁷⁵⁶

⁷⁵² Ibid.

⁷⁵³ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", pp. 293-294.

⁷⁵⁴ Ibid.

⁷⁵⁵ Ibid, p. 294.

⁷⁵⁶ Yitzhak Shichor, "Nuisance Value: Uyghur activism in Germany and Beijing–Berlin relations", op.cit, pp. 613-615.

До почетка деведесетих година прошлог века у Немачкој је већ било формирано језгро ујгурских активиста које је углавном било лоцирано у Минхену. Прва Ујгурска организација ван Турске Источнотуркестанска унија у Европи формирана је 1990. године у Немачкој. Током 1991. године формиране су Источнотуркестанско културно и социјално удружење и Источнотуркестански информациони центар, односно Унија омладине Источног Туркестана.⁷⁵⁷ Као део активности ових организација у Немачкој било је штампано, касније и електронско, издавање билтена и часописа са циљем ширења информација „о стању“ у Синђангу у међународној заједници. Национални центар Источног Туркестана, који је из Турске 1999. године пребачен у Немачку, 2004. године спаја се са Светским конгресом ујгурске омладине и тако формира Светски конгрес Ујгура, који постаје једна од централних ујгурских организација у дијаспори са седиштем у Минхену.⁷⁵⁸

Током деведесетих година прошлог века одређен број Ујгура као политичке избеглице мигрира у Сједињене Америчке Државе не само из Синђанга, већ и Ујгури из Централне Азије траже азил. Иако мала, Угурска заједница у САД се показала као веома успешна заједница у дијаспори и одиграла је, а и данас има, веома битну улогу у подизању свести шире јавности о ујгурском питању, као и заговарању независности Синђанга. Ујгури у САД су углавном концентрисани у Вашингтону, Вирџинији, Мериланду и Лос Анђелесу, а најчешће се баве новинарством, адвокатуром, телекомуникацијама. Поред тога они су остали везани за своју културу, која се у САД манифестује одржавањем традиционалних фестивала, издавањем магазина и књижевних дела, као и кроз друге бројне социо-културне активности.⁷⁵⁹

Данас су две најзначајније и најутицајније ујгурске организације у егзилу Ујгурско-америчка асоцијација са седиштем у Вашингтону и Светски конгрес Ујгура са седиштем у Минхену. Ујгурско-америчка асоцијација основана 1998. године од стране неколико ујгурских активиста у Америци са циљем очувања ујгурске културе, али и подршке праву Ујгура да „користећи мирна и демократска средства одреде своју

⁷⁵⁷ Ibid, pp. 617-618.

⁷⁵⁸ Ibid.

⁷⁵⁹ Tian Guang, Mahesh Ranjan Debata, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", p. 68.

политичку будућност“.⁷⁶⁰ Организација од краја деведесетих година двадесетог века покреће интернет презентацију и активно извештава о питањима везаним за Синђанг, те има улогу да служи ујгурској заједници у Сједињеним Државама и представља Ујгуре пред америчком администрацијом у Вашингтону, али и да лобира у америчком Конгресу и Уједињеним нацијама у Њујорку.⁷⁶¹ Од 2002. године, ова организација такође води Ујгурски пројекат за људска права ради побољшања поштовања људских права Ујгура и других етничких мањина у Синђангу и објављује детаљне извештаје о њиховој наводној злоупотреби о чему информисе светске лидере и међународне невладине организације. Ујгурско-америчка асоцијација путем свог билтена, али и кроз разне едукативне програме, покушава да оствари и побољша комуникацију и интеракцију између Ујгура у Синђангу и оних у САД.⁷⁶²

Светски конгрес Ујгура, основан је 2004. године у Минхену као резултат вишегодишњег настојања бројних ујгурских група у дијаспори, посебно Турској и Европи, да се оствари њихово уједињење и формира једна организација као ексклузивни представник Ујгура у дијаспори, ујгурског питања пред страним владама и у широј међународној заједници.⁷⁶³ Један од њених главних циљева је да „промовише демократију, људска права и слободу за Ујгуре и користи мирољубива, ненасилна и демократска средства за остварење њихове политичке будућности“. Циљ организације је и да она постане централна тачка у мрежи организација за заговарање и лобирање, те једина легитимна организација Ујгура у Синђангу и иностранству. Светски конгрес Ујгура сваке треће године одржава општу скупштину за избор председника и руководства.⁷⁶⁴ Први председник био је Еркин Алптекин син Исе Јусуфа Алптекина, еминентног вође ујгурског покрета за независност у Турској. Други изабрани и

⁷⁶⁰ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", pp. 12-14.

⁷⁶¹ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", p. 225.

⁷⁶² Tian Guang, Mahesh Ranjan Debata, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", p. 70.

⁷⁶³ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", pp.12-14.

⁷⁶⁴ Laura Trajber Waisbich, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", p. 225.

дугогодишњи председник Светског конгреса Ујгура била је Рабија Кадир једна од најистакнутијих ујгурских политичких активиста, која је често у јавности означавана као „ујгурски далај лама“ или „ујгурска мајка“.⁷⁶⁵ Светски конгрес Ујгура данас представља већину удружења ујгурске дијаспоре заговарајући потребу заштите основних људских права Ујгура у Кини. Ова организација настоји да успостави везе са државама које желе да укључе ујгурско питање у своје билатералне односе са Кином и настоје да се умрежи са организацијама транснационалних активиста како би се ујгурско питање укључило у поједине глобалне пројекте и кампање, као и у извештаје водећих међународних невладиних организација. На пример, у Минхену 2011. године, Светски конгрес Ујгура одржао је демонстрације у знак обележавања „масакра у Гуљи“, које је предводила Рабија Кадир, са циљем подсећања светске јавности на та дешавања. Најновији протести одржани су у априлу 2018. године на челу са Рабијом Кадир као бившим и Долкуном Исом као садашњим председником Светског конгреса Ујгура, са циљем да се скрене пажња Европске уније, те шире међународне јавности о „бесправно затвореним Ујгурима у Кини“, којих по њиховим тврдњама има скоро један милион.⁷⁶⁶

Поред ових постоје и друге организације ујгурске дијаспоре. Влада Источног Туркестана у егзилу, формирана 2004. године је мања организација која заговара решење ујгурског питања остварењем независности од НР Кине и која има и „устав“ и органе власти - председника, владу и парламент. Оснивач ове организације је Анвар Јусуф Турани (*Anwar Yusuf Turani*), који је према њеном административном уређењу премијер источнотуркестанске владе у егзилу. Ова организација и њен лидер издају билтене, саопштења за јавност и достављају извештаје америчким званичницима, међународним организацијама и медијима о ујгурском питању, „кинеској окупацији“ Синђанга и „кинеској репресији“ над Ујгурима.⁷⁶⁷

⁷⁶⁵ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 14.

⁷⁶⁶ Alim Seytoff, Thousands March in Brussels to Protest Mass Detentions of Uyghurs, Radio Free Asia, Uyghur Service, April 27, 2018, available at: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/march-04272018164256.html> [accessed on April 30, 2018]

⁷⁶⁷ Tian Guang, Mahesh Ranjan Debata, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", p. 71.

Друга група Ујгура изван Кине организована је на начин да формира бројне милитантне и терористичке, те цихадистичке групације засноване било на исламистичким било на секуларним основама. Њихова главна одлика временом постаје и повезаност са регионалним и глобалним екстремистичким и терористичким организацијама, посебно на простору Централне Азије, као и Авганистана и Пакистана, те Сирије. Кинеске власти у многим својим извештајима, белим књигама и изјавама званичника, дуго времена бројне немире у Синђангу, али и другим деловима Кине, доводе у везу са спољним факторима. Када је реч о Синђангу, током Хладног рата ово се највише односило на Турску и ујгурску дијаспору у њој, као и на ујгурске заједнице у Централној Азији и помоћи коју су добијали од Совјетског Савеза. У интервјуу датом медијима Јусупбек је изнео тврдњу да је његова организација из Централне Азије оркестрирала велики део насилних протеста који су се догодили у Синђангу доком деведесетих година. Раније, он је истицао о и да је група „Вукови Лоп Нора“ под његовом контролом уништила авион и тенкове у зони нуклеарних тестирања у Синђангу, као и да он заповеда војском од тридесет хиљада људи.⁷⁶⁸ Такође, према појединим извештајима, за бомбашки напад који се догодио у Пекингу 1997. године група Вукови Лоп Нора саопштила је да је био испланиран од ујгурске заједнице у егзилу у Казахстану.⁷⁶⁹ Деведесетих година поред најпознатијег, Исламског покрета Источног Туркестана (*ETIM* енгл.), настајале су и деловале бројне милитантне и терористичке ујгурске организације, од којих је једна од познатијих била Ослободилачка организација Источног Туркестана. Ова организација основана је у Истамбулу у Турској 1996. године и њу формира Мохамед Емин Хазрет. Кина је 2002. године означила ову организацију као терористичку, и њу сматра одговорном за бројне акте насиља, укључујући паљевине, бомбашке нападе и пљачке банака, како у Синђангу, тако и у појединим централноазијским републикама, посебно током 1998. године.⁷⁷⁰ Власти Кине истицале су да је група деловала и тренирала и на простору

⁷⁶⁸ Jeremy Bransten, "Kazakhstan: Exiled Uyghur Step Up Fight Against Beijing", *Radio Free Europe, Radio Liberty*, 14 October, 1997, available at: <https://www.rferl.org/a/1086796.html> [accessed on 23 May, 2018]

⁷⁶⁹ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", p. 9.

⁷⁷⁰ Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, pp. 79-80; Детаљније о терористичким актима ове организације видети и J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, Praeger, 2010, pp. 38-39.

Чеченије. Такође, и за ову организацију се сматра да је била повезана са Талибанима, Ал-Каидом, те Исламским покретом Узбекистана. Вођа ове организације у интервјуу датом Радију слободна Азија истакао је да организација нема веза са терористичким организацијама, те да је за остварење независности мирним средствима. Међутим, истиче и да како би се показала одлучност у постизању независности потребно је да постоји и милитантно крило.⁷⁷¹ Друге ујгурске групе за које кинеске власти тврде да су спроводиле терористичке акте преко својих герилских ћелија у Синђангу и Централној Азији су: Народна партија Источног Туркестана, Исламистичка реформска партија, Опозициона партија Источног Туркестана, Покрет слободни Туркестан, Вукови Лоп Нора и многе друге.⁷⁷² Неке од ових организација наведене су и у извештају Конгресне истраживачке службе САД, где се наводи да су бројне ујгурске ораганизације у егзилу, посебно оне са простора Централне Азије преузимале одговорност за многе акте насиља у Синђангу, али и другим деловима Кине.⁷⁷³

Након терористичких напада на САД 11. септембра 2001. кинеске власти све више насилне немире у Синђангу повезују са ујгурским терористичким, сепаратистичким и екстремистичким организацијама за које се тврди да су смештене на простору Авганистана и Пакистана, те да су повезане са већим терористичким и цихадистичким организацијама регионалног и глобалног домета, односно са међународним тероризмом.⁷⁷⁴ Ујгурски цихадисти су по први пут добили светску пажњу 2001. године, када су америчке и коалиционе снаге убиле и заробиле одређен број њих који су се борили заједно са Талибанима и Ал Каидом у Авганистану у име Исламског покрета Источног Туркестана. САД су у акцији у Авганистану ухапсиле двадесет и два Ујгура, који су након тога били притворени у Гвантанаму.⁷⁷⁵ Неки од њих признали су да су у Авганистан дошли због обуке у војној тактици и оружју за

⁷⁷¹ Ibid, p. 80.

⁷⁷² Детаљније о ујгурским организацијама видети: J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, Praeger, 2010, pp. 37-41.

⁷⁷³ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", pp. 8-9.

⁷⁷⁴ Michael Clarke, "Uyghur Militants in Syria: The Turkish Connection", *Terrorism Monitor*, vol. XIV, issue 3, The Jamestown Foundation, 2016, pp. 8-11.

⁷⁷⁵ Colin P. Clarke, Paul Rexton Kan, "Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", *ICCT Policy Brief*, The International Centre for Counter-Terrorism, Hague, 2017, p. 3.

будући сукоб са кинеским властима.⁷⁷⁶ Од 2002. године кинеске власти Исламски покрет Источног Туркестана (*ЕТИМ*) означавају као главног кривца за бројне терористичке акте у Синђангу. Ова терористичка организација има за циљ да успостави независну исламску државу у Синђангу, и у те сврхе, према овим наводима, шаље терористе у Кину како би спроводили терористичке активности и обучавали друге.⁷⁷⁷ Хасан Махсум успоставља ову организацију у њеном савременом облику 1997. године⁷⁷⁸, а након његовог убиства у једном утврђењу Ал Каиде у Пакистану, вођство преузима Ал-Туркистани.⁷⁷⁹ Ова група преузима одговорност за различите терористичке нападе још од 1989. године, укључујући атентате, бомбашке нападе у јавном превозу, нападе на полицију и снаге безбедности у Синђангу и друге. Кинеске власти саопштиле су да су током 2007. и 2008. године на простору Синђанга разоткриле неколико терористичких ћелија ове групе.⁷⁸⁰

Поред бројних аката тероризма као део активности ова организација успоставља и интернет страницу, објављује попагандне видео снимке, те покреће свој часопис *Islam Avazi*.⁷⁸¹ Како је цихад основа идеологије ове групе, један од примарних задатака јесте и повезивање и сарадња са другим цихадистичким организацијама. Од када је поново успостављена 1997. године њена база се до 2001. налазила у подручју Тора Бора у Авганистану које су контролисали Талибани.⁷⁸² Када је антитерористичка коалиција под вођством САД започела војне операције у Авганистану, ЕТИМ сели своју базу у Пакистан, и своје активности обавља у Нир Али у Западном Вазиристану.⁷⁸³ Разни извори попут медија, кинеских власти, власти централноазијских република, УН, повезују ЕТИМ са Ал-Каидом, Талибанима и

⁷⁷⁶ J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, op.cit, p. 74.

⁷⁷⁷ Colin Mackerras, "Some Issues of Ethnic and Religious Identity among China's Islamic Peoples", *Asian Ethnicity*, Volume 6, Number 1, Carfax Publishing, 2005, p. 11.

⁷⁷⁸ Верује се да је група почела као сепаратистички покрет, али је привучена радикалним исламом из окружења, посебно преко Ал-Каиде и Талибана, она постала цихадистичка организација. Colin P. Clarke, Paul Rexton Kan, "Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", p. 5

⁷⁷⁹ J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, p. 46.

⁷⁸⁰ Ibid, p. 66.

⁷⁸¹ Ibid, p. 4.

⁷⁸² Ibid, p. 2.

⁷⁸³ Ibid, p. 68.

другим терористичким организацијама са простора Централне Азије. Сазнања о повезаности ујгурских терористичких организација као што су ЕТИМ и Ослободилачка организација источног Туркестана потврдиле су и америчке институције које су у својим извештајима наводиле да постоји финансијска повезаност са Ал Каидом, те су Сједињене Државе ЕТИМ ставиле на листу терористичких организација.⁷⁸⁴ Поред тога, ЕТИМ је тражио и у појединим случајевима био одбијен, али је у појединим и добијао помоћ од бројне ујгурске дијаспоре у свету. Према појединим наводима лидер ЕТИМ се још 1997. године обратио ујгурској дијаспори у Турској и Саудијској Арабији за помоћ, међутим није нашао на позитиван одговор. Са друге стране, Ујгур Мухамадамин Туркистани из Сирије је за ЕТИМ, као и за Исламски покрет Узбекистана, обезбедио по сто дридесет хиљада долара.⁷⁸⁵

Туркестанска исламска партија (ТИП) се између 2006. и 2008. године појављује као организација наследник Исламског покрета Источног Туркестана. По неким реч је о истој организацији која је само променила име.⁷⁸⁶ Ово је организација коју карактерише коришћење медија и интернета помоћу којих је знатно повећала своју видљивост у јавности са циљем да тако повећа и свој утицај посебно позивајући на свети рат против НР Кине. Група објављује серију пропагандних видео записа који истичу борбену снагу Ујгура у Сирији и показују како се Ујгури сукобљавају са кинеском војском у Синђангу.⁷⁸⁷ Примарни циљ ове групе објављен је у часопису *Туркистан ал-Исламиа* 2016. године, а то је успостављање исламског калифата. Своју пропаганду ТИП објављује на арапском што по многим сугерише да организација тражи подршку у ширем муслиманском свету, а у циљу осигурања своје позиције унутар транснационалног дихадистичког покрета, те обезбеђивања континуираног финансирања и подршке.⁷⁸⁸

⁷⁸⁴ Colin Mackerras, "Some Issues of Ethnic and Religious Identity among China's Islamic Peoples", *Asian Ethnicity*, Volume 6, Number 1, Carfax Publishing, 2005, p. 12; US Department of State, Counterterrorism Office, *Patterns of Global Terrorism 2001* (US Department of State, Washington, DC, 2002), p. 17.

⁷⁸⁵ J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, p. 72.

⁷⁸⁶ Antine Vagneur-Jones, "War and opportunity: the Turkistan Islamic Party and the Syrian conflict", *Note n°07/2017*, Fondation pour la recherche stratégique, 2017, p. 3.

⁷⁸⁷ Colin P. Clarke, Paul Rexton Kan, "Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", p. 5.

⁷⁸⁸ Antine Vagneur-Jones, "War and opportunity: the Turkistan Islamic Party and the Syrian conflict", p. 8; J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, p. 77.

Тежиште ујгурских терористичких активности се са овом организацијом из области авганистанско-пакистанске границе помера ка Сирији. Током 2012. године кинески војни званичници су први пут скренули пажњу јавности да ујгурске терористичке организација користе сиријски сукоб за стицање искуства, али и да друге цихадистичке групе упознају са њиховим виђењем стања у Синђангу.⁷⁸⁹ ТИП је званично потврдио своје учешће у сиријском сукобу 2012. године у издању свог часописа, да би 2014. године ова организација објавила видео у коме је њен вођа поново потврдио њихово војно присуство у Сирији. Туркестанска исламска странка (ТИП) се првобитно борила са Ал Нусра Фронтом, групом Ал Каиде у Сирији, а током 2016. године, она постаје званична фракција *Jabhat Fatah al-Sham*, која је раније била позната као *Jabhat al-Nusra* и која делује као кровна организација Ал-Каиде у Сирији. Поред тога, за десетине напада у Кини укључујући и терористички напад на Тјананмену ова група је преузела одговорност, док се сумњичи и за бомбашки напад на кинеску амбасаду у Киргистану 2016. године.⁷⁹⁰ Туркестанска исламска партија је након напада на Тјананмену 2013. године објавила видео поруку у којој саопштава да је напад био цихадистичка операција светих ратника и да је то само почетак напада на кинеску власт.⁷⁹¹

Министар спољних послова Сирије је 2013. године такође известио медије да је у Сирији активан одређен број Ујгура, а који су до Сирије дошли преко Турске. Број Ујгура који се боре на страни терористичких група у зависности од извора варира, а до недовољно прецизних процена између осталог долази и због тога што се често не прави разлика између Ујгура и осталих народа са простора централне Азије.⁷⁹² Амбасадор Сирије у Кини је у изјави за медије навео да према њиховим проценама у Сирији има између четири и пет хиљада Ујгура који се боре у различитим

⁷⁸⁹ Ibid, p. 5.

⁷⁹⁰ Ibid, p. 4.

⁷⁹¹ Colin Mackerras, "Ethnic minorities", in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016, p. 128.

⁷⁹² Према неким изворима две стотине ујгурских бораца има у Сирији и већина њих су из Кине допутовали преко Малезије и Турске. Други извори наводе да их има око три стотине, док поједини медији износе податке да у северној Сирији има између две и две и по хиљаде ујгурских бораца. Antine Vagneur-Jones, "War and Opportunity: the Turkistan Islamic Party and the Syrian conflict", p. 5.

терористичким организацијама.⁷⁹³ Према појединим изворима, посебно медијима са простора Блиског истока, за разлику од многих других страних бораца у грађанском рату у Сирији, многи Ујгури су са собом довели и породице да се населе у напуштеним местима у Сирији, посебно у провинцији Идлиб. Према извештају *Al-Mayadeen* телевизије из Либана у Сирији постоји колонија ујгурских цихадиста и њихових породица која броји више од десет хиљада људи. Они са својим породицама насељавају напуштена села у северној Сирији из којих су сиријски грађани пребегли у Европу.⁷⁹⁴ Извештаји о постојању ујгурских бораца који учествују у сукобима у Сирији се повећавају током 2015. године, када бројни медији извештавају о њиховој укључености у сукоб, како на страни Ал Каиде, тако и Исламске Државе.⁷⁹⁵

У последње време све је више извештаја медија о хапшењима и депортацијама великог броја Ујгура назад у Кину из земља југоисточне Азије. Како су мере контроле и мере безбедности кинеске границе са Централном Азијом, али и у самим централноазијским републикама, знатно пооштрене, бројни ујгурски азиланти, посебно након сукоба 2009. године, траже алтернативне руте којима напуштају Кину. Доминантно, крајње одредиште код многих је Турска, у којој се налази бројна ујгурска дијаспора, док се као транзитне земље најпре јављају Малезија, Индонезија и Тајланд.

Од 2013. године, југоисточна Азија је постала главна транзитна рута којом се крећу илегални ујгурски емигранти користећи фалсификоване пасоше.⁷⁹⁶ Већина Ујгура који долазе у југоисточну Азију немају везе са милитантним и терористичким групама, већ су у потрази за бољим економским приликама. Од тада је њихов број наставио да расте, те су процене да је само до 2015. године ове руте користило више од десет хиљада људи.⁷⁹⁷ Процена је, на пример, да је 2016. године у потрази за азилом у југоисточној Азији било око хиљаду Ујгура. Међутим, показало се да одређен број

⁷⁹³ Colin P. Clarke, Paul Rexton Kan, "Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", p. 3.

⁷⁹⁴ "Uighurs and the Changing Demographics of Syria's Idlib Province", *OEWATCH*, The Foreign Military Studies Office, Kansas, Volume 5, Issue 11, 2015, p. 15.

⁷⁹⁵ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 16.

⁷⁹⁶ Nodirbek Soliev, "Uyghur Militancy in and Beyond Southeast Asia: An Assessment", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Volume 9, Issue 2., S. Rajaratnam School of International Studies, 2017, p. 16.

⁷⁹⁷ Pinjie Sun, "Uyghur Militant Activity in Southeast Asia and Its Security Implications", in: A. Arduino, X. Gong (eds.), *Securing the Belt and Road Initiative*, Palgrave Macmillan, 2018, p. 215.

милитантних припадника ујгурског народа путује у Сирију и Ирак преко југоисточне Азије, користећи исте илегалне канале, повезујући се тамо са локалним терористичким и екстремистичким групама. Тајландске власти су 2014. године ухапсиле више од четири стотине Ујгура са више од шездесеторо деце који су илегално ушли у земљу уз тврдње да су турски држављани, не би ли тако били депортовани у Турску, а не у Кину.⁷⁹⁸ Исте године, малезијске власти ухапсиле су око двеста Ујгура азиланата. Поред тога, 2014. године индонежанска полиција ухапсила је четири Ујгура који су покушавали да се повежу са локалном муцахединском милитантном групом која је лојална Исламској држави. Након тога, шест Ујгура је било убијено у редовима ове индонежанске терористичке групе.⁷⁹⁹ Поред Индонезије, 2014. петоро муслимана из Кине ухапшено је у Манили, а истрага је показала да су пре доласка у Манилу покушали да се повежу са милитантном цихадистичком групом Абу Сајаф на југу Филипина.⁸⁰⁰ Посебну пажњу на терористичке активности ујгурских екстремиста скреће бомбашки напад на светилиште Ераван у Бангкоку 2015. године, када је откривено да су два Ујгура међу главним починиоцима овог бомбашког напада. Према неким извештајима они су то учинили у знак одмазде за депортацију сто девет Ујгура које су открили тајландски органи у кампу за кријумчарење људи.⁸⁰¹

Многи од ових процеса – миграторна кретања Ујгура преко југоисточне Азије ка Турској до Сирије, активности ујгурских екстремиста на простору Средњег истока и југоисточне Азије, повезаност са међународним тероризмом – указују на то да део ујгурске заједнице и њихове активности постају све више транснационални у својој форми. Контакти појединих делова ујгурске заједнице унутар и изван Кине са Блиским истоком и Централном Азијом ојачали су осећај њихове повезаности са муслиманима са ових простора, док је исламски фундаментализам као пратећи фактор овог процеса, довео до радикализације сепаратистичких покрета који решења политичких питања сада виде у религијском и екстремистичком кључу. Са друге стране, већи део

⁷⁹⁸ Nodirbek Soliev, "Uyghur Militancy in and Beyond Southeast Asia: An Assessment", p. 16.

⁷⁹⁹ Ibid, p. 17.

⁸⁰⁰ Pinjie Sun, "Uyghur Militant Activity in Southeast Asia and Its Security Implications", pp. 222-224.

⁸⁰¹ Michael Clarke, "Uyghur Militants in Syria: The Turkish Connection", p. 11.

трансационалних мрежа организација ујгурске дијаспоре која заговара суштинску аутономију или независност, решења налази у секуларним оквирима.

5.4.3. Дијаспора Монгола и покрет за независност Унутрашње Монголије

Током деведесетих година двадесетог века у дијаспори настају многа удружења Монгола из Унутрашње Монголије, која најчешће формирају монголски дисиденти из Кине. Ове монголске политичке организације у дијаспори углавном су настајале у Републици Монголији, САД, Јапану и Европи. Њихова главна одлика, слично као и код Ујгура и Тибетанаца, била је заговарање права на самоопредељење и независност, а код неких и спајање са Монголијом, користећи се дискурсом нарушених људских, мањинских и политичких права Монгола у Кини. Ради остварења својих циљева ове организације су најчешће, бар декларативно, заговарале примену демократских и ненасилних средстава.

Табела 7: Дијаспора из Унутрашње Монголије у појединим земљама

Казахстан	700
САД	3600
Монголија	153000
Укупно	157300

Извор: Joshua Project, available at: <https://joshuaproject.net/countries/CN>

Као организација координатор свих „јужномонголских“ опозиционих организација, 1992. године настаје Координациони клуб за оживљавање јужномонголског покрета који је био посвећен остваривању контаката и сарадње са свим дисидентним организацијама и појединцима за интернационализацију питања Унутрашње Монголије. Активност организације била је и да позива Монголе у „Јужној Монголији“ на „отпор репресивним и асимилационим политикама Комунистичке

партије Кине“.⁸⁰² У главном граду Монголије 1993. године, уз присуство представника Монгола из разних делова света, укључујући и Монголе из Унутрашње Монголије, формирана је Светска монголска унија. Организација је основана са циљем очувања монголске културе и развијања економије Монголије, али и да се очува независност и оствари уједињење свих Монгола. Једна од главних активности организације било је планирано и отварање огранка у Унутрашњој Монголији и јачање веза са појединцима у њој. Организација 1996. године издаје и документ Смернице за независност Унутрашње Монголије, где се између осталог наводи да је у циљу пропагирања независности Унутрашње Монголије потребно успоставити бољу сарадњу са Тибетом, Ујгурима и Тајваном, те успоставити органе на територији НР Кине.⁸⁰³

Током деведесетих година прошлог века у Монголији настају бројне организације које су за циљ имале уједињење територија на којима живе Монголи, укључујући и Унутрашњу Монголију. Светска монголска унија и друге монголске групе у иностранству 1996. године, одржале су други припремни састанак за Светски скуп Монгола за 1998. годину. Као једна од главних активности договорено је успостављање фондације, коју би подржале и америчке институције, како би се дала подршка демократском покрету у Унутрашњој Монголији. Исте године Монголи у егзилу, као и поједини амерички грађани који су подржавали независност Унутрашње Монголије, основали су у Индијани групу Иницијатори монголске независности за 21. век,⁸⁰⁴ а временом се оснивају и друга удружења у Сједињеним Америчким Државама. Монголско-америчко културно удружење у САД формирају Монголи који су у Америку дошли након Другог светског рата углавном из Совјетског Савеза и Европе, као и они из Тајвана, Монголије и Унутрашње Монголије који у САД долазе касније. Ово удружење представља једног од већих донора и подржаваоца Народне партије Унутрашње Монголије. Његове активности подразумевају подношење нацрта резолуција о кршењима људских права у Кини Конгресу Сједињених Држава и

⁸⁰² *Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad*, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 19 May, 2018]

⁸⁰³ Ibid.

⁸⁰⁴ Ibid.

међународним организацијама за људска права, инсистирајући на панмонголизму, те заговарајући независност Унутрашње Монголије.⁸⁰⁵ Од 1993. године Удружење издаје и лист *Монгол Толбо* у коме се често налазе чланци о стању етничких односа у Унутрашњој Монголији. Ова организација формирала је и посебан фонд за помоћ сточарима у Унутрашњој Монголији, који су, по њима, угрожени кинеском политиком „забране испаше стоке“ и која је поред развојних политика у овој регији последњих година узрок бројних демонстрација и побуна монголских сточара.⁸⁰⁶

Најзначајније и најактивније монголске организације у дијаспори су Народна партија Унутрашње Монголије и Информациони центар за људска права Јужне Монголије.⁸⁰⁷ Прва организација основана је 1997. године у Принстону са циљем да се бори против „колонијалне управе власти Комунистичке партије“, која по њима између осталог спроводи „културни геноцид“ у Унутрашњој Монголији. Више од педесет учесника дошло је из Америке, Немачке, Унутрашње Монголије и других регија у НР Кини у којима живе Монголи. Одређено је да седиште партије буде у Америци, а касније су отворене филијале у Немачкој, Монголији, Русији и Великој Британији, да би партија касније проширила своју организацију и у Кини. Према кинеским изворима, огранак ове партије у Монголији је користио студенте из Унутрашње Монголије како би ширили промотивне материјале ове организације на њеној територији.⁸⁰⁸ Организација је посебно активна када се ради о захтевим за ослобађање из притвора монголских активиста за заштитуту људских права. Народна партија Унутрашње Монголије своје ставове о независности Унутрашње Монголије заснива на аргументу „историјског права“ истичући да су Монголи одувек чинили интегрисану и независну нацију.⁸⁰⁹ Активности Народне партије Унутрашње Монголије огледају се у

⁸⁰⁵ Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 19 May, 2018]

⁸⁰⁶ "MACA Sets Up Special Disaster Fund to Help Herders in Southern Mongolia", *Mongol Tolbo*, February 2016, available at: <http://www.maca-usa.org/Issue0216.html> [accessed on 19 May, 2018]

⁸⁰⁷ Enze Han, "The Dog that Hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", *Asian Ethnicity*, 12:1, Routledge, 2011, p. 66.

⁸⁰⁸ Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 19 May, 2018]

⁸⁰⁹ European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B, Policy Department, *Note On The Political And Administrative Structure Of The Autonomous Region Of Inner Mongolia, China*, 2008, pp. 6-8. available at: <http://eu-information-service.rs->

одржавању манифестација и прослава битних догађаја из монголске историје, као и обележавање међународних празника посебном оних везаних за људска права, организовање демонстрација, комуникација са медијима, слање апела и писама челницима држава и међународних организација, сарадња са другим организацијама мањинских етничких група из Кине, попут Тибетанаца и Ујгура и друге.⁸¹⁰

Информациони центар за људска права Јужне Монголије са седиштем у Њујорку сакупља и дистрибуира информације у вези са стањем људских права у Унутрашњој Монголији и заговара поштовање мањинских, грађанских и политичких права Монгола у НР Кини. Поред тога главни циљеви организације су и подстицање демократских покрета у „Јужној Монголији“ и промовисање образовања људи о људским правима и демократији у њој. Као посебан циљ организација издваја и „успостављање демократског политичког система у Јужној Монголији“.⁸¹¹ Једна од најскоријих активности Центра било је организовање међународне конференције о „питању Јужне Монголије“ у Њу Џерзију јуна 2018, на којој су учествовали представници Монгола, Тибетанаца, Ујгура и других.⁸¹² Представници ових народа су на конференцији разматрали питања везана за „кршења људских права, укључујући политичку репресију, културну асимилацију, економску експлоатацију, социјалну маргинализацију и уништавање животне средине“ у НР Кини.⁸¹³

У саопштењу припремног комитета за одржавање Конгреса Унутрашње Монголије 2015. године истиче се да је настанак нових организација попут Омладинске федерације Унутрашње Монголије, Демократске партија Унутрашње Монголије и Либерално демократског фонда Унутрашње Монголије, које углавном

consulting.com/Policy%20Department%20for%20External%20Relations/Countries%20and%20Regions/Asia/2.%20Country%20Notes/China/The%20political%20structure%20and%20situation%20in%20Inner%20Mongolia%20Autonomous%20Region,%202008.pdf, p. 14, [accessed on 11 February, 2018]

⁸¹⁰ *Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad*, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 19 May, 2018]

⁸¹¹ Southern Mongolian Human Rights Information Center, Official website, available at: <http://www.smhric.org/index.htm>

⁸¹² Southern Mongolia Watch, *International Conference on Southern Mongolian Issues held in U.S.A.*, available at: www.smhric.org

⁸¹³ Ibid.

чине млади, знак нове фазе у њиховом демократском покрету.⁸¹⁴ Поред тога, а с обзиром на велики број организација, намеће се и потреба стварања једне кровне организације која би окупила све остале. У ту сврху основан је Комитет за припрему Конгреса 2015. година, да би у Јапану 2016. године био одржан и инаугурациони састанак Светског конгреса Унутрашње Монголије, као кровне организације која окупља партије, организације и појединце. Конгрес на својој званичној Интернет презентацији истиче да за своје активности има супротстављање „аутократији Комунистичке партије Кине у Унутрашњој Монголији“ са циљем да се оствари национално самоопредељење Монгола у Унутрашњој Монголији. Конгрес се залаже за универзалне вредности слободе, људских права, демократије, владавине права и њихово остварење ненасилним средствима. У те сврхе Конгрес ће користећи се модерним средствима комуникације обраћати извештајима о ситуацији у „Јужној Монголији“, парламентима држава, саветима за људска права ЕУ и УН и другима, како би добили „разумевање и подршку“ међународне заједнице, наводи се на званичној интернет презентацији организације.⁸¹⁵

Поред организација, слично као и када је реч о Ујгурима (Рабија Кадир), Тибетанцима (далај лама) и Монголи из Унутрашње Монголија имају појединце, активисте и дисиденте који у егзилу критикују политике кинеских власти према овим регијама и њиховим сународницима. Један од истакнутијих монголских дисидената у егзилу био је Циранбајарин Сојолт (*Jiranbayariin Soyolt*) који је 1992. године напустио Кину и у егзилу наставио критику етничких политика кинеских власти у Унутрашњој Монголији, а ухапшен 2008. године приликом посете Кини.⁸¹⁶ Он је дугогодишњи активиста за људска права и оснивач и члан неколико монголских група у егзилу и у Републици Монголији, чији је и држављанин.

⁸¹⁴ *Announcement of Establishing the Preparatory Committee for the Overseas Southern Mongolian Congress*, 2015, available at: <http://www.lupm.org/english/pages/030315e.htm> [accessed on 19 May, 2018]

⁸¹⁵ Southern Mongolia Congress, Official website, available at: <http://southmongolia.org/en/>

⁸¹⁶ European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B, Policy Department, *Note On The Political And Administrative Structure Of The Autonomous Region Of Inner Mongolia, China*, pp. 6-8.

5.4.4. Хуи дијаспора и глобалне муслиманске мреже

Почеци формирања првих Хуи заједница у дијаспори могу се сместити у период од средине до краја 19. века. Поред трговине, разлог настанка Хуи дијаспоре су и сукоби муслимана са тада владајућом Ћинг династијом. Један део Хуи кинеских муслимана под оваквим условима уточиште налази на простору Централне Азије, где су познати под именом Дунган. Други правац миграционих кретања у овом првом таласу, а такође услед сукоба са Ћинг династијом, био је Мјанмар. У овом периоду и Тајланд је једно од одредишта миграција кинеских муслимана. Већина данашњих кинеских муслимана су потомци управо оних који су на Тајланд дошли у деветнаестом веку.⁸¹⁷ Други талас миграција догодио се крајем четрдесетих и почетком педесетих година 20. века, током и након оснивања НР Кине, а главно одредиште су поново били Мјанмар и Тајланд. Процена је да данас у Мјанмару живи око тридесет хиљада кинеских муслимана, док заједница у Централној Азији броји око сто хиљада људи од чега највише живи у Киргистану.⁸¹⁸ Различити извори дају различите процене о броју Хуи муслимана у појединим земљама, а оне су различите због тога што често укључују све муслиманске етничке групе са простора Кине, не само етничке Хуи.

Муслиманска дијаспора из Кине се у Саудијској Арабији формира након 1949. године, али делом и пре краја републиканске ере, када се број муслиманских емиграната из Кине у Саудијску Арабију знатно повећава услед политичке нестабилности у Кини. Ујгури су чинили већину ових миграната, али су међу њима били и Хуи.⁸¹⁹ Ове заједнице кинеских муслимана су касније имале велики утицај како на рођаке у Кини, тако и на оне који су долазили на ходочашће у Саудијску Арабију. Неки од њих су назад у Кину слали религијске материјале, док су се неки и сами враћали у Кину са средствима са којима су обнављали џамије, док је прихватање фундаменталнијих форми исламске вере био још један вид утицаја споља.⁸²⁰

⁸¹⁷ Rosey Wang Ma, "Hui Diaspora", in: Melvin Ember, Carol R. Ember, Ian Skoggard, *Encyclopedia of Diasporas, Immigrant and Refugee Cultures around the World*, Springer, 2005, p. 114.

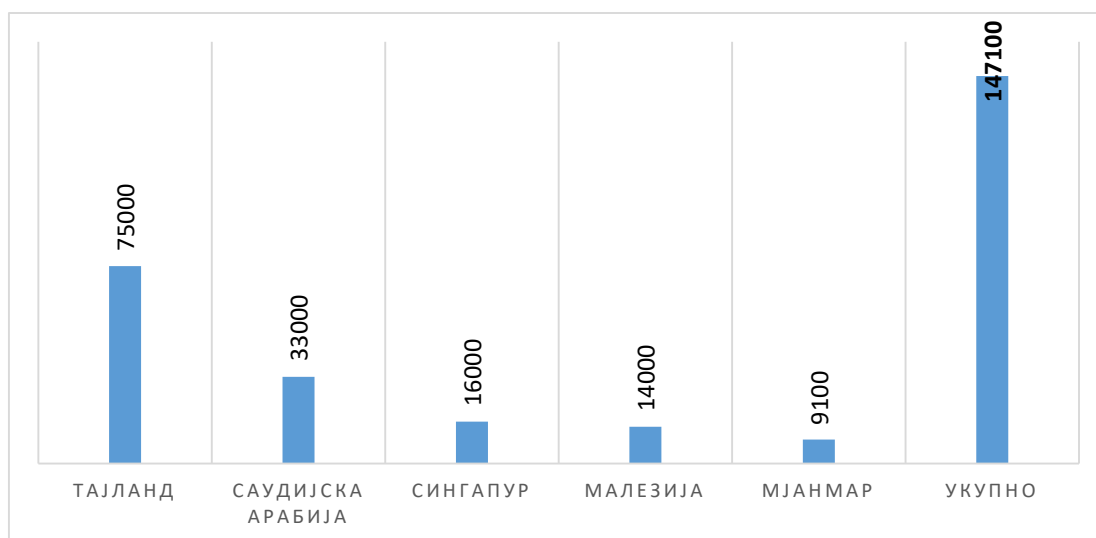
⁸¹⁸ Ibid, pp. 114-115.

⁸¹⁹ Aborhmah Abdulwahab Abdulrahman, *From Ideological Antagonism to 'Strategic Partnership' Saudi-Chinese Relationships (1949-2006)*, Durham theses, Durham University, 2010, p. 40.

⁸²⁰ Mohammed Turki A Al-Sudairi, "Adhering to the Ways of Our Western Brothers: Tracing Saudi Influences on the Development of Hui Salafism in China", *Sociology of Islam*, 4, Brill, Leiden, 2016, p. 41.

Одлажењем на ходочашће поједини Хуи, често је реч о припадницима Хуи елите, долазили су у везу и са радикалним правцима у исламу, што је у појединим случајевима утицало на то да они постану конзервативни у свом начину мишљења и опхођења, а што је затим стварало погодан миље за уобличавање већег незадовољства кинеском државом која заговара модернизацију и секуларне вредности.⁸²¹

Графикон 10: Хуи дијаспора у појединим земљама

Извор: Joshua Project, available at: <https://joshuaproject.net/countries/CH>

У земљама у којима су се настањивали, Хуи су формирали и своја удружења која су била задужена за различите социо-културне активности заједнице. За разлику од Ујгура, она углавном нису имала националистички предзнак, нити су била формирана у циљу заговарања права на самоопредељење и независност. На пример, у Централној Азији настале су организације Донган Културни центар и Удружење кинеских муслимана Казахстана са циљем да се организације различитих заједница кинеских мислимана повежу и уједине. Нека од ових удружења настају раније, а нека током деведесетих година прошлог века, највише у Индонезији и Малезији. Њихове

⁸²¹ Детаљније о томе видети: Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya, Wang Pengxin, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, pp. 89-107.

активности подразумевале су оснивање фондација, издавање билтена, пружање социјалне помоћи, религијско образовање, те ширу едукација.⁸²²

Значајно присуство Хуи заједнице налазимо и у Малезији. Њено формирање започиње све већим доласком Хуи студената у ову земљу крајем осамдесетих и почетком деведесетих година. Оно што је опредељивало припаднике Хуи народа на кретање у овом правцу била је религија, те студирање у исламским центрима за верску едукацију. Поједини аутори скрећу пажњу управо на значај етничке припадности и религије у савременим миграторним кретања из Кине. Као пример посебно се наводи Хуи етно-религијска заједница коју карактерише транснационална мобилност остварена путем глобалних муслиманских мрежа - образовних, трговинских и других.⁸²³ Они који су се населили у Малезији данас одржавају блиске везе са породицама и пријатељима у Кини, али и са новим члановима Хуи дијаспоре који долазе у Малезију што је јако битно за очување религије као значајног елемента њиховог етничког идентитета кроз транснационално повезивање.⁸²⁴ Са друге стране, иако кинески муслимани имају добре односе са другим Кинезима, поједини аутори истичу да су Хуи Кинези у дијаспори свесни свог етнорелигијског идентитета и да због тога одржавају јаче и блискије везе међу собом. Ово посебно осликава често уговарање бракова, уз обостран пристанак младенаца, са другим Хуи породицама, често и између породица у дијаспори које живе у различитим земљама.⁸²⁵ Након отварања Кине ка свету и везе између Хуи муслимана у дијаспори и њихових сународника у Кини постају чешће и јаче. Финансијска помоћ, посебно она за обнављање џамија и школа, штампање религијских материјала, школарина за верско образовање у иностранству и друго долази од Хуи дијаспоре.⁸²⁶

⁸²² Rosey Wang Ma, "Hui Diaspora", *op.cit.*, pp. 119-120.

⁸²³ Diana Wong, "'We are Believers'" Contemporary Hui Mobility in Transnational Islamic Space –A Malaysian Case Study", pp. 88-108.

⁸²⁴ *Ibid.*, p. 104.

⁸²⁵ Rosey Wang Ma, "Hui Diaspora", pp. 122-123.

⁸²⁶ *Ibid.*

5.4.5. Цуан дијаспора

У циљу лакше администрације појединих јужних и југозападних регија Цуан етничку групу у НР Кини формирале су кинеске власти спајајући бројне кланове, племена и мање етничке групе које су припадале сличној Таи језичкој групи (Јонгнан, Даи, Нонг, Јанг, Зођанг). С обзиром на то да често ове језичке групе говоре различитим дијалектима, те да имају различите обичаје, код њих у великој мери не постоји осећај заједничког идентитета и припадности кровној етничкој групи Цуан. Свест о заједничком идентитету и припадности Цуан етничкој групи углавном постоји само код припадника политичке и интелектуалне елите ове етничке групе.⁸²⁷

Иако током деведесетих година настају удружења у циљу образовања људи о Цуан етничкој групи, те стварању јединствене Цуан нације, то није значајно допринело стварању заједничког Цуан идентитета и одрживог етнонационалистичког покрета с обзиром на бројне регионалне и локалне разлике њених подгрупа.⁸²⁸ Неке од Цуан подгрупа постоје само у Кини, док неке имају своје сународнике најчешће у Тајланду и Вијетнаму. То је због тога што је Цуан етничка група у вези са широм Таи етничком групацијом која се налази у југоисточној Азији и говори језик сличан тајландском. Нонг народ као грана Цуан етничке групе постоји и у граничним областима Вијетнама, али се у Вијетнаму не третира као група која припада Цуан народу.⁸²⁹ Такође, око 400.000 припадника Зођанг подгрупе живи у Вијетнаму.⁸³⁰ Због свега овога, иако постоји у неким суседним земљама, нема организоване и политички мобилисане дијаспоре ове кровне Цуан етничке групе.

⁸²⁷ Детаљније о формирању Цуан етничке групе видети: Katherine Palmer Kaup, *Creating the Zhuang: Ethnic Politics in China*, Lynne Rienner Publishers, 2000.

⁸²⁸ Katherine Palmer Kaup, "Regionalism versus Ethniconationalism in the People's Republic of China", *The China Quarterly*, No. 172 Cambridge University Press, 2002, pp. 863-884

⁸²⁹ Damrongphon Inchan, "Nong" of Southern China: Linguistic, Historical and Cultural Context", *Silpakorn University Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts*, Vol.15 (1), 2015, pp. 157-159.

⁸³⁰ Available at: https://joshuaproject.net/people_groups/19687/CH

5.5. Међународно окружење, ширење етничких сукоба у другим регионима света и етнички сукоби у НР Кини

Деведесетих година прошлог века бележи се значајан пораст етно националних сукоба у свету. Они, последњих неколико деценија, постају један од најзаступљенијих облика употребе насиља и претња безбедности на глобалном нивоу.⁸³¹ Поред тога, како Андреас Вимер наводи, „етнички сукоби постају основа за тестирање нове моралности - промоције мира, стабилности и људских права широм света“.⁸³² У условима, када се сматрало да је „западна“ друштвено политичка формула однела победу, долази и до промена у структури самог међународног система,⁸³³ али и у друштвеној, економској и политичкој структури унутар појединих држава. Поред отварања питања карактера политичког система, успостављања демократских процедура, слободних и поштених вишестраначких избора, слободног тржишта отварају се и питања права етничких и националних мањина и њиховог положаја унутар мултиетничких држава.

Изузетак од овог тренда с обзиром на етничке сукобе у Синђангу и Тибету, али и Унутрашњој Монголији, те другим деловима настањеним етничким и религијским мањинама није била ни Народна Република Кина. Дру Гледни истиче да Кина „није била имуна на нови талас етничког национализма и `примордијалних политика` који су запљуснули Европу, Азију и Африку, у ери након Хладног рата“.⁸³⁴

Поред бројних унутрашњих чинилаца, на јачање етничких сукоба у Кини утицала су и дешавања у ширем међународном окружењу, као што су распад

⁸³¹ Andreas Wimmer et al., "Introduction: Facing Ethnic Conflicts", in: Andreas Wimmer, *Facing Ethnic Conflicts: Toward a New Realism*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2004, p. 1.

⁸³² Andreas Wimmer et al., "Introduction: Facing Ethnic Conflicts", p. 1.

⁸³³ Детаљније о томе видети: Željko Ivaniš, Ivica Lj. Đorđević, Zoran Jeftić, "A New Cold War or Continuation of the Old One", *Vojno delo*, br. 4, vol. 68, 2016, str. 36-45; Драган Р. Симић, „Узбурканост у глобалној политици (Од међудржавног поретка до глобалног друштва)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008, стр. 11-30.

⁸³⁴ Dru C. Gladney, "Islam in China: Transnationalism or transgression", in: Touraj Atabaki, Sanjyot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and diaspora*, Routledge, 2005, p. 210; Бројни су аутори који истичу такву „каталитичку“ природу национализма, односно „ефекат демонстрације“ који један национални покрет може имати на друге. Connor Walker, "The Politics of Ethnonationalism", *Journal of International Affairs*, vol.27, 1973, p. 10; Timur Kuran, "Ethnic Dissimilation and Its International Diffusion", in: David A. Lake, Donald Rothchild, (eds.), *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998

мултиетничких држава (Југославија, Совјетски Савез), док је још непосредније на њу утицао и пораст етнонационализма у најближем регионалном окружењу, посебно на простору Централне Азије.⁸³⁵ Дешавања у Совјетском Савезу и источној Европи поново су отворила и питања самоопредељења народа, што је имало додатни подстицај сличним процесима и у другим деловима света. У објашњењу узрока распада Совјетског Савеза, Марк Бесинџер (*Mark R. Beissinger*), између осталог, полази од тога да је значајан фактор у овом процесу био талас (плима) национализма који је захватио Совјетски Савез и који је, по њему, прешао совјетске границе, крећући се ка источној и централној Европи, Балкану, те Кини (Синђанг).⁸³⁶ По њему, ове „националистичке револуције“ у Совјетском Савезу нису биле изоловане, већ транснационалне појаве, које су покретачку снагу добијале ослањајући се једна на другу, где су једне дисидентске групе користиле предности остварене активностима других. Национализам је у Совјетском Савезу добио „облик таласа“ где су различите дисидентске групе из совјетских република делиле организационе ресурсе и информације, националистичку инспирацију, те методе и начине мобилизације, сматра Бесинџер.⁸³⁷ Паралелно са овим процесима демократски, еколошки и други захтеви који нису били повезани са национализмом стварали су засебне векторе мобилизације, али су се у појединим моментима укрштали са њим. Слично се догодило и у Кини. У Пекингу на Тјананмен тргу у јуну 1989. године избијају велики протести, посебно студената, где се између осталих проблема везаних за лош и неједнак економски положај и корупцију, истичу и захтеви за демократијом (веће грађанске слободе, слобода изражавања, слобода говора, слобода удруживања и друго).⁸³⁸ Међутим, мало је познато да је месец дана пре тога у Пекингу око три хиљаде муслиманских студената (Хуи, Ујгура) демонстрирало и штрајковало глађу уз паролу о поштовању устава,

⁸³⁵ Thomas Heberer, "Some Considerations on China's Minorities in the 21st Century: Conflict or Conciliation?", *Duisburg Working Papers on East Asian Studies 31*, Institute for East Asian Studies, Duisburg, 2000, p. 1.

⁸³⁶ Mark R. Beissinger, *Nationalist Mobilization and the Collapse of The Soviet State*, Cambridge University Press, 2004, pp. 34-37.

⁸³⁷ Ibid, pp. 83-85.

⁸³⁸ Студентски протести и захтеви за већим слободама и демократизацијом, као и критике корупције у редовима највишег руководства земље почињу још с краја 1986. и почетка 1987. године; Драгана Митровић, *Кинеско економско чудо, прва декада реформи 1978-1988*, op.cit, стр. 28.

верских слобода и забрани књиге *Sexual Customs*, која је по њима вређала њихова верска осећања.⁸³⁹ Паралелно протести су одржавани и у другим деловима Кине у којима су живели муслимани. У Синђангу ове године избијају велики протести, док се истовремено одржавају побуне Хуи муслимана у Гансу и Ђингхај провинцијама. Велике и бројне демонстрације са захтевима за демократијом и независношћу 1989. године одржавају се и у Унутрашњој Монголији.⁸⁴⁰ Поред тога, још почетком осамдесетих година, студенти из Унутрашње Монголије, као и неки Хан Кинези, одржавају продемократске протесте и истичу захтеве за поштовањем људских права. Протест студената у Унутрашњој Монголији био је један од највећих до чувених студентских протеста 1989. године.⁸⁴¹ Током 1987. године и на Тибету избијају немири, 1988. године уводи се ванредно стање, да би 1989. године поново дошло до протеста.

У годинама које следе пораст етничког национализма захватио је Кину што се манифестовало бројним демонстрацијама, али и насилним сукобима који се јављају посебно у Синђангу, Тибету и Унутрашњој Монголији. Као важан фактор ових немира, код појединих етничких група, била је и религија. Заправо, последњих деценија двадесетог века у свету се бележи пораст етничких сукоба у чијој основи се налази религија.⁸⁴² Пораст религијског национализма у свету, а посебно оног везаног за ислам, осликавао се и на поростору појединих регија у Кини, као што је, на пример, то био Синђанг.⁸⁴³ Исто као у Совјетском Савезу, и у Кини, покрети који су се залагали за регионалну аутономију или независност често су имали верску димензију, која је у појединим случајевима била повезана са ширим процесима и изван граница ових

⁸³⁹ Детаљније о томе видети: Dru C. Gladney, *Muslim Chinese: ethnic nationalism in the People's Republic*, Council on East Asian Studies, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts), London, 1991, pp. 1-7.

⁸⁴⁰ June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", *Asian Affairs*, Vol. 32, No. 2, Taylor & Francis, 2005, p. 72.

⁸⁴¹ Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, op.cit, p. 5.

⁸⁴² Детаљније видети: Драган Симић, Драган Живојиновић, „О 'сукобу цивилизација' Семјуела Хантингтона, двадесет година после...“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2013, стр. 255-272.

⁸⁴³ Felix K.Chang, "China's Central Asian Power and Problems", *Orbis*, Vol. 41, Issue 3, 1997, p. 408.

држава.⁸⁴⁴ Почетком деведесетих година, на граници између Кине и Казахстана, Киргизи и Ујгури су протествовали против кинеских власти и тражили стварање независне исламске државе. Постоје аутори који сматрају да ујгурски отпор кинеској власти у одређеној мери прати образац деловања муслимана у супротстављању не-муслиманским властима у случајевима као што су Палестинци, Бошњаци и косовски Албанци, Чечени, Кашмири и други, где је ислам моћно средство које оснажује секуларне национализме религијским и емоционалним садржајима.⁸⁴⁵ Такође, и тензије између тибетанских будиста и кинеских власти ескалирале су у насиље крајем осамдесетих година двадесетог века.

У „Отвореном писму народу Унутрашње Монголије“ једне дисидентске монголске групе наводи се да се новонастале историјске околности морају искористити за борбу за слободу, као и да је за њих:

„...тренутно међународно окружење веома повољно. Пропаст комунизма у Совјетском Савезу и у источној Европи ослободио је силу национализма, која је дуго била потиснута, да погура напредак национално-ослободилачких покрета још један корак напред“⁸⁴⁶

Друге монголске организације које настају у Унутрашњој Монголији су се такође позивале на примере из међународног окружења као што је било уједињење Немачке, те наводиле да је у оваквим околностима у којима и сама Кина заговара принцип „једна земаља, два система“, могуће остварити уједињење монголске нације.⁸⁴⁷ Деведесетих година и поједини Ујгури су истицали да је тренутак за успостављања независног „Ујгуристана“, позивајући се на настанак нових „станава“ на простору Централне Азије.⁸⁴⁸

⁸⁴⁴ Mark Juergensmeyer, *The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State*, University of California Press, Berkley, 1993, p. 142.

⁸⁴⁵ Graham E. Fuller, Jonathan N. Lipman, "Islam in Xinjiang", in: S. Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004, p. 340.

⁸⁴⁶ *Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad*, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 01 July, 2018]

⁸⁴⁷ Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, p. 9.

⁸⁴⁸ Sean R. Roberts, "A Land of Borderlands: Implications of Xinjiang's Trans-Border Interactions", p. 229.

Отварање Кине ка свету и унутрашња либерализација, као и саме промене на међународном нивоу омогућиле су кинеским етничким мањинама увид у дешавања у свету пружајући им идејну инспирацију и операционалне стратегије које су могли примењивати у заштити њихових етно-националних интереса. Политика „отварања“ омогућила је да на хиљаде кинеских муслимана посећују Саудијску Арабију где су неки од њих прихватили исламски екстремизам и настојали да успоставе исламски режим у Синђангу који је у неким случајевима пратио модел талибанског режима у Авганистану.⁸⁴⁹ Слично се догодило и са делом Хуи заједнице. Било је и дисидената, на пример Ујгурских, који су истицали да је цихад једини пут ка успеху, те упућивали на Чечене као модел за борбу Ујгура против кинеских власти.⁸⁵⁰ Са друге стране, Тибетанци у егзилу, посебно они у Индији, постају активнији на интернационализацији „тибетанског питања“ под руководством далај ламе. Колапс Совјетског Савеза, војна интервенција Запада у цивилним сукобима у бившој Југославији, те „обојене револуције“ утицале су и на то како се кинеске власти суочавају са новим појавама у етничким односима у њој.⁸⁵¹ Поред тога, понашање појединих етничких група унутар Кине демонстрирало је другим етничким групама у њој начине на које и они могу да се понашају у свом односу са централним кинеским властима, те су међугрупно учење и сарадња између покрета за национално самоопредељење етничких мањина били други извор идејне инспирације и модела понашања.

По угледу на друге етничке групе и етничке мањине из Кине су покушавале да своје захтеве уклопе у шире покрете актуелне у датом тренутку, те и да свој сукоб са кинеским властима одреде унутар тих оквира. Током антиколонијалне ере поједини представници етничких мањина у Кини, као и њихови представници у егзилу, настојали су да Кину представе као колонијалног освајача, те да сукоб са кинеским

⁸⁴⁹ Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", p. 102.

⁸⁵⁰ Gardner Bovingdon, *The Uyghurs: strangers in their own land*, p. 140.

⁸⁵¹ Rong Ma, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies since 1949", p. 102.

властима ставе у дискурс „националног ослобођења“.⁸⁵² Ујгурска дијаспора у Турској предвођена Алптекином је, између осталог, настојала и да ујгурско питање повеже са ширим покретом за деколонизацију у Азији и Африци, обраћајући се за помоћ муслиманским државама. Далај лама је учестало, нарочито после осамдесетих година, говорио о „кинеској колонијалној владавини“. Поједини заговорници тибетанског права на самоопредељење и даље заговарају статус Тибета као „колоније“⁸⁵³, док се у неким случајевима слична реторика користи и када је Унутрашња Монголија у питању. На једној од последњих конференција одржаној у САД 2018. године под покровитељством организација Монгола из Унутрашње Монголије у дијаспори поновљено је да је у овој регији на снази „колонијални режим“.⁸⁵⁴ Даље промене у ширем међународном окружењу утицале су на промене у реторици и деловању и појединих припадника и група етничких мањина у Кини и ван ње, што је значило стављање њихових захтева према кинеским властима у контекст питања „људских права“. У постхладноратовском глобализованом свету многе непредстављене групе настојале су да задобију пажњу и подршку „глобалног цивилног друштва“ и да своје захтеве ставе у шири контекст интереса великих глобалних играча.⁸⁵⁵ Питање људских права постаје доминантан дискурс у међународним односима, те су често земље Запада посебно покретале ово питање у својим односима са Кином.⁸⁵⁶

Како Мајкл Кларк (*Michael Clarke*) наводи поред распада Совјетског Савеза и глобалног оживљавања национализма, на мултиетничке државе, као што је и Кина, утицала су још два фактора глобалног домета – глобализација и „хуманитарна интервенција“.⁸⁵⁷ Глобализација је омогућила већи и слободнији проток људи,

⁸⁵² Mark Juergensmeyer, *The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State*, University of California Press, Berkeley, 1993, p. 142.

⁸⁵³ Barry Sautman, "Colonialism, Genocide, and Tibet", *Asian Ethnicity*, 7:3, 2006, Routledge, Taylor & Francis. pp. 246-248.

⁸⁵⁴ Southern Mongolia Watch, *International Conference on Southern Mongolian Issues Held in U.S.A.*, available at: www.smhric.org

⁸⁵⁵ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 11-12

⁸⁵⁶ Colin Mackerras, "Some Issues of Ethnic and Religious Identity among China's Islamic Peoples", *Asian Ethnicity*, Volume 6, Number 1, Carfax Publishing, 2005, p. 8.

⁸⁵⁷ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", pp. 6-7.

капитала и информација, те тако учинила подложним глобалним утицајима скоро све делове света, док је хуманитарна интервенција показала да је међународна заједница спремна да мења принцип суверенитета у корист „заштите угрожених људских права“ појединих етничких група.⁸⁵⁸ Пример агресије НАТО на СР Југославију, показао је да би се „хуманитарна интервенција“ могла искористити ка изговор за мешање у унутрашње ствари једне суверене државе, па самим тим и Кине, на пример у случајевима Тибета или Синђанга.

Након „11. септембра“ и тероризам постаје још један чинилац глобалног домета, а њему прибегава и део Ујгура у Кини, али и ван ње. Са становишта кинеске државе и нови талас демократизације преко такозваних „обојених револуција“ које су између осталог захватиле и поједине државе у непосредном окружењу Кине могле су да се „прелију“ и на њену територију, јер су захтеви за демократијом код дела припадника етничких мањина такође један од елемената легитимизације њихових захтева за већом аутономијом или независношћу.

Промене у међународном окружењу имале су утицаја посебно на три регије у Кини – Синђанг, Тибет и Унутрашњу Монголију - сматра Џун Тојфел Дрејер (*June Teufel Dreyer*). И саме кинеске власти су се плашиле „ефекта демонстрације“ јер су сва ова нестабилна подручија у Кини била под утицајем ових промена, на овај или онај начин.⁸⁵⁹ Аутономна област Синђанг добија границе са новим независним државама Таџикистаном, Киргистаном, Казакстаном, а има их и са Авганистаном, Пакистаном, Монголијом и Русијом. Аутономна регија Унутрашња Монголија добија границе са независном Републиком Монголијом која више није под утицајем Совјетског Савеза, док Тибет, иако није имао нове суседне државе, добија предност од нових слобода у Монголији с обзиром на то да долази до оживљавања тибетанског будизма у њој.⁸⁶⁰ Једна од етничких аутономних регија у коме су се поменуте промене у великој мери одразиле је Синђанг. Ујгурски национализам, али и сепаратизам у Синђангу велику инспирацију имао је у независности централноазијских република након распада

⁸⁵⁸ Ibid.

⁸⁵⁹ June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", pp. 69-70.

⁸⁶⁰ Ibid, p. 70.

Совјетског Савеза што се одразило и на јачање покрета за независност Синђанга од Кине. Независност бивших совјетских република на простору централне Азије произвела је снажан „ефекат демонстрације“ (*demonstration effect*) у суседној Кини, резултирајући оживљавањем ујгурског национализма и појавом захтева за променом њиховог тренутног положаја унутар Кине.⁸⁶¹ Етнички немири у Централној Азији су свакако били очигледан извор инспирације за Ујгуре у Синђангу. Милитантне ујгурске групе искористиле су порозну границу са Казакстаном, Таџикистаном, Киргистаном и Авганистаном како би успоставиле кампове за обуку изван досега кинеских власти, те и како би ситно наоружање пребацивали на кинеску територију.⁸⁶² Веома брзи развој економских односа и повезивање инфраструктуре између Кине и земаља Централне Азије омогућио је и појачано кретање идеја, оружја и људи.⁸⁶³ Економске реформе омогућиле су увећање контаката и директне комуникације између Ујгура и муслимана из Централне Азије, али и јачање контаката са бројном и политички активном ујгурском дијаспором у овим земљама. Ово је даље омогућило ујгурским активистима да повежу своје циљеве и са ширим исламским покретом који је захватио Централну Азију током ових деценија. Такође, ово је Ујгурима отворило могућности међународних извора подршке што није подразумевало само финансијску и политички подршку, већ и војну обуку што је водило увећању насиља.⁸⁶⁴ Иако званична подршка централноазијских република у великој мери не постоји, на против, сарадња са Кином по бројним питањима се све више развија, Ујгури често уживају велике симпатије у друштвима ових држава, тако да се проток финансијских средстава и материјалних добара и даље одвија. Ујгури су се у земљама Централне Азије удруживали са другим дисидентским групама, често повезаним са глобалним исламским покретима. Као најчешће навођени пример је њихова повезаност са Исламским покретом Узбекистана,

⁸⁶¹ Eric Hyer, "China's Policy towards Uyghur Nationalism", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 26:1, Routledge, 2006, p. 75.

⁸⁶² Ibid, p. 81.

⁸⁶³ Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", p. 10.

⁸⁶⁴ Jeffrey D. Betz, *An Institutional Assessment of Ethnic Conflict in China*, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, 2008, p. 76.

док су оружје добијали и од других исламистичких организација, попут авганистанских муџахедина и побуњеничких таџикистанских снага.⁸⁶⁵

Глобалне везе које су локалне групе оствариле, попут оних са Ал Каидом, омогућиле су пренос борбеног искуства из сукоба у Авганистану, Чеченији и Ираку другим локалним милитантним организацијама, што је на послетку подигло и ниво њихове способности за вршење насиља. Још пре свега тога, један од фактора који је охрабрио покрете за национално самоопредељење у Синђангу је био и пораз Совјетског Савеза у Авганистану.⁸⁶⁶ Неки аутори наводе да је неуспех совјетске војске у Авганистану против слабо наоружане муслиманске популације која је пружала отпор осамдесетих година демонстрирао многим у Синђангу да можда ни кинески комунисти нису непобедиви. Ово је потврдило и касније све учесталије насилније понашање делова припадника ујгурског народа.⁸⁶⁷ Заправо, велики број етничких немира у НР Кини временски се поклапа са дешавањима у Централној Азији и ширем окружењу, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века. Морална подршка и идејна инспирација која је долазила до Ујгура споља, допирала је из неколико праваца и била је испуњена различитим садржајима. Значајан извор идејне инспирације потицао је из Пакистана и Авганистана који су били главни центри за религијско образовање и обуку Ујгура у иностранству. Утицај из ових земаља доминантно је био културни и религијски и најчешће се одвијао преко пакистанских трговаца који су преносили исламска учења локалним муслиманима у Кини, али и преко ујгурских трговаца који су назад у Синђанг са собом доносили нове идеје.⁸⁶⁸ Са друге стране, многи муслимани из Кине одлазили су на студије у ове земље, те и на тај начин долазили до нових знања о исламу. Вративши се у Кину они су често долазили у сукоб са кинеским властима посебно када су оне примењивале строжије мере ограничавања религијских активности, јер су сведочили о другачијим моделима уређења друштва и државе где се религија слободно упражњава, чак и подстиче.⁸⁶⁹

⁸⁶⁵ Felix K.Chang, "China's Central Asian power and problems", *Orbis*, Vol. 41, Issue 3, 1997, p. 420.

⁸⁶⁶ Pitman B. Potter, "Belief in Control: Regulation of Religion in China", p. 334.

⁸⁶⁷ Felix K.Chang, "China's Central Asian Power and Problems", p. 408.

⁸⁶⁸ Sean R. Roberts, "A "Land of Borderlands" - Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", p. 226.

⁸⁶⁹ *Ibid*, p. 230.

Иако нема доказа да су пакистанске политичке групе давале ујгурским националистима у Синђангу финансијску или подршку у оружју, морална подршка је свакако постојала. Многи Пакистанци су помогли да се промовише идеја о оснивању независне муслиманске државе у Синђангу, а по моделу, било Пакистана, било талибанског режима.⁸⁷⁰ Из Централне Азије и Турске, поред ислама, други модел које је долазио заснивао се и на секуларном национализму и модернизацији, са идејама о националном ослобођењу, суверености и људским правима.

Распад Совјетског Савеза битно је утицао и на промену како Кина перципира претње са њеног запада. Како многи аутори наводе, за Пекинг два главна страха били су успон пантурских покрета и успон исламистичких покрета у Централној Азији.⁸⁷¹ Кинеско виђење Авганистана као извора потенцијалних претњи њене безбедности посебно је било изазвано појавом Талибана, с обзиром на то да су они пружали сигурно уточиште различитим радикалним исламистима из Централне Азије.⁸⁷² Настојање кинеских власти да се спречи могућа „контаминација“ споља евидентан је у оснивању Шангајске организације за сарадњу. Ова организација на иницијативу Кине настаје од тзв. Шангајске петорке и 2001. године формално се оснива као Шангајска организација за сарадњу (ШОС).⁸⁷³ Као један од битних безбедносно-економских облика сарадње у региону Централне Азије ШОС, између осталог, за циљ има успостављање тешње војно-безбедносне сарадње Кине са државама овог региона. Битан елемент ове сарадње је настојање кинеских власти да се спрече могући акти насиља и тероризма, посебно екстремних исламистичких покрета на њеним границама, које неке од њених

⁸⁷⁰ Ibid, p. 229.

⁸⁷¹ Harald Bockman, "The Brewing Ethnic Conflicts in China and Their Historical Background", in Kumar Rupesinghe, Peter King, Olga Vorkunova (Eds.), *Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World: The Soviet Union, Eastern Europe and China*, The Macmillan Press Ltd, 1992, pp. 183-198.

⁸⁷² Michael Clarke, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", pp. 11-12.

⁸⁷³ Детаљније о томе видети: Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (I)“, *Српска политичка мисао*, бр. 1-2, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 219-242; Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (II)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3-4/2007, стр. 113-130.

етничких мањина деле са њиховим државама матицама.⁸⁷⁴ Током деведесетих година прошлог века, на пример, кинеске снаге безбедности су се сукобљавале и са казахстанским милитантима који су захтевали одвајање од Кине и припајање Казахстану.⁸⁷⁵ Од овог периода Кина посебно настоји да прошири свој утицај у централноазијском региону на различите начине и на бројним пољима – економском, политичком, безбедносном, енергетском и слично.⁸⁷⁶

Ширење међународног тероризма и сарадња различитих терористичких група омогућили су нападе на кинеске грађане и ван територије Кине, а у неким случајевима напади су били у директној вези са кинеским политикама, како оним везаним за мањинске народе у њој, тако и са њеном спољном политиком. Сукоб пакистанских власти и исламских милитаната који су се налазили у комплексу Црвене џамије у Исламабаду, наводно је почео због притисака Кине на пакистанске власти да то учине због раније отмице неколико кинеских држављана. Током 2014. године и сама Ал Каида је позивала да се нападне кинески циљеви широм света због њене политике у Синђангу. Последњи пример је и самоубилачки напад на амбасаду Кине у Киргистану 2016. године.⁸⁷⁷

Други извор идејне инспирације и модела понашања, као што је већ напоменуто, је и међуетничка и међупровинцијска координација дисидентских активности, како у Кини, тако и ван ње.⁸⁷⁸ На пример, током 1993. године, пет муслиманских милитантних група састало се у Кашгару како би подржало сепаратистички покрет у Кашмиру, међу којима је поред муслимана из Кашмира, Авганистана, Пакистана било и Ујгура, а састанак је одржан само неколико дана после

⁸⁷⁴ Драгана Митровић, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (I)“, стр. 220

⁸⁷⁵ June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", p. 74.

⁸⁷⁶ Детаљније о кинеској енергетској стратегији у Централној Азији видети: Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“ у Миломир Степић, Живојин Ђурић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 177-194.; Драгана Митровић, Драган Траиловић, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2014, стр. 133-155.

⁸⁷⁷ Mathieu Duchâtel, "Terror Overseas: Understanding China's Evolving Counter-Terror Strategy", pp.3-4.

⁸⁷⁸ June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", op. cit, p. 73.

организованих терористичких напада у градовима у Синђангу.⁸⁷⁹ Контакти, организовано деловање, сарадња и међугрупно учење између различитих етничких дисидентских група, посебно оних у егзилу, постоји још од шездесетих година прошлог века. Један од најбољих примера за то је Савезни одбор народа Источног Туркестана, Унутрашње Монголије и Тибета, који своје порекло има у састанцима Алптекина и далај ламе шездесетих и седамдесетих година, да би средином осамдесетих у Швајцарској званично био формиран овај Одбор. Одбор покреће и издавање часописа Заједнички глас 1988. године.⁸⁸⁰ На Колумбија Универзитету у Њујорку 1998. године уз присуство представника Конгреса, Клинтонове администрације и медија одржана је прва међународна конференција Савезног одбора народа Источног Туркестана, Тибета и Унутрашње Монголије.⁸⁸¹ Међусобна подршка огледала се и у активностима као што су, на пример, спроводили активисти за људска права из Унутрашње Монголије који су 1996. године захтевали да Кина ослободи „на хиљаде невиних Тибетанаца, Ујгура и Казака“ или пример једне ујгурске групе, која је 1998. године саопштила да уколико Кина нападне Тајван, они ће то искористити као прилику за побуну.⁸⁸² Невладине организације на Тајвану такође сарађују са организацијама и групама Тибетанаца и Ујгура. Сарадња организација етничких мањина из Кине у дијаспори била је очигледна посебно током Олимпијских игара 2008. године у Кини на њиховим заједничким протестима широм света. Светски конгрес Ујгура истиче да ова организација редовно сарађује са Тибетанцима, Монголима и кинеским дисидентима, као и да је један од битних циљева организације проширење и јачање ове сарадње у блиској будућности.⁸⁸³ Сарадња се огледа у организовању заједничких протеста и заједничком деловању у Уједињеним нацијама и ЕУ посебно на покретању питања кршења људских права у Кини, те на позивању представника ових заједница да учествују у заједничким радионицама и обукама

⁸⁷⁹ Ibid, p. 74.

⁸⁸⁰ Yitzhak Shichor, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", in: Jørgen S. Nielsen, Stefano Allievi (eds.), *Muslim Networks and Transnational Communities In and Across Europe*, BRILL, Leiden, Boston, 2003, pp. 292-293.

⁸⁸¹ Mahesh Ranjan Debata, "Situating Xinjiang in Central Asia's Security System", p. 8.

⁸⁸² June Teufel Dreyer, "China's Vulnerability to Minority Separatism", pp. 74, 80.

⁸⁸³ Интервју аутора са председником Светског конгреса Ујгура, Долкуном Исом, 20. мај 2018.

активиста за заштиту људских права.⁸⁸⁴ Сличности између организација етничких мањина из Кине у иностранству огледају се у начину њихове организације и њиховим активностима. Покрети етничких заједница у дијаспори су слично у свом организовању пролазиле кроз неколико фаза. Са циљем интернационализације својих захтева они су најпре настојали да оформе кровну организацију, те да одреде међународно препознатљиво вођство. Пре свих Тибетанци су као кровну организацију оформили тзв. Владу у егзилу, док је истакнути лидер био далај лама. Затим су и Ујгури уз велике напоре оформили Светски конгрес Ујгура као организацију која под собом има двадесет и осам придружених организација у шеснаест држава света, док се током времена Рабија Кадир истакла као препознатљив вођа ујгурског покрета. У скорије време сличним путем кренуле су и организације Монгола у дијаспори оснивањем Конгреса Монгола Унутрашње Монголије, док међународно препознатљивог вођства још увек нема.

⁸⁸⁴ Ibid.

VI

ЗАКЉУЧАК

Након завршетка Хладног рата број етничких сукоба у државама широм света се значајно повећао. Овај вид унутардржавних сукоба, као и талас национализма, захватили су делове Европе, Блиски исток, Африку и Азију, а етнички сукоби на простору бивше Југославије, Руанде, Чеченије, Израела/Палестине, Ирака, Индонезије, Шри Ланке, Индије обележили су касни 20. и почетак 21. века.⁸⁸⁵ Иако су ови етнички сукоби били унутардржавни, једна од њихових битних одлика је да су се, не ретко, преливали преко граница једне државе, те овим директно укључили и друге спољне актере. Ово је код многих аутора отворило питања учешћа спољних фактора у етничке сукобе у другим државама, где се утицаји из међународног окружења издвајају као једна од значајних детерминанти спољне интервенције у етнички сукоб.⁸⁸⁶ Усложњавање процеса глобализације и повећана повезаност и међузависност држава у међународном систему и порозност граница омогућио је да поред држава у етничке сукобе уплив имају и различити недржавни међународни актери – међународне невладине организације, етничка дијаспора, али и транснационалне криминалне и терористичке мреже. Дуго су конвенционални приступи етничким сукобима њихове узроке, како оне који их мотивишу, тако и оне који их омогућавају, налазили искључиво у домаћим чиниоцима унутар држава, да би од деведесетих година научне студије тврдиле да су међународни актери као што су матичне државе, велике и регионалне силе, као и међународне организације битне за ток и исходе етничких сукоба и сецесионизма.⁸⁸⁷ Стога је настала потреба да се објашњења

⁸⁸⁵ Jonathan Paquin, Stephen M. Saideman, "Foreign Intervention in Ethnic Conflicts", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, Oxford University Press, USA, 2017, p. 2, DOI 10.1093/acrefore/9780190846626.013.183; Tina Kempin Reuter, "Ethnic Conflict", *Encyclopaedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/topic/ethnic-conflict#ref330126> [accessed on 27 August, 2018]

⁸⁸⁶ Jonathan Paquin, Stephen M. Saideman, "Foreign Intervention in Ethnic Conflicts", *op.cit.*, p. 4.

⁸⁸⁷ Koinova Maria, "Diasporas and Secessionist Conflicts: the Chechen Mobilization of the Armenian, Albanian and Chechen Diasporas", *Ethnic and Racial Studies*, 34(2), 2011, pp. 333-3334; Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, *op.cit.*, p. 95.

етничких сукоба траже на различитим нивоима, како на појединачном и националном, тако и на регионалном и глобалном.

Народна Република Кина као мултиетничка држава које је, као и све државе света, подложна утицајима различитих аспеката процеса глобализације није имуна на овакве утицаје међународних фактора на етничке односе унутар ње. Од свог оснивања па до данашњих дана НР Кина се суочава са таласима етничких ненасилних и насилних етничких сукоба, немира, устанака и демонстрација, посебно у областима настањеним Тибетанцима и Ујгурима. Спорадично до етничких немира долазило је и у областима које настањују и друге етничке групе попут Монгола и Хуи муслимана, али не у мери како је то у Синђангу и Тибету. Често су ови таласи етничких немира били повезани са дешавањима и процесима који су се одвијали изван Кине. Ови сукоби између етничких мањина и кинеске државе најчешће су се објашњавали у кључу ауторитарне природе кинеског комунистичког режима и репресивних политика кинеских државних власти према етничким мањинама.⁸⁸⁸ Међутим, иако је однос Комунистичке партије Кине и кинеских централних власти према етничким питањима у појединим историјским периодима био изразито репресиван са елементима присилне асимилације и акултурације, према појединим схватањима ово не објашњава у целини разлоге постојања етничких немира код појединих етничких група у Кини.⁸⁸⁹ То је посебно важно из тог разлога што велики број домаћих фактора који производе незадовољство код етничких мањина постоји у свим етничким аутономним регијама, а нема истог степена етничких сукоба у свима, док у неким они у потпуности изостају. Све ово указује да је допуну објашњења потребно тражити ван унутрашњег контекста и пажњу усмерити и на утицаје спољних чинилаца. Полазећи од тога, главни аргумент овог рада био је да су поред утицаја унутрашњих фактора за објашњење постојања етничких сукоба у Кини, посебно у Синђангу и Тибету, битни утицаји међународних чинилаца, који су овим етничким групама омогућили материјалну, војну, политичку, идеолошку и моралну подршку, тиме и континуитет и снагу у отпору политикама централних кинеских власти на изградњи јединствене кинеске нације. Са друге стране,

⁸⁸⁸ Enze Han, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, p., 95.

⁸⁸⁹ Ibid.

иако међународна пажња постоји и када су у питању Монголи и Хуи, њена подршка није истог степена као када је реч о Ујгурима, а посебно Тибетанцима, те су стога исходи њиховог односа са кинеским властима другачији. Сукоби и у овим регијама постоје и они су бројнији последњих година, нарочито у Унутрашњој Монголији. Међутим, показало се да они нису оног обима којег су, на пример у Синђангу, као и да су припадници ових етничких мањина интегрисанији у кинеско друштво од Ујгура и Тибетанаца. Показало се да када говоримо о Џуан народу, свака међународна подршка изостаје и нема политички мобилисане дијаспоре, те нема ни отпора и етничких сукоба. Дакле, овим истраживањем је било обухваћено пет мањинских етничких група које имају статус аутономних регија у Кини – Тибетанци, Ујгури, Монголи, Хуи и Џуан. Када је реч о Ујгурима и Тибетанцима, показало се да у посматраном периоду, од оснивања НР Кине до данас, постоје у значајној мери утицаји готово свих истраживањем одређених међународних чинилаца, посебно великих и регионалних сила, међународних организација и лоби група, етничке дијаспоре и терористичких организација у случају Синђанга. Када говоримо о Унутрашњој Монголији, постојала је подршка великих и регионалних сила у ограниченој мери, док данас постоји подршка међународних државних и недржавних актера, те етничке дијаспоре, али исто ограниченог утицаја. Када је реч о Хуи етничкој групи нема значајног утицаја државних актера, осим Саудијске Арабије посредно, док у ограниченој мери подршка долази од међународних недржавних актера, углавном религијског карактера и њене дијаспоре. Код Џуан етничке групе, као што је већ речено, изостаје сваки вид утицаја међународних чинилаца. У табели 8 означено је постојање/непостојање подршке и утицаја међународних чинилаца, као и постојање/непостојање етничког сукоба и његов интензитет у посматраних пет етничких аутономних регија.

Табела 8: Постојање подршке међународних чинилаца и интензитет етничког сукоба у етничким аутономним регијама (1949 – 2017.)

Аутономна регија (Етничка група)	Међународни државни актери		Међународни недржавни актери		Дијаспора		„Ефекат демонстрације“		Етнички сукоб	
	У значајној мери	Ограничена	У значајној мери	Ограничена	У значајној мери	Ограничена	У значајној мери	Ограничена	Значајног интензитета	Ограниченог интензитета
Тибет/Тибетанци	✓		✓		✓			✓	✓	
Синђанг/Ујгури	✓		✓		✓		✓		✓	
Унутрашња Монголија/Монголи		✓		✓		✓		✓		✓
Нингсја/Хуи	-	-		✓		✓	-	-		✓
Гуанси/Цуан	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Извор: Израда аутора

Подршка великих и регионалних сила, дугих држава и међународних организација, помоћ политички мобилисане и организоване дијаспоре, терористичких организација, као и ефекат демонстрације из међународног окружења имали су значајан уплив у етничке односе у Кини, и утицај на постојање етничких сукоба, посебно у Синђангу и Тибету, где је степен подршке из ових извора био највећи. Показало се да што је степен различитих видова међународне подршке некој етничкој групи у Кини већи то је и степен њеног отпора асимилационим политикама кинеских власти према етничким мањинама јачи. Наши налази потврђују поставке теорија о утицају међународних фактора на етничке сукобе, које смо ми укључили у теоријски оквир рада, а које тврде да што је међународна подршка већа, вероватније је да ће и постојећи отпор етнонационалне мањинске групе према централним властима и већинској нацији бити већи, те у појединим случајевима добити и насилне форме и екстремније захтеве, попут сецесије. Обрнуто, уколико је међународна помоћ мањег обима или је нема, отпор према прихватању већинског етнонационалног обрасца, те степен сукоба и њихово трајање ће вероватније бити мањи или га неће ни бити. Тибетанци и Ујгури уживалу су висок степен међународне подршке из различитих извора и у различитим историјским периодима и управо су тада њихови политички

захтеви постајали већи, а сукоби се појачавали. Монголи из Унутрашње Монголије и Хуи муслимани уживали су много мањи степен међународне подршке, па су и сукоби са кинеским централним властима били ређи, спорадични и мањег интензитета. Цуан народ није уживао материјалну и нематеријалну подршку међународних чинилаца и нема мобилисану и организовану дијаспору, те је у великој мери интегрисан у друштво у коме доминира културни образац/оквир Хан Кинеза.

Међународне везе које су поједине етничке групе из Кине успоставиле, посебно када је реч о Тибетанцима и Ујгурима, а у мањој мери и када је реч о Монголима и Хуи муслиманима, остварују се преко неколико група спољних посредника од којих се посебно издвајају државни актери, међународне невладине организације, транснационалне религијске групе, терористичке организације и организације етничке дијаспоре. Подршка ових међународних државних и недржавних актера у виду војне, политичке, моралне, идеолошке и помоћи у новцу, те помоћи при интернационализацији захтева етничких мањина омогућила им је да се супротставе политикама изградње јединствене кинеске нације и да пруже отпор доминантном ханском културном и вредносном обрасцу, те да тако омогуће постојање ненасилних и насилних етничких сукоба у Кини. Међународна подршка и интервенција је, поред унутрашњих фактора, подстицала и омогућила појединим етничким мањинама у Кини да одбаце ауторитет централних кинеских власти и тиме доводила до етничких немира у њој.

Спољна подршка државних актера као и транснационалног цивилног друштва када говоримо о етничким мањинама у Кини имала је различите облике, интензитет и остваривала је како непосредне, тако и посредне утицаје. Разлози за интервенцију, подршку и посредовање међународних извора најчешће су били политичко-инструментални и одређени актуленим геополитичким контекстом и конкретним циљевима, али поред тога, они су у појединим случајевима били и афективне и хуманитарне природе. У случају Тибета и Синђанга, примат је најпре имала подршка великих сила: Сједињених Америчких Држава и Совјетског Савеза и огледала се и у непосредној помоћи у оружју, опреми, војној обуци и пропаганди. Спољна подршка ујгурским и тибетанским покретима у Кини, али и онима изван ње, долазила је и са

простора Авганистана, Пакистана, Турске, Централне Азије, Индије, Немачке и других европских држава, а била је садржана у војној опреми и војној обуци, идеолошком охрабривању и политичкој и моралној подршци, пропаганди, приступу спољним комуникацијама, интернационализацији, давању азила политичким дисидентима и збрињавању избеглица и слично. Последњих деценија САД, посебно Конгрес, истичу се по степену пружања различитих видова подршке Тибетанцима и Ујгурима. Подршка се огледа у критици стања људских права и права етничких мањина у Кини, програмима иностране помоћи, подршци дисидентским и продемократским групама у Кини и Сједињеним Државама, координацији међународног притиска, доношењу резолуција, формирању фондова, помоћи невладиним организацијама за рад у овим заједницама, подршци емитовању радио и ТВ програма на мањинским језицима, финансирању Националне задужбине за демократију и другим. Поред тога, међународне владине и невладине организације, поједина тела УН, Европски парламент, као и различите лоби и групе за притисак и заговарање права пружају форуме за представљање захтева Ујгура, Тибетанаца, али и Монгола за самоопредељењем и критику кинеских власти у међународној јавности. Ове организације помажу активистима ових мањинских група у дијаспори у посредовању између њих и других утицајних међународних актера, обучавајући их за примену различитих стратегија цивилног активизма у међународним оквирима. Остваривање транснационалне сарадње са спољним актерима омогућило је појединим кинеским етничким мањинама да интернационализују своје политичке захтеве, ка и да свој сукоб са кинеском државом продуже и пребаце на ниво међународне арене. Онда када нису могли да остваре своје политичке захтеве унутар политичких институција Кине, Тибетанци, а по угледу на њих и Ујгури и Монголи, окретали су се успостављању директних веза са међународним актерима како би повратно деловали на кинеске власти ради остварења својих интереса. Полазећи од тога да је њихов глас заступљен на нивоу међународног система, мањинске етничке групе у Кини биле су додатно мотивисане међународном подршком што је за њих представљало и битан покретачки фактор и појачало њихово самопоуздање.

Подршка спољних фактора етничким мањинама у Кини, поред намераваних, у појединим случајевима имала је и ненамераване исходе. Подршка Швајцарске, на пример, није имала намеру да се заједнице Тибетанаца у Непалу, којима је помагала, политизују и ставе у функцију централне тибетанске владе у егзлу и њених политичких активности. Такође, помоћ међународних организација често није имала намеру да нарушава етничке односе у НР Кини, али је посредно утицала на њих с обзиром да је помоћ била усмерена само ка једној, углавном мањинској, етничкој групи.

Поред тога што је утицај спољних фактора омогућио појединим етничким мањинама у Кини да делимично очувају и одбране свој етнички, језички и верски идентитет у односу на већински хански, он је подразумевао и прилагођавање тих идентитетских елемената системима вредности и нормативним оквирима који су били практиковани код међународних актера од којих се подршка добијала. Да би се помоћ остварила Тибетанци, Ујгури, Монголи и Хуи прихватили су различит дијапазон вредносних, верских и културних образаца од демократских, либералних и мултикултурних до радикалних и екстремних верских традиција које су долазиле споља. Овакво прихватање и практиковање вредносних образаца који су били изван, понекад и супротни, културном, политичком и вредносном оквиру који је наметао државни центар и који су заговарали другачије обрасце легитимизације власти, алтернативне моделе уређења друштвених односа, другачије религијске праксе, фаворизовали друге центре политичке, економске и верске лојалности, додатно су производиле разлике на линији етничка мањинска група и централна власт.

Кинеска држава се, видели смо, како на националном, тако и на међународном нивоу, суочава и са политичким активизмом заједница етничких и дисидентских група из дијаспоре које настоје да на бројне начине утичу на дешавања у вези са етничким односима у њој. Организоване и политички мобилисане транснационалне етничке и дисидентске групе у дијаспори, које се налазе у земљама које су често спремне да подрже њихове напоре, постале су способне да врше утицај на нивоу међународног система, а у корист својих сународника у Кини. Предвођена далај ламом тибетанска дијаспора највидљивији је пример за то, док и ујгурска, али и дијаспора Монгола из Унутрашње Монголије, постаје све више активна на међународном плану последњих

деценија. Транснационални активизам етничких организација Тибетанаца, Ујгура и Монгола има за циљ повећање свести међународне јавности информисањем о њиховим питањима која су стављена у оквир угрожања основних људских и мањинских права, те лобирање код влада западних земаља и међународних организација како би се преко њих вршио утицај на кинеске власти за изналажење за њих прихватљивог решења. Велики део тибетанских, ујгурских и монголских организација у дијаспори које заговарају суштинску аутономију или независност, решења сукоба са кинеском државом заснива на ненаслиним средствима, позивањем на поштовање људских и права мањина, те на демократске вредности и права народа на самоопредељење. Поред тога, како многе од ових организација постају изразито транснационалне и тако повезане са различитим спољним факторима, код појединих, посебно ујгурских, јача осећај транснационалног идентитета и повезаност са другим заједницама муслимана широм света. У неким случајевима путем ових веза долази и до радикализације и појаве религијског фундаментализма и екстремизма код дела етничких мањина у Кини, па се решења секуларних и политичких питања сада контекстуализују у верским оквирима. Хуи етно-религијску заједницу такође карактерише транснационална покретљивост која се остварује преко различитих образовних и трговинских мрежа. Као и Ујгури, Хуи су, посебно када је реч о припадницима религијске елите, долазили у контакт са радикалним правцима у исламу, што је за резултат имало стварање погоданог тла за настанак већег незадовољства кинеском државом која је заговарала модернизацију и секуларне вредности, а различите форме ислама тумачила као претњу умереним религијским праксама, те друштвеној стабилности и националном јединству.

Промене у ширем међународном окружењу, настанак нових геополитичких околности и пораст национализма настали распадом мултиетничких држава попут Југославије и Совјетског Савеза, те етнички сукоби у региону Централне Азије дали су додатни подстицај сличним процесима у другим деловима света, па и у НР Кини. Још и пре тога, осамдесетих година прошлог века, и у НР Кини почињу протести студената са захтевима за успостављањем демократских вредности. У склопу овог ширег процеса и саме етничке мањине се позивају на дешавања у другим деловима

света и захтевају поштовање и заштиту њихових права по тим моделима, што је у појединим случајевима подразумевало и заговарање сецесије. Отварање Кине ка свету и повезивање етничких мањина са спољним факторима, омогућило им је увид у нове процесе у појединим деловима света, те им је пружило увид у другачије начине и моделе уређења односа између различитих етничких група, као и увид у различите начине и методе како да се до остварења одређених политичких циљева дође. Из тих разлога, поједине етничке мањине у Кини, по угледу на друге етнонационалне покрете, прибегавале су и различитим средствима сукобљавања са кинеском државом, а која су на крају подразумевала и примену насиља. Поједине етничке групе, посебно када је реч о Ујгурима, након стицања независности централноазијских република које насељавају народи који су им етнички блиски, бивају охрабрени да и сами траже независност, у неким случајевима позивајући се чак и на модел талибанских власти и примену терористичких метода попут Чечена. Политички мобилисане и активне етнонационалне групе на простору бившег Совјетског Савеза, као и политичка, материјална и војна помоћ споља, те географска близина активним етничким сукобима у суседним државама пружили су подстицај делу ујгурске етничке групе за трајнију и интензивнију политичку акцију и отпор кинеским властима.

Међународна подршка мањинским етничким групама поред утицаја на њихово понашање и однос према кинеским властима утицала је и на понашање кинеских власти према етничким групама, које су овакву спољну подршку сматрале мешањем у унутрашње ствари суверене државе. Управо због тога у појединим периодима кинеске власти су појачавале контролу, репресивне и асимилационе политике ка својим етничким мањинама, што је повратно изазивало њихов отпор и сукобе. Најбољи пример за то су најновије активности кинеске државе на сузбијању веза Ујгура са контактима изван Кине. Посебно од априла 2017. године кинеска влада почела је да затвара многе припаднике ујгурске заједнице који имају контакте са људима изван Кине у кампове за „патриотску редукацију“, док се многим прети да ће бити затворени уколико не прекину такве контакте.⁸⁹⁰ Кинеске власти такође притварају

⁸⁹⁰ Интервју аутора са председником Светског конгреса Ујгура, Долкуном Исом, 20. мај 2018.

поједине припаднике ујгурског народа који имају контакте са организацијама ујгурске дијаспоре. Како је од 2017. године све више извештаја из различитих извора са проценама да кинеске власти у „камповима за реедукацију“ држе око милион људи, дошло је и до реакције међународних актера, попут бројних невладиних организација, медија, држава и појединаца. Оштре званичне реакције дошле су од држава попут Турске и САД, али и од групе две стотине седамдесет и осам академских грађана из десетина држава, која је потписала писмо у коме се осуђује овакав третман ујгурске заједнице у Кини.⁸⁹¹ По први пут међународна критика стигла је и од муслиманских земаља из Организације исламске сарадње, док је група међународних невладиних организација за људска права позвала на успостављање међународне мисије за утврђивање чињеница при УН о овим „камповима“.⁸⁹²

Активности етничких мањина и њихове успостављене транснационалне везе утицале су на понашање кинеске државе и у њеној билатералној и мултилатералној сарадњи са другим државама. Најочигленији пример за то је оснивање Шангајске организације за сарадњу, али и све чешћи притисци кинеских власти на друге државе да изручују, посебно Ујгуре, назад у Кину.

Степен етничких сукоба од оснивања НР Кине до данас, видели смо, највећи је био у два аутономним регијама: Тибету и Синђангу. Степен уплива различитих спољних фактора је такође највећи када је реч о овим два етничким групама. Извештај специјалног известиоца за екстремно сиромаштво и људска права УН наводи да се међународни медији, невладине организације за људска права, те државе чланице Уједињених нација фокусирају готово искључиво на проблеме Тибета и Ујгура, иако је већина етничких мањина у Кини изложена озбиљним кршењима људских права,

⁸⁹¹ "Academics Condemn China over Xinjiang Camps, Urge Sanctions", *Aljazeera*, November 27, 2018, Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2018/11/academics-condemn-china-xinjiang-camps-urge-sanctions-181127015605193.html> [accessed on 25 February, 2019]

⁸⁹² Barbara Kelemen, "Breaking the Silence: Organization of Islamic Cooperation and the Xinjiang Question in the Muslim world", *Institute of Asian Studies*, Available at: <http://www.asian.sk/en/breaking-the-silence-organization-of-islamic-cooperation-and-the-xinjiang-question-in-the-muslim-world/> [accessed on 25 February, 2019]; Nick Cumming-Bruce, "Rights Groups Seek U.N. Inquiry Into China's Mass Detention of Muslims", *The New York Times*, February 4, 2019, Available at: <https://www.nytimes.com/2019/02/04/world/asia/un-xinjiang-ughurs-china.html> [accessed on 25 February, 2019]

етничкој дискриминацији и присилном пресељавању.⁸⁹³ Међутим, трендови у кинеској етничкој политици према деловима Хуи заједнице, као и Монголима у Унутрашњој Монголији, који показују већи степен контроле религијских активности, као и нарушавања традиционалних облика привређивања и начина живота, указују на већу могућност избијања етничких немира и у овим регијама. Иако се уобичајено мисли да су ове две етничке групе у великој мери интегрисане у кинеско друштво, што јесте тачно, те да нема етничких тензија, ипак се дешавало да довољан повод за избијање већих етничких немира буде само саобраћајна несрећа у којој су учествовали припадници мањинског и већинског народа, што указује на постојање дубљих разлога за незадовољство. Уколико се направи поређење са Тибетом и Синђангом, све већи међународни активизам Монгола из Унутрашње Монголије и транснационална мобилност Хуи муслимана, као и све већа међународна друштвена пажња и за ове етничке групе у Кини, може се закључити да је могућност за избијање већих етничких немира и у регијама настањеним овим етничким групама све већа. Хиљаде Хуи муслимана у Нингсја Хуи аутономној регији наставља протест који је почео у августу 2018. године у једној од џамија након што је локална власт, најпре хтела да сруши зграду, док сада инсистира на њеној адаптацији како би што мање била у духу арапске архитектуре.⁸⁹⁴ У последњих неколико година преко четири стотине великих протеста, демонстрација и насилних сукоба догодило се у Јужној Монголији.⁸⁹⁵ У мају 2018. године више од две хиљаде наставника из свих крајева Унутрашње Монголије протествовало је на улицама главног града Хохота против политике кинеске владе за укидањем монголских школа и отпуштања наставника.⁸⁹⁶

⁸⁹³ UN Human Rights Council, *National report submitted in accordance with paragraph 15(a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 - China*, op.cit, p. 11.

⁸⁹⁴ Nectar Gan, "Protest by Chinese Hui Muslims at Weizhou Grand Mosque goes on as sides seek compromise", *South China Morning Post*, 10 August, 2018, available at: <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2159255/protest-chinese-hui-muslims-weizhou-grand-mosque-goes> [accessed on 27 August, 2018]

⁸⁹⁵ Southern Mongolian Human Rights Information Center, "Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the consideration of the review of the People's Republic of China during the 96th Session", July 4, 2018, Available at: <http://www.smhric.org/images/CERD/CERD-SUBMISSION-SMHRIC-20180704.pdf> [accessed on 26 July, 2018]

⁸⁹⁶ "2,000 teachers took to the streets in Southern Mongolia", *Southern Mongolia Watch*, May 28, 2018, Available at: http://www.smhric.org/news_636.htm [accessed on 29 May, 2018]

У последње време у Унутрашњој Монголији често бивају истакнути застава и грб независне Монголије о чему монголски активисти извештавају да постаје опште место да Монголи у Унутрашњој Монголији истичу заставу и грб независне Монголије на различитим местима, почев од њихових кућа, преко аутомобила до профила на друштвеним мрежама.⁸⁹⁷ Један од монголских активиста који се припремао да поднесе званичну жалбу влади ове аутономне регије у вези са кршењем права монголских сточара и који је био активан у заговарању права локалних монголских заједница да користе свој матерњи језик, имају приступ својој земљи, води и другим ресурсима и очувања националног идентитета, те био администратор неколико интернет група за дискусију са чланством од око две хиљаде и пет стотина људи, ухапшен је у јулу 2019. године у Хохоту.⁸⁹⁸

Наши налази показују да утицаји међународних чинилаца често нису, нити једини, нити примарни и главни изазивач етничких сукоба у Кини. Међутим, у бројним случајевима, они су били ти који су их чинили могућим. Међународна подршка је појединим етничким мањинама у Кини омогућила:

- оружје, војну опрему и обуку;
- финансијску, политичку, идеолошку и моралну подршку;
- да пруже отпор већинском културном и вредносном обрасцу Хан Кинеза, те да одбаце ауторитет централних кинеских власти, и очувају и одбране свој различит етнички, језички и верски идентитет;
- интернационализују своје политичке захтеве пружајући им форуме за њихово представљање међународној јавности и њихово пребацивање на ниво међународног система, као и лобирање код влада утицајних земаља Запада;
- прихвате другачије системе вредности и нормативне обрасце, као и алтернативне моделе уређења друштвених односа, другачије религијске

⁸⁹⁷ "Southern Mongolian School Under Investigation for Hanging Flag of Independent Mongolia", *Southern Mongolia Watch*, January 9, 2019, Available at: www.smhric.org [accessed on 10 January, 2019]

⁸⁹⁸ "Activist Placed Under Criminal Detention for 'Picking Quarrels and Provoking Troubles'", *Southern Mongolia Watch*, April 19, 2019, Available at: <http://www.smhric.org/index.htm> [accessed on 22 April, 2019]

праксе, те да се усмере ка другим центрима политичке, економске и верске лојалности;

- да ојачају осећај транснационалног идентитета и повезаност са другим етнички и верски сличним заједницама широм света.

Уплив међународних чинилаца у будућности може се кретати у два правца, који могу постојати истовремено. Један правац је онај који заговара кинеска држава и који се огледа у томе да се интернационализација њених етничких односа може одвијати само уколико се они одређују у оквирима тероризма, религијског екстремизма и сепаратизма. Полазећи од тога, утицај међународних чинилаца може се кретати једино у тим оквирима и подразумевати сарадњу са кинеским властима по овим питањима. Многе државе света су управо у околностима у којима све тешња економска сарадња са Кином опредељује и њихово политичко деловање склоне да позитивно одговоре на дипломатске притиске Кине да изручују јој припаднике њених етничких мањина, ускраћују давање политичког азила појединим припадницима етничких мањина из Кине, онемогућују њихово представљање на међународном нивоу, ускраћују слободу кретања или приводе припаднике етничких мањина у дијаспори по међународним потерницама које је расписала кинеска држава и слично.

Са друге стране, све већа економска и политичка моћ Кине, као и њена могућност да ту своју моћ пројектује глобално, те да тако утиче на дешавања у међународним односима, може довести до већег уплива спољних фактора, посебно оних којима оваква позиција Кине у свету нарушава интересе на нивоу међународног система. Уплив би, између осталог, могао бити усмерен на „слабе тачке“ унутрашњих политичких прилика у Кини, у које спадају и етнички сукоби у њој.

Неколико битних питања остаје отворено за детаљније и даље истраживање. Најпре, зашто је подршка међународних чинилаца у случају неких етничких мањина у Кини већег степена, а у неким случајевима мањег или је нема? Друго, зашто је она готово искључиво усмерена само на две етничке групе у Кини, Тибетанце и Ујгуре, а потпуно изостаје када је реч, на пример о народу Џуан? Зашто међународни чиниоци интервенишу само у неке етничке сукобе у Кини, а у неке друге не или у ограниченој

мери? Специфичан случај је Џуан етничка група, која је најбројнија мањинска етничка заједница у Кини, а у највећем степену интегрисана у кинеско друштво. Такође, поред тога што постоје фактори на националном нивоу због којих друге етничке групе изражавају своје незадовољство, таква реакције ове етничке групе у великој мери изостаје, као што изостаје и међународна пажња. Одговор на питање зашто је то тако, очигледно није ни на националном, ни на међународном нивоу, већ га је потребно тражити унутар саме групе.

ЖИТЕПАТЫПА

Abdulwahab Abdulrahman Aborhmah, *From Ideological Antagonism to 'Strategic Partnership' Saudi-Chinese Relationships (1949-2006)*, Durham theses, Durham University, 2010.

"Academics Condemn China over Xinjiang Camps, Urge Sanctions", *Aljazeera*, November 27, 2018, Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2018/11/academics-condemn-china-xinjiang-camps-urge-sanctions-181127015605193.html> [accessed on 25 February, 2019]

"Activist placed under criminal detention for 'picking quarrels and provoking troubles'", *Southern Mongolia Watch*, April 19, 2019, Available at: <http://www.smhric.org/index.htm> [accessed on 22 April, 2019]

Adams Fiona B., „Mechanisms of Diaspora Mobilizations and the Transnationalization of Civil War“ in Jeffrey T. Checkel (Ed.), *Transnational Dynamics of Civil War*, Cambridge University Press, 2013.

Announcement of Establishing the Preparatory Committee for the Overseas Southern Mongolian Congress, 2015, Available at: <http://www.lupm.org/english/pages/030315e.htm> [accessed on 19 May, 2018]

Ardley Jane, *The Tibetan Independence Movement: Political, Religious And Gandhian Perspectives*, RoutledgeCurzon, Taylor & Francis, London, 2002.

Ashiwa Yoshiko, Wank David I., “Making Religion, Making the State in Modern China: An Introductory Essay” in Yoshiko Ashiwa, David I. Wank (Eds.), *Making Religion, Making the State - The Politics of Religion in Modern China*, Stanford University Press, Stanford, 2009.

Atwood Christopher P., "Sino-Soviet Diplomacy and the Second Partition of Mongolia, 1945–1946" in Stephen Kotkin, Bruce Allen Elleman (Eds.), *Mongolia in the Twentieth Century*, Routledge, 2015.

Aydin Aysegul, *Foreign Powers and Intervention in Armed Conflicts*, Stanford University Press, Stanford, 2012.

Bao Shuming, Bodvarsson Örn B., Jack W. Hou, Yaohui Zhao, "Interprovincial Migration in China: The Effects of Investment and Migrant Networks", *Discussion Paper No. 2924*, The Institute for the Study of Labor, Bonn, 2007, pp. 2-33.

Barabantseva Elena, *Overseas Chinese, Ethnic Minorities and Nationalism: De-Centering China*, Routledge, 2011.

- Beissinger Mark R., *Nationalist Mobilization and the Collapse of The Soviet State*, Cambridge University Press, 2004.
- Bélangier Louis, Duchesne Érick, Paquin Jonathan, "Foreign Interventions and Secessionist Movements: The Democratic Factor", *Canadian Journal of Political Science*, 38:2, Canadian Political Science Association, 2005.
- Betz Jeffrey D., *An Institutional Assessment Of Ethnic Conflict In China*, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, 2008.
- Blagojevic Bojana, *Ethnic Conflict and Post-Conflict Development Peacebuilding in Ethnically Divided Societies*, A dissertation submitted to the Graduate School-Newark Rutgers, The State University of New Jersey, 2004.
- Bo Jin, *Pogled na Kinu*, Albatros Plus, Beograd, 2015.
- Bovingdon Gardner, *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*, Columbia University Press, New York, 2011.
- Божиловић Никола, *Култура и идентитет на Балкану*, Филозофски факултет у Нишу, Ниш, 2007.
- Brand Madeleine, "Remember when the Beastie Boys played for Tibet? Here's how it happened", *America Abroad*, 2016, available at: <https://www.pri.org/stories/2016-07-07/remember-when-beastie-boys-played-tibet-here-s-how-it-happened> [accessed on March 30, 2018]
- Bransten Jeremy, , "Kazakhstan: Exiled Uighurs Step Up Fight Against Beijing", *Radio Free Europe, Radio Liberty*, 14 October, 1997, available at: <https://www.rferl.org/a/1086796.html> [accessed on 23 May, 2018]
- Brown Chris, Ainley Kirsten, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005.
- Brown Halper Lezlee, Halper Stefan A., *Tibet: An Unfinished Story*, Oxford University Press, 2014.
- Brown Michael E. (Ed.), *The International Dimensions of Internal Conflict*, MIT Press, 1996.
- Brown Michael E., "Introduction" in Michael E. Brown (Ed.), *The International Dimensions of Internal Conflict*, MIT Press, 1996.
- Brubaker Rogers, *Nationalism Reframed-Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge University Press, 1996.

- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *Country Reports on Human Rights Practices for 2015*.
- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, International Religious Freedom Report: China (Includes Tibet, Hong Kong, And Macau), 2017, available at: <https://www.state.gov/documents/organization/281058.pdf> [accessed on 9 July 2018]
- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *International Religious Freedom Report for 2016: China (Includes Tibet, Hong Kong, and Macau)*, available at: <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper> [accessed on 31 January 2018]
- Bockman Harald, "The Brewing Ethnic Conflicts in China and Their Historical Background", in Kumar Rupesinghe, Peter King, Olga Vorkunova (Eds.), *Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World: The Soviet Union, Eastern Europe and China*, The Macmillan Press Ltd, 1992.
- Carment David, "The International Dimensions of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators, and Theory", *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 2, 1993.
- Carment David, "The Ethnic Dimension in World Politics: Theory, Policy and Early Warning", *Third World Quarterly*, Vol. 15, No. 4, 1994.
- Carment David, James Patrick, "Escalation of Ethnic Conflict: A Survey and Assessment", *International Politics*, 35:1, 1998, pp. 65-82.
- Carment David, James Patrick, "The International Politics of Ethnic Conflict: New Perspectives on Theory and Policy", *Global Society*, vol. 11, No. 2, 1997.
- Carment David, Patrick James, Zeynep Taydas, "The Internationalization of Ethnic Conflict: State, Society, and Synthesis", *International Studies Review*, 2009.
- Cartalucci Tony, "Turmoil in Hong Kong, Terrorism in Xinjiang: America's Covert War on China", *Global Research*, available at: <http://www.globalresearch.ca/turmoil-in-hong-kong-terrorism-in-xinjiang-americas-covert-war-on-china/5409079> [accessed on 31 January 2018]
- Central Tibetan Administration, Official Website, available at: <http://tibet.net/department/information/>
- Central Tibetan Administration, "Renewed Contacts (2002-2010)", Available at: <https://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/sino-tibetan-dialogue-renewed-contacts-2002/> [accessed on 31 January 2018]

- Chan Kin-Man, "Harmonious Society", In: Anheier H.K., Toepler S. (eds), *International Encyclopedia of Civil Society*, Springer, New York, 2010.
- Chang Felix K., "China's Central Asian Power and Problems", *Orbis*, Vol. 41, Issue 3, 1997, pp. 401-425
- Checkel Jeffrey T. (Ed.), *Transnational Dynamics of Civil War*, Cambridge University Press, 2013.
- Chen Yu-Wen, "A Case Study of the Uyghur Organizations in Germany and How They Influence German Policies towards China", *Cross-Border Migrant Organisations - Rethinking National Policy*, ECPR Joint Sessions of Workshops, Münster, 2010, pp. 11-13, available at: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/286da39a-3125-410b-8baf-bcc11ea0046f.pdf> [accessed on May 14, 2018]
- Chen Yu-Wen, "Who Made Uyghurs Visible in the International Arena?: A Hyperlink Analysis", *Working paper no.12*, Global Migration and Transnational Politics, George Mason University, 2010.
- China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau)*, available at: <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2015humanrightsreport/index.htm?year=2015&dclid=252755#wrapper> [accessed on 09 July 2018]
- "China's Rapid Growth and the Rise of Human Rights Violations in Southern Mongolia", *UNPO Newsletter*, November 2017, available at: http://www.smhric.org/SMW_99.htm [accessed on 18 May, 2018]
- Choedup Namgyal, "Tibetan Exile or Diaspora: India as a Second Homeland", in: P. Christiaan Klieger, *Greater Tibet: An Examination of Borders, Ethnic Boundaries, and Cultural Areas*, Lexington Books, 2016.
- Chung Chien-Peng, "Separatism in Modern China: An Analytical Framework", *Issues & studies*, 44(1), 2008, pp. 169-203.
- Clarke Colin P., Paul Rexton Kan, "Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", *ICCT Policy Brief*, The International Centre for Counter-Terrorism, Hague, 2017.
- Clarke Michael, "Ethnic Separatism in the People's Republic of China History, Causes and Contemporary Challenges", *European Journal of East Asian Studies*, 12, Brill, 2013.
- Clarke Michael, "The Impact of Ethnic Minorities on China's Foreign Policy: The Case of Xinjiang and the Uyghur", *China Report*, 53:1, Sage Publications, 2017, pp. 1-25.

- Clarke Michael, "Uyghur Militants in Syria: The Turkish Connection", *Terrorism Monitor*, vol. XIV, issue 3, The Jamestown Foundation, 2016.
- Coghill Kim, Potter Mark, "China says tourists attacked in Turkey during anti-China protests", *Reuters*, July 05, 2015, available at: <https://www.reuters.com/article/us-china-turkey/china-says-tourists-attacked-in-turkey-during-anti-china-protests-idUSKCN0PF08L20150705> [accessed on February 05, 2018]
- Collier Paul, Hoeffler Anke, "Greed and Grievance in Civil War", *Policy Research Working Paper 2355*, The World Bank, 2000.
- Congressional - Executive Commission on China, *Annual Report 2002* available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2002-annual-report#175b> [accessed on 9 July 2018]
- Congressional - Executive Commission on China, *Annual Report 2013*, available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2013-annual-report> [accessed on 9 July 2018]
- Congressional-Executive Commission on China Political Prisoner Database, *China: List of Political Prisoners Detained or Imprisoned as of November 5, 2017*, available at: <http://ppdcecc.gov/>
- Congressional-Executive Commission on China, *2017 Annual Report*, available at: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2017-annual-report> [accessed on 11 February, 2018]
- Congressional-Executive Commission on China, *Annual Report, 2002*, available at: https://www.cecc.gov/sites/chinacommission.house.gov/files/2002%20Annual%20Report_as%20on%20website_0.pdf [accessed on December 29, 2017]
- Cook Sarah, "The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping", *A Freedom House Special Report*, Freedom House, 2017, available at: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_ChinasSprit2016_FULL_FINAL_140pages_compressed.pdf [accessed on 15 February, 2018]
- Cordell Karl, Wolff Stefan, "The Study of Ethnic Conflict: An introduction", in: Karl Cordell, Stefan Wolff (Eds.), *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, Routledge, 2011.
- Cordell Karl, Wolff Stefan, *Ethnic Conflict: Causes, Consequences, and Responses*, Polity Press, Cambridge, 2010.
- Cumming-Bruce Nick, "Rights Groups Seek U.N. Inquiry Into China's Mass Detention of Muslims", *The New York Times*, February 4, 2019, Available at:

<https://www.nytimes.com/2019/02/04/world/asia/un-xinjiang-ughurs-china.html>
[accessed on 25 February, 2019]

Della Porta Donatella, Keating Michael (Eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press, 2008,

Demmers Jolle, "Nationalism from without: Theorizing the Role of Diasporas in Contemporary Conflict", in: Touraj Atabaki, Sanjyot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and diaspora*, Routledge, 2005.

Dillon Michael, *China's Muslim Hui Community: Migration, Settlement and Sects*, Curzon Press, Richmond Surrey, 1999.

Dillon Michael, *Contemporary China – An Introduction*, Routledge, 2009.

Dillon Michael, *Xinjiang – China`s Muslim far North West*, Routledge, London, 2004.

Dolkar Tsetan, *Sino-Tibetan Relations 1990-2000: the Internationalisation of the Tibetan Issue*, A dissertation submitted to the Faculty of the Social Sciences and Philosophy of Philipps University, Marburg, 2008.

Dorjee Tenzin, *The Tibetan Nonviolent Struggle: A Strategic And Historical Analysis*, International Center on Nonviolent Conflict, Washington, 2015.

Duchâtel Mathieu, "Terror Overseas: Understanding China's Evolving Counter-Terror Strategy", *Policy Brief*, European Council on Foreign Relations, 193, 2016, available at:

http://www.ecfr.eu/publications/summary/terror_overseas_understanding_chinas_evolving_counter_terror_strategy7160#_ftn13 [accessed on March 24, 2018]

Dutoit Laurent, The International Role of the European Parliament's Intergroups, *The Hague Journal of Diplomacy*, 11, Brill, 2016, pp. 182-195.

Elman Colin, „Realism“, in Martin Griffiths, *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction*, Rotledge, 2007.

Eun Dongwon, *China and its Minority Population: the History, Policies and Consequences of Ethnic Tension in China*, a dissertation submitted to Faculty of Emory College of Arts and Sciences of Emory University, Department of Russian and East Asian Languages and Cultures, 2010.

European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B, Policy Department, *Note On The Political And Administrative Structure Of The Autonomous Region Of Inner Mongolia, China*, 2008, available at: <http://eu-information-service.rs->

consulting.com/Policy%20Department%20for%20External%20Relations/Countries%20and%20Regions/Asia/2.%20Country%20Notes/China/The%20political%20structure%20and%20situation%20in%20Inner%20Mongolia%20Autonomous%20Region,%202008.pdf, p. 14, [accessed on 11 February, 2018]

European Parliament, *Resolution on Inner Mongolia*, 1996, available at: <http://eu-information-service.rs>

consulting.com/Policy%20Department%20for%20External%20Relations/Countries%20and%20Regions/Asia/2.%20Country%20Notes/China/The%20political%20structure%20and%20situation%20in%20Inner%20Mongolia%20Autonomous%20Region,%202008.pdf, p. 14, [accessed on 11 February, 2018]

European Parliament, *Resolution on the situation and cultural heritage in Kashgar (Xinjiang Uyghur Autonomous Region, China)*, P7_TA-PROV(2011)0100, 2011, available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb773936-c768-11e1-b84a-01aa75ed71a1> [accessed on 11 February 2018]

European Parliament, *Situation in Tibet: Resolution of 14 June 2012 on the human rights situation in Tibet*, P7_TA(2012)0257, 2012, available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0257&language=EN> [accessed on 11 February, 2018]

European Parliament, *Resolution on the human rights situation in Eastern Turkestan (Region of Xinjiang)*, B4-0289, 0296, 0311, 0323 and 0320/97, 1997, available at: <http://www.radicalparty.org/en/content/100497-resolution-human-rights-situation-eastern-turkestan-region-xinjiang> [accessed on 11 February 2018]

Falkenheim Victor C., Cheng Chu-yuan, "Inner Mongolia - Autonomous Region, China", *Encyclopedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/place/Inner-Mongolia> [accessed 25 May, 2017]

Famularo Julia, "Chinese Religious Regulations in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region: A Veiled Threat to Turkic Muslims?", *Project 2049 Institute*, 2015, available at: http://www.project2049.net/documents/Famularo_PRC_Religious_Regulations_Xinjiang.pdf, [accessed 12 February 2017]

Fan C. Cindy, "China's Eleventh Five-Year Plan (2006–2010): From 'Getting Rich First' to 'Common Prosperity'", *Eurasian Geography and Economics*, 47, No. 6, Bellwether Publishing, 2006.

Fenton Steve, "Beyond Ethnicity: The Global Comparative Analysis of Ethnic Conflict", *International Journal of Comparative Sociology*, Sage, 2004.

- Filiu Jean-Pierre, "Hizb ut-Tahrir and the Fantasy of the Caliphate", *Le Monde Diplomatique*, June 2008, available at: <https://mondediplo.com/2008/06/04caliphate> [accessed on March 24, 2018]
- Fischer Andrew Martin, "'Population Invasion' versus Urban Exclusion in the Tibetan Areas of Western China", *Population and Development Review* 34 (4), 2008, pp. 631 – 662.
- Frechette Ann, *Tibetans in Nepal: The Dynamics of International Assistance among a Community in Exile*, Berghahn Books, New York, Oxford, 2002.
- Freeman Carla, "From "Blood Transfusion" to "Harmonious Development": The Political Economy of Fiscal Allocations to China's Ethnic Regions", *Journal of Current Chinese Affairs*, 41, 4/2012, pp. 11–44.
- Friedrichs Jörg, "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Routledge, 2017.
- Fuller Gary, Morrison Rebecca, Murphy Alexander, Ridgley Mark A., "Potential for Ethnic Conflict in China", *Eurasian Geography and Economics*, Routledge, 43(8), 2002, pp. 583-609.
- Fuller Graham E., Lipman Jonathan N., "Islam in Xinjiang", in: S. Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004.
- Gahramanova Aytan, "Identity Conflicts and Its Implications for Conflict Management", *UNISCI Discussion Papers*, N° 11, 2006.
- Gladney Dru C., "Islam in China: Transnationalism or transgression", in: Touraj Atabaki, Sanjyot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and diaspora*, Routledge, 2005.
- Gladney Dru C., "The Chinese Program of Development and Control - 1978-2001", in: Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004.
- Gladney Dru C., *Dislocating China: Muslims, Minorities, and Other Subaltern Subjects*, C. Hurst & Co. Publishers, London, 2004.
- Gladney Dru C., *Muslim Chinese: Ethnic Nationalism in the People's Republic*, Council on East Asian Studies, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts), London, 1991.
- Goldstein Melvyn C., *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama*, University Of California Press, 1997.

- Goldstein Melvyn C., "The United States, Tibet, and the Cold War", *Journal of Cold War Studies*, Vol. 8, No. 2, 2006, pp. 65-144.
- Gonul Hacer Z., Rogenhofer Julius M., "Wahhabism with Chinese Characteristics", *Asia Focus #51*, The French Institute for International and Strategic Affairs, 2017.
- Goodman David, "The politics of the West: Equality, Nation-Building and Colonisation", *Provincial China*, 7:2, Routledge, 2002, pp. 127-150.
- Guang Tian, Ranjan Debata Mahesh, "Identity and Mobilization in Transnational Societies: A Case Study of Uyghur Diasporic Nationalism", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 8, No. 4, Central Asia-Caucasus .Institute & Silk Road Studies Program, 2010, pp. 59-78.
- Gunaratna Rohan, Acharya Arabinda, Pengxin Wang, *Ethnic Identity and National Conflict in China*, Palgrave Macmillan, 2010.
- Gurr Ted Robert, *Peoples Versus States: Minorities at Risk in the New Century*, United States Institute for Peace Press, Washington D.C, 2000.
- Gustafsson Björn, "Are China's Ethnic Minorities Less Likely to Move?", *Discussion Paper No. 9018*, The Institute for the Study of Labor, Bonn, 2015, pp. 3-38.
- Haicheng Ling, *Budism in China*, China Intercontinental Press, 2005.
- Han Enze, "The Dog That Hasn't Barked: Assimilation and Resistance in Inner Mongolia, China", *Asian Ethnicity*, 12:1, Routledge, 2011, pp. 55-75.
- Han Enze, "From Domestic to International: the Politics of Ethnic Identity in Xinjiang and Inner Mongolia", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39:6, 2011, pp. 941-962.
- Han Enze, Christopher Paik, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014, pp. 69-98.
- Han Enze, Christopher Paik, "Ethnic Integration and Development in China", *World Development*, Vol. 93, Elsevier, 2017, pp. 31-42.
- Han Enze, *Contestation and Adaptation: The Politics of National Identity in China*, Oxford University Press, 2013.

- Han Enze, *External Kin, Ethnic Identity and the Politics of Ethnic Mobilization in the People's Republic of China*, A Dissertation submitted to the Faculty of Columbian College of Arts and Sciences of The George Washington University, 2010;
- Han Enze, Mylonas Harris, "Interstate Relations, Perceptions, and Power Balance: Explaining China's Policies Toward Ethnic Groups, 1949–1965", *Security Studies*, 23:1, 2014, pp. 148-181.
- Han Enze, Paik Christopher, "Dynamics of Political Resistance in Tibet: Religious Repression and Controversies of Demographic Change", *The China Quarterly*, 217, 2014.
- Han Enze, Paik Christopher, "Ethnic Integration and Development in China", *World Development*, Elsevier, available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.12.010> [accessed 18 February, 2017]
- Hao Shiyuan, *How the Communist Party of China Manages the Issue of Nationality: An Evolving Topic*, Foreign Language Teaching and Research Publishing, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2015.
- He Baogang, "Minority Rights with Chinese Characteristics" in Will Kymlicka, Baogang He (Eds.), *Multiculturalism in Asia*, Oxford University Press, 2005, p. 61;
- He Shenghai, "An Overview of China's Ethnic Groups and Their Interactions", *Sociology Mind*, Scientific Research Publishing, 2016.
- Heaton William, "Mongolia 1978: Continuing the Transition", *Asian Survey*, Vol. 19, No. 1, University of California Press, 1979, pp. 58-64.
- Heberer Thomas, "Some Considerations on China's Minorities in the 21st Century: Conflict or Conciliation?", *Duisburg Working Papers on East Asian Studies 31*, Institute for East Asian Studies, Duisburg, 2000.
- Ho Lee Byung, *Forging the Imperial Nation: Imperialism, Nationalism, and Ethnic Boundaries in China's Longue Durée*, A dissertation submitted to the University of Michigan, 2011.
- Home Office, UK Border Agency, *China Country of Origin Information (COI) Report*, COI Service, 2012.
- Horowitz Donald L., "Structure and Strategy in Ethnic Conflict", *Paper prepared for the Annual World Bank Conference on Development Economics*, 1998, available at: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/6415739-1251813951236/horowitz.pdf> [accessed 08 March 2017]

Horowitz Donald, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, London, 1985.

Hsieh Chiao-Min, Falkenheim Victor C., "Ningxia - Autonomous Region, China", *Encyclopaedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/place/Ningxia> [accessed 25 May, 2017]

<http://smldf.org/en/?p=275>

<http://tibetoffice.com.au/the-blue-book/>

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0158&language=EN>

<https://tibetsociety.com/all-party-parliamentary-group-for-tibet/> [приступано 30. марта 2018.]

<https://digitallibrary.un.org>

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/china>

https://joshuaproject.net/people_groups/19687/CH

<https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/>

<https://www.cecc.gov/media-center/press-releases/chairs-urge-ambassador-branstad-to-prioritize-mass-detention-of-uyghurs>, приступано 18. маја 2018.

<https://www.cecc.gov/publications/annual-reports>

<https://www.govtrack.us/congress/bills/115/hr1872/text> [приступано: 16. марта 2018]

<https://www.hrw.org/publications>

<https://www.savetibet.org/policy-center/us-government-and-legislative-advocacy/special-coordinator-for-tibetan-issues/> [accessed on 14 January 2018]

<https://www.state.gov/j/drl/>

Huang Jianbo, Yang Fenggang, "The Cross Faces The Loudspeakers: A Village Church Perseveres Under State Power" in: Fenggang Yang, Joseph B. Tamney (Eds.), *State, Market, and Religions in Chinese Societies*, Brill, Leiden, 2005.

Huang Joyce, "Turkish-Chinese Relations on Edge After Diplomatic Blunder", *Voice of America*, February 12, 2019, Available at: <https://www.voanews.com/a/turkish->

chinese-relations-on-edge-after-diplomatic-blunder/4783671.html [accessed on March 05, 2019]

Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, An Asia Watch Report, 1991.

Human Rights Watch, *Crackdown in Inner Mongolia*, op.cit; Human Rights Watch, *Continuing Crackdown in Inner Mongolia*, Human Rights Watch/Asia, 1992.

Human Rights Watch, *Devastating Blows Religious Repression of Uighurs in Xinjiang*, Vol. 17, No. 2(C), 2005, pp. 28-42, available at: <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/china0405.pdf> [accessed 26 February 2017]

Hyer Eric, "China's Policy towards Uyghur Nationalism", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 26:1, Routledge, 2006, pp. 75-86.

Inchan Damrongphon, "Nong" of Southern China: Linguistic, Historical and Cultural Context", *Silpakorn University Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts*, Vol.15 (1), 2015, pp. 157-175.

Information Office of State Council, *"East Turkistan" Terrorist Forces Cannot Get Away With Impunity*, 2001, available at: <http://www.china.org.cn/english/2002/Jan/25582.htm> [accessed on March 24, 2018]

Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *White Paper on National Minorities Policy and Its Practice in China*, 2009, Beijing, available on: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2009-09/27/content_18610362.htm

Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China*, 2005, available at: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18127.htm [accessed 18 February, 2017]

Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Development and Progress of Tibet*, 2013, available at: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7192768.htm [accessed 20 February 2017]

Information Office of the State Council of the Peoples Republic of China, *White Paper on National Minorities Policy and Its Practice in China*, 2000, Beijing, available on: <http://www.china.org.cn/e-white/4/>

- Information Office of the State Council, *Tibet - Its Ownership and Human Rights Situation*, 1992, available at: <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm> [accessed on April 1, 2018]
- Интервју аутора са председником Светског конгреса Ујгура, Долкуном Исом, 20. мај 2018.
- Israeli Raphael, "Muslims in China: Islam's incompatibility with the Chinese order", in: Raphael Israeli, Anthony Johns (eds), *Islam in Asia*, Westview Press, Boulder, 1984.
- Israeli Raphael, *Islam in China: Religion, Ethnicity, Culture, and Politics*, Lexington Books, Lanham, 2002.
- Ivaniš Željko, Đorđević Ivica Lj., Jeftić Zoran, "A New Cold War or Continuation of the Old One", *Vojno delo*, br. 4, vol. 68, 2016, str. 36-45.
- Jackson Robert, Sørensen Georg, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Jankowiak William R., "The Last Hurrah? Political Protest in Inner Mongolia", *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 19/20, The University of Chicago Press, 1988, pp. 269-288.
- Jie Chen, "The NGO Community in China", *China Perspectives [Online]*, 68, 2006, available at: <http://chinaperspectives.revues.org/3083>
- Juergensmeyer Mark, *The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State*, University of California Press, Berkley, 1993.
- Kamalov Ablet, "Uighur community in 1990s Central Asia: A Decade of Change", in: Touraj Atabaki, Sanjyot Mehendale (Eds.), *Central Asia and the Caucasus: Transnationalism and diaspora*, Routledge, 2005.
- Kaplan Michael, "China's Uighurs Look towards Turkey for Help", *Al Jazeera*, March 7, 2015, available at: <https://www.aljazeera.com/news/2015/03/china-uighurs-turkey-150306121246048.html> [accessed on February 05, 2018]
- Karagiannis Emmanuel, *Political Islam in Central Asia: The Challenge of Hizb Ut-Tahrir*, Routledge, 2010.
- Kaufman Stuart J., "Ethnicity as a Generator of Conflict", in Karl Cordell, Stefan Wolff (Eds.), *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, Routledge, 2011.
- Keck Margaret E., Sikkink Kathryn, *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks In International Politics*, Cornell University Press, Ithaca, London, 2014 (1998).

- Kelemen Barbara, "Breaking the Silence: Organization of Islamic Cooperation and the Xinjiang Question in the Muslim world", *Institute of Asian Studies*, Available at: <http://www.asian.sk/en/breaking-the-silence-organization-of-islamic-cooperation-and-the-xinjiang-question-in-the-muslim-world/> [accessed on 25 February, 2019]
- Kempin Reuter Tina, "Ethnic Conflict", *Encyclopaedia Britannica*, available at: <https://www.britannica.com/topic/ethnic-conflict#ref330126> [accessed on 27 August, 2018]
- Koinova Maria, "Diasporas and Secessionist Conflicts: the Mobilization of the Armenian, Albanian and Chechen diasporas", *Ethnic and Racial Studies*, 34(2), 2011, pp. 333-356. doi:10.1080/01419870.2010.489646
- Kok-Kheng Yeoh Emile, "Frontier China: Ethnoregional Disparity, Ethnoterritoriality and Peripheral Nationalism" in Emile Kok- Kheng Yeoh (ed.), *China: Developmental Model, State- Civil Societal Interplay and Foreign Relations*, Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, 2013, pp. 519-594.
- Kolås Åshild, "Tibetan Nationalism: The Politics of Religion", *Journal of Peace Research*, 33, 51, Sage, 1997.
- Kuan Hsin-chi, "Religion and Politics in China", *Pontifical Academy of Social Sciences*, Acta 17, 2012, available at: www.pass.va/content/dam/scienze-sociali/pdf/acta17/acta17-kuan.pdf [accessed 28 February 2017]
- Kuran Timur, "Ethnic Dissimilation and Its International Diffusion", in: David A. Lake, Donald Rothchild, (eds.), *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.
- Kuşçu Bonnenfant Işık, "Constructing the Uyghur Diaspora: Identity Politics and the Transnational Uyghur Community", in: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Konuralp Ercilasun (Eds), *The Uyghur Community Diaspora, Identity and Geopolitics*, Palgrave Macmillan, 2018.
- Lai Hongyi Harry, "The Religious Revival in China", *Copenhagen Journal of Asian Studies*, Vol. 18, 2003, pp. 40-64.
- Lake David A., "International Relations Theory and Internal Conflict: Insights from the Interstices", *International Studies Review*, No. 5(4), 2003.
- Lake David A., Rothchild Donald S., "Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict", *International Security*, vol 21, No. 2, 1996.

- Lake David A., Rothchild Donald S., "Spreading Fear: The Genesis of Transnational Ethnic Conflict", in David A. Lake, Donald S. Rothchild, *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998.
- Lake David A., Rothchild Donald S., *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998;
- Lampton David M., *Following the Leader: Ruling China from Deng Xiaoping to Xi Jinping*, University of California Press, 2014.
- Landis Dan, Albert Rosita D., "Introduction: Models and Theories of Ethnic Conflict", in Dan Landis, Rosita D. Albert (Eds.), *Handbook of Ethnic Conflict: International Perspectives*, Springer, 2012.
- Law Kam-ye, Civil Society in a Birdcage, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016.
- Lawrence Susan V., "The Tibetan Policy Act of 2002: Background and Implementation", *Congressional Research Service*, R43781, 2014, p. 36, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43781.pdf> [accessed on March 14, 2018]
- Leibold James, "China's Ethnic Policy Under Xi Jinping", *China Brief*, Volume XV, Issue 20, The Jamestown Foundation, 2015.
- Leibold James, "Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?", *Policy Studies* 68, East-West Center, 2013.
- Leibold James, "Rethinking Guomindang National Minority Policy and the Case of Inner Mongolia" in Cindy Yik-yi Chu, Ricardo K. S. Mak (eds.), *China Reconstructs*, University Press of America, 2003.
- Leong Liew, Shaoguang Wang, *Nationalism, Democracy and National Integration in China*, Routledge, London, 2004;
- Lequn Wen, Jian Chen, *Contemporary China's Politics*, China Intercontinental Press, 2014.
- Lin Zhu Wang, "The Identification of Minorities in China", *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, Vol. 16:2, University Of Hawai'i At Manoa, William S. Richardson School Of Law, 2015.
- Lipman Jonathan N., "White Hats, Oil Cakes, and Common Blood: The Hui in the Contemporary Chinese State", in Morris Rossabi (ed.), *Governing China's Multiethnic Frontiers*, University of Washington Press, Seattle, London, 2004.

- Lobell Steven E., Mauceri Philip (Ed.), *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, 2004;
- Lobell Steven E., Mauceri Philip, "Diffusion and Escalation of Ethnic Conflict" in Steven E. Lobell, Philip Mauceri (Eds.), *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, 2004.
- Lobsang Nyandak Zayul, *International Resolutions and Recognition on Tibet (1959 to 2004)*, Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration, Dharamsala, available at: <http://tibet.net/1959/01/international-resolutions-and-recognitions-on-tibet-1959-2004/> [accessed on 05 February, 2018]
- Lu Zheng, Deng Xiang, "China's Western Development Strategy: Policies, Effects and Prospects", *MPRA Paper*, No. 35201, 2011.
- Lum Thomas, "Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 114th Congress", *Congressional Research Service Report*, 2015, p. 40, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43964.pdf> [accessed on 31 January 2018]
- Lum Thomas, "U.S. Assistance Programs in China", *Congressional Research Service Report*, 2014, available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS22663.pdf> [accessed on 14 January 2018]
- Lundberg Maria, Zhou Yong, "Regional National Autonomy under Challenge: Law, Practice and Recommendations", *International Journal on Minority and Group Rights*, Brill, 2009, pp. 269–327.
- Ma Rong, "A New Perspective In Guiding Ethnic Relations In The 21 St Century: 'Depoliticization' Of Ethnicity In China", *Discussion Paper 21*, China Policy Institute, University of Nottingham, 2007.
- Ma Rong, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *Policy and Society*, Volume 25, Issue 1, Elsevier, 2006, pp. 85-108.
- Ma Rong, "Ethnic Relations in Contemporary China: Cultural Tradition and Ethnic Policies Since 1949", *Policy and Society*, Volume 25, Issue 1, Elsevier, 2006, pp. 85-108.
- "MACA Sets Up Special Disaster Fund to Help Herders in Southern Mongolia", *Mongol Tolbo*, February 2016, available at: <http://www.maca-usa.org/Issue0216.html> [accessed on 19 May, 2018]
- Mackerras Colin, "Some Issues of Ethnic and Religious Identity among China's Islamic Peoples", *Asian Ethnicity*, Volume 6, Number 1, Carfax Publishing, 2005, pp. 3-18.

- Mackerras Colin, „Ethnic minorities“, in: Xiaowei Zang (Ed.), *Understanding Chinese Society*, Routledge, 2016.
- Mackerras Colin, *China's Ethnic Minorities and Globalisation*, RoutledgeCurzon, London, 2003.
- Makinen Julie, Glen Johnson, "Turkey embraces Muslim Uighurs Who Made Perilous Escape from China", *Los Angeles Times*, February 3, 2015, available at: <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-uighurs-turkey-20150203-story.html> [accessed on February 05, 2018]
- Mann Jim, "CIA Gave Aid to Tibetan Exiles in '60s, Files Show", *Los Angeles Times*, September 15, 1998, available at: <http://articles.latimes.com/1998/sep/15/news/mn-22993> [accessed on April 1, 2018]
- Marsh David, Stoker Gerry (ur.), *Teorije i metode političke znanosti*, Manualia universitatis studiorum Zagrabienensis, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.
- McCarthy Susan K., *Communist Multiculturalism: Ethnic Revival in Southwest China*, University of Washington Press, Seattle, 2009.
- McNeal Dewardric L., "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", CRS Report for Congress, 2001, available at: <https://archive.org/details/371376-7945> [accessed on May 07, 2018]
- Meredith Hess Julia, "Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, and Nationalist Activism in a Transnational World", *International Migration*, Vol. 44 (1), Blackwell Publishing Ltd., 2006.
- Mehrotra L.L., "India's Tibet Policy: an Appraisal and Options", *Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre*, New Delhi, 2000, pp.
- Миленковић Милош Д., „Проблеми дефинисања етничког конфликта“, *Војно дело*, 5/2016.
- Mills Martin A, "Going Down in Flames: Self-immolation in China, Tibet and India", *The South Asianist*, Centre for South Asian Studies, University of Edinburgh, Vol. 1, No. 1, 2012, pp. 7–22
- Millward James A., *Eurasian Crossroads: A History of Xinjiang*, Columbia University Press, New York, 2007.
- Millward James, "Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment", *Policy studies 6*, East-West Center, Washington, 2004, available at:

www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/PS006.pdf [accessed on 31 January 2018]

Millward James, *Eurasian Crossroads: A history of Xinjiang*, Columbia University Press, New York, 2007.

Milošević Đorđević Jasna, "Jedan pokušaj klasifikacije teorijskih razmatranja nacionalnog identiteta", *Psihologija*, Vol. 36 (2), 2003.

Minorities at Risk Project, "Minorities at Risk Dataset", College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management, 2009, available at: <http://www.mar.umd.edu/> [accessed on July 8, 2018]

Mitović Dragana, „Zbog čega je Kina ukinula politiku jednog deteta?“, *B92*, dostupno na: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=10&dd=29&nav_category=78&nav_id=1057078 [pristupano 21. januara, 2016]

Митровић Драгана, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (II)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3-4/2007, стр. 113-130.

Митровић Драгана, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, у Митровић, Д. (ред.), *Политички системи азијских земаља*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009.

Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.

Mitrović Dragana, "China`s Silk Road Strategy and Euroasian Regional Cooperation" in Conference Proceedings, *International Economic Forum on Reform, Transition and Growth*, Jinan University Press, 2016.

Mitrović Dragana, "PR China`s Border Issues within the Framework of Modernization and Opening up", in Duško Dimitrijević, Ivona Lađevac (Eds.), *Japan and Serbia: Regional Cooperation and Border Issues: A Comparative Analysis*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2010.

Mitrović Dragana, "The Belt and Road: China`s Ambitious Initiative", *China International Studies*, Beijing, 2016, pp. 76-95.

Митровић Драгана, „Опште одлике савременог политичког система НР Кине“, у Митровић, Д. (ред.), *Политички системи азијских земаља*, Регионалне студије Азије, ФПН, Београд, 2009.

- Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet*, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 1995.
- Митровић Драгана, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (II)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3-4/2007.
- Митровић Драгана, „Шангајска организација за сарадњу - настанак циљеви и домети нове безбедносно-економске структуре (централне) Азије (I)“, *Српска политичка мисао*, бр. 1-2, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 219-242;
- Митровић Драгана, Траиловић Драган, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2014, стр. 133-155.
- Митровић Драгана, Траиловић Драган, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“ у Миломир Степић, Живојин Ђурић (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 177-194.
- Moore Will H., Davis David R., “Transnational Ethnic Ties and Foreign Policy” in David A. Lake, Donald S. Rothchild (Eds.), *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*, Princeton University Press, 1998.
- Mount Gavin, *Problem of Peoples: Global Politics, Ethnicity and The Struggle for Legitimacy*, Lambert Academic Publishing, 2010.
- Murphy Dawn, "China's Approach to International Terrorism", *Peace Breaf 235*, United States Institute of Peace, 2017.
- National Bureau of Statistics of China, *Census Data – 2010*, available at: <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/censusdata/> [accessed 20 March, 2017]
- National Bureau of Statistics of China, *China Statistical Yearbook 2016 - 2. Population*, available at: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm> [accessed 20 March, 2017]
- National Bureau of Statistics of China, *National Data*, available at: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103> [accessed 10 May, 2017]
- National Endowment for Democracy, available at: <https://www.ned.org/wp-content/themes/ned/search/grant-search.php>

- National Endowment for Democracy, available at: <https://www.ned.org/region/asia/china-xinjiang-east-turkistan-2017/> [accessed on 31 January 2018]
- National People's Congress, *Constitution of the People's Republic of China, Chapter III The Structure of the State, Section 6 The Organs of Self-Government of National Autonomous Areas*, available at: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372990.htm;
- National People's Congress, *Regional Ethnic Autonomy Law of the People's Republic of China*, 1984 (2001), available at: <https://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/regional-ethnic-autonomy-law-of-the-peoples-republic-of-china-amended> [accessed on 25 January, 2017]
- National People's Congress, *Regional Ethnic Autonomy Law of the People's Republic of China*, 1984 (2001).
- Nectar Gan, "Protest by Chinese Hui Muslims at Weizhou Grand Mosque goes on as sides seek compromise", *South China Morning Post*, 10 August, 2018, available at: <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2159255/protest-chinese-hui-muslims-weizhou-grand-mosque-goes> [accessed on 27 August, 2018]
- Ningjian Lin Jake, *Moving Beyond Identity: The Tibet Question Revisited*, A thesis Submitted to the Victoria University of Wellington, Victoria University of Wellington, 2012.
- Nyanang Sonam, *Political Activism Among Second Generation Tibetans In The 21st Century: The Construction And Negotiation Of Identity In Transnational Social Spaces*, A Major Research Paper presented to Ryerson University, Toronto, Ontario, 2016.
- Nye Joseph S, Jr., Keohane Robert O, "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", *International Organization*, Vol. 25, No. 3, JSTOR, 1971, pp. 329-349.
- Overview of Inner Mongolian Separatist Organizations Abroad*, available at: http://www.smhric.org/news_39.htm [accessed on 19 May, 2018]
- Palmer Kaup Katherine, "Regionalism versus Ethnic nationalism in the People's Republic of China", *The China Quarterly*, No. 172 Cambridge University Press, 2002, pp. 863-884.
- Palmer Kaup Katherine, *Creating the Zhuang: Ethnic Politics in China*, Lynne Rienner Publishers, 2000.
- Pamuk Humeyra, "Turkish help for Uighur refugees looms over Erdogan visit to Beijing", *Reuters*, July 27, 2015, available at: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-china->

uighurs-insight/turkish-help-for-uighur-refugees-looms-over-erdogan-visit-to-beijing-idUSKCN0Q10PM20150727 [accessed on February 05, 2018]

Parsons Craig, *How to Map Arguments in Political Science*, Oxford University Press, 2007.

Paquin Jonathan, Saideman Stephen M., "Foreign Intervention in Ethnic Conflicts", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, Oxford University Press, USA, 2017, p.2, DOI 10.1093/acrefore/9780190846626.013.183

Pew Research Center, *The Global Religious Landscape – Buddhists*, 2012, available at: <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-buddhist/> [accessed 25 February 2017]

Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, *Global Christianity*, Appendix C: Methodology for China, 2011, p. 99, available at: <http://www.pewforum.org/files/2011/12/ChristianityAppendixC.pdf> [accessed 21 February 2017]

Posen Barry R., „The Security Dilemma and Ethnic Conflict“, *Survival*, vol. 35, no. 1, 1993, available at: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/posen-1993.pdf> [accessed 01 March 2017]

Potter Pitman B., “Belief in Control: Regulation of Religion in China”, *The China Quarterly*, no. 174, Cambridge University Press, SOAS, 2003, pp. 317–337.

Potter Pitman B., *Law, Policy, and Practice on China's Periphery - Selective adaptation and institutional capacity*, Routledge, 2011.

"Q&A: China and the Uighurs", *BBC News Online, Asia-Pacific*, 2009, available at: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7540636.stm> [accessed on 10 February, 2018]

Ranjan Debata Mahesh, "Uyghur Factor in Turkey's Relationship with China" in Mujib Alam (Ed.), *Perspectives on Turkey's Multi-Regional Role in the 21st Century*, KW Publishers, New Delhi, 2015.

Ranjan Debata Mahesh, “Situating Xinjiang in Central Asia's Security System”, in P. L. Dash, Anita Sengupta, Murat M. Bakhadirov, *Central Asia and Regional Security*, KW Publisher, New Delhi, 2014.

Reed J. Todd, Raschke Diana, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat*, Praeger, 2010.

Reuters Staff, "Chinese official warns against creeping Islamisation", *Reuters*, March 10, 2018, available at: <https://www.reuters.com/article/us-china-parliament->

islam/chinese-official-warns-against-creeping-islamisation-idUSKCN1GM0CV
[accessed on 11 April, 2018]

Reuters Staff, "China prompts criticism with tough curbs on foreign NGOs", *Reuters*, 2016 available at: <https://in.reuters.com/article/china-parliament-ngos/china-prompts-criticism-with-tough-curbs-on-foreign-ngos-idINKCN0XP0SZ> [accessed on 11 February, 2018]

Rhoads Edward J. M., *Manchus and Han: Ethnic Relations and Political Power in Late Qing and Early Republican China, 1861-1928*, Studies on Ethnic Groups in China, University of Washington Press, Seattle, London, 2000.

Roberts Sean R., "A "Land of Borderlands" - Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", in: Frederick Starr (ed.), *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, Central Asia-Caucasus Institute, New York, 2004.

Rossabi Morris, "Sino-Mongol Border: From Conflict to Precarious Resolution" in: Bruce A. Elleman, Stephen Kotkin, Clive Schofield (Eds.), *Beijing's Power and China's Borders: Twenty Neighbors in Asia*, 2013.

Rupesinghe Kumar, King Peter, Vorkunova Olga (Eds.), *Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World: The Soviet Union, Eastern Europe and China*, The Macmillan Press Ltd, 1992.

Saideman Stephen M., "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", *Journal of Peace Research*, 39(1), 2002.

Sangay Lobsang, "Tibet: Exiles' Journey", *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, 2003.

Sautman Barry, "Colonialism, Genocide, and Tibet", *Asian Ethnicity*, 7:3, 2006, Routledge, Taylor & Francis. pp. 243-265.

Segbers Klaus, "The Game Of Theories" in Klaus Segbers, Peter Dyllick-Brenzinger, Katharina Hoffmann, Christof Mauersberger (Eds.), *Global Politics: How to Use and Apply Theories of International Relations*, Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, 2006.

Senate Of The United States, *A resolution commemorating the 59th anniversary of Tibet's 1959 uprising as "Tibetan Rights Day", and expressing support for the human rights and religious freedom of the Tibetan people and the Tibetan Buddhist faith community*, S. RES. 429, April 25, 2018, available at: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/429/text> [accessed on April 30, 2018]

- Seytoff Alim, "Thousands March in Brussels to Protest Mass Detentions of Uyghurs", *Radio Free Asia, Uyghur Service*, April 27, 2018, available at: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/march-04272018164256.html> [accessed on April 30, 2018]
- Shain Yossi, Barth Aharon, "Diasporas and International Relations Theory", *International Organization*, Vol. 57, No. 3, 2003.
- Sheffer Gabriel, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge University Press, 2003.
- Shichor Yitzhak, "Dialogue of the Deaf: The Role of Uyghur Diaspora Organizations Versus Beijing", in: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Konuralp Ercilasun (Eds), *The Uyghur Community Diaspora, Identity and Geopolitics*, Palgrave Macmillan, 2018.
- Shichor Yitzhak, "Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations", *Policy Studies 56*, East-West Center, Honolulu.
- Shichor Yitzhak, "Nuisance Value: Uyghur Activism in Germany and Beijing–Berlin Relations", *Journal of Contemporary China*, 22:82, Routledge, 2013, pp. 612-629.
- Shichor Yitzhak, "Pawns in Central Asia's Playground: Uyghurs between Moscow and Beijing", *East Asia Volume 32*, Issue 2, Springer, 2015, pp. 101–116.
- Shichor Yitzhak, "Virtual Transnationalism: Uyghur Communities in Europe and the Quest for Eastern Turkestan Independence", in: Jørgen S. Nielsen, Stefano Allievi (eds.), *Muslim Networks and Transnational Communities In and Across Europe*, BRILL, Leiden, Boston, 2003.
- Shichor Yitzhak, "Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relations", *Policy Studies 53*, 2009.
- Симић Драган, Живојиновић Драган, „О 'сукобу цивилизација' Семјуела Хантингтона, двадесет година после...“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2013, стр. 255-272.
- Симић Драган Р., „Узбурканост у глобалној политици (Од међудржавног поретка до глобалног друштва)“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008, стр. 11-30.
- SMHRIC, "Support the Independence of Southern Mongolia", 2006, available at: http://www.smhric.org/news_113.htm [accessed on 05 February, 2018]
- Smith Amanda, "Self-immolation: A history of the ultimate protest", *ABC*, June 1, 2016, available at: <https://www.abc.net.au/radionational/programs/rearvision/the-history-of-self-immolation/7463408> [accessed on 11 February, 2018]

- Smith Finley Joanne, "Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghurs", *Journal of Contemporary China*, 16:53, Routledge, 2007, pp. 627-654.
- Smith Warren W., "A Compilation of a Series of Programs on Radio Free Asia Tibetan Service", *Book Review of Orphans of the Cold War: America and the Tibetan Struggle for Survival*, by John Kenneth Knaus, available at: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/warrensmithbooks/WarrenOOC.pdf>
- Soboleva Elena D., "Intrastate Ethnic Conflicts and External State Support of Ethnic Minorities in East Asia: Theoretical Perspectives", *Higher School of Economics Research Paper*, WP BRP 18/IR, 2015, available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2683992## [accessed 04 March 2017]
- Soliev Nodirbek, "Uyghur Militancy in and Beyond Southeast Asia: An Assessment", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Volume 9, Issue 2., S. Rajaratnam School of International Studies, 2017.
- Šoudijang Mi, Đija Jou, *Islam u Kini*, Albatros Plus, Beograd, 2014.
- Southern Mongolia Congress, Official website, available at: <http://southmongolia.org/en/>
- Southern Mongolia Watch, *International conference on Southern Mongolian issues held in U.S.A.*, available at: www.smhric.org
- Southern Mongolian Human Rights Information Center, Official website, available at: <http://www.smhric.org/index.htm>
- Southern Mongolian Human Rights Information Center (SMHRIC), *Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the consideration of the review of the People's Republic of China during the 96th Session*, 2018, available at: <http://www.smhric.org/images/CERD/CERD-SUBMISSION-SMHRIC-20180704.pdf> [accessed on 27 August 2018]
- State Council of the People's Republic of China, *Religious Affairs Regulations*, № 426, 2004. *Statistic Times*, *List of Countries by Population Density*, available at: <http://statisticstimes.com/population/countries-by-population-density.php> [accessed 20 March, 2017]
- Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs*, Mr. Hami Aksoy, QR-6, 9 February 2019, Available at: http://www.mfa.gov.tr/sc_-06_-uygur-turklerine-yonelik-agir-insan-haklari-ihlalleri-ve-abdurrehim-heyit-in-vefati-hk.en.mfa [accessed on March 15, 2019]

- Steinhauer Isabella, *International Social Support and Intervention: The Uyghur Movement-Xinjiang Province, China*, Undergraduate Honors Theses, University of Colorado Boulder International Affairs Honors Program Boulder, Colorado, 2017.
- Стојадиновић Миша, *Потрага за идентитетом*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Sun Pinjie, "Uyghur Militant Activity in Southeast Asia and Its Security Implications", in: A. Arduino, X. Gong (eds.), *Securing the Belt and Road Initiative*, Palgrave Macmillan, 2018.
- Sun Yan, "The Roots of China's Ethnic Conflicts", in David Shambaugh (ed.), *The China Reader: Rising Power*, Oxford University Press, 2016.
- Taek Kwon Jun, *Accommodation, Assimilation and Regime Legitimacy: The CCP Policies toward Its Minorities since 1949*, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of The University of Georgia, Athens, 2011.
- Tamney Joseph B., "Introduction", in: Fenggang Yang, Joseph B. Tamney (Eds.), *State, Market, and Religions in Chinese Societies*, Brill, Leiden, 2005.
- Tang Wenfang, He Gaochao, "Separate but Loyal: Ethnicity and Nationalism in China", *Policy Studies* 56, East-West Center, 2010.
- Terrorist Activities Perpetrated by "Eastern Turkistan" Organizations and Their Links with Osama bin Laden and the Taliban*, 2001, available at: <http://www.china-un.org/eng/zt/fk/t28937.htm> [accessed on March 24, 2018];
- Teufel Dreyer June, "China's Vulnerability to Minority Separatism", *Asian Affairs*, Vol. 32, No. 2, Taylor & Francis, 2005, pp. 69-85.
- Teufel Dreyer June, *China's Political System: Modernization and Tradition*, Macmillan, 1993.
- Teufel Dreyer June, Ethnic Relations in China, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 433, Sage Publications, American Academy of Political and Social Science, 1977.
- The European Parliament, *Resolution of 7 April 2011 on the ban of the elections for the Tibetan government in exile in Nepal*, available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0158&language=EN> [accessed on 20 May, 2018]

The 13th Five-Year Plan for Economic and Social Development of the People's Republic Of China (2016–2020), Central Compilation & Translation Press, available at: <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>

"The Hui China's other Muslims", *The Economist*, 2016, available at: <https://www.economist.com/news/china/21708274-choosing-assimilation-chinas-hui-have-become-one-worlds-most-successful-muslim> [accessed on February 13, 2018];

Jisheng Sun, "Understanding the Belt and Road Initiative from the Perspective of Globalization", *Asian Issues*, 4/2018, Institute for Asian Studies, 2018, pp. 7-22

Jonathan Kaiman, "In China, Rise of Salafism Fosters Suspicion and Division among Muslims", *Los Angeles Times*, 2016, available at: <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-china-saudi-arabia-20160201-story.html> [accessed on February 13, 2018]

The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Freedom of Religious Belief in Xinjiang*, 2016, available at: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwdt/t1371487.htm> [accessed 23 February 2017];

The State Council Information Office, *Tibet's Path of Development Is Driven by an Irresistible Historical Tide*, Apr 15, 2015, Available at: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/04/15/content_281475089444218.htm [accessed on 13 February, 2018]

The State Council Information Office, *Successful Practice of Regional Ethnic Autonomy in Tibet*, September 6, 2015, Available at: <https://china.usc.edu/prc-state-council-successful-practice-regional-ethnic-autonomy-tibet-september-6-2015> [accessed on 13 February, 2018]

Tibetan Women's Association, Official Website, available at: <http://tibetanwomen.org/>

Tibetan Youth Congress, Official Website, available at: <https://www.tibetanyouthcongress.org/>

To James, "Beijing's Policies for Managing Han and Ethnic-Minority Chinese Communities Abroad", *Journal of Current Chinese Affairs*, 41, 4, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Institute of Asian Studies 2012, pp. 183–221.

Togochog Enghebatu, "Enghebatu Togochog's Speech on Capitol Hill", *SMHRIC*, 2 February, 2013, available at: http://www.smhric.org/news_469.htm [accessed on 20 May, 2018]

- Tong Yanqi, Lei Shaohua, *Social Protest in Contemporary China, 2003-2010: Transitional Pains and Regime Legitimacy*, Routledge, 2014.
- Topgyal Tsering, "Identity Insecurity and the Tibetan Resistance Against China", *Pacific Affairs*, Vol. 86, No. 3, University of British Columbia, 2013, pp. 515-538.
- Траиловић Драган, *Етнички сепаратизам у северозападној Кини: изазови ујгурског национализма и сепаратизма Народной Републици*, специјалистички рад, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2011.
- Trajber Waisbich Laura, "Transnationalisation as Mediation: Uyghur's Rights-Based Mobilisation Outside China", in: Bettina von Lieres, Laurence Piper (eds.), *Mediated Citizenship: The Informal Politics of Speaking for Citizens in the Global South*, Palgrave Macmillan, 2014.
- Turki A Al-Sudairi Mohammed, "Adhering to the Ways of Our Western Brothers: Tracing Saudi Influences on the Development of Hui Salafism in China", *Sociology of Islam*, 4, Brill, Leiden, 2016, pp. 27-58.
- Tuttle Gray, "Uniting Religion and Politics in a Bid for Autonomy: Lamas in Exile in China and America", in Gray Tuttle, Kurtis R. Schaeffer (Eds.), *The Tibetan History Reader*, Columbia University Press, New York, 2013.
- U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2015 Report on International Religious Freedom: China (Includes Tibet, Hong Kong, and Macau) - Hong Kong*, 2015.
- "Uighurs and the Changing Demographics of Syria's Idlib Province", *OEWatch*, The Foreign Military Studies Office, Kansas, Volume 5, Issue 11, 2015.
- UN Human Rights Council, *National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: China*, 2013, available at: <http://www.refworld.org/docid/524923554.html> [accessed 15 December 2016]
- UN Human Rights Council, *National report submitted in accordance with paragraph 15(a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 - China*, 10 November 2008, A/HRC/WG.6/4/CHN/1, available at: <http://www.refworld.org/docid/497dbd4a0.html> [accessed 20 January 2018]
- UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights on His Mission to China*, A/HRC/35/26/Add.2, 2017, available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/076/79/PDF/G1707679.pdf?OpenElement> [accessed 21 January 2018]

- UNPO, *European Parliament Subcommittee on Human Rights Organised Exchange of Views on Human Rights Situation in China with a Special Focus on Xinjiang Uyghur Autonomous Region*, available at: <http://unpo.org/article/20803> [accessed on 20 May, 2018]
- US Department of State, Counterterrorism Office, *Patterns of Global Terrorism 2001* (US Department of State, Washington, DC, 2002)
- Uyghur Human Rights Project, *End of the Road: One Belt, One Road and the Cumulative Economic Marginalization of the Uyghurs*, 2016, Available at: <http://uhrp.org/docs/End-of-the-Road.pdf> [accessed on March 24, 2018]
- "Uyghur Human Rights Policy Act of 2019", *H.R.649 — 116th Congress (2019-2020)*, Available at: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/649/text> [accessed on 17 March 2019]
- Устав Народне Републике Кине
- Vagneur-Jones Antine, "War and opportunity: the Turkistan Islamic Party and the Syrian conflict", *Note n°07/2017*, Fondation pour la recherché stratégique, 2017.
- Varshney Ashutosh, "Ethnicity and Ethnic Conflict" in Carles Boix, Susan C. Stokes (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Politics*, Oxford University Press, 2009.
- Walker Connor, "The Politics of Ethnonationalism", *Journal of International Affairs*, vol.27, 1973.
- Walker Connor, *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, Princeton University Press, 1984.
- Walt Stephen M., „International Relations: One World, Many Theories”, *Foreign Policy*, No. 110, 1998, available at: <http://faculty.maxwell.syr.edu/hpschmitz/PSC124/PSC124Readings/WaltOneWorldManyTheories.pdf> [accessed 05 March 2017]
- Walter Barbara F., "Information, Uncertainty, and the Decision to Secede", *International Organization*, Vol. 60, No. 1, Cambridge University Press, 2006.
- Waltz Kenneth N., *Man, the State and War*, Columbia University Press, New York, 1959.
- Wang Ma Rosey, "Hui Diaspora", in: Melvin Ember, Carol R. Ember, Ian Skoggard, *Encyclopedia of Diasporas, Imigrant and Refugee Cultures around the World*, Springer, 2005.

- Wang Yuan-Kang, "Toward a Synthesis of the Theories of Peripheral Nationalism: A Comparative Study of China's Xinjiang and Guangdong", *Asian Ethnicity*, Volume 2, Number 2, Carfax Publishing, Taylor & Francis Group, 2001
- Wang Zheng, "The Chinese Dream: Concept and Context", *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 19 Iss. 1, 2014, Available at: http://works.bepress.com/zheng_wang/68/, accessed on 15 December, 2017.
- Watson Ivan, Jiang Steven, "Beijing issues travel warning after Turkey protests target Chinese", *CNN*, July 8, 2015, available at: <http://edition.cnn.com/2015/07/06/asia/china-turkey-warning/> [accessed on February 05, 2018]
- Wayne Martin I., *China's War on Terrorism Counter-insurgency, politics, and internal security*, Routledge, London, New York, 2008.
- Weidmann Nils B, "Communication networks and the transnational spread of ethnic conflict", *Journal of Peace Research*, Vol. 52(3), 2015.
- Wei-fang Wang, "Pan-Mongolism" And U.S.-China-Mongolia Relations, *China Brief*, Vol. 5 Issue 10, 2005, available at: <https://jamestown.org/program/pan-mongolism-and-u-s-china-mongolia-relations/> [accessed on 11 February, 2018]
- Williams Dodeye Uduak, "How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?", *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, MCSER Publishing, Rome, Vol 4, No 1.
- Wimmer Andreas et al., "Introduction: Facing Ethnic Conflicts", in: Andreas Wimmer, *Facing Ethnic Conflicts: Toward a New Realism*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2004.
- Wing Chan Kam, "China, Internal Migration" in Immanuel Ness, Peter Bellwood (eds.), *The Encyclopedia of Global Migration*, Blackwell Publishing, 2013, pp. 1-15.
- Wohlforth William C., "Realism", in Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (Eds.), *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, 2010.
- Wong Diana, "'We are Believers'" Contemporary Hui mobility in transnational Islamic space—A Malaysian case study", *Chinese Southern Diaspora Studies*, Vol. 7, School of Culture, History & Language ANU College of Asia & the Pacific, 2015.
- World Uyghur Congress, Official Website, available at: <http://www.uyghurcongress.org/en/> [accessed 10 May, 2017]

- World Uyghur Congress, *2016 Human Rights Situation in East Turkestan*, 2017, available at: [http://www.uyghurcongress.org/en/wp-content/uploads/dlm_uploads/2017/05/WUC-Human-Rights-in-East Turkestan-2017.pdf](http://www.uyghurcongress.org/en/wp-content/uploads/dlm_uploads/2017/05/WUC-Human-Rights-in-East-Turkestan-2017.pdf) [accessed on March 24, 2018]
- Wu Xiaohui, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", *Chinese Journal of International Law*, Volume 13, Issue 1, Oxford University Press, 2014, pp. 55–90.
- Xiaojun Heng, "Chinese History", in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, China Foreign Affairs University, Beijing, 2002.
- Xiaoming Zhang, "China Dream: A New Chinese Way in International Society?", In: Kerr D. (eds), *China's Many Dreams*, The Nottingham China Policy Institute series, Palgrave Macmillan, London, 2015.
- Yang Chia-ming, "The Latest Development of Tibetan Buddhism in Inner Mongolia", *Mongolian and Tibetan Affairs Commission*, available at: <http://www.mtac.gov.tw/mtacbooke/upload/09411/0201/1.pdf> [accessed 15 February 2017]
- Yang Fenggang, "The Politics of Religion in China", *The Diplomat*, August 04, 2016.
- Yang Fenggang, *Religion in China: Survival and Revival under Communist Rule*, Oxford University Press, 2012.
- Yang Philip Q., *Ethnic Studies: Issues and Approaches*, State University of New York Press, 2000.
- Ya-ning Kao, "Religious Revival among the Zhuang People in China: Practising "Superstition" and Standardizing a Zhuang Religion", *Journal of Current Chinese Affairs*, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Institute of Asian Studies, vol. 43, No. 2/2014.
- Yaqing Qin, "China's political system", in Yang Fuchang, Qin Yaqing, Heng Xiaojun (Eds.), *Contemporary China and Its Foreign Policy*, China Foreign Affairs University, Beijing, 2002.
- Yardley Jim, "China releases Muslim prisoner", *The New York Times*, March 18, 2005, available at: <http://www.nytimes.com/2005/03/18/world/asia/china-releases-muslim-prisoner.html> [accessed on 31 January 2018]

Yeh Emily T, "Exile Meets Homeland: Politics, Performance, and Authenticity in the Tibetan Diaspora", *Environment and Planning D: Society and Space*, vol. 25, Sage Journals, 2007, pp. 648 – 667.

Yin Deyong, "China's Attitude Toward Foreign NGOs", *Washington University Global Studies Law Review*, Volume 8, Issue 3, 2009.

Yuen-Jan Hsia Renee, White Lynn T. III, "Working Amid Corporatism and Confusion: Foreign NGOs in China", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 31, no. 3, Sage Publications, 2002, pp. 329-351.

Zhang Qizhi, *An Introduction to Chinese History and Culture*, Springer, 2015.

Živojinović Dragan, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, *Godišnjak*, Fakultet političkih nauka, 2008.

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Драган Траиловић рођен је 4. јуна 1983. године у Зајечару, Република Србија. Основну и средњу Економско-трговинску школу завршио је у Зајечару. Дипломирао је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду 2008. године, на смеру међународни односи, са просечном оценом 8,74 и оценом десет на дипломском раду „Популизам у Србији – концепт и пракса“ и стекао звање дипломирани политиколог за међународне послове. Специјалистичке академске студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписао је школске 2008/2009. године и завршио их са просечном оценом 9,80. Ове студије завршио је 2011. године одбраном специјалистичког рада „Етнички сепаратизам у Кини: изазови ујгурског национализма и сепаратизма Народној Републици“, са оценом 10 (ментор проф. др Драгана Митровић), чиме је стекао звање специјалиста политиколог за Регионалне студије Азије. У 2011. години уписао је докторске студије политикологије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Од 2011. године запослен је као истраживач, сада у звању истраживач-сарадник, у Институту за политичке студије из Београда на актуелном пројекту. Од 2013. године један је од секретара научног часописа Српска политичка мисао, а од 2014. године обавља и функцију научног секретара пројекта Института. Такође, секретар је и члан редакције часописа „Азијске свеске“, чији је издавач Институт за азијске студије (оснивач проф. др Драгана Митровић).

Током 2013. године био је ангажован као истраживач из иностранства у Центру за политичке науке, међународне односе и европске студије, који је истраживачка јединица Департмана за међународне односе, политичке науке и европске студије, „Lucian Blaga“ Универзитета у Сибињу, Румунија. Од почетка 2015. године један је од чланова међународног саветодавног одбора Центра за азијске студије земаља централне и источне Европе (The Central and Eastern European Center for Asian Studies) из Мађарске.

У оквиру свог научно-истраживачког рада објављивао је радове у научним часописима и зборницима радова и учествовао је на научним конференцијама у земљи и иностранству.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: **Драган Траиловић**

Број индекса: **326/2011**

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

УТИЦАЈИ МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА НА ЕТНИЧКЕ СУКОБЕ У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ КИНИ

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: **Драган Траиловић**

Број индекса: **326/2011**

Студијски програм: **Докторске студије политикологије**

Наслов рада: **УТИЦАЈИ МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА НА ЕТНИЧКЕ СУКОБЕ У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ КИНИ**

Ментор: **проф. Др Драгана Митровић**

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

УТИЦАЈИ МЕЂУНАРОДНИХ ЧИНИЛАЦА НА ЕТНИЧКЕ СУКОБЕ У НАРОДНОЈ РЕПУБЛИЦИ КИНИ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.